

HUMANITIES
AND SOCIAL
SCIENCES

มนุษย
ศาสตร์
และ
สังคม
ศาสตร์

Journal of
HUMANITIES
AND SOCIAL
SCIENCES

วารสาร
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ปีที่ 12 ฉบับที่ 2
กรกฎาคม - ธันวาคม
2561

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

JOURNAL OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

วารสารวิชาการของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
ISSN: 1906 - 1102

เจ้าของ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา 1061 ซอยอิสราภาพ 15
แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี กรุงเทพฯ 10600 โทรศัพท์ 0 2473 7000 ต่อ 2003, 2010, 2012
อีเมล: human_bsru@hotmail.com เว็บไซต์ <http://human.bsru.ac.th/ejournal/index.php>

วัตถุประสงค์

วารสารวิชาการฉบับนี้ออกปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน) และฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม)
ของทุกปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้อาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป
ได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัย รวมทั้งได้แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นทางวิชาการ
และการวิจัยในศาสตร์ทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษา
ในศาสตร์ดังกล่าวต่อไป

ที่ปรึกษา

อธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศวิทธิ์ เรืองรอง มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

กองบรรณาธิการภายนอก

1. รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล หนีมพานิช มหาวิทยาลัยรังสิต
2. รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาณี พัดทอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภักดิ์ มหาวรากร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิรัช วงศ์ภินันท์วัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น

กองบรรณาธิการภายใน

1. รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณวดี ชัยชาญกุล มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราภรณ์ หนูสวัสดิ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุลสิรินทร์ อภิรัตน์วรเดช มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

กองบรรณาธิการ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประภาพรพรรณ หิรัญวัชรพฤกษ์
2. อาจารย์กิลเบิร์ต อีเด็นส์ เม้ามีศรี
3. อาจารย์ชาญวิทย์ เขียวฤทธา
4. อาจารย์เฉลิมทรัพย์ กรณย์จักรวุฒิ
5. นางสาวณัฐกาญจน์ รัตนพันธ์
6. นายสินธุ์ไชย ต้นสกุลชัยสันติ
7. นางสาวศิริขวัญ ปิ่นเพชรสวรรค์

แบบปก

นายสินธุ์ไชย ต้นสกุลชัยสันติ

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมมิก จำกัด โทร. 0 2864 0434-5 โทรสาร. 0 2412 3540

บทบรรณาธิการ

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2561

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาเล่มนี้เป็นปีที่ 12 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม) ประกอบด้วยบทความที่มีเนื้อหา (หน่วยวิเคราะห์/ข้อมูล) และแนวทางหรือมุมมอง (แนวคิด/ทฤษฎี) ที่ใช้ในการศึกษาบทความทางศาสตร์มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (ทั้งที่ศึกษาเฉพาะศาสตร์และบูรณาการศาสตร์) จำนวน 10 บทความด้วยกัน แบ่งตามลักษณะหน่วยวิเคราะห์ วิเคราะห์ และการนำเสนอผลการวิเคราะห์ที่ได้กว้าง ๆ 3 ลักษณะ คือ บทความวิจัย 6 บทความวิชาการ 4 บทความปริทัศน์หนังสืออีก 1 บทความ

เริ่มจากบทความวิจัยของวริศรา อนันตโท เรื่อง “การประยุกต์ใช้ตำนานในสังคมไทยร่วมสมัย: กรณีศึกษาคณะพุทธรณธรรม จังหวัดลำพูน” เป็นบทความที่นำข้อมูลคติชนประเภทตำนานมาปรับปรุงให้ทันสมัย ทั้งยังปรับเปลี่ยนเนื้อหาบางประการเพื่อแสดงอัตลักษณ์และพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มชน บทความของพัชรินทร์ สุวรรณศรี และคณะ เรื่อง “กลวิธีการรำของอิเหนาในบทพิลาปรัารัก ตอน อิเหนาคะเน็งถึงนางจินตหราวาทิ” เป็นการศึกษาการถ่ายถอดทำรำนับถืออิเหนาจากครุมนันทน์ย์ ม่วงบุญนาฏศิลป์ป็นอาวุโสของกรมศิลปากร ซึ่งมีกลวิธีการรำอันงดงามแบบกาย กลมกลืนกับตัวบทอย่างมีเอกภาพ ทั้งยังเห็นลีลา (Style) อันเป็นลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นอีกด้วย บทความเรื่อง “รูปแบบทำนองเพลงบอกสุรินทร์ (ศิษย์สร้องเสียงเสนาะ) จันทร์ทอง” ของวันชัย เอื้อจิตรเมศ และคณะ บทความนี้เก็บข้อมูลและศึกษาจากกลุ่มศิลปินพื้นบ้านภาคใต้ โดยใช้ระเบียบวิธีทางจิตศาสตร์ เพื่อการอนุรักษ์และสืบต่อภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรม ผลการศึกษาชี้ให้เห็นคุณค่าที่สะท้อนพลังแห่งปัญญาของมนุษย์ บทความเรื่อง “ค่านิยมที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50 - 70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา” ของธนัชชา ที่ปรัภษพันธ์ และคณะ บทความนี้ชี้ให้เห็นว่า ความหมายของภาษาจากชื่อเล่นของคนกลุ่มและวัยดังกล่าวนี้ มีโลกทัศน์อันเชื่อมโยง อย่างแน่นแฟ้นกับธรรมชาติมากกว่าโลกทัศน์ด้านอื่น ๆ

บทความของชาญวิทย์ เยาวฤทธิ์ธา เรื่อง “**วจนกรรมการแสดงความไม่พอใจของนักศึกษาต่อผู้ปกครองและปัจจัยที่ผู้พูดคำนึงถึง**” บทความนี้แสดงให้เห็นว่าการพูดหรือใช้ภาษาเพื่อแสดงความรู้สึกนึกคิดในเรื่องความไม่พอใจของนักศึกษาที่มีต่อผู้ปกครองในบริบทของสังคมวัฒนธรรมไทย ไม่สามารถแสดงออกเพื่อปลดปล่อยได้ถึงที่สุด แม้จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีความคิดเห็นเป็นตัวของตัวเองมากก็ตาม ทั้งนี้การแสดงความไม่พอใจต่อผู้ปกครองในวัฒนธรรมไทยมีคตินิยมที่เรียกว่า “ผู้มีพระคุณ” เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยงและเหนี่ยวรั้งต่อการแสดงออกนี้ และบทความเรื่อง “**การศึกษาคำเรียกผักในภาษาญี่ปุ่นตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์**” ของพรทิพย์ นิธิธนวิวัฒน์ เป็นบทความที่ยืนยันให้เห็นว่า ภาพกับความคิดความเชื่อหรือโลกทัศน์ของเจ้าของภาษา/ผู้ใช้ เป็นสิ่งสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างแน่นแฟ้นไม่ว่าของกลุ่มชาติพันธุ์ใด

บทความวิชาการ 4 บท เริ่มจากบทความของไพโรจน์ ทองคำสุข เรื่อง “**วรรณกรรมรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชสู่นาฏกรรม**” เป็นบทความที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกับการแสดงในการละครสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ ทั้งยังแสดงให้เห็นว่ามีการฟื้นฟูบทละครเรื่องรามเกียรติ์ การแสดงละครหลวง และการฝึกหัดละครผู้หญิง จนสืบต่อมาเป็นละครในในปัจจุบัน บทความเรื่อง “**การเรียนรู้ของผู้ป่วยผ่านกระบวนการเรื่องเล่าความเจ็บป่วย**” ของ สุดา เดชพิทักษ์ศิริกุล และคณะ บทความนี้ชี้ถึงคุณูปการอันสำคัญในพลังของเรื่องเล่า โดยเฉพาะเรื่องเล่าความเจ็บป่วยของผู้ป่วยเรื้อรังว่ามีพลังในการบำบัดและเยียวยาตัวผู้ป่วยเอง (รวมทั้งผู้ฟังอื่นๆ) ให้ตระหนักรู้ในคุณค่าของชีวิตในลักษณะของรูปแบบการเรียนรู้ อันสามารถต่อยอดเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลได้ บทความของกุลนิชก์ สอนวิทย์ เรื่อง “**การออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อผู้บริโภคสูงวัย**” เป็นบทความที่ประยุกต์กระบวนการทัศนทางศิลปกรรมในเรื่อง “**ความดี ความงาม และความจริง**” อันเป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมที่ใช้สอยจับต้องได้ เพื่ออาหารต่อผู้สูงวัย อันเป็นประเด็นปัญหาปัจจุบัน ของสังคมไทยและสังคมโลก บทความวิชาการสุดท้ายคือ

“การคงอยู่ของตำแหน่ง กำนันผู้ใหญ่บ้านกับบทบาทในบริบทของสังคมในอนาคต” สารระสำคัญของบทความคือการชี้ให้เห็นคุณค่าและบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้าน โดยเฉพาะในบริบทของยุคใหม่ที่ควรทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการความสะดว และเป็นตัวแทนของท้องถิ่นอย่างจริงจัง ส่วนบทปริทัศน์หนังสือ เรื่อง “Second Language Writing” ของ Gilbert E. Mowmessie เป็นบทส่งท้ายของบทความในวารสารเล่มนี้

นอกจากเนื้อหาของบทความที่กองบรรณาธิการพยายามคัดสรรให้ครอบคลุมของศาสตร์ทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเน้นความถูกต้องแม่นยำผ่านกระบวนการ “พิชญพิจารณ์” (Peer Review) ของผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะด้านแล้ว การพัฒนารูปเล่มก็เป็นประเด็นที่กองบรรณาธิการตระหนักถึงตั้งจะเห็นว่าวารสารฉบับนี้ได้เพิ่มขนาดของตัวอักษรให้อ่านสะดวกมากขึ้น ขนาดรูปเล่มจึงไม่บอบบางเหมือนเดิม หากมีลักษณะเป็น “วิชาการ” มากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่เราให้ความสำคัญคู่ขนานไปกับเนื้อหา

วารสารฉบับนี้ถือเป็นฉบับส่งท้ายของบรรณาธิการคนปัจจุบัน ตั้งแต่ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน) พ.ศ.2562 เป็นต้นไป จะมีบรรณาธิการท่านใหม่มารับหน้าที่แทน และพร้อมที่จะขับเคลื่อนให้วารสารได้รับการพิจารณาเข้าฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1 ต่อไปไปอีก 3 ปีข้างหน้า (พ.ศ.2562-2564) ซึ่งถือเป็นพันธกิจสำคัญของกองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

อัศวิทย์ เรืองรอง

บรรณาธิการ

(Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความ

1. รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพร พานโพธิ์ทอง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร.อาภรณ์จันท์ จันทร์สว่าง
266 ถนนบางบอน 5 แขวงบางบอน เขตบางบอน กรุงเทพฯ 10150
3. รองศาสตราจารย์ นรินทร์ รัตน์จันทร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทองเจือ เขียดทอง
มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
5. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนศักดิ์ สายจำปา
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
6. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิธอร พรอำไพสกุล
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
7. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ รุณรา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
8. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์ภรณ์ บุญประเสริฐ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พุทธชาติ โปธิบาล
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
10. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภัค มหาวรรการ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
11. อาจารย์ ดร.เสกสรร จันทรจำนง
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
12. อาจารย์ ดร.อิสระ ชูศรี
มหาวิทยาลัยมหิดล

(Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความ

13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุลสิรินทร์ อภิรัตน์วรเดช
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐภา นาฏยนาวิน
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปัทมา วัฒนบุญญา
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
16. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุดารัตน์ ชาญเลขา
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพัตรา วิไลลักษณ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
18. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิวัฒน์ สุธรรมดี
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
19. อาจารย์ ดร.วิสิทธิ์ โพธิวัฒน์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

สารบัญ

หน้า

- บทบรรณาธิการ
- ผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความ
- บทความวิจัย
- การประยุกต์ใช้ตำนานในสังคมไทยร่วมสมัย: กรณีศึกษา
คณะพุทธนครธรรม จังหวัดลำพูน 1
วิศรดา อนันต์โท
- กลวิธีการรำของอิเหนาในบทพิลาปรำรัก ตอนอิเหนาคะเนียงถึง
จินตะหราวาที 25
พัชรินทร์ สุวรรณศร ชนัย วรรณะลี และอัศวินย์ เรืองรอง
- รูปแบบทำนองเพลงบอกสุรินทร์ (ศิษย์สร้อยเสียงเสนาะ)
จันทร์ทอง 45
*วันชัย เอื้อจิตรเมศ พัทธราภรณ์ เอื้อจิตรเมศ
และปมนวัฒน์ สามลี*
- ค่านิยมที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทย
เชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่
จังหวัดสงขลา 77
*ธัชชา ที่ปรัภษพันธ์ พฤตจิก์ เศรษฐทอง ศิรินาถ พานิชวรพันธ์
และจอมขวัญ สุทธินนท์*
- วิจารณ์การแสดงความไม่พอใจของนักศึกษาต่อผู้ปกครอง
และปัจจัยที่ผู้พูดคำนึงถึง 96
ชาญวิทย์ เขาวฤทธา
- การศึกษาคำเรียกผักในภาษาญี่ปุ่นตามแนววรรคศาสตร์ชาติพันธุ์ 127
พรทิพย์ นิธิธนวิวัฒน์

	หน้า
• บทความวิชาการ	
• วรรณกรรมรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชสุนาฏกรรม <i>ไฟโรจน์ ทองคำสุก</i>	147
• การเรียนรู้ของผู้ป่วยผ่านกระบวนการเรื่องเล่าความเจ็บป่วย <i>สุดา เดชพิทักษ์ศิริกุล อัครวิทย์ เรืองรอง และนุสรานามเดช</i>	173
• การออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผู้บริโภคสูงวัย <i>กุลนิษก์ สอนวิทย์</i>	194
• การคงอยู่ของตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้าน กับบทบาทในบริบท ของสังคมและอนาคต <i>ศรัณย์ดิษฐ์ เปญจพงศ์</i>	214
• บทปริทัศน์หนังสือ (Book Review)	239
• <i>กิลเบิร์ต ฮีเดินส์ เม่ามีศรี</i>	

“มุ่งมั่นพัฒนาองค์ความรู้ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม บริการสังคม
ผลิตบัณฑิตคุณภาพให้มีทักษะทางภาษา มีจิตสาธารณะ
พร้อมเป็นสมาชิกประชาคมอาเซียน”

ปณิธานคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

การประยุกต์ใช้ตำนานในสังคมไทยร่วมสมัย: กรณีศึกษา
คณะพุทธนครธรรม จังหวัดลำพูน
Application of Legendary in Contemporary
Thai Society: A Case Study of
“Phuttha Nakorn Tham Group” Lampoon Province

วิศรา อนันตโท¹
Warisara Anantato

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาการนำตำนานมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบัน กรณีศึกษาคณะพุทธนครธรรม จังหวัดลำพูน ผลการศึกษาพบว่า คณะพุทธนครธรรม จังหวัดลำพูน ได้นำตำนานพระนางจามเทวีมาประยุกต์ทั้งด้านเนื้อหาและการใช้ ด้านเนื้อหา พบว่ามีการเพิ่มสถานที่และตัวละครแตกต่างจากตำนานศาสนา ส่วนด้านการใช้ พบว่ามีการนำเสนอตำนานพระนางจามเทวีโดยการใช้สื่อสมัยใหม่ นอกจากนี้ คณะพุทธนครธรรมยังได้สร้างชุดความคิดเกี่ยวกับพระนางจามเทวีชุดใหม่ซึ่งมีผลต่อความทรงจำเกี่ยวกับตำนานพระนางจามเทวีของคนในสังคม ด้วยกลวิธีการสร้างวัตถุทางศาสนาและสถานที่ต่าง ๆ ขึ้นมาใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับตำนานพระนางจามเทวีสำนวนของตน ทำให้ตำนานพระนางจามเทวีสำนวนพุทธนครธรรมเป็นรูปธรรมและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น อีกทั้งยังมีการเลือกนำเสนออัตลักษณ์ของกลุ่มในด้านการเป็นผู้ศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนาเพื่อให้แตกต่างจากกลุ่มคนทรงพระนางจามเทวีกลุ่มอื่น ๆ ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มของผู้ที่ศรัทธาในวงกว้าง จนทำให้มีการนำพระนางจามเทวีมาเป็นสัญลักษณ์ในนามพุทธนครธรรม

¹อาจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และประยุกต์ศิลป์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

ในรูปแบบต่าง ๆ มากมาย เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค กล่าวได้ว่าการประยุกต์ใช้ตำนานพระนางจามเทวีของคณะพุทธรณครธรรมดังกล่าวทำให้คณะพุทธรณครธรรมมีตัวตนและมีพื้นที่ทางสังคม หากพิจารณาในแง่คติชนสร้างสรรค์ แสดงให้เห็นการนำเรื่องเล่าหรือตำนานเกี่ยวกับ “เจ้านาย” ในประวัติศาสตร์ ท้องถิ่นมาสร้างสรรค์และปรับใช้ในบริบทศาสนาและความเชื่อของสังคมไทยปัจจุบัน

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ ตำนาน คติชนสร้างสรรค์

Abstract

The paper studies applying legendary to the present context by using “Phuttha Nakorn Tham Group” in Lampoon province (“คณะพุทธรณครธรรม” จังหวัดลำพูน) as a case study. The study indicates that “Phuttha Nakorn Tham Group” in Lampoon province applied the content from Queen Camadevi legendary and also introduced new media of presenting the story of Queen Camadevi. The group created a new set of thought concerning Queen Camadevi by constructing new content for historical memory of the Queen. In addition, based on the newly created historical story of the Queen, the Phuttha Nakorn Tham Group also built religious objects and religious places. This makes the Phuttha Nakorn Tham’s version of Camadevi story more convincing and reliable. Moreover, the group also deliberately created the image of “Faith in Buddhism,” in this way also creating the identity of the group to be different than other groups. Interestingly, based on the new version of the Queen’s story, the group also created various religious products

with the branding of “Phuttha Nakorn Tham.” Overall, it can be perceived that the Phuttha Nakorn Tham Phra Nang Chao Camadevi Group uses the strategy of applying Queen Camadevi legend in order to insert their religious identity and their social space in contemporary Thai society. If viewed this phenomenon through the framework of “creative folklore,” we can see how folk belief, legend and local history has been applied, re-interpreted and given new meaning in the socio-religious context in the Thailand present day.

Keywords: Identity, Myth, Creative Folklore

บทนำ

ตำนาน (Myth) หรือ วรรณกรรมมุขปาฐะ ทั้งนิทานพื้นบ้าน นิทานประจำถิ่น มีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันไปตามบริบทของสังคม

ตำนานพระนางจามเทวีหรือเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระนางจามเทวีในสังคมปัจจุบันมีความหลากหลายและถูกนำมาปรับประยุกต์ไปตามวัตถุประสงค์ของผู้สร้างสรรค์ ดังกรณีของกลุ่มพุทธนครธรรม จังหวัดลำพูนที่ได้นำเรื่องราวของพระนางจามเทวีมาผลิตซ้ำและนำเสนอในมุมมองใหม่ภายใต้หนังสือที่ชื่อว่า เกร็ดพระราชประวัติพระนางจามเทวี เรียบเรียงโดย แก้ว อัมรินทร์ สมาชิกกลุ่มพุทธนครธรรม จังหวัดลำพูน สอดคล้องกับการศึกษาของ ศิราพร ณ ถกลาง (2558) พบว่า มีการนำนิทานประจำถิ่นหรือตำนานมาปรับใช้ด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันได้แก่ บริบทการท่องเที่ยว บริบทสังคมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และบริบทสังคมทุนนิยม เนื้อหาในตำนานสำนวนพุทธนครธรรมมีลักษณะเป็นพลวัตเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและความต้องการของคนในสังคมปัจจุบัน คณะพุทธนครธรรมได้นำตำนานพระนางจามเทวีซึ่งเป็นที่ยอมรับและยอมรับกันอยู่แล้วในจังหวัดลำพูนมาประยุกต์และนำมาปรับใช้เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของคณะพุทธนครธรรม

พระชนม์ชีพของพระองค์ นอกจากนี้คณะพุทธรคธธรรมยังเชื่อว่าการเป็น “ผู้แสวงบุญ” หรือการเป็น “ผู้ศรัทธาในพระพุทธรศาสนา” เป็นพระราชประสงค์ของพระนางจามเทวี ทำให้ปัจจุบันคณะพุทธรคธธรรม จังหวัดลำพูนได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางและมีสมาชิกจำนวนมากขึ้น ประกอบกับในปัจจุบันมีพระสงฆ์เป็นประธานในการฝึกปฏิบัติธรรมหรือเข้าร่วมกิจกรรมของคณะพุทธรคธธรรมทำให้คณะพุทธรคธธรรมแตกต่างจากสำนักทรงเจ้าอย่างเห็นได้ชัด ประเด็นดังกล่าวนำไปสู่โจทย์วิจัยที่ว่า เรื่องราวของพระนางจามเทวีที่กลุ่มพุทธรคธธรรมนำมาเล่าใหม่ได้สร้างขึ้นโดยมีกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาและมีบทบาทหน้าที่อย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิธีการนำเสนอตำนานพระนางจามเทวีของคณะพุทธรคธธรรม จังหวัดลำพูน
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของตำนานพระนางจามเทวีของคณะพุทธรคธธรรม จังหวัดลำพูน

ขอบเขตและวิธีการศึกษา

บทความนี้ศึกษาตำนานพระนางจามเทวีสำนวนแก้ว อัมรินทร์ จัดทำโดยสำนักพุทธรคธธรรม จังหวัดลำพูน จำนวน 2 เล่มด้วยกัน ได้แก่ เกร็ดพระราชประวัติพระนางจามเทวี (2554) และเกร็ดพระราชประวัติพระนางจามเทวี ภาค 2 (2556)

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเอกสาร (Documentary research) ได้แก่ องค์ความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ศึกษา บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดที่มีความเชื่อเกี่ยวกับพระนางจามเทวี รวมทั้งเก็บข้อมูลภาคสนาม (Fieldwork research) ในพื้นที่ศึกษาเพื่อรวบรวมข้อมูลความเชื่อ ตำนานและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระนางจามเทวีของสำนักพุทธรคธธรรม จำนวน 3 ครั้ง ได้แก่

ครั้งที่ 1 วันที่ 17 ตุลาคม 2556 ที่สำนักบารมีธรรม (พุทธนครธรรม)
และวัดศรีบุญเรือง จังหวัดลำพูน

ครั้งที่ 2 วันที่ 12 กันยายน 2558 ที่วัดทุ่งตาล ราชบุรี (คุณหนึ่ง สุภานัน
ช่วยสร้างสมาชิกคณะพุทธนครธรรมนำรูปเคารพพระนางจามเทวีไปประดิษฐาน
ไว้ที่วัดแห่งนี้)

ครั้งที่ 3 วันที่ 7 ธันวาคม 2560 ที่สำนักพุทธนครธรรม จังหวัดลำพูน

ผู้ศึกษาเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตการณ์ (Observation methods)
และการสัมภาษณ์ (Interview methods) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำกลุ่ม
พุทธนครธรรมและสัมภาษณ์ แก้ว อัมรินทร์ ผู้เขียนตำนานพระนางจามเทวี

ด้านการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาใช้ทฤษฎีด้านคติชนวิทยาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่
ทฤษฎีคติชนสร้างสรรค์ตามนิยามของ ศิริพร ณ ถลาง (2559) มาเป็นกรอบแนวคิด
ในการวิเคราะห์ ดังนี้

คติชนสร้างสรรค์ หมายถึง คติชนที่มีการสร้างใหม่หรือผลิตซ้ำในบริบท
ทางสังคมไทยปัจจุบันในลักษณะของการสืบทอดคติชนในบริบทใหม่ การประยุกต์
คติชน การ “ต่อยอด” คติชน, การตีความใหม่และการสร้างความหมายใหม่
หรือการนำคติชนไปใช้เพื่อ “สร้างมูลค่าเพิ่ม” หรือเพื่อสร้างอัตลักษณ์
ของท้องถิ่นหรืออัตลักษณ์ชาติพันธุ์

นอกจากนี้ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ที่ ศิริพร ภักดีผาสุข
(2561) ได้ให้นิยามไว้ มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ดังนี้

อัตลักษณ์ คือการนิยามความหมายของตัวตนและการจัดวางตำแหน่ง
แห่งหนให้แก่ตัวตนซึ่งเกี่ยวข้องกับความเข้าใจของเราว่า “เราเป็นใคร” และ
“ผู้อื่นเป็นใคร” นอกจากนี้ในทางกลับกันก็เกี่ยวข้องกับความเข้าใจของผู้อื่น
ในสังคมต่อตัวตนของคนในสังคมและเป็นกระบวนการที่มีลักษณะ “สหสัมพันธ์”
(Intersubjective) กล่าวคือ ความหมายของตัวตนขึ้นอยู่กับการต่อรองระหว่าง
ตัวเราและสังคม

ผลการศึกษา

1. ภาพรวมหนังสือเกร็ดพระราชประวัติพระนางจามเทวี ของ แก้ว อมรินทร์

เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวของพระนางจามเทวีและพระแก้ว
เสด็จคمنيซึ่งเป็นข้อมูลจากการถ่ายทอดจากจิตของพระนางจามเทวีผ่านบุคคล
ดังนั้นจึงไม่มีการอ้างอิงข้อมูลจากตำนานฉบับอื่น ๆ เริ่มเรื่องด้วยโครงสร้างชีวิต
ของพระนางจามเทวีตั้งแต่ก่อนการจุติสู่โลกมนุษย์ การเลือกพญานาคเป็น
ผู้ช่วยชีวิตวัยเยาว์ การอภิเษก การรับคำเชิญจากท่านสุเทวฤๅษีขึ้นไปปกครอง
หริภุญชัย การเดินทางและความยากลำบากในการเดินทาง การสร้างศาสนสถาน
การกำเนิดพระราชโอรสแฝด การศึกสงครามกับขุนหลวงวิลังคะ การสร้าง
เขलगค์นคร บั้นปลายพระชนม์ชีพ การสวรรคต การกลับมาสู่โลกมนุษย์เพื่อตามหา
พระแก้วขาวเสด็จคمني ส่วนหนังสือเล่มที่ 2 เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการตามรอยเส้นทาง
การเดินทางของพระนางจามเทวี ช้างป่าก่าเงี้ยว พระฤๅษี 5 องค์ที่สร้างเมือง
หริภุญชัย การสร้างพระเจดีย์ชัยยะมงคลของคณะพุทธรคครธรรม และภาพกิจกรรม
ของกลุ่มพุทธรคครธรรม

2. กลวิธีการนำเสนอตำนานพระนางจามเทวีของคณะพุทธรคครธรรม จังหวัดลำพูน

2.1 การต่อยอดและขยายเรื่องไปจากตำนานเดิม

ในหัวข้อนี้ผู้ศึกษาจะนำเสนอพลวัตของตำนานพระนางจามเทวี
สำนวนพุทธรคครธรรมโดยจะใช้ตำนานฝ่ายศาสนา ได้แก่ มูลศาสนาจามเทวีวงศ์
ชินกาลมาลีปกรณ์เป็นตำนานหลักในการศึกษา เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าตำนานกลุ่มนี้
เป็นตำนานที่เขียนขึ้นในยุคแรก อีกทั้งเป็นตำนานที่นักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่า
เป็นต้นแบบของตำนานในยุคหลัง ดังที่ อานันท์ กาญจนพันธ์ได้กล่าวถึงตำนาน
และลักษณะความคิดทางประวัติศาสตร์ในล้านนาระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20-21
โดยได้นำตำนาน มูลศาสนา จามเทวีวงศ์ นิทานพระพุทธรคครธรรม ชินกาลมาลีปกรณ์

และรัตนพิมพวงศ์ โดยกล่าวว่าตำนานกลุ่มนี้เขียนขึ้นในอาณาจักรล้านนา ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20-21 โดยมีตำนานมูลศาสนาเป็นตำนานแรกสุด ของยุคนี้ นอกจากนี้ยังได้กล่าวอีกด้วยว่า ตำนานกลุ่มนี้ต่อมาได้กลายเป็น แบบฉบับของการเขียนตำนานสมัยต่อมาอีกหลายศตวรรษ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลง เนื้อหาไปบ้าง แต่ก็ยังคงรูปเดิมไว้ (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2527, น.23-47)

ผู้ศึกษาได้ศึกษาหนังสือเกร็ดพระราชประวัติพระนางจามเทวี ของ แก้ว อมรินทร์ ทั้งสองฉบับ พบว่า หนังสือเกร็ดพระราชประวัติพระนางจามเทวี ของ แก้ว อัมรินทร์ มีวิธีการนำตำนานมาปรับประยุกต์ในลักษณะ การต่อยอดและขยายเรื่องไปจากตำนานเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มตัวละคร สำคัญ 3 ตัวละครและสถานที่สำคัญ¹ ดังนี้

การเพิ่มตัวละคร	บทบาทสำคัญของตัวละคร
พระแก้วขาวเสด็จมณีนี	เป็นตัวละครที่สำคัญในเรื่องโดยผู้เขียนกล่าวว่า พระแก้วขาวเสด็จมณีนีองค์ที่กลุ่มบารมีธรรม ค้นพบไม่ใช่พระแก้วขาวเสด็จมณีนีที่ประดิษฐาน ที่วัดเชียงมั่น ตามที่คนส่วนใหญ่เข้าใจว่าเป็น พระแก้วขาวเสด็จมณีนีที่พระนางจามเทวีนำมา จากละโว้ แต่เป็นพระแก้วขาวคู่พระทัยที่นำมา จากสรวงสวรรค์

¹จากการศึกษาพบว่า หนังสือ เกร็ดพระราชประวัติพระนางจามเทวีมีการขยายเรื่อง จากตำนานฝ่ายศาสนา ได้แก่ มูลศาสนา จามเทวีวงศ์ ชินกาลมาลีปกรณ์ ทั้งในด้านของ การเพิ่มเหตุการณ์ การเปลี่ยนบทบาทของตัวละคร และตัดตัวละครและเหตุการณ์ออก แต่ในบทความชิ้นนี้จะกล่าวถึงเฉพาะการเพิ่มตัวละครและสถานที่สำคัญ เนื่องจากมีความสำคัญ ในแง่ของการสร้างมุมมองใหม่เกี่ยวกับพระนางจามเทวีและเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ เรื่องราวของพระนางจามเทวีในหนังสือเล่มนี้ต่างไปจากตำนานพระนางจามเทวีสำนวนอื่น

การเพิ่มตัวละคร	บทบาทสำคัญของตัวละคร
พญานาค	เป็นผู้ที่ดูและพระนางจามเทวีที่ต้องเสด็จทางชลมารคทวนกระแส น้ำขึ้นมาให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่างๆ ตลอดเส้นทางสายน้ำ นอกจากนี้ในการเดินทางครั้งนั้นพญานาคได้ทรงกรุณามอบลูกแก้วลูกหนึ่งเป็นลูกแก้ววิเศษที่จะสามารถทำนายอนาคตได้ด้วย ซึ่งเป็นที่มาของการที่พระนางจามเทวีต้องนำพระแก้วขาวเสด็จมณีนีไปซ่อนที่พิสดารนครเนื่องจากได้ดูลูกแก้วแล้วพบว่าในอนาคตพญามังรายจะมาเผาเมืองหริภุญชัย จนกระทั่งในปัจจุบันคณะพุทธนครธรรมของผู้เขียนได้ออกค้นหาจนเจอ
เจ้าแม่กวนอิม	พระนางจามเทวีเป็นภาคหนึ่งของเจ้าแม่กวนอิม ได้กราบทูลพระพุทธรองค์ ขึ้นอาสาลงมาจุติยังโลกมนุษย์ เพื่อปฏิบัติภารกิจสำคัญยิ่ง คือ การเผยแผ่พระสัทธรรมคำสั่งสอนของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าพระสมณโคดม หยั่งรากแห่งพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองบนโลกมนุษย์ ณ แผ่นดินล้านนา
วัดศรีบุญเรือง จังหวัดลำพูน	คือพระราชมังคลาจารย์ของพระนางจามเทวี

ผู้ศึกษาตั้งข้อสังเกตว่า การที่แก้ว อัมรินทร์ นำตัวละครพญานาค และเจ้าแม่กวนอิมมาเชื่อมโยงกับพระนางจามเทวี อาจเนื่องด้วยลักษณะความเป็นเพศหญิงและประเด็นเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา กล่าวคือ หากนำตำนานสำนวนนี้ มาวิเคราะห์จะเห็นการเชื่อมโยงกันระหว่างลักษณะความเป็นเพศหญิงของ

พระนางจามเทวี เจ้าแม่กวนอิมและพญานาค จากการศึกษา การนับถือเจ้าแม่กวนอิมของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2537, น.20) พบว่า คนในสังคมไทยส่วนใหญ่เชื่อว่าเป็นเพศหญิง แม้ว่านักประวัติศาสตร์ศิลป์จะยืนยันว่ารูปของพระอวโลกิเตศวรหรือกวนอิมในประเทศจีนไม่ได้มีรูปเป็นหญิงก็ตาม เช่นเดียวกับพญานาค หรือนาค ซึ่งความเชื่อดั้งเดิมก็เป็นเพศหญิง ดังการศึกษาของสุจิตต์ วงษ์เทศ (2559, น.38) ที่ได้เขียนบทความเรื่อง นางนาค สรุปลงได้ว่า ในสังคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นับถือผู้หญิงเป็นใหญ่ ปรากฏอยู่ในความเชื่อเรื่องนางนาคมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ปรากฏทั้งในรัฐจามปา รัฐพุนัน กัมพูชา ส่วนในไทยไม่ได้เรียกนางนาค เรียกว่า “แม่ห้วยเมือง” ที่เชื่อกันว่าเป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์ในแง่ของความอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ สุจิตต์ยังได้ชี้ให้เห็นร่องรอยการนับถือผู้หญิงในรูปของ “งู” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของดินและน้ำ ภายหลังจากศาสนาพุทธและพราหมณ์จากอินเดียจึงรับเอาคำว่า “นาค” จากชมพูทวีปมาเรียก “งู” เพื่อให้ดูขลังขึ้น

หากพิจารณาในด้านวัฒนธรรม พบว่านาคเป็นวัตถุสัญลักษณ์ในวัฒนธรรมไทยด้านต่าง ๆ เช่น พิธีกรรม วรรณกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม สถาปัตยกรรม แพร่หลายทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอีสานและภาคเหนือ ในเค้าโครงความคิดที่ว่า “นาค” เป็นสัตว์มีฤทธิ์ มีอำนาจ และมีความศักดิ์สิทธิ์ในแง่ของการให้ความเคารพบูชา เป็นผู้ให้กำเนิดและคุ้มครองรักษาธรรมชาติ และบางครั้งต้นกำเนิดของคนบางกลุ่มก็เกิดมาจากบรรพบุรุษของตนแต่งงานกับลูกสาวพญานาคซึ่งแสดงถึงความเกี่ยวพันอันลึกซึ้งระหว่างกลุ่มชนที่มีต่อพญานาค หลังจากนั้นสภาวะความมีอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ของนาคได้ถูกนำมาใช้ทำหน้าที่ในการปกป้องรักษาพระพุทธศาสนา (พิชชู สายพันธ์, 2539, น. 49)

ด้วยเหตุนี้ภาพของ “พระนางจามเทวี” ในตำนานล้านวน แก้ว อัมรินทร์ จึงเป็นผู้หญิงที่มีความศักดิ์สิทธิ์และมีลักษณะพิเศษไปกว่า “พระนางจามเทวี” ในตำนานล้านวนอื่น ๆ เพราะมีทั้งการเชื่อมโยงกับ “นาค” ตามความเชื่อดั้งเดิมที่มีอิทธิฤทธิ์และมีบทบาทในด้านการปกป้องพุทธศาสนา และมีการอิงกับบุญญาบารมีของพระโพธิสัตว์ตามคติพุทธนิกายมหายาน

ซึ่งจะเห็นได้ว่าทั้งพระนางจามเทวีและเจ้าแม่กวนอิมต่างมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศาสนาแม้ว่าจะคนละนิกายก็ตาม ถือเป็นความพยายามที่จะให้พระนางจามเทวีเกี่ยวโยงกับพระโพธิสัตว์กวนอิมเพื่อสร้างพื้นที่ความเป็นพระโพธิสัตว์ให้กับพระนางจามเทวีตามตำนานที่สร้างขึ้นใหม่ได้อย่างเด่นชัดและเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม จากการลงภาคสนามพบว่า แม้ว่าตัวละครที่เพิ่มมาทั้ง 3 ตัวละครจะไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญหรือมีบทบาทโดยตรงในการรวมกลุ่มกันของกลุ่มพุทธนครธรรม แต่ก็มีส่วนทำให้กลุ่มพุทธนครธรรมมีพื้นที่ทางสังคมมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้นับได้ว่าเป็นการสร้างชุดความรู้ใหม่ให้กับเรื่องราวของพระนางจามเทวี ซึ่งช่วยสร้างความสนใจให้กับกลุ่มที่นับถือพระนางจามเทวีเป็นอย่างมาก ประกอบกับกลวิธีในการเลือกเอาเทพเจ้าและพระพุทธรูปพระแก้วขาวเสด็จมณฑลที่เป็นที่รู้จักกันดีและเป็นที่ยอมรับอยู่แล้วในสังคมไทยมาเชื่อมโยงกับตำนานที่สร้างขึ้นใหม่ของตนทำให้คนในสังคมยอมรับและเชื่อในตำนานที่สร้างขึ้นใหม่นี้ได้ง่ายยิ่งขึ้น

2.2 กลวิธีการอ้างถึงวาระของพระนางจามเทวีเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ

ตำนานพระนางจามเทวีของแก้ว อัมรินทร์ เป็นหนังสือที่ช่วยให้คนอ่านรู้จักคณะพุทธนครธรรมมากยิ่งขึ้น แต่เดิมคณะพุทธนครธรรมก่อตั้งอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2554 แต่ยังไม่เป็นที่รู้จักเท่าใดนัก ภายหลังจากผู้เขียนได้เริ่มเป็นสมาชิกของกลุ่มพุทธนครธรรมจึงผลิตหนังสือเล่มนี้ขึ้นเมื่อพฤศจิกายน 2554 โดยคณะพุทธนครธรรมกล่าวว่าเป็นพระราชดำรัสของพระนางจามเทวีจากที่เคยลงเป็นบทความในกระดานบอร์ดของเว็บไซต์ ทำให้เรื่องราวของพระนางจามเทวีของคณะพุทธนครธรรมเผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวางผ่านสื่อสิ่งพิมพ์และเว็บไซต์

เมื่อผู้เขียนเป็นคนในกลุ่มคณะพุทธนครธรรม ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการเผยแพร่หนังสือเล่มนี้ซึ่งนอกเหนือจากจะเผยแพร่เรื่องราวของพระนางจามเทวีแล้วยังต้องการแสดงบทบาทของคณะพุทธนครธรรมให้สังคมหรือ

คนที่นับถือพระนางจามเทวีที่ซื้อหนังสือหรือเข้าชมประวัติพระนางจามเทวี
ในเว็บไซต์ได้ทราบว่าเป็นกลุ่มคนที่ “เป็นผู้ใกล้ชิดกับพระนางจามเทวีที่สุด”
เห็นได้จากการที่พระนางจามเทวีทรงเล่าประวัติของพระนางด้วยพระองค์เอง
ผ่านคนในคณะหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นล้วนเป็นผลมาจากกระแสจิต
ของพระนางจามเทวีที่มีลักษณะเป็นการ “รับสั่ง” ให้คณะพุทธรครธรรมดำเนินการ
นอกจากนี้ เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ได้สอดแทรกประวัติของ
คณะพุทธรครธรรมด้วย ทั้งวัตถุประสงค์ของคณะพุทธรครธรรม กิจกรรมของคณะ
ทั้งกิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมที่เกี่ยวกับพระนางจามเทวี ซึ่งกิจกรรมที่สำคัญ
คือ การตามหาพระแก้วขาวเสด็จคมนิดังที่ในหนังสือได้กล่าวไว้ การหาที่ประดิษฐาน
พระแก้วขาวเสด็จคมนิ และลูกศิษย์ของคณะพุทธรครธรรมเล่าประสบการณ์
องค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้มีส่วนช่วยทำให้คณะพุทธรครธรรมมีที่อยู่ที่ยืนในสังคม
ของกลุ่มที่นับถือพระนางจามเทวีได้อย่างโดดเด่นและเป็นรูปธรรม

2.3 กลวิธีการเผยแพร่ตัวบท

การนำเสนอเรื่องราวของพระนางจามเทวี สำนวน แก้ว อมรินทร์
มีการใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ผ่านเฟซบุ๊กด้วย ได้แก่ เฟซบุ๊ก พุทธรครธรรม
พระนางจามเทวี อีกทั้งยังมีการผลิตเป็นซีดีอีกด้วย มีเนื้อหาที่เป็นตำนาน
พระนางจามเทวีรวมถึงการสอดแทรกโอวาทธรรมของพระนางจามเทวีที่ได้สั่งสอน
ลูกศิษย์คณะพุทธรครธรรมที่มาจากหนังสือเกร็ดพระราชประวัติพระนางจามเทวี
ของ แก้ว อัมรินทร์ อยู่บ่อยครั้ง โดยผ่านซีดีดังกล่าวสร้างขึ้นเพื่อเผยแพร่
พระโอวาทธรรมพระนางจามเทวีเนื่องในพิธีเปิดพุทธรครธรรมพระนางเจ้าจามเทวี
ต.ศรีบัวบาน อ.เมือง จ.ลำพูน เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2555 โดยแจกฟรี
เป็นธรรมทาน วางแจกในสถานที่ที่เกี่ยวกับพระนางจามเทวีเป็นส่วนใหญ่ เช่น กู่ช้าง
กุ่ม้าพระนางจามเทวี ศูนย์พุทธรครธรรมพระนางจามเทวีของคณะพุทธรครธรรม

ภาพที่ 1 ซีดีรวมพระโอวาทธรรมของพระนางจามเทวี
(วริศรา อนันต์โท, ผู้ถ่ายภาพ, 2559)

การนำเนื้อหาของพระนางจามเทวีลงในซีดีเป็นการเปลี่ยนรูปแบบของการนำเสนอเนื้อหาโดยใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน ทำให้เรื่องราวของพระนางจามเทวีไม่ได้จำกัดอยู่แค่ลายลักษณ์เท่านั้น ทำให้เข้าถึงประชาชนได้ง่ายยิ่งขึ้นทำให้เรื่องราวของพระนางจามเทวีไม่ได้จำกัดแค่ในโบราณที่อยู่ในวัดหรือในตำนานรูปแบบเก่าแต่เป็นรูปแบบในการนำเสนอโดยใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ประชาชนทั่วไปสามารถรับรู้เรื่องราวได้ง่าย สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น

3. บทบาทของตำนานพระนางจามเทวีของคณะพุทธนครธรรม

เรื่องราวของพระนางจามเทวี สำนวน แก้ว อมรินทร์ มีบทบาททั้งในด้านการใช้ตำนานเพื่อสร้างความเป็นกลุ่มและเป็นศูนย์รวมของผู้ศรัทธาพระนางจามเทวี การใช้ตำนานเพื่อนำเสนออัตลักษณ์ของคณะพุทธนครธรรม และ การใช้ตำนานเพื่ออธิบายความชอบธรรมในการจัดกิจกรรมทางความเชื่อของกลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 การใช้ตำนานเพื่อสร้างความเป็นกลุ่มและเป็นศูนย์รวม ของผู้ศรัทธาพระนางจามเทวี

หลังจากเรื่องราวของพระนางจามเทวี สำนวน แก้ว อัมรินทร์ ได้แพร่หลายไปก่อให้เกิดปรากฏการณ์การรวมกลุ่มกันของผู้ที่ศรัทธาจนนำไปสู่การก่อตั้งคณะ “บารมีธรรม” ภายหลัง เปลี่ยนชื่อเป็น “พุทธรธรรม” มีที่ตั้งสำนักงานอยู่ที่ตำบลศรีบัวบาน จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นสถานที่รวมตัวกันของผู้ที่ศรัทธาพระนางจามเทวี

จากการลงภาคสนามของผู้วิจัยสังเกตว่ากลุ่มผู้ที่นับถือพระนางจามเทวีส่วนใหญ่เกินกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเพศหญิง ด้วยวัฒนธรรมสายแม่ของลำานา และจากตำนานที่แสดงให้เห็นบทบาทความเป็นแม่ของพระนางจามเทวี ทั้งในแง่ของบทบาทความเป็นแม่ของลูก ได้แก่ เจ้าชายมหันตยศ เจ้าชายอนันตยศ และบทบาทความเป็นแม่เมืองของประชาชน ทำให้สมาชิกของกลุ่มพุทธรธรรมเปรียบพระนางจามเทวีเป็นแม่ สมาชิกทุกคนถือว่าตนเองเป็น “สายใยแห่งแม่” มาประกอบกิจกรรมทางศาสนาด้วยกัน เช่น บริจาคทรัพย์ สวดมนต์ ปฏิบัติธรรม โดยมีพระนางจามเทวีลงมาพบปะเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติธรรมทุกวันพระ ผ่านร่างทรง ล้วนช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกัน เป็นปีกแผ่นร่วมกัน หล่อหลอมความรู้สึกนึกคิดในด้านความเชื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน นั่นคือ การเป็นลูกหลานพระนางจามเทวีต้องมีใจที่ยึดมั่นและศรัทธาในพระพุทธรศาสนา ดังคำกล่าวของคุณ ประภาพรรณ สิทธิสัตย์ ซึ่งเป็นสมาชิกในกลุ่มพุทธรธรรมที่ว่า

“การเข้ามาในสังคมของ คณะพุทธรธรรม สร้างความประทับใจแก่ข้าพเจ้ามาก ที่เห็นทุกคนมาด้วยใจ งานบุญกุศลหลายอย่างที่ได้ดีพระแม่ทรงรับสั่งทุกคนตั้งใจทำถวายท่าน สละแรงกายแรงใจ สละทรัพย์ ทำด้วยความสุขใจ การที่ได้มาสวดมนต์นั่งสมาธิ แผ่อุทิศกุศลแก่สรรพสัตว์และผู้ล่วงลับทุกวันพระ ทำให้เกิดความสบายใจ เกิดพลังใจ” (แก้ว อัมรินทร์, 2554, น.145-148)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ตำนานพระนางจามเทวีฉบับปัจจุบันไม่ได้มีบทบาทเพียงแค่ว่าบันทึกเรื่องราวของพระนางจามเทวีเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทต่อการสร้างความ เป็นกลุ่มให้เกิดขึ้นในสังคมอีกด้วยกลุ่มคนต่าง ๆ เหล่านี้เป็นกลุ่มคนที่มีความเชื่อและนับถือพระนางจามเทวีร่วมกันตามลักษณะของพระนางจามเทวีที่ผู้เขียนได้เลือกนำเสนอให้เป็นจุดเด่นนั่นคือการเป็นพระโพธิสัตว์และเป็นผู้นำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาเผยแผ่แก่มนุษยโลก และเมื่อกลุ่มมีกิจกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาที่เข้าร่วมกันก็เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเป็นเหมือนญาติธรรมกลุ่มเหล่านี้ก็ได้ตอบสนองความเอื้ออาทร ความเกื้อกูลที่ขาดหายไปของคนในสังคมเมื่อปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ปรากฏการณ์ดังกล่าว สอดคล้องกับการศึกษาของนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2537, น.96) ที่ว่า ลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิมตอบสนองความโหยหาความรู้สึกร่วมอาทรกับผู้อื่นของคนชั้นกลางในเขตเมืองได้เป็นอย่างดี

การรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมทางศาสนาของคนในคณะพุทธรธรรมซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง นับได้ว่าเป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อตอบสนองความรู้สึกอาทรร่วมระหว่างกลุ่มเพศหญิงด้วยกัน ดังคำกล่าวของ ศิราพร ณ ถลาง (2552, น.364 -365) ที่ว่า

“พิธีกรรมเป็นเรื่องของกลุ่มชน พิธีกรรมเป็นการ “รวมพลัง” ของคนในสังคม การประกอบพิธีกรรมแต่ละครั้งทำให้สมาชิกในสังคมรู้สึกมั่นคงอบอุ่น พิธีกรรมจึงช่วยสร้างความรู้สึก “ความเป็นพวกเดียวกัน” ดังนั้นพิธีกรรมจึงเป็นกลไกในการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชน นอกจากนี้ หน้าที่ประการสำคัญของพิธีกรรมคือ ช่วยให้มีมนุษย์มีความมั่นคงทางใจ มีความสบายใจขึ้น”

ทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า จากตำนานและความเชื่อที่เกี่ยวกับพระนางจามเทวีทั้งหมดของคณะพุทธรธรรม ทั้งการเสนอภาพความเป็นผู้หญิงเก่งในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ นักรบ ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองรัฐ ผู้สร้างเมือง สืบทอดพระพุทธศาสนา ล้วนช่วยสร้างความมีอำนาจและบารมีของพระนางจามเทวี

ที่ถือได้ว่าเป็นตัวแทนของเพศหญิงให้มีบทบาทหน้าที่ช่วยสร้างความมั่นใจและความภาคภูมิใจให้กับผู้หญิง หรืออีกนัยหนึ่งอาจเป็นการระบายความคับข้องใจของผู้หญิงในสังคมพุทธศาสนา และช่วยหลีกเลี่ยงจากอำนาจของผู้ชายที่มีต่อผู้หญิงในโลกสามัญได้อีกทางหนึ่ง

3.2 การใช้ตำนานเพื่อนำเสนออัตลักษณ์ของคณะพุทธนครธรรม

สำหรับการเลือกนำเสนออัตลักษณ์ของคณะพุทธนครธรรมนั้น ส่วนใหญ่เป็นเรื่องศาสนา โดยเชื่อมโยงลักษณะสำคัญของพระนางจามเทวี จากตำนานที่กล่าวว่าเป็นพระโพธิสัตว์ที่จุติลงมาช่วยมนุษย์และได้สร้างศาสนสถานต่าง ๆ มากมาย เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาและเป็นการเผยแผ่พุทธศาสนา ในดินแดนล้านนาที่เต็มไปด้วยการนับถือผี ดังคำกล่าวของลูกศิษย์คนหนึ่งที่กล่าวว่า “เสด็จพระแม่ท่านมีบารมีที่เด่นมาก คือการเผยแผ่พระธรรมของพระพุทธเจ้า นำพาผู้คนที่ยังอยู่ในห้วงทุกข์หันกลับเข้ามารู้จักการเอาธรรมะเป็นที่พึ่งแต่ละคนที่เข้ามามีปัญหาทางโลกไม่เหมือนกัน” (แก้ว อัมรินทร์, 2554, น.154)

หลังการปฏิรูปศาสนาในสังคมไทยส่งผลให้สังคมไทยปัจจุบัน มีการต่อต้านความเชื่อเรื่องผี ด้วยเหตุนี้คณะจึงมีความพยายามที่จะนำศาสนา มาเป็นอัตลักษณ์กลุ่ม และนำศาสนามาเป็นเครื่องมือในการทำให้คณะยังคง ดำรงอยู่ได้ ด้วยกลวิธีการนำภาพแทนของพระนางจามเทวีที่เป็นผู้เผยแผ่ พุทธศาสนามาเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่ม เพื่อเชื่อมโยงภาพพระนางจามเทวีกับกลุ่ม ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เห็นได้จากการตั้งชื่อกลุ่มว่า “พุทธนครธรรม” ที่สื่อถึง การเป็นดินแดนแดนของ “พุทธ” และผู้ที่เข้ามาในดินแดนแห่งพุทธได้จะต้อง มีการปฏิบัติธรรม ดังจะเห็นได้จากหนังสือเกร็ดพระราชประวัติ พระนางจามเทวี ก็ได้รับรวบรวมธรรมะจากพระราชดำรัสของพระนางจามเทวีผ่านร่างทรงอีกด้วย เช่น “ไม่มีผู้ใดจะหลีกเลี่ยงห้วงวิญญูไปได้ถ้าไม่ปฏิบัติธรรม” “การสวดมนต์ภาวนาช่วยให้ ทุกคนมีจิตใจเข้มแข็ง และได้พระธรรมพิจารณาในความทุกข์จากการที่ต้องเผชิญกับ สิ่งต่าง ๆ” เป็นต้น

วัตถุประสงค์และวัตรปฏิบัติของกลุ่ม ก็สามารถสะท้อนให้เห็น การนำเสนออัตลักษณ์ในด้านผู้ศรัทธาในพุทธศาสนาของกลุ่มพุทธนครธรรม ได้เป็นอย่างดี ดังวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งที่ว่า “ส่งเสริมการหันเข้าสู่ปฏิบัติธรรม อย่างจริงจัง” (แก้ว อัมรินทร์, 2554, น.124) ด้วยวัตถุประสงค์ดังกล่าวนำไปสู่ วัตรปฏิบัติที่เกี่ยวกับศาสนาของคณะ ได้แก่ การจัดให้มีการสวดมนต์ นั่งสมาธิ ภาวนา แผ่เมตตาฟังธรรม ซึ่งทุกครั้งที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาพระนางจามเทวี จะเสด็จมาประทับดูแลการเจริญสมาธิทุกวันธรรมสวณะและทรงเทศน์อบรมธรรมะ โดยสมาชิกทุกคนจะนุ่งสีขาวเช่นเดียวกับที่เคยปฏิบัติครั้งอดีตกาลเพื่อการพ้นภัย แห่งวิฆ्नสงสาร

หากสังเกตจากที่มาและวัตถุประสงค์ของกลุ่ม พบว่า มีความน่าสนใจ นั่นคือการมีที่มาและจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน คือ มุ่งส่งเสริมการ ปฏิบัติธรรมนับเป็นความพยายามในการสร้างภาพลักษณ์ของกลุ่มของตน ให้มีลักษณะเค้าโครงความคิดทางด้านพุทธศาสนามากกว่าลัทธิทรงเจ้าเข้าผี

จุดเด่นที่สำคัญอีกประการหนึ่งของกลุ่มคือ การที่พระนางจามเทวี ได้เป็นผู้ดูแลและสั่งสอนการปฏิบัติธรรมให้กับศิษย์ทุกคนด้วยพระองค์เองทำให้ สถานะของพระนางจามเทวีไม่ได้เป็นนางกษัตริย์หรือเป็นเทพที่อยู่ในภพอื่น แต่พระนางสามารถติดต่อสื่อสารกับผู้ที่นับถือพระองค์ได้อย่างใกล้ชิด สำนัก พุทธนครธรรมจึงไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ที่มีเครื่องสักการบูชาเท่านั้น แต่ยังมี ลักษณะบางอย่างคล้ายกับ “การเข้าทรง” อีกด้วย สวาทหรือสาธุศิษย์ของ พระนางจามเทวีจึงสามารถพูดจาตอบโต้สนทนาธรรมกับพระนางได้จริง อย่างไรก็ตาม พระนางจามเทวีมีส่วนช่วยปลูกฝังธรรม ความคิดทางพระพุทธศาสนาให้แก่ เหล่าสาธุศิษย์

เสื้อผ้าที่ใช้ในการประกอบพิธีต่าง ๆ ก็เป็นองค์ประกอบหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นความพยายามในการนำเสนออัตลักษณ์การเป็นผู้ศรัทธาใน พุทธศาสนาของกลุ่ม ทั้งนี้จากการลงภาคสนาม พบว่า เสื้อผ้าที่ใช้ในการประกอบ พิธีกรรมของคณะก็ล้วนเป็นชุดสีขาวทั้งสิ้น ซึ่งสีขาวเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่ง

ที่สื่อถึงศาสนาและหลักธรรมอันบริสุทธิ์สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของกลุ่มที่
เลือกนำเสนอได้เป็นอย่างดี และที่สำคัญ ชุดสีขาวของคณะพุทธรธรรม
ได้มีการปักรูปพระนางจามเทวีลงบนเสื้อด้วยและนำมาจำหน่ายให้กับลูกศิษย์
ของคณะ เพื่อต่อยอดและก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันและรู้สึกเป็นอันหนึ่ง
เดียวกันได้อย่างเข้มข้น

ภาพที่ 2 เสื้อพระนางจามเทวีของคณะพุทธรธรรม
จำหน่ายเพื่อใช้ในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม
(วริศรา อนันต์โท, ผู้ถ่ายภาพ, 2559)

จะเห็นได้ว่ากลุ่มพุทธรธรรม มีการเลือกนำเสนออัตลักษณ์
ที่ปรับไปตามกระแสและความเชื่อทางศาสนาเห็นได้จากพระราชดำรัสของพระนาง
จามเทวีที่กลับมาเพื่อให้ลูกหลานปฏิบัติธรรม จากหนังสือเกร็ดพระราชประวัติ
พระนางจามเทวีก่อให้เกิดการตั้งกลุ่มคณะพุทธรธรรมที่มีประวัติความเป็น
มาและวัตถุประสงค์ในการก่อตั้ง กิจกรรมของกลุ่ม และเสื้อผ้าที่ใช้ประกอบพิธี
ซึ่งล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับศาสนาทั้งสิ้น

การรวมกลุ่มกันของผู้ที่นับถือพระนางจามเทวีที่ได้ประกอบ
พิธีกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เช่น บริจาคทรัพย์ สวดมนต์ ปฏิบัติธรรมโดยมีพระนางจามเทวี
ลงมาพบปะเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติธรรมทุกวันพระ ผ่านร่างทรงหรือร่างที่
เป็นสื่อกลาง ล้วนช่วยสร้างความรู้สึกเป็นปึกแผ่นร่วมกันหล่อหลอมความรู้สึกนึกคิด

ในด้านความเชื่อให้เป็นที่ไปในทิศทางเดียวกันจนกลายเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่ม นั่นคือ การเป็นลูกหลานพระนางจามเทวีต้องมีใจศรัทธาในพระพุทธศาสนา

3.3 การใช้ตำนานเพื่ออธิบายความชอบธรรมในการจัดกิจกรรมทางความเชื่อของกลุ่ม

ตำนานพระนางจามเทวี ฉบับของแก้ว อมรินทร์มณีวัตอุปประสงค์ เพื่อสร้างตัวตนให้กับคณะ โดยตำนานเล่มนี้มีบทบาทในการรวมกลุ่มคนทำให้เป็นคณะที่มีคนเข้าร่วมจำนวนมาก ผ่านสื่อหลายช่องทาง ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ เฟซบุ๊ก และซีดี ทำให้ตำนานพระนางจามเทวีแพร่หลายขึ้นด้วยรูปแบบที่ทันสมัยสอดคล้องกับยุคสมัยและสอดคล้องกับลักษณะการเสพข้อมูลของคนในปัจจุบันพร้อม ๆ กับการนำเสนออัตลักษณ์ในด้านความเป็นผู้ศรัทธาในพุทธศาสนาให้สังคมรับรู้

หากมองให้ลึกลงไปยิ่งพบว่า คณะพุทธนครธรรมได้ใช้ตำนานเล่มนี้ในการรองรับกับกิจกรรมของกลุ่มพุทธนครธรรมเพื่อทำให้ตำนานพระนางจามเทวีของกลุ่มเป็นรูปธรรม และทำให้คณะมีความน่าเชื่อถือได้รับการยอมรับจากสังคมมากยิ่งขึ้นด้วยการสร้างองค์ประกอบของศาสนาทั้งห้าประการให้กับคณะ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ได้แก่ “ศาสนา คำสอน นักบวช วัดหรือศาสนสถาน หรือปูชนียสถาน คือสถานที่เคารพทางศาสนา สัญลักษณ์หรือสิ่งแทนพิธีกรรม รวมทั้งปูชนียวัตถุ คือสิ่งที่พึงเคารพบูชา” (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2511, น.1)

หากนำองค์ประกอบเหล่านี้มาวิเคราะห์จะพบว่ากลุ่มพุทธนครธรรมได้พยายามสร้างองค์ประกอบเหล่านี้ขึ้นมาสนับสนุนกลุ่ม เช่น “ศาสนา ได้แก่ พระพุทธเจ้า คำสอน คือ หลักธรรมของพุทธองค์ที่กลุ่มพุทธนครธรรมยึดถือนักบวช คือ ผู้สืบทอดศาสนา หรือผู้แทนเป็นทางการของศาสนานั้น คณะได้สถาปนาเจ้าอาวาสวัดศรีบุญเรือง โดยกล่าวว่าในอดีตชาติเจ้าอาวาสองค์นี้เกี่ยวพันกับพระนางจามเทวี วัดหรือศาสนสถาน หรือปูชนียสถาน คือสถานที่เคารพทางศาสนา ได้แก่ วัดศรีบุญเรืองซึ่งกลุ่มพุทธนครธรรมได้กล่าวว่า ในอดีตเป็นสถานที่ที่องค์พระโอรสว่าราชการ ทั้งยังเป็นสถานที่ประกอบราชพิธีอภิเษก

พระนางจามเทวีเสวยราชสมบัติเป็นปฐมกษัตริย์แห่งหริภุญชัยนคร ส่วนสัญลักษณ์หรือสิ่งแทน พิธีกรรมรวมทั้งปูชนียวัตถุ คือสิ่งที่พึงเคารพบูชา ได้แก่ พระนางจามเทวีและพระแก้วขาวเสด็จมณีนีองค์ที่คณะพุทธรธรรมค้นพบไม่ใช่พระแก้วขาวเสด็จมณีนีที่ประดิษฐานที่วัดเชียงมั่น ตามที่คนส่วนใหญ่เข้าใจว่าเป็นพระแก้วขาวเสด็จมณีนีที่พระนางจามเทวีนำมาจากละโว้ และในปัจจุบันยังได้มีการสร้างพระเจดีย์ชัยยะมงคลขึ้นอีกด้วย

การนำเอาองค์ประกอบทางศาสนาและวัตถุสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องพันกับพระนางจามเทวีมารองรับความเชื่อที่เกี่ยวกับพระนางจามเทวีอันมีลักษณะเฉพาะของกลุ่มตนเองทั้งในเรื่องพระแก้วขาวเสด็จมณีนีองค์ใหม่ที่ทางกลุ่มค้นพบขึ้น เรื่องนาคและเจ้าแม่กวนอิมซึ่งอิงกับพระพุทธศาสนา การสถาปนาวัดศรีบุญเรืองให้เป็นวัดของกลุ่มพุทธรธรรม ประกอบกับการนำเอา เจ้าหน้าทีรัฐและพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงมาร่วมกิจกรรมกลุ่ม ทำให้คณะพุทธรธรรมเป็นกลุ่มที่โดดเด่นและมีความเข้มแข็งเหนือกว่ากลุ่มทรงเจ้าอื่น ๆ

จากเนื้อหาในหนังสือ คณะพุทธรธรรมก็ได้ทำตำนานให้เป็นรูปธรรมด้วยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัดศรีบุญเรือง การทำบายศรีเป็นรูปพญานาคเพื่อตอกย้ำความสัมพันธ์ของพญานาคกับพระนางจามเทวี การสร้างรูปเคารพพญานาคที่วัดศรีบุญเรือง และการสร้างรูปเคารพพระนางจามเทวีเคียงคู่กับเจ้าแม่กวนอิมตามคำบอกเล่าของแก้ว อัมรินทร์ มีส่วนช่วยเชื่อมโยงทำให้วัดศรีบุญเรือง พญานาค พระแก้วขาวเสด็จมณีนี พระนางจามเทวี เจ้าแม่กวนอิมและคณะพุทธรธรรมเกี่ยวข้องกันอย่างสอดคล้องและสมเหตุสมผล

ภาพที่ 3 รูปเคารพเจ้าแม่กวนอิมและพระนางจามเทวีเคียงคู่กัน
และพระแก้วขาวเสด็จมณีนี ที่วัดศรีบุญเรือง จังหวัดลำพูน
(วริศรา อนันตโท, ผู้ถ่ายภาพ, 2559)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ตำนานพระนางจามเทวีของแก้ว อมรินทร์ มิใช่การสร้างตำนานขึ้นมาลอย ๆ แต่มีพลวัตของเนื้อหาที่เต็มไปด้วยความหมายที่คณะพุทธนครธรรมได้สร้างขึ้นเพื่อรองรับกิจกรรมของกลุ่มในด้านต่าง ๆ และเพื่อให้สังคมของคนที่น่าบถือพระนางจามเทวียอมรับจนอาจกลายมาเป็นสมาชิกกลุ่ม ทำให้คณะพุทธนครธรรมเป็นคณะที่มั่นคงในสังคม

จากการลงภาคสนามพบว่า ในปัจจุบันมีการสร้างวัตถุสัญลักษณ์ในนามของพุทธนครธรรมอย่างหลากหลาย ทั้งเสื้อผ้า เหริยญูเคารพ ภาพวาดพระนางจามเทวี และในปัจจุบันเครือข่ายพุทธนครธรรมกว้างขวางมากยิ่งขึ้น สมาชิกมีทั้งคนในจังหวัดลำพูนและจังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ เชียงใหม่ ลำปาง และภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดราชบุรี จังหวัดลพบุรี และกรุงเทพฯ โดยสมาชิกเหล่านี้ได้ร่วมกันสร้างรูปเคารพพระนางจามเทวีที่นำไปบริจาคตามวัดต่าง ๆ มากมาย ทั้งภาคเหนือและภาคกลาง ที่สมาชิกเชื่อกันว่ามี ความเกี่ยวข้องกับพระนางจามเทวีในอดีตทำให้เครือข่ายของผู้ศรัทธาในคณะพุทธนครธรรมกระจาย เป็นวงกว้าง อีกทั้งยังมีการประกอบกิจกรรมทางศาสนาอื่น ๆ เช่น ทำนุบำรุงวัดที่ขาดแคลน การร่วมกันฝึกนั่งสมาธิในวันพระ การสร้างพระพุทธรูป เป็นต้น

การประกอบกิจกรรมทางศาสนาเหล่านี้มีส่วนช่วยทำให้กลุ่มพุทธนครธรรมยังคงดำรงอยู่ได้อย่างไม่แปลกแยกและไม่ถูกต่อต้านจากสังคมพุทธ

บทสรุป

ปัจจุบันสังคมไทยอยู่ในบริบทสังคมทุนนิยมวัตถุนิยมที่เน้นการแข่งขัน ผู้คนจึงรู้สึกไม่ปลอดภัยและไม่มั่นคงโดยเฉพาะวิถีชีวิตของคนในสังคมเมือง ด้วยบริบทสังคมเช่นนี้ทำให้เกิดความต้องการที่พึงทางใจจึงหันเข้าหาศาสนา ซึ่งส่วนใหญ่เป็น “ศาสนาแบบชาวบ้าน” ทำให้ในปัจจุบันเกิดปรากฏการณ์การประยุกต์ใช้นิทานท้องถิ่นในอดีตมาทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ เพื่อตอบสนองความต้องการทางใจให้กับคนในสังคม หรือการนำบุคคลศักดิ์สิทธิ์ของท้องถิ่นไปอยู่ในรูปแบบพิธีกรรม การท่องเที่ยว

บทความชิ้นนี้ เป็นการศึกษาการใช้ตำนานในสังคมไทยร่วมสมัยในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ “คติชนสร้างสรรค์” ผู้เขียนได้นำทฤษฎีคติชนสร้างสรรค์มาเป็นแนวทางในการศึกษา ผลการศึกษา พบว่า คณะพุทธนครธรรมมีวิถีคิดในการนำตำนานมาใช้ด้วยการเพิ่มตัวละครและสถานที่สำคัญ เพื่อต่อย้ำและเน้นความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับพระนางจามเทวี นับเป็นกลวิธีการประยุกต์ใช้ตำนานมาสร้างมูลค่าเพิ่มทำให้หนังสือเล่มนี้โดดเด่นยิ่งขึ้นแตกต่างจากตำนานพระนางจามเทวีสำนวนอื่น ตัวละครบางตัวก็มีลักษณะที่คนในสังคมมีความนิยมอยู่ในขณะนี้ ส่วนในด้านการใช้พบว่า มีรูปแบบในการนำเสนอตำนานพระนางจามเทวีโดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้แก่ เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก และ ซีดี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของพระนางจามเทวีและคณะพุทธนครธรรมให้รู้จักในวงกว้าง มีที่อยู่ที่ยืนสังคม กล่าวได้ว่า คณะพุทธนครธรรมได้สร้างชุดความคิดเกี่ยวกับพระนางจามเทวีชุดใหม่ซึ่งมีผลต่อความทรงจำเกี่ยวกับตำนานพระนางจามเทวี สำนวนของตนทำให้ตำนานพระนางจามเทวี สำนวนพุทธนครธรรมเป็นรูปธรรมและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

เนื้อหาในตำนานกล่าวว่า ผู้ที่ได้อ่านคือลูกหลานของพระนางจามเทวีและได้มีคำเชิญชวนให้มารวมตัวกันเพื่อปฏิบัติธรรม ดังนั้นเรื่องของพระนางจามเทวีฉบับของแก้ว อัมรินทร์ จึงมีบทบาทในการรวมกลุ่มคนซึ่งจากการสังเกตพบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงกลุ่มคนเหล่านี้เชื่อกันว่ามีความเกี่ยวพันกันในอดีตชาติ ในขณะที่เดียวกันตำนานพระนางจามเทวีถูกสร้างขึ้นมาเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและเพื่อรองรับกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม โดยกลุ่มเลือกนำเสนออัตลักษณ์ในด้าน การเป็นผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนาเพื่อให้เห็นแตกต่างจากกลุ่มคนทรงพระนางจามเทวีกลุ่มอื่น ๆ ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มของผู้ที่ศรัทธาในวงกว้าง

ในขณะที่เดียวกันก็มีความย้อนแย้งในอัตลักษณ์ว่าเป็นกลุ่มที่มีภาพลักษณ์ของไสยศาสตร์หรือเป็นกลุ่มที่นำสารแห่งธรรมมาโปรดมนุษย์ของพระนางจามเทวีกันแน่ ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลสำคัญของกลุ่มคือบุคคลธรรมดาที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างพระนางจามเทวีกับลูกศิษย์ กิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มล้วนเกิดจากร่างทรงคนหนึ่งซึ่งมีลักษณะสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ซึ่งเป็นศาสนาแบบชาวบ้านมากกว่าพุทธศาสนา ในขณะที่เดียวกันตนเองก็พยายามที่จะสื่อสารกับสังคมว่าไม่ใช่กลุ่มคนทรงเจ้าแต่เป็น “สื่อกลาง” ที่รับสารข้อมูลจากพระนางจามเทวีมาสู่โลกมนุษย์เท่านั้น

อย่างไรก็ตาม การประยุกต์ใช้ตำนานพระนางจามเทวีของคณะพุทธรณธรรมดังกล่าวทำให้คณะพุทธรณธรรมมีตัวตนและมีพื้นที่ทางสังคม อีกทั้งยังแสดงให้เห็นการนำเรื่องเล่าหรือตำนานเกี่ยวกับบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาสร้างสรรค์และปรับใช้ในบริบทศาสนาและความเชื่อของสังคมไทยปัจจุบัน

การนำทฤษฎี “คติชนสร้างสรรค์” มาเป็นแนวทางการศึกษาจึงทำให้เห็นวิธีคิดที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังการประยุกต์ใช้เรื่องเล่าในปัจจุบัน ที่ถึงแม้เนื้อหาจะบรรจุความเชื่อ ความศรัทธาและการพึ่งพาอำนาจเหนือธรรมชาติ แต่ในปัจจุบันเรื่องเล่าเหล่านี้ยังแฝงไปด้วยวัตถุประสงค์บางประการทางสังคมที่มีทั้งการช่วงชิงต่อรอง การสร้างพื้นที่ทางสังคม อีกทั้งยังทำให้เห็นการใช้เรื่องเล่า หรือตำนาน

ที่นับได้ว่าเป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ที่มีอยู่เดิมมาผลิตซ้ำ ประยุกต์ หรือสร้างใหม่ เพื่อเป็นเครื่องมือในการ “สร้างมูลค่าเพิ่ม” ให้กับกลุ่มของตนในบริบทโลกทุนนิยม ได้อย่างมีนัยสำคัญ

เอกสารอ้างอิง

- แก้ว อัมรินทร์. (2554). **เกร็ดพระราชประวัติพระนางจามเทวี**. กรุงเทพฯ : โอเชียนบุคมาร์ท.
- _____. (2556). **เกร็ดพระราชประวัติพระนางจามเทวีภาค 2**. กรุงเทพฯ : คอมม่าดีไซน์แอนด์พริ้นท์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2537, สิงหาคม). ลัทธิพิธีเจ้าแม่กวนอิม. **ว.ศิลปวัฒนธรรม**. 15(10), 78-106.
- พระพุทธรูปงามและพระพุทธรูปงาม. (2519). **ตำนานมูลศาสนา**. กรุงเทพฯ : เสริมวิทย์บรรณาการ.
- พระโพธิ์รังสี. (2554). **จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริภุญไชย**. กรุงเทพฯ : ศรีปัญญา.
- พิเชฐ สายพันธ์. (2539). **นาคาคติ อีสานลุ่มน้ำโขง: ชีวิตทางวัฒนธรรม จากพิธีกรรมร่วมสมัย**. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัตน์ปัญญาเถระ. (2510). **ชินกาลมาลีปกรณ์**. แสง มนวิฑูร, ผู้แปล. พระนคร : มิตนราการพิมพ์.
- วริศรา อนันต์โท. (2559). **ภาพซีดีรวมพระโอวาทธรรมของพระนางจามเทวี**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- _____. (2559). **ภาพเสื่อพระนางจามเทวีของคณะพุทธนครธรรม** จำหน่ายเพื่อใช้ในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม.

- วริศรา อนันตโท. (2559). ภาพรูปเคารพเจ้าแม่กวนอิมและพระนางจามเทวี
เคียงคู่กันและพระแก้วขาวเสด็จมณีนี ที่วัดศรีบุญเรือง จังหวัดลำพูน.
- ศิราพร ณ กลาง. (2552). ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน
นิทานพื้นบ้าน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2558). เรื่องเล่าพื้นบ้านไทยในโลกที่เปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ :
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- _____. (2559). คติชนสร้างสรรค์ : บทสังเคราะห์และทฤษฎี. กรุงเทพฯ :
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ศิริพร ภักดีผาสุข. (2561). ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอัตลักษณ์และแนวทาง
การนำมาศึกษาภาษาไทย. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2559). นางนาค. ใน พลังผู้หญิง แม่เมีย และเทพสตรี :
ความจริง และภาพแทน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุชีพ ปุญญานุกาภ. (2511). ประวัติศาสตร์ศาสนา. พระนคร : โรงพิมพ์บำรุงสาสน์.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2527). พัฒนาการชีวิตและวัฒนธรรมล้านนา.
เชียงใหม่ : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

กลวิธีการรำของอิเหนาในบทพิลาปรำรัก
ตอนอิเหนาคะนึ่งถึงจินตะหราวาตี
Thai Classical Dance Techniques for the Role
of Inao in the Depression Scene of Inao
Khaneung Theung Jintahravati Episode

พัชรินทร์ สุวรรณสรณ์¹
Patcharin Suwannasorn
ชนัย วรรณะลี²
Chanai Vannalee
อัศวินธุ์ เรืองรอง³
Akhawit Ruengrong

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1.ศึกษาประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมเรื่องอิเหนา และการแสดงละครเรื่องอิเหนาของกรมศิลปากร 2.วิเคราะห์รูปแบบและองค์ประกอบในการแสดงละครเรื่องอิเหนา ตอนอิเหนาคะนึ่งถึงจินตะหราวาตีของกรมศิลปากร และ 3.วิเคราะห์กลวิธีการรำของอิเหนาในบทพิลาปรำรัก ตอนอิเหนาคะนึ่งถึงจินตะหราวาตี ตามแนวทางของครุวัณท์นีย์ ม่วงบุญ มีวิธีการดำเนินการวิจัยตามกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากหนังสือ ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สื่อพิมพ์และบทความ ตลอดจนสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และลงภาคสนามเพื่อฝึกปฏิบัติท่ารำ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยการจัดสัมมนากลุ่ม

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

²อาจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

(Focus group) ผลการศึกษาพบว่า 1.วรรณกรรมเรื่องอิเหนามีที่มาจากนิทานปันทิยของชาวแพร่มาสู่ประเทศไทยในสมัยอยุธยา อิเหนาพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 เป็นฉบับที่ได้รับความนิยมสูงสุดและเป็นฉบับที่กรมศิลปากรนำมาเป็นบทในการจัดการแสดงมาจนถึงปัจจุบันนี้ 2.การแสดงละครเรื่องอิเหนา ตอนอิเหนาคะเนิงถึงจินตะหราวาตี ของกรมศิลปากร มีรูปแบบการแสดงที่แตกต่างจากละครในคือ บทละครมีการปรับปรุงให้กระชับขึ้น ดนตรีและเพลงร้องมีการตัดและเพิ่มเพลง ผู้บรรเลงและขับร้องมีทั้งหญิงและชาย ผู้แสดงมีทั้งหญิงและชาย แต่นิยมใช้ผู้หญิงแสดง เครื่องแต่งกายมีการปรับปรุงลดทอนและวิธีการปักตัวอิเหนาสามารถสวมเสื้อได้ทั้งแบบแขนสั้นและแขนยาว มีการใช้ฉาก และอุปกรณ์การแสดงแบบสมจริง ส่วนท่ารำพบว่ายังคงรักษารำละครในไว้ 3.กลวิธีการรำของอิเหนา ตอนอิเหนาคะเนิงถึงจินตะหราวาตี เป็นการรำในบทพิลาปรำรัก มีกลวิธีในการรำ ดังนี้ 1) กลวิธีในการสื่ออารมณ์ แบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงกระวนกระวายใจ ช่วงตกหลุมรัก และช่วงเสียใจ สื่อได้โดยใช้สีหน้าและท่าทางคือใช้ คิ้ว ตา ปาก และใช้ภาษาท่าต่าง ๆ ประกอบกันให้พอเหมาะ 2) กลวิธีการมอง คือ การมองนางจินตะหราวาตีในทิศทางเดียวกันทุกครั้ง การมองตามมือและมองตามบทเพื่อสื่ออารมณ์และความหมาย ทำให้ท่ารำดูสวยงามยิ่งขึ้น 3) กลวิธี การนั่งรำและยืนรำ ช่วยสื่ออารมณ์กระวนกระวายใจ อารมณ์ตกหลุมรัก ทั้งช่วยส่งเสริมบุคลิกภาพของผู้แสดงให้สง่างาม และ 4) กลวิธีการใช้หน้า คือ กล่อมหน้าเพื่อใช้เชื่อมทำให้ท่ารำต่อเนื่องกลมกลืนกัน

คำสำคัญ: กลวิธีการรำ พิลาปรำรัก อิเหนา

Abstract

This research aims to 1) study both the historical background of the literature, titled Inao, and Inao stage play performance by the Department of Fine Arts, 2) structurally analyze Inao Khaneung Theung Jintahravati scene in the stage play performance by the Department of Fine Arts, and 3) analyze the role of Inao in the sorrowful dancing techniques, based on Kru Wantani Muangboon's methods. This is the qualitative research.

The findings of the research are as follows: 1) the literature titled Inao is originated from Indonesia's Panji Inu Kertapati during Ayutthaya period. The Inao of King Rama II is the most popular, and the Department of Fine Arts uses it until today. 2) The scene is different from the play performed by females (Lakorn Nai) in several points: The play is modified to be briefer, the music and songs are cut and added some songs and music, the musicians and singers are both females and males, the performers are preferred mostly females, the costumes and their embroidery are modified, Inao character can wear both short-handed and long-handed shirt, and the realistic scene and props are used but traditional dancing methods by females (Lakorn Nai) are reserved. 3. Inao's dancing techniques in the scene (Inao sorrows) are the dances that show falling in love emotions. The dancing techniques are as follows: 1) Feeling Expression Techniques is divided into 3 stages of emotions which are frustration, falling in love and sadness. The feeling is expressed by face and actions, using eyebrows, eyes and mouth. Each feeling expression method is harmoniously combined, 2) watching Techniques which refers to looking at Jintahravati: the performer must

look at the same direction, looking towards the hands and script and meanings beautifies more elegantly, 3) sitting and Standing Dance are useful for expressing the frustration and falling in love, and the performer's pose become more elegant as well, and 4) face Expressions are practiced to harmoniously combine each dancing method.

Keywords: Dancing Techniques, Sorrow, Inao

บทนำ

บทพิลาปรำรักเป็นบทที่ว่าด้วยการรำพัน คร่ำครวญ ด้วยความเศร้าอันเกิดจากความรัก คำว่า “พิลาป” ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556, น.112) หมายถึง รำพัน คร่ำครวญ ร้องไห้ บ่นเพ้อ บทพิลาปรำรักจึงเป็นรสสำคัญของวรรณคดีที่ผู้ประพันธ์บรรจงแต่งอย่างสุดฝีมือ เพื่อแสดงถึงอารมณ์รำพันในความรักของตัวละครเอกในเรื่อง ดังปรากฏบทพิลาปรำรักในละครเรื่องอิเหนาอยู่ด้วยกันหลายตอน การเข้าพระเข้านาง และการรำพันต่างๆ นับว่าเป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งที่มีในการแสดงละครเรื่องอิเหนา บทพิลาปรำรักนอกจากต้องใช้ฝีมือในการรำแล้วผู้แสดงยังต้องถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกให้ผู้ชมเข้าถึงอารมณ์โศกเศร้าอาลัย เพราะความรักของตัวละครด้วย โดยเฉพาะตัวอิเหนาที่ได้ชื่อว่าเป็นพระเอกนักรัก อีกทั้งกระบวนรำที่เกี่ยวกับเรื่องความรักและพิลาปรำรักของอิเหนานั้นก็ถือเป็น สีสิ้นและจุดเด่นของเรื่องอีกด้วย

พระราชนิพนธ์เรื่องอิเหนา ได้กล่าวถึงบทพิลาปรำรักหรือบทรำพันรักของอิเหนาไว้หลายตอน โดยเฉพาะตอนที่มีการพลัดพรากจากกัน ทั้งในกรณีที่จะไม่พบเห็นกันชั่วคราว และในกรณีที่ตายจากกัน การพิลาปรำรักเมื่อพลัดพรากจากกันแล้ว เมื่อไม่สมหวังในความรักและเมื่อตัวละครตัวใดตัวหนึ่งประสบเคราะห์กรรมเป็นต้น (อารดา สุมิตร, 2516, น.171) การพิลาปรำรักดังกล่าว นับเป็นลักษณะเด่น

ของบทพระราชนิพนธ์ จนกรมศิลปากรนิยมนำมาแสดงถึง 3 ตอนด้วยกัน คือ
1. อิเหนาคะเน็งถึงจินตะหราวาที 2. อิเหนาลานางจินตะหรา และ 3. อิเหนาสั่งถ้ำ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษากลวิธีการรำของอิเหนาในตอนอิเหนาคะเน็งถึงจินตะหราวาที เพราะมีกระบวนรำที่ใช้ในการพิลาปรำรักของอิเหนามากกว่าตอนอื่น นอกจากนี้เมื่อกรมศิลปากรนำมาแสดงยังมีการปรับปรุงรูปแบบการแสดงให้นางจินตะหราวาทีออกมาในลักษณะเป็นมโนภาพในห้วงคะเน็งถึงของอิเหนา โดยใช้เทคนิคการจัดฉากสมัยใหม่เข้ามา กล่าวคือจัดฉากด้านหนึ่งเป็นห้องบรรทมของนางจินตะหราวาที ใช้ผ้าขาวที่มีลักษณะบาง โปร่งแสงกั้นอยู่ด้านหน้า เมื่อโดยรอบมืดแล้วใช้ไฟส่องมาเฉพาะจุด จะเห็นเป็นภาพนางจินตะหราวาทีอยู่กลาง ๆ คล้ายภาพ ความฝัน ลักษณะดังกล่าวช่วยในการสร้างบรรยากาศและจินตนาการของผู้ชมได้ดียิ่ง

การแสดงละครในเรื่องอิเหนา ตอน อิเหนาคะเน็งถึงจินตะหราวาทีของกรมศิลปากรนี้ ผู้วิจัยพบสูจิบัตรการแสดง 3 ฉบับ ฉบับแรกจัดแสดงในปี พ.ศ. 2518 ฉบับที่ 2 จัดแสดงในปี พ.ศ. 2540 และฉบับที่ 3 จัดแสดงในปี พ.ศ. 2548 แสดงให้เห็นว่าละครอิเหนาตอนดังกล่าวยังได้รับความนิยมโดยมีการนำมาแสดงซ้ำ โดย ดร.ไพโรจน์ ทองคำสุก นักวิชาการละครและดนตรีชำนาญการให้ความเห็นว่าครุวันทนีย์ ม่วงบุญ ซึ่งปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร เป็นผู้ที่มีความสามารถโดดเด่นในการแสดงละครรำ ด้วยบุคลิกเด็ดเดี่ยว จริงจัง กล้าคิด กล้าตัดสินใจ มีภาวะผู้นำของท่าน เป็นคุณลักษณะที่ส่งเสริมให้ลีลาท่ารำของท่านที่แสดงออกมาดูองอาจผึ่งผาย และแสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างชัดเจน ท่านจึงได้รับบทแสดงเป็นอิเหนาหลายครั้ง (ไพโรจน์ ทองคำสุก, 2560, สัมภาษณ์) ทั้งนี้ ครุวันทนีย์ ม่วงบุญ ด้รับการถ่ายทอดท่ารำอิเหนา ตอนอิเหนาคะเน็งถึงจินตะหราวาที จากท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนี ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง พ.ศ.2528 (วันทนีย์ ม่วงบุญ, 2560, สัมภาษณ์) ด้วยคุณวุฒิ วิทยุฒิ ประกอบกับความรู้ความสามารถของท่านที่ศิลปินในกรมศิลปากรทุกท่านต่างให้การยอมรับนับถือว่าท่านมีความเชี่ยวชาญ

ในการแสดงโขน ละครและการแสดงนาฏศิลป์ไทยทุกประเภท มีความโดดเด่น ทั้งในบทบาทศิลปินและบทบาทนักวิชาการด้านนาฏศิลป์ ด้วยกลวิธีการรำ อันมีลักษณะเฉพาะตัวที่สามารถเข้าถึงอารมณ์ของตัวอิเหนาในทุกบทบาท ได้อย่างแนบเนียนมีเสน่ห์ สร้างความประทับใจแก่ผู้ชมเป็นอย่างมากทุกครั้ง ที่ชมการแสดง จนเป็นที่ยอมรับในฝีมือทางการแสดงจากทุกฝ่าย และท่าน ยังเคยเป็นผู้กำกับการแสดงละครเรื่องอิเหนา ตอนอิเหนาคะเน็งถึงจินตะหราวาตี ที่แสดงเมื่อปี พ.ศ. 2540 โดยปรากฏนามท่านในสูจิบัตรการแสดงของ กรมศิลปากรที่ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลมา (กรมศิลปากร, 2540, น.2) จึงเป็นเหตุผลให้ผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษากลวิธีการรำของอิเหนาในบทพิลาปรำรัก ตอนอิเหนาคะเน็งถึงจินตะหราวาตี ตามแนวทางของครูวันทนีย์ ม่วงบุญ เพื่อเป็นแบบอย่างแก่นาฏศิลป์รุ่นหลังและผู้ที่ยังสนใจใคร่ศึกษาเรียนรู้ เพื่อให้เห็นคุณค่าของวรรณคดีการละครเรื่องอิเหนาและให้แพร่หลายสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมเรื่องอิเหนา และการแสดง ละครเรื่องอิเหนาของกรมศิลปากร
2. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและองค์ประกอบในการแสดงละคร เรื่องอิเหนา ตอนอิเหนาคะเน็งถึงจินตะหราวาตีของกรมศิลปากร
3. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการรำของอิเหนาในบทพิลาปรำรัก ตอนอิเหนาคะเน็งถึงจินตะหราวาตี ตามแนวทางของครูวันทนีย์ ม่วงบุญ

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยมุ่งวิเคราะห์ตัวบท กระบวนท่ารำและกลวิธีการรำของอิเหนา ในบทพิลาปรำรักตามแนวทางของครูวันทนีย์ ม่วงบุญ ในการแสดงละครเรื่อง อิเหนาของกรมศิลปากร ตอนอิเหนาคะเน็งถึงจินตะหราวาตี ซึ่งปรับปรุงบท มาจากบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ตอนอิเหนากลับจากเมืองหมันหยานี้ เนื้อความตั้งแต่อิเหนาประทับใจในพลับพลาจนถึงอิเหนาบรรทมหลับไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร
 - 1.1 จากหนังสือตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 1.2 จากสื่อพิมพ์และบทความตลอดจนสื่ออิเล็กทรอนิกส์
2. สัมภาษณ์โดยการบันทึกเสียง บันทึกภาพ และบันทึกวีดิทัศน์การแสดง ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในด้านการแสดงละครรำ ดังต่อไปนี้
 - 2.1 ครูวันทนี ม่วงบุญ
(ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร)
 - 2.2 รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ
(ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) พ.ศ.2548)
3. ผู้วิจัยลงภาคสนามเพื่อศึกษาวิธีการรำ รูปแบบการแสดง และองค์ประกอบในการแสดงละครเรื่องอิเหนา ตอน อิเหนาคะเน็งถึงจินตะหราวาที โดยฝึกปฏิบัติท่ารำจากครูวันทนี ม่วงบุญ (ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร)
4. นำข้อมูลที่ได้มาสรุป เรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัย 3 บท โดยได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วนำเสนอต่อคณะกรรมการสอบ
5. ดำเนินการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus group) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ตามเกณฑ์ดังต่อไปนี้
 - 5.1 ผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณคดีไทยเรื่องอิเหนา
รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวณิต วิงวอน
(ผู้ทรงคุณวุฒิ และข้าราชการบำนาญ ภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน)
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัครวิทย์ เรื่องรอง
(อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา)

5.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านการแสดงละครในเรื่องอิเหนา

ครูวันทนีย์ ม่วงบุญ

(ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย สำนักการสังคีต กรมศิลปากร)

6. นำผลสรุปข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์โดยนำมาปรึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษา แล้วนำมาเรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัย 5 บท

7. นำเสนอรายงานการวิจัย 5 บท ต่อคณะกรรมการสอบ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. วรรณกรรมเรื่องอิเหนา และการแสดงละครเรื่องอิเหนาของกรมศิลปากร

อิเหนาเป็นวรรณกรรมที่ได้เค้าเรื่องมาจากพงศาวดารชวา เรื่องอิเหนา
เป็นเรื่องที่เจ้านายสตรีในราชสำนักอยุธยาตอนปลายนำมาแต่งเป็นบทละครขึ้นก่อน
ภายหลังกวีอื่นได้นำไปเขียนขึ้นเป็นนิราศบ้าง คำฉันท์บ้าง และที่มีชื่อเสียงที่สุด คือ
บทละครเรื่องอิเหนาพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

1.1 ความเป็นมาของเรื่องอิเหนาในชวา

เรื่องอิเหนาเป็นพงศาวดารชวาประมาณพุทธศักราช 1800 ปรากฏ
อยู่ในรูปของเรื่องเล่าที่เล่าสืบต่อกันมาช้านาน อิเหนานั้นในพงศาวดารชวาเรียกว่า
“อิเหนา ปันหยี กรัตปาตี” แต่พวกเขาเรียกกันโดยย่อว่า “ปันหยี” นับถือกันว่าเป็น
มหาราชองค์หนึ่งในชวา กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2508, น.97) ต้นเค้า
ของนิทานปันหยีมีที่มาจากประวัติศาสตร์ช่วงหนึ่งของชวาและตัวเอกในนิทาน
ปันหยีก็มีที่มาจากกษัตริย์ของชวา

1.2 ความเป็นมาของเรื่องอิเหนาในมลายู

นิทานปันหยีแพร่จากชวาสู่มลายู สันนิษฐานว่ามีอยู่ 2 ช่วง
โดยอาจจะเข้ามาในช่วงใดช่วงหนึ่งหรือทั้ง 2 ช่วง คือ เข้ามาในช่วงที่อาณาจักร
มัชปาหิตของชวาเจริญรุ่งเรือง และเข้ามาในช่วงที่อาณาจักรมัชปาหิตของชวา
เสื่อมลงแล้ว โดยการแสดงว้างของชวามักจะเป็นช่องทางสำคัญในการนำนิทาน
ปันหยีจากชวาเข้าสู่ดินแดนมลายู นอกจากนี้ยังมีตาหลังจำนวนไม่น้อยจากมลายู
ไปศึกษาเล่าเรียนที่ชวา ซึ่งอาจเป็นช่องทางหรือวิธีการหนึ่งที่ทำให้นิทานปันหยี
จากชวาเผยแพร่เข้ามาสู่มลายูโดยผ่านตาหลังเหล่านั้น

1.3 ความเป็นมาของเรื่องอิเหนาในไทย

เรื่องอิเหนาของไทยนั้น มีคำบอกเล่าที่ยึดถือกันมาว่าเจ้าฟ้าหญิงพระราชธิดาของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศแห่งกรุงศรีอยุธยา 2 พระองค์ ได้นางข้าหลวงเป็นหญิงแหม่มล่ายจากเมืองปัตตานีมาทรงชุบเลี้ยงไว้ ได้ทรงฟังนิทานเรื่องอิเหนาที่นางข้าหลวงเล่าถวายก็ทรงพอพระทัยนำเค้าเรื่องมาแต่งบทละครขึ้น คนละเรื่อง เรื่องของเจ้าฟ้ากัญชลประองค์พี่เรียกว่าดาหลัง หรืออิเหนาใหญ่ เรื่องของเจ้าฟ้ามังกฎประองค์น้องเรียกว่าอิเหนา หรืออิเหนาเล็ก (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2508, น.102 - 103)

1.4 การแสดงละครเรื่องอิเหนาของกรมศิลปากรในยุคฟื้นฟู

ละครอิเหนาได้ถูกฟื้นฟู และเริ่มได้รับความนิยมมากขึ้นเมื่อนาฏศิลป์ถูกย้ายมาสังกัดกรมศิลปากร ด้วยความตั้งใจที่จะฟื้นฟูศิลปะการแสดงในราชสำนักของผู้บริหารกรมศิลปากรในสมัยนั้น ทำให้ละครอิเหนาได้ถูกนำกลับมาแสดงและคงอยู่สืบมาจนถึงทุกวันนี้ แต่ด้วยความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของบ้านเมือง เศรษฐกิจและสังคม การแพร่ของละครจากชนชั้นสูงสู่ประชาชน ตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้นส่งผลให้รูปแบบการแสดงละครอิเหนาเปลี่ยนไปจากรูปแบบละครในเป็นลักษณะของละครรำ

2. รูปแบบและองค์ประกอบในการแสดงละครเรื่องอิเหนา ตอน อิเหนาคะเน็งถึงจินตะหราวาตีของกรมศิลปากร

2.1 รูปแบบในการแสดง

ละครเรื่องอิเหนา ตอนอิเหนาคะเน็งถึงจินตะหราวาตีนี้มีรูปแบบเป็นละครรำด้วยดำเนินเรื่องด้วยการรำเป็นหลัก แต่ไม่ชัดเจนว่าเป็นละครในเหมือนแต่เดิม กล่าวคือ เมื่อละครอิเหนาแพร่มาสู่ประชาชน จากที่เคยแสดงเฉพาะในราชสำนัก รูปแบบการแสดงละครอิเหนาจึงถูกปรับเปลี่ยนเพื่อให้สามารถเข้าถึงผู้ชมได้ในทุกชนชั้น อีกทั้งเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงการแสดงละครอิเหนาก็ได้รับการปรับปรุงในหลาย ๆ ด้าน เมื่อถึงยุคของกรมศิลปากรการแสดงละครอิเหนาจึงมิได้แสดงอยู่ในรูปแบบของละครในเช่นแต่ก่อน ด้วยมีองค์ประกอบที่แตกต่างจากละครในดังจะกล่าวต่อไป

2.2 องค์ประกอบในการแสดง

2.2.1 บทละคร

บทละครเรื่องอิเหนาเป็นบทที่ปรับปรุงมาจากบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เนื้อหาสื่อถึงอารมณ์พิลาปรักรักของอิเหนาที่คร่ำครวญ ร่ำรำพันในความรัก ที่มีต่อนางจินตะหราวาตี ด้วยไม่สมหวังในความรัก

2.2.2 ดนตรีและเพลงร้อง

องค์ประกอบด้านดนตรีและเพลงนั้นใช้วงปี่พาทย์เครื่องห้าหรือเครื่องคู่ มีการนำซอสามสายเข้ามาบรรเลงร่วมเพื่อช่วยในการสื่ออารมณ์ เพลงที่ใช้มีอัตราสองชั้น กรมศิลปากรได้บรรจุเพลงที่ใช้บรรเลงและขับร้องไว้ 11 เพลง เป็นเพลงร้อง 8 เพลง ได้แก่ เพลงต่อยรูป เพลงสามเส้า เพลงรื้อร้าย เพลงพญาโศกตัด เพลงแขกโศก เพลงพัดชา เพลงกล่อมนารี และเพลงบ้าย่น เป็นเพลงบรรเลง 3 เพลง ได้แก่ เพลงเขมรราชบุรี เพลงเสมอ และเพลงตระบรรทมไพร โดยปรับเปลี่ยนและเพิ่มเติมจากบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ที่เดิมมีอยู่ 8 เพลง

2.2.3 ผู้แสดง

ผู้แสดงละครเรื่องอิเหนาใช้ผู้แสดงเป็นหญิงหรือชายก็ได้ แต่มักนิยมใช้ผู้หญิงแสดง

2.2.4 เครื่องแต่งกาย

ผู้แสดงแต่งกายยืนเครื่องพระสีแดง ขลิบสีเขียว เสื้อสามารถใส่ได้ทั้งแบบแขนสั้น และแขนยาว ตามความสะดวก ความเหมาะสมและโอกาสที่แสดง

2.2.5 ฉากและอุปกรณ์การแสดง

1) ฉากใช้เทคนิคการจัดฉากสมัยใหม่เข้ามา กล่าวคือ จัดฉากด้านหนึ่งเป็นห้องบรรทมของนางจินตะหราวาตี ใช้ผ้าขาวที่มีลักษณะบาง โปร่งแสง กั้นอยู่ด้านหน้าเมื่อโดยรอบมืดแล้วใช้ไฟส่องมาเฉพาะจุด จะเห็นเป็นภาพนางจินตะหราวาตีอยู่กลาง ๆ คล้ายภาพความฝัน

2) อุปกรณ์การแสดงที่ใช้ ได้แก่ ผ้าสไบ กริช เตียง และหมอนสามเหลี่ยม

2.2.6 ท่ารำ

บทละครเรื่องอิเหนามีกระบวนท่ารำที่อ่อนช้อย ประณีตตามจารีต ท่ารำถ่ายทอดอารมณ์พิลาปรำรัก ของอิเหนาตามบทละคร มีท่ารำทั้งสิ้น 80 ท่า แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้ 1.อารมณ์กระวนกระวายใจ 2.อารมณ์ตกหลุมรัก 3.อารมณ์เสียใจ

3. กลวิธีการรำอิเหนาในการแสดงละคร เรื่องอิเหนา ในบทพิลาปรำรัก ตอนอิเหนาคะเน็งถึง จินตะหราวาที ตามแนวทางของครูวันทนีย์ ม่วงบุญ

3.1 ข้อควรปฏิบัติก่อนทำการแสดง

3.1.1 ศึกษาบทละคร

3.1.2 ศึกษาเพลง

3.1.3 ศึกษาท่ารำ

3.2 กลวิธีในการรำของอิเหนาในบทพิลาปรำรัก ตอนอิเหนาคะเน็งถึงจินตะหราวาที

3.2.1 กลวิธีในการสื่ออารมณ์

บทละครเรื่องอิเหนา ตอนอิเหนาคะเน็งถึงจินตะหราวาที ของกรมศิลปากรนี้ เมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่าอารมณ์พิลาปรำรักของอิเหนา แบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ 1.อารมณ์กระวนกระวายใจ 2.อารมณ์ตกหลุมรัก และ 3.อารมณ์เสียใจ ตามลำดับ เมื่อศึกษากระบวนท่ารำแล้วก็พบว่า มีความสอดคล้องกับบทละคร โดยครูวันทนีย์ ม่วงบุญ มีกลวิธีในการสื่ออารมณ์ ดังจะวิเคราะห์ต่อไปนี้

ภาพที่ 1 ทำอารมณ์กระวนกระวายใจ

(พัชรินทร์ สุวรรณศรี, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

1) อารมณ์กระวนกระวายใจ

กลวิธีในการสื่ออารมณ์กระวนกระวายใจ ทำได้ทางสีหน้า และท่าทาง โดยสีหน้า ได้แก่ การขมวดคิ้ว การใช้สายตามองสูง การใช้สายตามองต่ำ ทำแหวดตาเศร้า ทำแหวดตากังวล ทำแหวดตาเหม่อลอย ขณะที่ท่าทาง ได้แก่ การก้มหน้า การเอามือก่ายหน้าผาก การเท้าคาง การพลิกตัวกลับไปมา การผุดลุกผุดนั่ง

ภาพที่ 2 ทำอารมณ์ตกหลุมรัก

(พัชรินทร์ สุวรรณศรี, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

2) อารมณ์ตกหลุมรัก

กลวิธีในการสื่ออารมณ์ตกหลุมรัก ทำได้ทางสีหน้าและท่าทาง โดยสีหน้า ได้แก่ การยิ้มในหน้า การใช้แววตารักใคร่ การมองไปยังทิศทางที่จินตนาการว่ามีนางจินตะหราวาที ขณะที่ท่าทาง ได้แก่ การก้าวเท้าทิ้งน้ำหนักตัว หรือนั่งแล้วทิ้งน้ำหนักตัวไปในทิศทางที่จินตนาการว่ามีนางจินตะหราวาทีอยู่ การอ้าแขนเหมือนจะโอบกอด หรืออยากจะเข้าหานาง

ภาพที่ 3 ท่าอารมณ์เสียใจ

(พัชรินทร์ สุวรรณศรี, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

3) อารมณ์เสียใจ

กลวิธีในการสื่ออารมณ์เสียใจ ทำได้ทางสีหน้า และท่าทาง โดยสีหน้า ได้แก่ การขมวดคิ้ว การมองต่ำ การทำแววตาเศร้าหมอง เสียใจ ทุกข์ใจ ขณะที่ท่าทาง ได้แก่ การก้มหน้า

3.2.2 กลวิธีการมอง มีกลวิธีที่จะวิเคราะห์ต่อไปนี้

ภาพที่ 4 ท่านางจินตะหราวาตี

(พัชรินทร์ สุวรรณศรี, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

1) มองนางจินตะหราวาตี

หากจัดให้มีฉากนางจินตะหราวาตี จะเป็นการง่ายที่จะมองเพราะมีจุดที่จะมอง แต่หากไม่ได้จัดให้มีฉากนางจินตะหราวาตี ผู้แสดงอิเหนาจะต้องใช้จินตนาการเอาเอง และในการมองแต่ละครั้งจะต้องมองไปที่จุดเดิมที่จินตนาการไว้ หากมองเปลี่ยนไปทางอื่นจะทำให้เกิดความสับสน

ภาพที่ 5 ท่ามองตามบทร้อง

(พัชรินทร์ สุวรรณศรี, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

2) การมองในลักษณะอื่น ๆ

การมองเป็นส่วนหนึ่งเมื่อประกอบกับท่ารำแล้วช่วยในการสื่อความหมายและอารมณ์ของตัวละคร กลวิธีการมองที่พบในการรำ

3.2.3 กลวิธีการนั่งรำ และยืนรำ มีกลวิธีตั้งจะวิเคราะห์ต่อไป

ภาพที่ 6 ทำนั่งรำ

(พัชรินทร์ สุวรรณศรี, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

1) การนั่งรำ

การนั่งรำประกอบด้วยการนั่งโดยยกขาทั้งสองข้าง ขึ้นบนเตียงและนั่งห้อยขา การนั่งรำแบบนี้โดยยกขาทั้งสองข้างขึ้นบนเตียง มี 4 ลักษณะ คือ 1.นั่งแบบเหยียดขาออกไป ลักษณะกึ่งนั่งกึ่งนอน 2.นั่งพับเพียบ ปลายเท้าไปด้านใดด้านหนึ่ง 3.นั่งยกกันขึ้น โดยยึดตัวขึ้นจากทำนั่งพับเพียบ 4.นั่งตั้งเข้าข้างใดข้างหนึ่งขึ้นมา การเปลี่ยนทำนั่งในระหว่างรำทำให้เกิด ความหลากหลาย ทั้งยังส่งเสริมในเรื่องสรีระของผู้แสดง ได้แก่ ทำนั่งยกกันขึ้น ช่วยให้ผู้แสดงที่มีรูปร่างเล็กดูสูงและสง่างาม

การนั่งรำแบบนี้ห้อยขานั้น ผู้แสดงต้องปรับการนั่ง ให้เหมาะสมกับสรีระร่างกาย และขนาดของเตียง โดยผู้แสดงที่มีรูปร่างเล็ก จะนั่งโดยออกจากเตียง คือนั่งแบบไม่เต็มกัน เพื่อให้เท้าไม่ลอยขึ้นจากพื้น ส่วนผู้แสดงที่มีรูปร่างสูงใหญ่ ก็จะต้องนั่งเข้าไปให้มากกว่าผู้แสดงที่มีรูปร่างเล็ก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดเตียงที่ใช้แสดงด้วย

ภาพที่ 7 ทำยืนรำ

(พัชรินทร์ สุวรรณศรี, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

2) การยืนรำ

เป็นบทที่อิเหนาหลงเพื่อถึงนางจินตะหราวาที สอดคล้องกับกระบวนท่ารำอิเหนาที่เหมือนตกอยู่ในห้วงของความรัก จากนั้นอยู่ก็ปล้นลูกขี้ยืน แสดงให้เห็นถึงอาการหลงใหลของอิเหนา ที่เห็นได้ชัดเจนคือท่าดวงยิหวาที่อิเหนาอำมือทั้งสองข้างทำท่าจะเข้าไปประคองกอดนางจินตะหราวาที ซึ่งผู้แสดงจะต้องก้าวข้างและทิ้งน้ำหนักตัวไปให้เห็นชัดเจนทั้งยืนมือและยืนหน้าเข้าไปเหมือนจะประคองกอดจริงๆ

ภาพที่ 8 ท่ากล่อมหน้า

(พัชรินทร์ สุวรรณศรี, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

3.2.4 กลวิธีการใช้หน้า

การใช้หน้า กล่อมหน้า เป็นกลวิธีที่ผู้แสดงใช้ทำเพื่อเชื่อมระหว่างท่ารำหนึ่งไปอีกท่ารำหนึ่ง เนื่องจากเพลงร้องมีท่วงทำนองที่ช้า มีคำเอื้อนมาก คำร้องน้อย ท่ารำที่ใช้ดีบทจึงมีน้อยตามคำร้อง แต่ต้องรำนานและช้า จึงต้องอาศัยการใช้หน้าและกล่อมหน้าเข้าช่วยให้ท่ารำลื่นไหลต่อเนื่องกลมกลืน และสวยงาม

วรรณกรรมเรื่องอิเหนามีที่มาจากนิทานปันทหยี ตำนานวีรบุรุษชาวนิทานปันทหยีแพร่เข้ามาสู่ประเทศไทยในสมัยอยุธยา ส่วนวนที่ได้รับนิยามมากที่สุดและใช้เป็นบทสำหรับแสดงละครของกรมศิลปากรในปัจจุบันคือ อิเหนาพระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รูปแบบในการแสดงละครอิเหนาของกรมศิลปากรในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ละครเรื่องอิเหนา ตอนอิเหนาคะเน็งถึงจินตะหราวาตีเป็นอีกตอนที่มีการนำมาแสดงซ้ำ ด้วยเป็นตอนที่เปิดโอกาสให้ผู้แสดงได้รำและถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกอย่างเต็มความสามารถ โดยครูวันทนีย์ ม่วงบุญ ได้มีกลวิธีในการรำ 4 วิธี คือ 1.กลวิธีในการสื่ออารมณ์ 2.กลวิธีการมอง 3.กลวิธีการนั่งรำและยืนรำ และ 4.กลวิธีการใช้หน้า กลวิธีทั้ง 4 ประการข้างต้นทำให้การรำของครูวันทนีย์ ม่วงบุญ มีลีลาเฉพาะที่โดดเด่นของตนเอง สร้างความหฤหรรษ์ต่อผู้ชมได้อย่างดียิ่ง

อภิปรายผล

จากการศึกษากลวิธีการรำของอิเหนาในบทพิลาปรำรัก ตอนอิเหนาคะเน็งถึงจินตะหราวาตี สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1.รูปแบบในการแสดงละครอิเหนาในปัจจุบัน มีลักษณะต่างอิเหนาที่เป็นละครในราชสำนัก หรือที่เราเรียกว่า “ละครใน” เพราะมีองค์ประกอบหลายด้านที่ต่างกัน เช่น บทละคร ผู้แสดง ดนตรีและเพลงร้อง เครื่องแต่งกาย ฉากและอุปกรณ์การแสดง องค์ประกอบเหล่านี้ถูกปรับปรุงและเปลี่ยนแปลง ให้เข้ากับยุคสมัยและความต้องการของผู้ชม ในส่วนของท่ารำยังยึดถือปฏิบัติตามจารีตของละครในคือรำงาม ซึ่งสอดคล้องกับ อารดา สุมิตร (2516, น.26-153) ที่กล่าวไว้ว่า

ลักษณะการแสดงละครในของหลวงในรัชกาลที่ 2 ว่าต่างจากละครในในสมัยต่อมา เป็นอันมาก จนกระทั่งในปัจจุบันแทบจะไม่มีใครสนใจลักษณะที่แท้จริงของละครในตามแบบเดิม โดยอารดา สุมิตรได้อธิบายเปรียบเทียบละครในในสมัยรัชกาลที่ 2 กับละครในในปัจจุบันไว้หลายด้าน เช่น บทละคร โอกาสที่แสดง จุดประสงค์ในการแสดง ผู้ชม สถานที่แสดง เวทีและฉาก ทำรำ ดนตรีและเพลงร้อง การแต่งตัว คนรำ เป็นต้น

2. อารมณ์พิลาปรักรักในบทละครเรื่องอิเหนา ตอนอิเหนาคะเน็งถึงจินตะหราวาที ของกรมศิลปากรประกอบไปด้วยอารมณ์ย่อย ได้แก่ 1. อารมณ์กระวนกระวายใจ 2. อารมณ์ตกหลุมรัก 3. อารมณ์เสียใจ อารมณ์เหล่านี้เกิดจากการที่อิเหนาต้องพลัดพรากจากคนรักคือนางจินตะหราวาที ซึ่งผู้แสดงเป็นตัวอิเหนาจะต้องแสดงออกถึงอารมณ์ผ่าน สีหน้าและท่าทาง ซึ่งสอดคล้องกับรุ่งอรุณ แซ่อึ้ง (2538) ที่ได้กล่าวไว้ว่า สาเหตุที่ทำให้เกิดอารมณ์เศร้านั้นมี 7 สาเหตุ ได้แก่ การสูญเสีย การพลัดพราก การถูกทอดทิ้ง ความผิดหวัง การรอคอย ความโกรธ และความไม่สมหวังในความรัก ตัวละครแต่ละตัวมีสาเหตุทางอารมณ์เศร้าแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ เช่น อาชีพ เพศ สภาพแวดล้อม และบุคคลที่เกี่ยวข้อง พฤติกรรมที่แสดงออกเมื่อเกิดอารมณ์ เศร้าแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือด้านที่ 1 พฤติกรรมทางกาย ได้แก่ ร้องไห้ เบื่ออาหาร ชูบผอม ผิวดำคล้ำ หม่นหมอง ใบหน้าเศร้าหมอง ด้านที่ 2 พฤติกรรมทางวาจา ได้แก่ พูดรำพึงรำพัน กล่าวคำมรสุวาท และพรั่นพาหา ความตาย ด้านที่ 3 พฤติกรรมทางจิตใจ ได้แก่ เบื่อหน่าย ท้อแท้ และสิ้นหวัง กระวนกระวาย หงอยเหงา และคิดฆ่าตัวตาย

3. กลวิธีในการรำเพื่อสื่ออารมณ์ของอิเหนาสามารถทำได้ด้วยการใช้สีหน้าและท่าทางประกอบกัน ทั้งนี้ต้องกระทำแต่พอดีไม่มากเกินไป การทำสีหน้าสื่ออารมณ์ทำได้โดยใช้อวัยวะบนใบหน้า แสดงอาการ เช่น อารมณ์กระวนกระวายใจ ทุกข์ใจ เสียใจ จะแสดงออกโดยการขมวดคิ้ว การแสดงแววตาในลักษณะเศร้าเสียใจ กระวนกระวายใจ อารมณ์ตกหลุมรัก จะแสดงออกโดยการยิ้มในหน้า การแสดงแววตารักใคร่ การใช้ท่าทางสื่ออารมณ์ทำได้โดยใช้อวัยวะในร่างกายเคลื่อนไหว

เป็นท่าทาง เช่น อารมณ์กระวนกระวายใจ ทุกข์ใจ เสียใจ จะแสดงออกโดยการก้มหน้า การมองต่ำ การมองสูงแบบเหม่อลอย การลุกนั่งกระวนกระวาย การพลิกตัวไปมา เท้าคาง การก่ายหน้าผาก การส่ายหน้า การเคลื่อนไหวตัวช้า ๆ แบบเศร้าสร้อย อารมณ์ตกหลุมรัก จะแสดงออกโดยการโน้มตัวไปหาทางทิศที่จินตนาการว่ามีนางจินตะหราวาที กลวิธีการสื่ออารมณ์ดังกล่าวนี้ ผู้ปฏิบัติต้องศึกษาทละครให้เข้าใจเสียก่อน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลได้จาก ครูวันทนีย์ ม่วงบุญ ในการดำเนินการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus group)

อย่างไรก็ตามแม้ผู้แสดงจะศึกษาบทอย่างละเอียดแล้วก็ตาม หากขาดความชำนาญของการรำรำที่สวยงามแล้ว ก็อาจจะทำให้การแสดงไม่ดึงดูดใจเท่าที่ควร ผู้แสดงเป็นอิเหนาซึ่งถือเป็นตัวเอกของเรื่อง จึงต้องมีฝีมือ มีทักษะและมีความแพรวพราวแยบคายในการพลิกแพลงท่ารำให้สวยงาม ประณีต บรรจงและลงตัวที่สุด กลวิธีการรำรำดังกล่าวจะนำมาซึ่งลักษณะเฉพาะตัวอันโดดเด่นดังกล่าววิธีการรำของครูวันทนีย์ ม่วงบุญ ตามที่ได้วิเคราะห์ให้เห็นแล้วนั้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

ในการศึกษาและวิเคราะห์กลวิธีการรำของอิเหนาในบทพิลาปรำรัก ตอนอิเหนาคะเน็งถึงจินตะหราวาที ตามแนวทางของครูวันทนีย์ ม่วงบุญ ผู้วิจัยมิได้ศึกษาทั้งตอนตามบทที่มีในสูจิบัตร เพียงแต่เลือกศึกษาในช่วงที่อิเหนารำคนเดียวเท่านั้น หากจะให้ครอบคลุมควรศึกษาตั้งแต่ต้นจนจบตอนเพื่อให้เห็นโครงสร้างในการจัดการแสดง

2. ข้อเสนอเพื่อการวิจัย

ควรศึกษาบทพิลาปรำรักในการแสดงละครรำเรื่องอื่นหรือประเภทอื่นเพื่อนำมาเปรียบเทียบรูปแบบ และองค์ประกอบในการจัดการแสดง

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2540). **สุจิตร์รายการศรีสุขนาฏกรรม**. [สุจิตร์]. กรุงเทพฯ :
กรมศิลปากร.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2508). **ตำนาน
ละครอิเหนา**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : คลังวิทยา.
- พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554. (2556). กรุงเทพฯ :
อักษรเจริญทัศน์.
- ไพโรจน์ ทองคำสุก. นักวิชาละครและดนตรีชำนาญการ. (สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม
2650).
- รุ่งอรุณ แซ่อึ้ง. (2538). **วิเคราะห์อารมณ์เศร้าของตัวละครในวรรณคดีไทย
เรื่อง ขุนช้างขุนแผน พระอภัยมณี อิเหนา และรามเกียรติ์**. วิทยานิพนธ์
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.
- วันทนีย์ ม่วงบุญ. ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย. (สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2560).
- อารดา สุมิตร. (2516). **ละครในของหลวงในสมัยรัชกาลที่ 2**. วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รูปแบบทำนองเพลงบอก กรณีศึกษา “เพลงบอกสุรินทร์
(ศิษย์สร้อยเสียงเสนาะ) จันท์ทอง”

*Pleng Bork Melody: A Case Study of Pleng Bork Surin
(Follower of Soi Siang Sano Group) Janthong*

วันชัย เอื้อจิตเมศ¹

Wanchai Uejitmet

พัชรารภรณ์ เอื้อจิตเมศ²

Patchaporn Uejitmet

ปมนวัฒน์ สามสี³

Pamonwat samsee

บทคัดย่อ

เพลงบอกเป็นวรรณกรรมที่ชาวภาคใต้นิยมเล่นกันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะจังหวัดนครศรีธรรมราช มีศิลปินเพลงบอกที่มีชื่อเสียงมากมาย เพลงบอกสุรินทร์ (ศิษย์สร้อยเสียงเสนาะ) จันท์ทอง เป็นศิลปินเพลงบอกที่ได้รับความนิยมและมีผลงานเชิงประจักษ์ ดังสะท้อนจากรางวัลต่าง ๆ ได้แก่ รางวัลศิลปินพระพิฆเนศทองคำ ได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

²รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

³อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

สยามบรมราชกุมารี เมื่อปี พ.ศ.2541 โสเกียรติยศจากสำนักพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ทั้งเคยได้รับรางวัลชนะเลิศการประชันเพลงบอกอีกหลายเวที ท่วงทำนองของเพลงบอกสุรินทร์ยังมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว จากการศึกษาด้วยรูปแบบการวิเคราะห์สังคีตลักษณะดุริยางค์ไทย พบว่าทำนองเพลงบอกมีการใช้บันไดเสียงแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือบันไดเสียงที่ บันไดเสียงฟา และบันไดเสียงซอล ส่วนช่วงเสียงของเพลงบอกพบว่ามีการใช้เสียงต่ำสุดในกลุ่มบันไดเสียงที่คือเสียงซอลต่ำ และเสียงสูงสุดในบันไดเสียงซอล คือเสียงซอลสูง ด้านจังหวะพบว่ามีการใช้จังหวะปกติทั่วไปคือแบ่งออกเป็นจังหวะเบาและจังหวะหนัก กล่าวคือจังหวะตกหรือจังหวะหนักอยู่ในตำแหน่งตัวโน้ตที่ 2 และ 4 ของห้องเพลง ส่วนจังหวะเบาหรือจังหวะยกอยู่ในตำแหน่งตัวโน้ตที่ 1 และ 3 ของห้องเพลง พื้นที่ในการขับร้องเพลงบอกพบว่ามีลักษณะการร้องแบบทำนองเดียว ด้านการประสานพบจากการร้องประสานระหว่างแม่เพลงกับลูกคู่ ส่วนสังคีตลักษณะของเพลงบอกมีลักษณะเป็นเพลงทำนองเดียว

คำสำคัญ: ทำนอง เพลงบอก เพลงบอกสุรินทร์ (ศิษย์สร้อยเสียงเสนาะ) จันทร์ทอง

Abstract

Pleng Bork is a popular folk song played in the South of Thailand. There are many *Pleng Bork* artists in Nakhon Si Thammarat Province, but one of the most famous and popular artist is Mr. Surin Janthong or *Pleng Bork* Surin, a follower of *Soi Siang Sano* Group. He received the Artist of the Ganesha Award given by Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn in 1998, the award given by Thairat Newspaper and the awards of *Pleng Bork* Battle. Mr. Surin's melody has its own special identities. First, his melodies were divided into three scales B, F, and G scales. For techniques of vocal range, he uses the lowest voice

in the group of B scale that is the low sol, and the highest voice in the group of G scale that is the high sol. He also uses strong beat and weak beat as rhythm techniques. A strong beat will be played in the second and fourth note position of a measure, but the weak beat is in the first and third position of the measure. The singing voice's texture of *Pleng Bork* is a monophonic texture. There is harmony in the way of singing between *Mae Pleng*, a woman who sings and leads a female band, and Look Koo, the chorus in the band. The form of *Pleng Bork* is a monophonic melody.

Keywords: Melody, Pleng Bork, Pleng Bork Surin (Sis Soi Siang Sano)
Janthong

บทนำ

ภาคใต้ของประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีประวัติความเป็นมาช้านาน เฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญมาตั้งแต่อดีต ด้วยเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เป็นแหล่งศิลปะวิทยาการต่าง ๆ เช่น ประติมากรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม วรรณกรรม ช่างฝีมือพื้นบ้าน การละเล่นต่าง ๆ รวมทั้งการแสดงเพลงพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์ คือ เพลงบอก อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ชาวนครศรีธรรมราชยังคงยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

เพลงบอก เป็นเพลงพื้นบ้านท้องถิ่นใต้ได้รับความนิยมในแถบจังหวัดภาคใต้ ตอนบน ซึ่งนิยมเล่นกันอย่างแพร่หลายในอดีต หากไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดว่าเกิดขึ้นเมื่อใด อย่างไรก็ตามสันนิษฐานว่าเกิดที่จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีผู้เล่นเพลงบอกมากที่สุดทั้งในอดีตและปัจจุบัน บางท่านถึงกับให้สมญาเมืองนครศรีธรรมราชว่า “เมืองเพลงบอก”

ในอดีตที่ผ่านมาจังหวัดนครศรีธรรมราชมีศิลปินเพลงบอกเกิดขึ้นมากมาย เพลงบอกที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับจากประชาชนอย่างกว้างขวางท่านหนึ่ง

คือเพลงบอกสุรินทร ศิษย์สร้อยเสียงเสนาะ (จันทร์ทอง) ซึ่งได้รับพระราชทานรางวัล ศิลปินพระพิฆเนศทองคำ จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี เมื่อปี พ.ศ.2541 และในปีเดียวกันได้รับโล่เกียรตินิยมจากสำนักพิมพ์หนังสือพิมพ์ ไทยรัฐ ทั้งเคยได้รับรางวัลชนะเลิศการประชันเพลงบอกมากมาย จนกลายเป็น คณะเพลงบอกที่มีชื่อเสียงที่สุดคณะหนึ่งของจังหวัดนครศรีธรรมราช トラาบจน ปัจจุบัน

เพลงบอกสุรินทรเป็นลูกศิษย์เอกของเพลงบอกสร้อย เสียงเสนาะ (ดำแจ่ม) ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (การแสดงพื้นบ้าน-เพลงบอก) ประจำปี พุทธศักราช 2538 เป็นคณะเพลงบอกที่ได้รับความนิยมและเป็นที่ยอมรับ ทั่วจังหวัดภาคใต้ จากผลงานการแสดงที่ปรากฏอย่างกว้างขวาง มีลีลาและชั้นเชิง ในการขับร้องเป็นเยี่ยม เป็นที่ชื่นชมต่อสาธารณชนอย่างมากจึงมีผลงาน ที่ถูกตาต้องใจผู้ฟังเสมอ จุดเด่นของเพลงบอกสุรินทรประการหนึ่ง คือ ความสามารถในการสร้างผลงานประเภท “นักกลอนเพลงบอก” ซึ่งเป็นศิลปะ การขับร้องโดยใช้ปฏิภาณไหวพริบ มีความรอบรู้ ฉลาดหลักแหลม ฉียบคม ทั้งทางด้านคำร้อง สะท้อนให้เห็นความลุ่มลึกด้านความรู้ สอดแทรกความทันสมัย ต่อเหตุการณ์สังคม ณ ปัจจุบัน ได้เป็นอย่างดี

ปัจจุบันบริบทของเพลงบอกแปรเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมและวัฒนธรรม มิได้รับความนิยมเช่นอดีต เป็นเหตุให้หาผู้สืบทอดยาก ซึ่งอาจทำให้ขาดช่วง ในการสืบทอด หรืออาจถึงขั้นสูญหายไปในที่สุด ทั้งงานด้านวิชาการเพลงบอก ในอดีตส่วนใหญ่นำเสนอในรูปแบบของสิ่งพิมพ์เป็นกรณีศึกษา เช่น การรวบรวม เนื้อร้องเพลงบอกของวิมล คำศรี (2540) ประวัติความเป็นมาของเพลงบอก ของอุดม หนูทอง (2551) ซึ่งยังขาดแก่นอันสำคัญของเพลง กล่าวคือ ลักษณะ ท่วงทำนอง บทความขึ้นนี้นำเสนอเพลงบอกในเชิงมานุษยวิทยาการดนตรี ซึ่งเป็นการศึกษาดนตรี ผ่านเนื้อร้อง ทำนอง เสียง ระบบเสียง มาตราเสียง กลุ่มเสียง ชั้นคู่เสียง ช่วงเสียง รูปลักษณ์ของทำนอง โครงสร้างของวลี การประดับ ตกแต่งทำนอง ทั้งนี้เพื่อเอื้อต่อการศึกษาค้นคว้าของคนรุ่นใหม่ที่มีความสนใจในวัฒนธรรม

ดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ นอกจากนี้สามารถนำบทความนี้ไปใช้ในระบบการเรียนการสอนรายวิชาดนตรีพื้นบ้านไทย และเป็นข้อมูลด้านวิชาการดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ และยังประโยชน์แก่ครูอาจารย์ นักวิชาการ นิสิตนักศึกษา ผู้สนใจดนตรีพื้นบ้านต่อไป

ประวัติเพลงบอกสุรินทร์ จันทร์ทอง

นายสุรินทร์ จันทร์ทอง เกิดเมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ.2491 อยู่บ้านเลขที่ 253/1 หมู่ที่ 4 ตำบลสวนหลวง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครศรีธรรมราช ปัจจุบันอายุ 69 ปี เป็นบุตรของนายพันธ์ จันทร์ทอง กับนางแดง เอียดราช (จันทร์ทอง) แต่เดิมมีอาชีพทำนา ชีวิตในวัยเด็กเข้าศึกษาที่โรงเรียนวัดทุ่งเพื่อ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา เมื่ออายุได้ 7 ขวบ จบชั้นประถมปีที่ 4 และไม่มีโอกาสที่ได้รับการศึกษาต่อ เพราะต้องช่วยพ่อแม่ทำงาน และได้อุปสมบทเมื่ออายุ 21 ปีที่วัดทุ่งเพื่อ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา เป็นเวลา 1 พรรษา นายสุรินทร์ ได้สมรสกับนางเอก จันทร์ทอง เมื่อ พ.ศ.2512 มีบุตรธิดา 9 คน

ภาพที่ 1 นายสุรินทร์ จันทร์ทอง
(วันชัย เอื้อจิตรเมศ, ผู้ถ่ายภาพ, 2559)

นายสุรินทร์ได้เริ่มเล่นเพลงบอกลอย่างจริงจังเมื่ออายุ 22 ปี โดยการชักชวนของครูสร้อย คำแจ่ม ศิลปินแห่งชาติสาขากาการแสดงเพลงบอกล ประจำปี พ.ศ.2538 สำหรับการฝึกนั้นครูสุรินทร์เล่าว่าต้องออกแสดงบนเวที โดยเริ่มติดตามครูสร้อยเพื่อเป็นลูกคู่ทุกครั้งไป การแสดงมีทั้งในเมืองนครศรีธรรมราชและจังหวัดอื่น ๆ โดยแสดงครั้งแรกที่จังหวัดสงขลา สิ่งที่น่าประทับใจคือการไปแสดงต่างถิ่นต้องเตรียมความพร้อม การฝึกซ้อม ทำให้การแสดงลุล่วงไปด้วยดี จึงได้พยายามศึกษาเล่าเรียนอย่างจริงจังกับครูสร้อย คำแจ่ม เป็นเวลา 5 ปี ทำให้นายสุรินทร์มีความรู้ความสามารถที่จะเป็นแม่เพลงบอกลได้ ในขณะวงเพลงบอกลสุรินทร์มีลูกคู่ 3 คน

บทความนี้ใช้วิธีการบันทึกข้อมูลส่วนที่เป็นบทเพลงด้วยกล้องวิดีโอที่ศึ้นจากนั้นจึงนำมาถอดเป็นโน้ตเพลง โดยมีข้อตกลงเบื้องต้นในการบันทึกโน้ตดังนี้

รูปแบบลักษณะของโน้ต

1. การบันทึกโน้ตในบทความฉบับนี้เทียบเสียงร้องของผู้ให้ข้อมูลกับเสียงขลุ่ยเพียงออ

2. การบันทึกโน้ตในบทความฉบับนี้ใช้ระดับเสียงไทย

3. การบันทึกโน้ตในบทความฉบับนี้ใช้วิธีการบันทึกโน้ตไทยโดยใช้อักษรแทนเสียงต่าง ๆ ดังนี้

เสียงโด แทนด้วยอักษร ด

เสียงเร แทนด้วยอักษร ร

เสียงมี แทนด้วยอักษร ม

เสียงฟา แทนด้วยอักษร ฟ

เสียงซอล แทนด้วยอักษร ซ

เสียงลา แทนด้วยอักษร ล

เสียงที แทนด้วยอักษร ท

4. การบันทึกโน้ตที่มีระดับเสียงสูงหรือต่ำลงหนึ่งช่วงเสียงใช้การใส่เครื่องหมายจุด (.) ไว้ด้านบน กล่าวคือในกรณีเสียงสูงจะใส่เครื่องหมายจุด

ไว้ด้านบนตัวอักษร เช่น ดิ รุ มิ และหากเป็นเสียงต่ำจะใส่เครื่องหมายจุดไว้ด้านล่างอักษร เช่น ดิ ฌ มิ

5. การบันทึกโน้ตจะใส่เนื้อร้องไว้ด้านบน และโน้ตเพลงเพื่อแสดงระดับเสียงกำกับไว้ด้านล่าง

6. วรรคเพลงหนึ่งๆ ประกอบด้วยจำนวน 4 ห้องเพลง

ตัวอย่างทำนองเพลงบอก

---ออ	---ออ	---หอ	---หอ	---ออ	-ออ-ออ	-ออ-ออ	ออ--
---ช	---ช	---ท	---ท	---ตี	-ท-ตี	-ท-ตี	ทช--

-วัน-ที่	-ยี่สิบเอ็ด	-เดือน-ตุ	-ลา-คม	--ว่าเอ	--ว่าเห	-เดือน-ตุ	-ลา-คม
-ช-ท	-ทตีท	-ตี-ท	-ช-ช	-ชท	-ชตี	-ท-ทช	-ช-ท

-วัน-ที่	-ยี่สิบเอ็ด	-เดือน-ตุ	-ลา-คม	--ว่าทอย	-ชา--	-ฉ่า-เห้อ	-ตุลาคม
-ช-ท	-ทตีท	-ตี-ท	-ช-ช	-ชช	-ท--	-ช-ตี	-ชชชช

-ที่-เขา	-ยัง-นิ	-ยม-ยิน	-ยม-ยิน	-ละที่เขา	-ยัง-นิ	-ใช่-แล้ว	-นิยมยิน
-ช-ตี	-ช-ช	-ช-ช	-ช-ช	-ชชตี	-ช-ช	-ช-ช	-ชชชช

-และก็นัก	-วิ-จัย	-ศิล-ปิน	-ศิล-ปิน	-เขา-มา	-ถึง-ถิ่น	-เออ-ฐาน	----
-ชทช	-ช-ท	-ตี-ท	-ตี-ท	-ตี-ชท	-ตี-ชท	-ตี-ช	-ท--

-และก็นัก	-วิ-จัย	-ศิล-ปิน	-ศิล-ปิน	-เขา-มา	-ถึง-ถิ่น	-เออ-ฐาน	----
-ชทช	-ช-ท	-ตี-ท	-ตี-ท	-ตี-ชท	-ตี-ชท	-ตี-ช	-ท--

-หวัง-เอย	-สำเร็จ	-ได้ผล-งาน	-ผล-งาน	-ละหวังเอย	-สำเร็จ	-ใช่-แล้ว	-ในผลงาน
-ตี-ชท	-ตี-ตี	-ทตีช	-ตี-ท	-ชตีท	-ตี-ท	-ช-ช	-ทตีท

-ที่เป็น	-นัก-การ	-วิ-จัย	-วิ-จัย	-ที่-เขา	-เลื่อม-ใส	-เออ-มา	----
-ช-ท	-ช-ท	-ช-ท	-ช-ท	-ช-ดี	-ท-ดี	-ช-ช	-ท--

-ที่-เขา	-เลื่อม-ใส	-เออ-มา	----	นะว่า-เป็น	-นัก-การ	-เทอ-วิ	-จัย--
-ช-ดี	-ท-ดี	-ช-ช	-ท--	ดีชท-ท	-ช-ชท	-ดี-ช	-ท--

-ที่-เขา	-เลื่อม-ใส	-เออ-มา	----	นะคิล-ปะ	-จำ-ถิ่น	-คิล-ปิน	ประจำ-ภาค
-ช-ดี	-ท-ดี	-ช-ช	-ท--	ดีดี-ท	-ช-ชท	-ดี-ท	ทท-ชท

--ว่าเอ	--ว่าเห	-คิล-ปิน	ประจำ-ภาค	--ว่าทอย	-ชา--	-ฉ่า-เทอ	ประจำ-ภาค
--ชท	--ชดี	-ดี-ท	ทท-ชท	-ชช	-ท--	-ช-ดี	ทท-ชท

-ใช้-สมอง	และฝิ-ปาก	ปฏิ-ภาณ	ปฏิ-ภาณ	-ใช้-สมอง	ละฝิ-ปาก	-ใช้-แล้ว	ปฏิ-ภาณ
-ช-ดีดี	ทดี-ท	ดีดี-ช	ดีท-ท	-ชดีดี	ทดี-ท	-ช-ช	-ชทท

-ให้-มี	-ผล-งาน	-ตั้ง-สีก	-ตั้ง-สีก	-เขา-ได้	-มา-ศึก	-เออ-ซา	----
-ดี-ท	-ดี-ท	-ชท-ช	-ชท-ช	-ดี-ท	-ช-ดี	-ท-ดี	-ท--

-เขา-ได้	-มา-ศึก	-เออ-ซา	----	-ให้-มี	-ผล-งาน	-เทอ--	-ตั้ง-สีก
-ดี-ท	-ช-ดี	-ท-ดี	-ท--	-ดี-ท	-ดี-ท	-มี--	-ชท-ช

-เขา-ได้		-มา-ศึก	-เออ-ซา	----	-นี้ผมสุ	-รินทร์--	ละศิษย์-ของ	-ดอก-สร้อย
-ดี-ท		-ช-ดี	-ท-ดี	-ท--	-ทมีดี	-ท--	ชช-ดี	-ท-ดี

--ว่าเอ	--ว่าเห	ละศิษย์-ของ	-ดอก-สร้อย	-เพลง-บอก	-สุ-รินทร์	-ศิษย์-ของ	-ดอก-สร้อย
--ชท	--ชดี	ชช-ดี	-ท-ดี	-ช-ท	-ท-ท	-ดี-ดี	-ท-ดี

รูปแบบทำนองเพลงบอก กรณีศึกษา “เพลงบอกสุรินทร์ (ศิษย์สร้อยเสียงเสนาะ)
จันทร์ทอง” วันชัย เอื้อจิตรเมศ พัทธราภรณ์ เอื้อจิตรเมศ ปมนววัฒน์ สามสี

-ว่า-ทอย	-ชา--	-ฉ่า-เหอ	ศิษย์ดอก-สร้อย	--จะนั่ง	-กรอง-ร้อย	----	-พรรณ-นา
-ช-ช	-ท--	-ช-ดี	ดีท-ดี	--ชชท	-ช-ช	----	-ช-ช

อันละจะนั่ง	-กรอง-ร้อย	-ใช่-แล้ว	-พรรณ-นา	-ที่-นั่ง	-วิ-จัย	-สรร-หา	-สรร-หา
ชชชท	-ช-ช	-ช-ช	-ช-ท	-ชท-ช	-ช-ท	-ดี-ดี	-ดี-ดี

-เขา-มา	-ถึง-หน้า	-เออ-ได	----	-ที่-นั่ง	-วิ-จัย	-สรร-หา	-สรร-หา
-ดี-ท	-ดี-ดี	-ช-ชท	----	-ชท-ช	-ช-ท	-ดี-ดี	-ดี-ดี

-เขา-มา	-ถึง-หน้า	-เออ-ได	----	-สุ-รินทร์	-นะ-อยู่	--ในหมู่	-ที่-สี่
-ดี-ท	-ดี-ดี	-ช-ชท	----	-ดี-ท	-ดี-ท	--ชชดี	-ท-ด

--ว่าเอ	--ว่าเห	--ในหมู่	-ที่-สี่	ว่ามสุรินทร์	-นะ-อยู่	--ในหมู่	-ที่-สี่
ท-ชท	--ชดี	--ชชดี	-ท-ดี	ชดีดีท	-ดี-ท	--ชชดี	-ท-ช

-ว่า-ทอย	-ชา--	-ฉ่า-เหอ	หมู่ที่สี่	-ญาติ-เหอ	-ตำ-บล	-สวน-หลวง	-สวน-หลวง
-ช-ช	-ท--	-ช-ดี	ชดีท-ดี	ทช-ดี	-ชท-ชท	-ดี-ดีท	-ดี-ดีท

-เออเอียงเอย	--ตำบล	-ใช่-แล้ว	ของสวน-หลวง	-อำ-เภอ	-เหลิม-เกียรติ	--ไม่	หลอกหลวง--
-ทดีท	--ชท	-ท-ทช	ดีดี-ดีท	-ช-ชท	-ดี-ท	---ดี	ดีช--

-เป็น-บ่วง	-อัน-โต	--ใหญ่	----	ว่าเป็น-บ่วง	-อัน-โต	--ใหญ่	----
-ดี-ชท	-ดี-ท	---ดี	-ท--	ดีดี-ชท	-ดี-ท	---ดี	-ท--

ว่าอำ-เภอ	-พระ-เกียรติ	-ไม่-หลอก	-ลวง--	ว่าเป็น-บ่วง	-อัน-โต	--ใหญ่	----
ชช-ชท	-ดี-ท	-ดี-ดี	-ท--	ดีดี-ชท	-ดี-ท	---ดี	-ท--

ว่าเมือง-นัก	-กลอน-จ้ง	-หัด-นะ	-คอน-ศรี	--ว่าเอ	--ว่าเห	-จ้ง-หัด	-นครศรี
ดัด-ดี	-ท-ดี	-ท-ดี	-ท-ดี	-ชท	--ชดี	-ท-ดี	-ดีดดี

เขาเป็น-เมือง	-นะ-คอน	-จ้ง-หัด	-นครศรี	--ว่าทอย	-ชา--	-ฉ่า-เหอ	-นครศรี
ทดท-ชท	-ช-ท	-ช-ดี	-ชชดี	ท-ชช	-ท--	-ช-ดี	-ชชดี

-กราบ-เจ้า	-หน้า-ที่	ผู้วิ-จ้ย	ผู้วิ-จ้ย	ผมกราบ-เจ้า	-หน้า-ที่	-ใช่-แล้ว	ผู้วิ-จ้ย
ทท-ท	-ดี-ท	ดีท-ท	ดีท-ท	รีดี-ดี	-รี-ทดี	-ล-ดี	ดีรี-ดี

ละศีล-ปิน	--ไทย	-ภาค-ใต้	-ภาค-ใต้	-ยังมี	-อยู่-หลาย	-เออ-อย่าง	----
ลรี-ดี	---	-ล-ดี	-ล-ดี	-รี-ดี	-ล-รี	-ดี-รี	-ดี--

-ยังมี	-อยู่-หลาย	-เออ-อย่าง	----	-ว่า-ศีล	-ปิน-ไทย	-ของ-ภาค	-ใต้--
-รี-ดี	-ล-รี	-ดี-รี	-ดี--	-ล-รี	-ดี-ดี	-ล-รี	-ดี--

-ยังมี	-อยู่-หลาย	-เออ-อย่าง	----	นะเพลง-บอก	-หนัง-ลุง	-และ-ม	-โน-ราห์
-รี-ดี	-ล-รี	-ดี-รี	-ดี--	รีดี-ดี	-รี-ดี	-รี-ดี	-ดี-ดี

--ว่าเอ	--ว่าเห	-หนัง-ลุง	มโน-ราห์	-เพลง-บอก	-หนัง-ลุง	-และ-ม	-โน-ราห์
--ลดี	--ลรี	-ล-ดี	-ดี-ดี	-ดี-ดี	-รี-ดี	-รี-ดี	-ดี-ดี

-ว่า-ทอย	-ชา--	-ฉ่า-เหอ	มโน-ราห์	-เรา-ต้อง	--ส่ง่า	-นิ-สัย	-นิ-สัย
-ล-ล	-ดี--	-ล-รี	ดีดี-ดี	-ล-ดี	--รีรี	-ล-รี	-ล-รี

ละได้-ต้อง	--ส่ง่า	-ใช่-แล้ว	-ว่านิสัย	-แล้ว-ต้อง	-ศึก-ษา	-วิ-นัย	-วิ-นัย
-ลรดี	--รีรี	-ล-ล	-ลลรี	-ล-ดี	-ล-รี	-ล-ล	-ล-ล

รูปแบบทำนองเพลงบอก กรณีศึกษา “เพลงบอกสุรินทร์ (ศิษย์สร้อยเสียงเสนาะ)
จันทร์ทอง” วันชัย เอื้อจิตรเมศ พัทธราภรณ์ เอื้อจิตรเมศ ปมนววัฒน์ สามสี

-พบ-ใส	-แสง-สะ	-เออ-หว่าง	----	-พบ-ใส	-แสง-สะ	-เออ-หว่าง	----
-ล-รี	-รี-รี	-ดี-รี	-ดี--	-ล-รี	-รี-รี	-ดี-รี	-ดี--

-ว่าเราต้อง	-ศึก-ษา	-เหอ--	-วิ-นัย	-พบ-ใส	-แสง-สะ	-เออ-หว่าง	----
-ลรดี	-ล-รี	-พี--	-ล-ล	-ล-รี	-รี-รี	-ดี-รี	-ดี--

-นะรินทร์ได้	-คิด-ค้น	-ละมาจาก	-ต้นฉบับ	--ว่าเอ	--ว่าเห	-มาจากต้น	-ละฉบับ
-รีดีดี	-ล-ล	-ลลดี	-ดีรีดี	--ลดี	-ล-รี	-ลลดี	-ดีรีดี

-นะสุรินทร์	-คิด-ค้น	มาจาก-ต้น	-ฉบับ	--ว่าทอย	-ชา--	-ฉ่า-เหอ	-ต้นฉบับ
-รีดีดี	-ล-ล	ลล-ดี	-รี-ดี	--ลดี	-ดี--	-ล-รี	-ดีรีดี

-ตอน-นี้	นะนั่ง-ขับ	-เป็น-ตัว	-อย่าง--	-ท่าน-เหอ	นะนั่ง-ขับ	-ใช่-แล้ว	-เป็นตัวอย่าง
-ล-รี	รีดี-รี	-ล-รี	-ดี--	-ล-รีดี	รีล-รี	-ล-ล	-รีรีดี

-ที่-อา	-จารย์-สร้อย	-ได้-สร้าง	-ได้-สร้าง	ให้สุ-รินทร์	-เดิน-ทาง	-เหย-ต่อ	----
-ล-ดี	-ดี-รี	-ดี-รี	-ดี-รี	รีรี-ดี	-ดี-ล	-รี-ล	-ดี--

ให้สุ-รินทร์	-เดิน-ทาง	-เหย-ต่อ	----	-ที่-อา	-จารย์-สร้อย	-เหอ-ได้	-สร้าง--
รีรี-ดี	-ดี-ล	-รี-ล	-ดี--	-ล-ดี	-ดี-รี	-พี-ล	-ดี--

ให้สุ-รินทร์	-เดิน-ทาง	-เหย-ต่อ	----	ละถือ-ว่า	มร-ดก	และของ-บรร	พบุ-รุษ
รีรี-ดี	-ดี-ล	-รี-ล	-ดี--	พืด-ลดี	ลล-ดี	พืด-ลดี	ดีดี-รี

--ว่าเอ	--ว่าเห	-ของ-บรร	พบุ-รุษ	ไอนี้แหละม	-ร-ดก	-ของ-บรร	พบุ-รุษ
--ลดี	--ล-รี	-ล-ดี	ดีดี-รี	พืดดี	-ล-ดี	-ล-ดี	ดีดี-รี

-ว่า-ทอย	-ชา--	-ฉ่า-เหอ	พบุ-รุช	-เรา-สอน	ให้ถึง-จุด	-อา-จารย์	-อา-จารย์
-ล-ล	-ดี--	-ล-พี	ดีดี-รี	-ล-พี	ดีดี-ล	-ดี-ดี	-ดี-ดี

-สอน-ให้	-ถึง-จุด	-ใช่-แล้ว	-อา-จารย์	-ออก-ชื่อ	เพลงบอก-ปาน	-ตา-บอด	-ตา-บอด
-พี-ดี	-ดี-ดี	-ล-ลดี	-ดี-ดี	-ดี-ล	ดีดี-ดี	-ล-ดี	-ล-ดี

-เพลง-บอก	-ตา-รอด	---หลอ	----	-เพลง-บอก	-ตา-รอด	-เออ-หลอ	----
-ดี-ดี	-ดี-ล	---รี	ดีล--	-ดี-ดี	-ดี-ล	-ดี-รี	ดีล--

-ออก-ชื่อ	เพลงบอก-ปาน	-เหอ-ตา	-บอด--	-เพลง-บอก	-ตา-รอด	---หลอ	----
-ล-ลดี	ดีดี-ดี	-พี-ล	-ดี--	-ดี-ดี	-ดี-ล	---รี	ดีล--

นี่เขา-เป็น	-คิด-ค้น	นั่นแหละ-ต้น	--ฉบับ	--ว่าเอ	--ว่าเห	นั่นแหละ-ต้น	--ฉบับ
รีรี-ดี	-ล-ล	รีรี-ลดี	--รีดี	--ลดี	--ลรี	รีรี-ลดี	--รีดี

-ที่-ผ่าน	-และ-รับ	-และ-सान	-ต่อ--	และที่-ผ่าน	-ไป-รับ	-ใช่-แล้ว	ได้सान-ต่อ
-ล-ล	-ล-ล	-ล-พี	-ลดี--	ลล-ล	-ล-พี	-ลดี-ล	ดีรี-ดี

-อา-ทิ	-เช่น-สร้อย	-เสียง-เสนาะ	-เสียง-เสนาะ	-อาทิเช่น	-ดอก-สร้อย	-เสียง-เสนาะ	-เสียง-เสนาะ
-ดี-ล	-ล-รี	-พีรีรี	-พีรีรี	-ดีลล	-ล-รี	-รีดีรี	-รีดีรี

-ได้-สืบ	-ได้-ต่อ	-เหย-มา	----	ว่าได้-สืบ	-ได้-ต่อ	-เหย-มา	----
-ดี-รี	-ดี-ดี	-รี-ล	-ดี--	ลดี-ดี	-ดี-ดี	-รี-ล	-ดี--

-อาทิเช่น	-ดอก-สร้อย	-เสียง-ส	-เหาะ-เหอ	-ได้-สืบ	-ได้-ต่อ	-เหอ-มา	----
-ดีลล	-ดี-รี	-พี-ดี	-รี-พี	-ดี-รี	-ดี-ดี	-รี-ล	-ดี--

รูปแบบทำนองเพลงบอก กรณีศึกษา “เพลงบอกสุรินทร์ (ศิษย์สืบรอยเสียงเสนาะ)
จันทร์ทอง” วันชัย เอื้อจิตรเมศ พัทธราภรณ์ เอื้อจิตรเมศ ปมนววัฒน์ สามสี

นะเพลง-บอก	-เพี้ยน-	น้นและ-เพลง	-บอก-แยม	--ว่าเอ	--ว่าเห	เพลงบอก-เพี้ยน	เพลงบอก-แยม
ลต-ต	-ร-	ลต-ต	-ต-ต	--ลต	--ลร	ลต-ร	ลต-ต

-เขา-เคย	-ทำ-แถม	-เกิน-เหตุ	-เกิน-เหตุ	เขาก็-เคย	-ทำ-แถม	-ใช้-แล้ว	-เกิน-เหตุ
-ร-ล	-ล-ต	-ต-ร	-ต-ร	ฟ้ล-ต	-ล-ต	-ลตล	-ต-ร

-เช่น-เพลง	-บอก-เนตร	---ช	-ลา-รักษ	ที่เขา-จัด	-ขึ้น-ศึก	---ชา	----
-ลต-ล	-ล-ล	---ต	-ล-ล	ต-ร-ต	-ร-ร	-ต-ร	-ต--

-เขา-จัด	-ขึ้น-ศึก	-เออ-ชา	----	-เช่น-เพลง	-บอก-เนตร	---ล	-ลา-รักษ
-ร-ต	-ร-ร	-ต-ร	-ต--	-ลต-ล	-ล-ล	---ต	-ล-ล

ที่เขา-จัด	-ขึ้น-ศึก	-เออ-ชา	----	-ถึง-แม่	-ล้ม-หาย	-ทุก-ท่าน	นะตาย-ไป
ต-ร-ต	-ร-ร	-ต-ร	-ต--	-ฟ้-ล	ต-ต-ร	-ต-ล	ต-ต-ต

--ว่าเอ	--ว่าเห	มาล้ม-หาย	-ตาย-ไป	-หลาย-ท่าน	-ล้ม-หาย	--ที่ท่าน	ได้ตาย-ไป
--ลต	--ลร	ลล-ร	-ต-ต	-ฟ้-ล	ตล-ร	--ลล	รต-ต

-ว่า-ทอย	-ชา--	-ฉ่า-เหอ	-ตาย-ไป	ตั้งแต่นัก	--วิจัย	-ไม่-ทัน	-มา--
-ลต-ล	-ล--	-ล-ร	-ต-ต	ลล-ล	--ต-ต	-ร-ต	-ต--

ละท่าน-นัก	--วิจัย	-ไม่-ทัน	-มา--	ละท่าน-นัก	-ใช้-แล้ว	-ไม่-ทัน	-มา--
ลล-ล	--ต-ต	-ร-ต	-ต--	ลล-ล	-ลต-ล	-ร-ต	-ต--

-ผม-จึง	-ศึก-ชา	-กับนัก	--วิจัย	-ให้-ทัน	-ส-มัย	-เออ-เดิม	----
-ฟ้-ต	-ต-ฟ้	--ลล	--ต-ต	-ร-ต	-ร-ร	-ล-ต	----

-ให้-หัน	-ส-มัย	-เออ-เดิม	----	-ผม-จึง	-ศึก-ษา	--กับนัก	--วิจัย
-ร้-ด้	-ร้-ร้	-ล-ด้	----	-ฟ้-ด้	-ด้-ฟ้	-ลล	-ด้ด้

-ให้-หัน	-ส-มัย	-เออ-เดิม	----	ละจึง-เอา	-คำ-ร้อง	-ทำ-นอง	-เพลง-บอก
-ร้-ด้	-ร้-ร้	-ล-ด้	----	ร้ด้-ด้	-ล-ล	ร้ด้-ล	-ล-ด้

--ว่าเอ	--ว่าเห	-ทำ-นอง	-เพลง-บอก	-จึง-นำ	-คำ-ร้อง	-ทำ-นอง	-เพลง-บอก
-ลด้	-ลร้	-ล-ด้	-ล-ด้	-ด้-ด้	-ด้-ด้	-ล-ด้	-ด้-ร้

--ว่าทอย	-ชา--	-ฉ่า-เหอ	-เพลง-บอก	-นำ-ส	-แดง-ออก	-ไป-ทั่ว	-ไป-ทั่ว
-ลด้-ล	-ล--	-ล-ร้	-ด้ลล	-ล-ร้	-ด้-ด้	-ด้-ลด้	-ด้-ร้ด้

-นำ-ส	-แดง-ออก	-ใช่-แล้ว	ว่าไป-ทั่ว	-ช-นิต	-คิล-ปิน	แบบครอบ-คร้ว	-ครอบ-คร้ว
-ล-ร้	-ด้-ด้	-ด้ล-ล	ลด้-ล	-ล-ล	-ฟ้-ด้	ลล-ล	ด้ร้-ด้

-สืบ-มา	--แต่หัว	-เออ-เหอ	----	ว่าสืบ-มา	--แต่หัว	-เออ-เหอ	----
-ร้-ด้	-ลร้	-ด้-ร้	-ด้--	ด้ร้-ด้	--ลร้	-ด้-ร้	-ด้--

-ช-นิต	-คิล-ปิน	แบบครอบ-คร้ว	----	-สืบ-มา	--แต่หัว	-เออ-เหอ	----
-ล-ล	-ฟ้-ด้	ลด้-ด้	----	-ร้-ด้	--ลร้	-ด้-ร้	-ด้--

และฝาก-ไว้	-กาล-ไกล	และกับ-ใน	-ศึก-ษา	--ว่าเอ	--ว่าเห	ละกับ-ใน	-ศึก-ษา
ด้ร้-ล	-ด้-ด้	ด้ด้-ร้	-ร้-ร้	-ล-ลด้	-ด้--	-ล-ร้	-ร้-ร้ด้

-ที่-ทาน	-คั้น-หา	-เพิ่ม-เดิม	-เพิ่ม-เดิม	ที่ผ่าน-มา	-คั้น-หา	-ใช่-แล้ว	-เพิ่ม-เดิม
-ลด้-ลด้	-ด้-ฟ้	-ล-ร้	-ล-ด้	ด้ด้-ล	-ด้-ฟ้	-ลด้ล	-ล-ด้

-ยัง-รัก	-ของ-เดิม	-เก่า-แก่	-เก่า-แก่	-สิ่ง-นี้	-ยัง-แท้	---จริง	----
-ล-ล	-ฟ้-ดี	-ลดีดี	-ลดีดี	-ฟ้-ดี	-ล-รี	---ดี	รีดี--

ว่าสิ่ง-นี้	-ยัง-แท้	-เหย-จริง	----	ว่ายัง-รัก	-ของ-เดิม	-เหย-เก่า	-แก่--
ดีดี-รี	-ล-รี	-รี-ดี	----	ลล-ล	-ฟ้-ดี	-ฟ้-ล	ดีดี--

จากลักษณะทำนองเพลงบอกข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงระดับเสียงภาษาพูดของคนไทยภาคใต้ กล่าวคือ ภาษาพูดของคนไทยภาคใต้มีวรรณยุกต์หรือระดับเสียงถึง 6 วรรณยุกต์ หากเสียงวรรณยุกต์เปลี่ยนไปเมื่อเทียบกับวรรณยุกต์ของภาคกลาง เช่น อักษรสูงคำเป็นในภาษาไทยกลางเป็นเสียงจัตวาแต่เมื่อออกเสียงภาษาใต้เสียงกลายเป็นเสียงตรี ทั้งมีวรรณยุกต์พิเศษทำให้เมื่อเปล่งเสียงคำร้องเกิดเป็นทำนองที่มีลักษณะแตกต่างจากคำร้องของชาวไทยภาคกลาง จึงส่งผลให้ทำนองเพลงภาคใต้หลายประเภทคล้ายกับลำนำและเป็นทำนองสวดหรือบทสวดสังเกตได้จากแต่ละวรรคเพลงบอกมีกลุ่มเสียงตัวโน้ตเพียง 2 - 4 เสียง (สังัด ภูเขาทอง, 2534, น.83)

ทำนองเพลงบอก

1. สื่อสร้างเสียง (Medium)

1.1 ประเภทของเสียง

การร้องเพลงบอก มีการใช้เสียงร้องเพื่อสร้างทำนองโดยผู้ร้อง 2 กลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มที่หนึ่งคือเสียงทำนองหลัก ผู้ขับร้องเรียกว่า “แม่เพลง” มีความสำคัญในมิติที่เป็นเจ้าของคณะเพลงบอก ทั้งยังต้องมีคุณสมบัติสำคัญคือ เป็นผู้มีความชำนาญด้านกลอนเป็นอย่างดี ส่วนกลุ่มที่สองคือเสียงทำนองซึ่งเป็นทำนองประกอบหรือเป็นทำนองรอง ผู้ขับร้องเรียกว่า “ลูกคู่” มีความสำคัญในมิติที่ต้องร้องซ้ำความจากแม่เพลงด้วยทำนองอันเป็นเอกลักษณ์ของเพลงบอก โดยการร้องด้วยคำว่า “ว่าเอว่าเห” “ว่าทอย ซา ฉาเหอ” และ “ใช่แล้ว” ทั้งนี้ก็เพื่อ

เปิดโอกาสให้แม่เพลงได้มีเวลาในการประมวลบทกลอนในการร้องบทย่อไป
เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการร้องเพลงบอก มีขึ้นเดียวคือ ฉิ่ง จัดเป็นเครื่องดนตรี
ประเภทเครื่องตีที่ทำด้วยโลหะ มีหน้าที่ในการกำกับจังหวะ

1.2 ชนิดของเสียง

ถึงแม้ว่าต้นเสียงหรือคนร้องเพลงบอกโดยส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย
แต่ขณะเดียวกันก็ยังคงเรียกต้นเสียงว่า “แม่เพลง” สำหรับคณะเพลงบอกสุรินทร์
ศิษย์สร้อยเสียงเสนาะ ทั้งแม่เพลง และลูกคู่เป็นผู้ชายทั้งหมด

1.3 ปริมาณของเสียง

จากการเก็บข้อมูลการร้องเพลงบอก พบว่าปริมาณของ
การขับร้องนั้นแม่เพลงมีการร้องมากกว่าลูกคู่ กล่าวคือแม่เพลงต้องเป็นผู้ร้องนำบท
และบางครั้งก็ช่วยร้องประสานกับลูกคู่ในทำนองที่ลูกคู่ร้องรับด้วย มีจำนวน 184
วรรคเพลง

2. ท่วงทำนอง (Melody)

2.1 ระบบเสียง (Tuning system)

ระบบเสียงที่ใช้ในการร้องเพลงบอก พบว่ามีการใช้มาตรฐาน
ระดับเสียงไทยในการขับร้อง โดยการบันทึกข้อมูลและนำมาเปรียบเทียบกับ
เสียงขลุ่ยเพียงออ ใช้ระบบเสียงเต็มเสียงกล่าวคือไม่ปรากฏโน้ตที่มีครึ่งเสียง

2.2 บันไดเสียง (Scale)

การใช้กลุ่มเสียงในการร้องเพลงบอก พบว่ามีการใช้เสียง
ในแต่ละกลุ่มครึ่งละ 4 เสียง สามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

- กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วยเสียง ซอล ที โด และมี
- กลุ่มที่ 2 ประกอบด้วยเสียง ลา โด เร และฟา
- กลุ่มที่ 3 ประกอบด้วยเสียง ที เร มี และซอล

จากกลุ่มเสียงทั้ง 3 กลุ่ม สามารถนำมาจัดเรียงเพื่อให้เห็น
ภาพบันไดเสียงได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 บันไดเสียงที่ เมื่อเรียงเสียงตามบันไดเสียง
คือ ท ด ร X ฟ ซ

กลุ่มที่ 2 บันไดเสียงฟา เมื่อเรียงเสียงตามบันไดเสียง
คือ ฟ ซ ล X ด ร

กลุ่มที่ 3 บันไดเสียงซอล เมื่อเรียงเสียงตามบันไดเสียง
คือ ซ ล ท X ร ม

จากบันไดเสียงทั้ง 3 พบว่ามีลักษณะการใช้โน้ตไม่ครบ
บันไดเสียง กล่าวคือใช้เพียง 4 เสียงเท่านั้น อย่างไรก็ตามการใช้กลุ่มเสียงดังกล่าว
พบนัยสำคัญในการใช้ระดับเสียงลักษณะเดียวกัน 2 กลุ่มเสียง คือ กลุ่มเสียงที่
2 และ 3 มีการข้ามเสียงที่ 2 ของบันไดเสียง และสำหรับบันไดเสียงในกลุ่มที่ 1
คือบันไดเสียงที่มีลักษณะการใช้เสียงโดยข้ามเสียงที่ 2 และใช้เสียงที่ 4 แทน

2.3 ช่วงเสียง (Ranges)

จากการศึกษาพบว่าเสียงที่ใช้ในการร้องเพลงบอกที่มี
ระดับเสียงต่ำสุด คือ เสียงซอล และเสียงที่มีระดับเสียงสูงสุด คือ เสียงซอลสูง
ซึ่งสามารถเรียงลำดับเสียงที่ปรากฏในเพลง ดังนี้

กลุ่มที่ 1	ซอล	2	ที	โด	5	มี		
กลุ่มที่ 2		ลา	2	โด	เร	5	ฟา	
กลุ่มที่ 3			ที	2	เร	มี	5	ซอล

2.4 รูปลักษณ์ของทำนอง (Melodic contour)

จากการศึกษาวิเคราะห์ทำนองเพลงบอกพบรายละเอียด
คือ ทำนองเพลงบอกแบ่งออกเป็นวรรค ๆ ละ 4 ห้องเพลง โดยการขึ้นต้นทำนอง
ด้วยการร้องคล้ายทำนองเอื้อน หากแต่ใช้คำว่า “อ” และ “หอ” แทนคำว่า
“เออ” หรือ “เฮอ” ในดนตรีไทยแบบแผน ทำนองดังกล่าวมีความยาว 2 วรรค ดังนี้

---อ	---อ	---ห	---ห	---อ	-อ-อ	-อ-อ	อ--
---ช	---ช	---ท	---ท	---ด	-ท-ด	-ท-ด	ทช--

จากทำนองดังกล่าวพบว่ามีการใช้เสียงขึ้นต้นด้วยเสียงที่ 6 (ซอล) ของบันไดเสียงทีและข้ามเสียงที่ 7 (ลา) ไปยังเสียงที่ 1 คือเสียงที และเรียงเสียงไปสู่เสียงที่ 2 ไปจบวรรคที่เสียงที่ 6 ของบันไดเสียง สามารถแสดงเป็นรูปแบบได้ คือ

ซอล → ที → โด
6 1 2

จากนั้นทำนองจึงมีลักษณะการย้อนกลับมาจบที่เสียงซอลโดยผ่านเสียงที โดยข้ามเสียงเร และเสียงลา เช่นเดิม ดังนั้นลักษณะทำนองหลักของทำนองเพลงบอกโดยการขึ้นต้นจึงมีลักษณะคือ

ซ → ท → ด → ท → ซ

การดำเนินทำนองเพลงบอก 1 กระสวน ประกอบด้วยวรรคเพลงจำนวน 10 หรือ 11 วรรค โดยขึ้นอยู่กับการร้องซ้ำของลูกคู่ โดยมีลักษณะการวางตำแหน่งตัวโน้ตสัมพันธ์กับคำร้องซึ่งใน 1 ห้องเพลงจะมีตั้งแต่ 1 คำจนถึง 4 คำ ซึ่งหมายถึงใน 1 ห้องมีโน้ตตั้งแต่ 1 ตัวไปจนถึง 4 ตัวหรือมากกว่า ซึ่งเป็นการถอดโน้ตให้สัมพันธ์กับเสียงร้องมากที่สุด เช่น คำว่า “ตุ” เมื่อถอดโน้ตจากเสียงร้องปรากฏเสียง 2 เสียง คือ ทช ลักษณะการวางตำแหน่งตัวโน้ต มีดังนี้

ก) ลักษณะโน้ต 1 ตัวต่อ 1 ห้อง ได้แก่ ห้องเพลงซึ่งลูกคู่ร้องรับว่าว่าทอย ซา ตรงคำว่า “ซา” (ห้องที่ 2) มีลักษณะการวางโน้ตที่จังหวะยก หรือลักจังหวะ ดังนี้

--ว่าทอย	-ชา--	-ฉ่า-เหอ	-ตุลาคม
--ซซ	-ท--	-ซ-ดี	-ซซซ

และห้องเพลงที่แม่เพลงร้องว่า นี้ผมสุรินทร์ ตรงคำว่า “รินทร์ (ห้องที่ 2)

-นี้ผมสุ	-รินทร์--	ละศิษย์-ของ	-ดอก-สร้อย
--ทมิด	-ท--	ซซ-ดี	-ท-ดี

หรือในลักษณะที่เกิดจากการร้องเอื้อนเสียงทำให้หางเสียงมาจบอีกห้องเพลงหนึ่ง

-เขา-ได้	-มา-คึก	-เออ-ซา	----
-ดี-ท	-ซ-ดี	-ท-ดี	-ท--

- ข) ลักษณะโน้ต 2 ตัวต่อ 1 ห้อง แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ
ลักษณะที่ 1 ตัวโน้ตลักษณะตรงกับจังหวะยกและ

จังหวะตก เช่น

-ที่-เป็น	-นัก-การ	-วิ-จัย	-วิ-จัย
-ซ-ท	-ซ-ท	-ซ-ท	-ซ-ท

ลักษณะที่ 2 ตัวโน้ตลักษณะกระชั้นหลัง หรืออยู่ในตำแหน่ง
โน้ตตัวที่ 3 และ 4 ของห้องเพลง

--ว่าทอย	-ชา--	-ฉ่า-เหอ	-ตุลาคม
--ซซ	-ท--	-ซ-ดี	-ซซซ

ค) ลักษณะโน้ต 3 ตัวต่อ 1 ห้อง แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ
ลักษณะที่ 1 ตัวโน้ตอยู่ตำแหน่งที่ 2 3 และ 4

ของห้องเพลง

-ใช้สมอง	ละผี-ปาก	-ใช้-แล้ว	ปฎิ-ภาณ
-ซด-ดี	ทด-ท	-ซ-ซ	-ซทท

ลักษณะที่ 2 ตัวโน้ตอยู่ตำแหน่งที่ 1 2 และ 4

ของห้องเพลง

ผมกราบ-เจ้า	-หน้า-ที่	-ใช้-แล้ว	ผู้-จ้ย
รด-ดี	-ร้-ทต	-ล-ดี	ดี-ดี

ง) ลักษณะโน้ต 4 ตัวต่อ 1 ห้อง เช่น

อะนักวิจย	ท่านจะ-จด	-จำ-ได้	-จำ-ได้
ลดีดี	ดี-ดี	-ล-ดี	-ล-ดี

ด้านลักษณะทำนองของเพลงบอก 1 กระสวนพบว่าการใช้เสียงนั้น อยู่ภายในบันไดเสียงที่ ฟา หรือซอล โดยแม่เพลงเริ่มร้องด้วยการใช้บันไดเสียงที่ จากนั้นจึงเปลี่ยนระดับเสียงมาใช้บันไดเสียงฟา ที่วรรคเพลงที่ 62 และเปลี่ยนจากบันไดเสียงจากบันไดเสียงฟาเป็นบันไดเสียงซอลอีกครั้งหนึ่งที่วรรคเพลงที่ 172 ส่วนเหตุของการเปลี่ยนบันไดเสียงนั้น น่าจะเป็นการเปลี่ยนความรู้สึกของผู้ฟังเพื่อไม่ให้เบื่อ

ประเด็นในการศึกษาต่อไปคือลักษณะทำนองที่ลูกคู่ใช้ร้องรับแม่เพลง ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของบอก คือ ทำนองที่ 1

--ว่าเอ	--ว่าเห	-เดือน-ตุ	-ลา-คม
--ซท	--ซดี	-ท-ทช	-ซ-ท

ทำนองดังกล่าวขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของลูกคู้ว่าจะร้อง
ห้องสุดท้ายด้วยเสียงสูง หรือเสียงต่ำ กล่าวคือ หากแม่เพลงร้องเสียงสูง ลูกคู้อาจจะ
ร้องรับด้วยเสียงต่ำ แต่หากแม่เพลงร้องเสียงต่ำ ลูกคู้จะรับด้วยเสียงสูงหรือ
ทั้งสองแบบอาจร้องรับด้วยเสียงเดียวกับแม่เพลงก็ได้ทำนองดังกล่าวแบ่งออกเป็น
3 บันไดเสียง กล่าวคือ บันไดเสียงที่ ฟา และซอล ซึ่งทำนองสารัตถะของทำนอง
แต่ละบันไดเสียงมีลักษณะ ดังนี้

- กลุ่มที่ 1 ลักษณะที่ 1 ซ → ท → ดี → ท
- ลักษณะที่ 2 ซ → ท → ดี → ดี
- กลุ่มที่ 2 ลักษณะที่ 1 ล → ดี → รี่ → ดี
- ลักษณะที่ 2 ล → ดี → รี่ → รี่
- กลุ่มที่ 3 ลักษณะที่ 1 ท → รี่ → มี่ → รี่
- ลักษณะที่ 2 ท → รี่ → มี่ → มี่

อย่างไรก็ตามลักษณะทำนองห้องที่ 1 และห้องที่ 2 นั้นเป็นลักษณะ
ทำนองบังคับ ส่วนทำนองในห้องที่ 3 และห้องที่ 4 จะมีลักษณะการผันแปรไปตาม
คำร้องได้หลายลักษณะดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 บันไดเสียงที่

--ว่าเอ	--ว่าเห	-คิล-ปิน	ประจำ-ภาค
--ซท	--ซดี	-ดี-ท	ทท-ซท

--ว่าเอ	--ว่าเห	--ในหมู่	-ที่-สี่
ท-ซท	--ซดี	--ซซดี	-ท-ดี

กลุ่มที่ 2 บันไดเสียงฟา

--ว่าเอ	--ว่าเห	-หน้ง-ลุง	มโน-ราห์
--ลดี	--ลรี	-ล-ดี	-ดี-ดี

--ว่าเอ	--ว่าเห	-มาจากต้น	-ละฉบับ
--ลดี	--ลรี	-ลลดี	-ดีดี

--ว่าเอ	--ว่าเห	-ของ-บรร	พบุ-รุษ
--ลดี	--ลรี	-ล-ดี	ดีดี-รี

--ว่าเอ	--ว่าเห	นั่นแหละ-ต้น	--ฉบับ
--ลดี	--ลรี	รีรี-ลดี	--รีดี

กลุ่มที่ 3 บันไดเสียงซอล

--ว่าเอ	--ว่าเห	ละจะ-เปลี่ยน	-จ้ง-หวะ
--ทรี	--ทมี่	รีมี-ทรี	-รี-มี

ทำนองที่ 2

--ว่าทอย	-ชา--	-ฉ่า-เหื่อ	-ตุลาคม
--ซซ	-ท--	-ซ-ดี	-ซซซ

จากทำนองที่ 2 พบว่าเริ่มทำนองโดยการใช้เสียง 6 (ซอล) ของบันไดเสียงที่เช่นเดียวกับทำนองที่ 1 แล้วข้ามไปเสียงที่ 1 แล้วจึงลงจบด้วยเสียงที่ 6 เช่นเดิม อย่างไรก็ตามหากพิจารณาทำนองดังกล่าวจะพบว่ามีความคลี่คลายมาจากทำนองที่ 1 นั่นเอง โดยการปรับเปลี่ยนตำแหน่งของการวางตัวโน้ตเสียใหม่ คล้ายกับการขยายทำนองเพลงเถาในดนตรีไทยแบบแผนโดยเปรียบเทียบได้ดังนี้

ทำนองที่ 1	- - ซ ท	- - ซ ดั	- ท -ท ซ	- ซ - ท
ทำนองที่ 2	--ซซ	-ท--	- ซ - ดั	- ซ ซ ซ

ดังนั้นหากสรุปลักษณะทำนองสารัตถะหรือทำนองโครงสร้างหลักจากทำนองที่ 2 จึงพออนุมานได้ดังนี้

- กลุ่มที่ 1 ซ → ท → ดั → ซ → ดั
- กลุ่มที่ 2 ล → ดั → รี่ → ล → ดั หรือ รี่
- กลุ่มที่ 3 ท → รี่ → มี่ → ท → มี่

ลักษณะทำนองที่ 2 กลุ่มที่ 1 บันไดเสียงที่ ปรากฏอยู่ในการขับร้อง 4 วรรค

--ว่าทอย	-ซา--	-ฉ่า-หื้อ	-ตุลาคม
--ซซ	-ท--	-ซ-ดั	-ซซซ

--ว่าทอย	-ซา--	-ฉ่า-เหอ	ประจำ-ภาค
--ซซ	-ท--	-ซ-ดั	ทท-ซท

-ว่า-ทอย	-ซา--	-ฉ่า-เหอ	หมู่ที่-สี่
-ซ-ซ	-ท--	-ซ-ดั	ซดัท-ดั

--ว่า-ทอย	-ชา--	-ฉ่า-เหอ	-นครศรี
ท-ซซ	-ท--	-ซ-ดี	-ซซดี

กลุ่มที่ 2 บันไดเสียงฟา ปรากฏอยู่ในการขับร้อง 4 วรรค

-ว่า-ทอย	-ชา--	-ฉ่า-เหอ	มโน-ราห์
-ล-ล	-ดี--	-ล-รี	ดีดี-ดี

--ว่าทอย	-ชา--	-ฉ่า-เหอ	-ต้นฉบับ
-ลดี	-ดี--	-ล-รี	-ดีรีดี

-ว่า-ทอย	-ชา--	-ฉ่า-เหอ	พบุ-รุษ
-ล-ล	-ดี--	-ล-พี	ดีดี-รี

-ว่า-ทอย	-ชา--	-ฉ่า-เหอ	-ตาย-ไป
-ลดี-ล	-ล--	-ล-รี	-ดี-ดี

กลุ่มที่ 3 บันไดเสียงซอล ปรากฏอยู่ในการขับร้องเพียง 1 วรรค

-ว่า-ทอย	-ชา--	-ฉ่า-เหอ	เปลี่ยนจ้ง-หะ
-รี-ท	-รี--	-ท-มี	ทรี-มี

ประเด็นการวิเคราะห์ต่อไปคือการดำเนินทำนองของแม่เพลง ซึ่งนับเป็น
ทำนองหลักของเพลงบอก จากการวิเคราะห์พบรายละเอียด ดังนี้

2.5 แบบแผนลักษณะการดำเนินทำนอง

2.5.1 แม่เพลงร้องวรรคที่ 1 จากนั้นลูกคู่ร้องรับ โดยใช้ลักษณะทำนองที่ 1 ซึ่งร้องว่า “ว่าเอ ว่าเห” และนำคำร้องของแม่เพลงในห้องที่ 3 และ 4 มาร้องซ้ำในห้องที่ 3 และ 4 เช่นกัน ดังทำนองตัวอย่าง

-วัน-ที่	-ยี่สิบเอ็ด	-เดือน-ตุ	-ลา-คม	--ว่าเอ	--ว่าเห	-เดือน-ตุ	-ลา-คม
-ช-ท	-ทคัท	-ต้-ท	-ช-ช	-ชท	--ชต้	-ท-ทช	-ช-ท
ห้องที่ 1	ห้องที่ 2	ห้องที่ 3	ห้องที่ 4	ห้องที่ 1	ห้องที่ 2	ห้องที่ 3	ห้องที่ 4

/-----แม่เพลง----- /-----ลูกคู่-----/

2.5.2 แม่เพลงร้องซ้ำเช่นเดียวกับวรรคแรก แต่ลูกคู่ใช้ลักษณะทำนองที่ 2 ซึ่งร้อง “ว่าทอย ซา ฉ่าเห้อ” รับ ในห้องที่ 1 2 และ 3 และรวบคำในห้องที่ 4 ของวรรค ดังทำนองตัวอย่าง

-วัน-ที่	-ยี่สิบเอ็ด	-เดือน-ตุ	-ลา-คม	--ว่าทอย	-ซา--	-ฉ่า-เห้อ	-ตุลาคม
-ช-ท	-ทคัท	-ต้-ท	-ช-ช	--ชช	-ท--	-ช-ต้	-ชชช

/-----แม่เพลง----- /-----ลูกคู่-----/

จากทำนองจะเห็นว่ามีการร้องเช่นเดียวกับวรรคแรก หรือร้องซ้ำวรรคแรก แต่ลูกคู่เปลี่ยนวิธีการรับจาก “ว่าเอ ว่าเห เดือนตุลาคม” เป็น “ว่าทอย ซา ฉ่าเห้อ ตุลาคม” โดยการรวบคำ

2.5.3 แม่เพลงร้องบทใหม่จำนวน 3 ห้องโดยปล่อยให้ลูกคู่รับโดยการซ้ำคำในห้องที่ 4

-ที่-เขา	-ยัง-นิ	-ยม-ยิน	-ยม-ยิน
-ช-ต้	-ช-ช	-ช-ช	-ช-ช

/-----แม่เพลง-----/-----ลูกคู่-----/

2.5.4 แม่เพลงร้องซ้ำวรรคเดิม แต่ร้องเพียงห้องที่ 1 และ 2 เท่านั้น จากนั้นลูกคู่จึงร้องรับโดยใช้คำว่า “ใช่แล้ว” แทรกในห้องที่ 3 และจบห้องที่ 4 ด้วยการร้องรวบคำ

-ละที่เเขา	-ยัง-นิ	-ใช่-แล้ว	-นิยมยิน
-ซซซคั	-ซ-ซ	-ซ-ซ	-ซซซซ

/-----แม่เพลง-----/---ลูกคู่-----/

จากทำนองในข้อ 2.5.3 และ 2.5.4 พบว่ามีลักษณะการซ้ำทำนอง หากแต่มีการเปลี่ยนวิธีการซ้ำโดยใช้คำว่า “ใช่แล้ว” และเปลี่ยนตำแหน่งระหว่าง “แม่เพลง” กับ “ลูกคู่” กล่าวคือข้อ 2.5.3 นั้นแม่เพลงร้อง 3 ห้อง ลูกคู่รับห้องสุดท้าย ส่วนข้อ 2.5.4 แม่เพลงร้อง 2 ห้องแล้วลูกคู่สอดเข้าในห้องที่ 3 และ 4

2.5.5 การร้องวรรคสุดท้ายแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

(1) แม่เพลงร้องวรรคใหม่จำนวน 3 ห้อง จากนั้นลูกคู่รับซ้ำคำห้องที่ 3 ในห้องที่ 4 และแม่เพลงร้องต่ออีก 4 ห้องโดยมีลักษณะพิเศษโดยการลัดจังหวะห้องสุดท้ายของวรรคไว้ โดยมีการร้องคำว่า “เออ” แทรกก่อนคำสุดท้ายของวรรคในห้องที่ 3 แล้วเอื้อนเสียงยาวไปจนจบในห้องที่ 4 และร้องซ้ำวรรคนี้อีกครั้งหนึ่ง ดังทำนองตัวอย่าง

-และกั๊นั๊ก	-วิ-จัย	-คิล-ปิน	-คิล-ปิน	-เขา-มา	-ถึง-ถิ่น	-เออ-ฐาน	----
-ซทซ	-ซ-ท	-ต้-ท	-ต้-ท	-ต้-ซท	-ต้-ซท	-ต้-ซ	-ท--

/-----แม่เพลง-----/---ลูกคู่-----/-----แม่เพลง-----/

-และกั๊นั๊ก	-วิ-จัย	-คิล-ปิน	-คิล-ปิน	-เขา-มา	-ถึง-ถิ่น	-เออ-ฐาน	----
-ซทซ	-ซ-ท	-ต้-ท	-ต้-ท	-ต้-ซท	-ต้-ซท	-ต้-ซ	-ท--

/-----แม่เพลง-----/---ลูกคู่-----/-----แม่เพลง-----/

(2) วิธีการร้องซ้ำอีกแบบหนึ่ง กล่าวคือ ร้องซ้ำโดยการนำวรรคที่สองมาซ้ำอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงกลับไปร้องซ้ำตั้งแต่วรรคแรกมาจนจบวรรคที่สองเต็มประโยคอีกครั้งหนึ่ง หากแต่มีลักษณะแตกต่างพึงสังเกตในท้องที่ 3 ของวรรคที่สองซึ่งมีการเติมคำว่า “เหอ” เข้ามาในบทร้องและจบวรรคด้วยการลักจังหวะ ดังทำนองตัวอย่างต่อไปนี้

-ที่-เป็น	-นัก-การ	-วิ-จัย	-วิ-จัย	-ที่-เขา	-เลื่อม-ใส	-เออ-มา	---
-ช-ท	-ช-ท	-ช-ท	-ช-ท	-ช-ดี	-ท-ดี	-ช-ช	-ท--

/-----แม่เพลง-----/-----ลูกคู่-----/-----แม่เพลง-----/

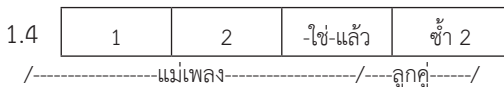
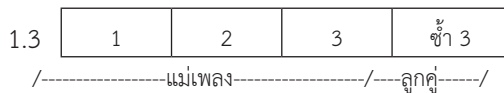
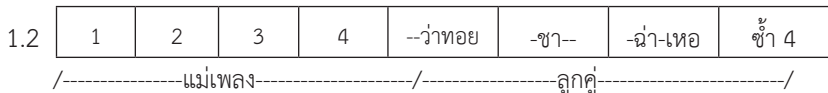
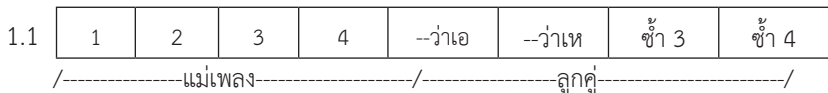
-ที่-เขา	-เลื่อม-ใส	-เออ-มา	---	นะ-ว่า-เป็น	-นัก-การ	-เหอ-วิ	-จัย--
-ช-ดี	-ท-ดี	-ช-ช	-ท--	ดีชท-ท	-ช-ชท	-ดี-ช	-ท--

/-----ลูกคู่-----/

-ที่-เขา	-เลื่อม-ใส	-เออ-มา	---				
-ช-ดี	-ท-ดี	-ช-ช	-ท--				

/-----ลูกคู่-----/-----แม่เพลงขึ้นวรรคใหม่-----/

จากแบบแผนกระบวนกาณ์ดำเนินทำนองเพลงบอก สามารถสรุปเป็นแผนผังได้ดังนี้

1.5.1

1	2	3	ซ้ำ 3	1	2	3	4

/-----แม่เพลง-----/ - ลูกคู่ ----- /-----แม่เพลง-----/

1	2	3	ซ้ำ 3	1	2	3	4

/-----แม่เพลง-----/ - ลูกคู่ ----- /-----แม่เพลง-----/

หรือการร้องรับอีกลักษณะหนึ่ง ดังนี้

1.5.2

1	2	3	ซ้ำ 3	5	6	7	8

/-----แม่เพลง-----/ - ลูกคู่ ----- /-----แม่เพลง-----/

ซ้ำ 5	6	7	8	ซ้ำ 1	2	-เหอ-....	3

/-----ลูกคู่-----/

ซ้ำ 5	6	7	8

/-----ลูกคู่-----/

2.6 การพิจารณาเสียงตกของทำนองเพลงบอก

การพิจารณาเสียงตกของทำนองเพลงในหนึ่งกระสวนโดย
ตรวจเสียงตกห้องที่ 4 ของแต่ละวรรคเพลง พบว่ามีการใช้เสียงที่อยู่ในบันไดเสียง
นั้น ๆ ปรากฏอยู่ดังพบรายละเอียดต่อไปนี้

- ประโยคที่ 1 เสียงตก ซ ท ซ ซ ซ ซ ท ท ท ท
 ประโยคที่ 2 เสียงตก ท ท ท ท ซ ซ ท ท ท
 ประโยคที่ 3 เสียงตก ท ท ท ท ท ท ซ ท ท ซ ท
 ประโยคที่ 4 เสียงตก ดั ดั ดั ดั ซ ท ดั ท ดั ท
 ประโยคที่ 5 เสียงตก ดั ดั ซ ดั ท ท ซ ท ท ท ท ดั
 ประโยคที่ 6 เสียงตก ดั ดั ดั ท ดั ดั ดั ดั ดั
 ประโยคที่ 7 เสียงตก ดั ดั ดั ดั รุ รุ ล ดั ดั ล ดั
 ประโยคที่ 8 เสียงตก ดั ดั ดั ดั ดั รุ ดั ดั ดั
 ประโยคที่ 9 เสียงตก รุ รุ รุ รุ ดั ดั ล ล ดั ล
 ประโยคที่ 10 เสียงตก ดั ดั ดั ดั รุ รุ ดั ดั ฟั ดั
 ประโยคที่ 11 เสียงตก ดั ดั รุ รุ ล ดั ดั ล ดั ดั

- ประโยคที่ 12 เสียงตก ตំ ตំ ตំ ตំ ตំ ตំ ตំ ตំ ตំ
- ประโยคที่ 13 เสียงตก ตំ รี่ ตំ ตំ ล ตំ ตំ ตំ ตំ
- ประโยคที่ 14 เสียงตก รี่ ตំ ตំ ตំ ตំ ตំ ตំ ตំ ตំ ตំ ตំ
- ประโยคที่ 15 เสียงตก ตំ ตំ ตំ ตំ ตំ ล ตំ ล ตំ รี่ ตំ รี่ ตំ
- ประโยคที่ 16 เสียงตก รี่ รี่ ท รี่ รี่ ท รี่ มี่ มี่ มี่ รี่ รี่

จากการแสดงความถี่ของการใช้เสียงตกของวรรคเพลงทั้ง 16 วรรค พบว่าวรรคที่ 1-6 คือกลุ่มบันไดเสียงที่ พบว่าเสียงตกคือเสียงที่ 1 เสียงที่ 2 และเสียงที่ 5 ของบันไดเสียง วรรคที่ 7 - 15 คือกลุ่มบันไดเสียงฟา พบว่าเสียงตกคือเสียงที่ 3 เสียงที่ 5 และเสียงที่ 6 ของบันไดเสียง และวรรคที่ 17 คือกลุ่มบันไดเสียงซอล พบว่าเสียงตกคือเสียงที่ 3 เสียงที่ 5 และเสียงที่ 6 เช่นเดียวกับกลุ่มบันไดเสียงฟา

3. จังหวะ (Rhythm)

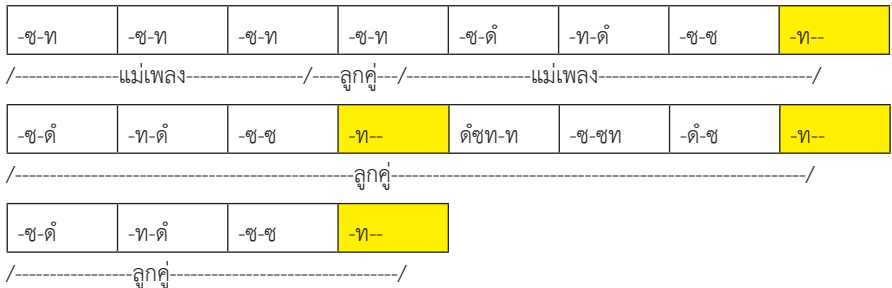
3.1 การตกจังหวะ (Beat & accent)

ลักษณะการตกจังหวะของเพลงบอกพบว่ามีลักษณะการเน้นจังหวะหนักเบาซึ่งกล่าวคือใน 1 ห้องเพลงหากสมมติมี 4 ตัวโน้ต จังหวะตกคือที่เครื่องหมายดอกจัน (*) ที่เลข 2 และ 4 ดังต่อไปนี้

3.2 การลักจังหวะ (Syncopation)

ลักษณะการลักจังหวะในการร้องเพลงบอก พบว่าใช้อยู่ในวรรคสุดท้ายของทำนองเพลงดังตัวอย่างต่อไปนี้

3.3 อัตราจังหวะ (Meter)

พบว่าในการร้องเพลงบอกลักษณะการใช้อัตราจังหวะ มีความสม่ำเสมอ (Isometric) ตั้งแต่ต้นจนจบเพลง และมีแบบแผนดังนี้

---	-ฉิ่ง-ฉับ	---	-ฉิ่ง-ฉับ

หรือ

---	-ฉิ่ง-ฉับ	-ฉิ่ง--	-ฉิ่ง-ฉับ

4. พื้นผิว (Texture)

ลักษณะการดำเนินทำนองเพลงบอกลักษณะเป็นทำนองเดี่ยว (Monophony) และพื้นผิวเกิดจากการประสานเสียงระหว่างแม่เพลงกับลูกคู่

5. รูปแบบหรือสังคีตลักษณะ (Form)

สังคีตลักษณะของเพลงบอกลักษณะทำนองเพียงเดี่ยว แต่ใช้ปฏิภาณในการสร้างบทร้องให้มีความแตกต่างหลากหลายไปตามปฏิภาณของผู้เป็นแม่เพลง ขณะเดียวกันพบว่าเพลงบอกลักษณะสร้อยเพลงซึ่งรับโดยลูกคู่ปรากฏอยู่ตลอดเพลง อันเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของเพลง

5.1 สุ่มเสียง (Timbre) หรือคุณลักษณะของเสียง (Tone color)

ความปรากฏชัดของผู้เป็นแม่เพลงคือคุณลักษณะเฉพาะของเสียงที่มีน้ำเสียงกังวานไม่แหบพร่า ทั้งสามารถร้องเอื้อนได้อย่างไพเราะ และชัดถ้อยชัดคำ ขณะเดียวกันลูกคู่มีการใช้สุ่มเสียงที่มีความแตกต่างไปจากแม่เพลงทำให้เกิดความแตกต่างด้านคุณลักษณะของเสียงไปในตัว

5.2 ความดัง-เบาของการออกเสียง (Dynamic)

เนื่องจากการเก็บข้อมูลภาคสนามของผู้วิจัยใช้เพียงกล้องวีดิทัศน์ในการบันทึกเสียงและภาพเท่านั้น แต่ปรากฏความชัดเจนของเสียงร้องของแม่เพลงและลูกคู่อยู่ในระดับดี

บทสรุป

ผู้เขียนพบว่าทำนองเพลงบอกของสุรินทร์ (ศิษย์สร้อยเสียงเสนาะ) จันทร์ทอง ประกอบด้วยการใช้เสียงร้องของนักร้องชายล้วน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ใช้เสียงหลักหรือทำนองหลักที่ดำเนินทำนอง เรียกว่า “แม่เพลง” มีความสำคัญในมิติที่เป็นเจ้าของคณะ และมิติด้านไหวพริบภาวนในการคิดค้นกลอนสดขณะร้อง ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งคือเสียงรองหรือทำนองสอดแทรก ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างให้เพลงเกิดอารมณ์สมาธิยิ่งขึ้นทั้งยังแสดงอัตลักษณ์ที่สำคัญของเพลงบอกด้วยการร้องสอดทำนองด้วยคำว่า “ว่าเอ ว่าเห” “ว่าทอย ชา ฉ่าเหอ” และคำว่า “ใช่แล้ว” รวมทั้งการร้องซ้ำความจากแม่เพลงเพื่อเปิดโอกาสให้แม่เพลงได้ประมวลความคิดในการทำนองต่อไป

ด้านท่วงทำนองของเพลงบอก พบว่าระบบเสียงที่ใช้ในการขับร้องเพลงบอก ซึ่งเทียบจากมาตรฐานระดับเสียงไทยโดยการใช้ขลุ่ยเพียงออเทียบ มีการใช้เสียงเต็ม และไม่ปรากฏโน้ตที่มีครึ่งเสียง ทั้งพบว่าบันไดเสียงที่ใช้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ บันไดเสียงที่ บันไดเสียงฟา และบันไดเสียงซอล ในการร้องแต่ละบันไดเสียงใช้เพียง 4 เสียงเท่านั้น โดยมีรายละเอียดต่างๆ กัน 2 กลุ่ม คือ บันไดเสียงฟา กับบันไดเสียงซอล ใช้เสียงที่ 1 3 5 และ 6 ของบันไดเสียง และกลุ่มที่ 2 คือ บันไดเสียงที่ใช้เสียง 1 2 4 และ 6 ของบันไดเสียง

ด้านช่วงเสียงของเพลงบอกพบว่ามีการใช้เสียงต่ำสุดในกลุ่มบันไดเสียงที่คือเสียงซอลต่ำ และเสียงสูงสุดในบันไดเสียงซอลคือเสียงซอลสูง รูปลักษณะท่วงทำนองของเพลงบอกแบ่งออกเป็นวรรค ๆ ละ 4 ห้องเพลง ทำนองขึ้นต้นมีลักษณะคล้ายการเอื้อนไม่มีบทร้อง ซึ่งคำว่า “อ” “หอ” โดยมีทำนองสารัตถะคือ ซอล ที โด ที ซอล ด้านการดำเนินทำนองพบว่าใน 1 ภาวนของการร้องประกอบด้วยวรรคเพลงจำนวน 10 หรือ 11 วรรค โดยขึ้นอยู่กับทำนองซ้ำของลูกคู่ และมีการใช้โน้ตตั้งแต่ 1 ตัวโน้ตไปจนถึง 4 ตัวโน้ตต่อหนึ่งห้อง อย่างไรก็ตามลักษณะของทำนองเพลงที่ปรากฏตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันพบว่ายังคงลักษณะรูปแบบเดิมไม่มีการปรับเปลี่ยนแต่อย่างใด เนื่องจากระดับเสียงของการขับร้องเพลงของชาวไทย ภาคใต้มีลักษณะ

คล้ายกับทำนองสวดมากกว่าเป็นลำนำเหมือนภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย สังเกตจากแต่ละวรรคเพลงมีโน้ตซ้ำกันเพียงแค่ 2-4 เสียง ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนระดับเสียงหรือเปลี่ยนบันไดเสียงแต่เป็นการเปลี่ยนเพื่อมิให้ผู้ร้องเกิดความเบื่อหน่ายก็ตาม

เอกสารอ้างอิง

- วิมล คำศรี. (2540). วรรณกรรมมุขปาฐะเมืองนคร : การศึกษาวิเคราะห์. กรุงเทพฯ : ที พี พีรินทร์.
- สังัด ภูเขาทอง. (2534). ประชุมบทความทางวิชาการดนตรี. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.
- สุรินทร์ จันท์ทอง. แม่เพลงบอก. (สัมภาษณ์, 2 - 10 มีนาคม 2559).
- อุดม หนูทอง. (2551). ประวัติความเป็นมาของเพลงบอก. ใน เพลงบอกเยาวชน 51 การแข่งขันเพลงบอกเยาวชนชิงโล่พระราชทานสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.

ค่านิยมที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่น
ของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี
ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

Values Reflected through Meanings of Nicknames
among Thais of Chinese Descent Aged 50-70 Years
in Hat Yai District, Songkhla Province

ธัญชา ทีปรักษพันธ์¹

Thanatcha Teeparaksapan

พฤกษ์จี๊ เศรษฐทอง²

Pruksajee sattong

ศิรินาถ พานิชวรพันธ์³

Sirinath Phanitwaraphan

จอมขวัญ สุทธินนท์⁴

Jomkwan Sudhinont

บทคัดย่อ

จากการศึกษาค่านิยมที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ คนไทยเชื้อสายจีน 100 คน เลือกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งได้กำหนด

¹⁻³นักศึกษาลัทธิสุตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและภาษาไทยประยุกต์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

⁴อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงที่สุด นั่นคือคนไทยที่มีเชื้อสายจีน และกำหนดช่วงอายุเป็นวัยผู้ใหญ่ระยะวัยผู้ใหญ่กลางจนถึงวัยสูงอายุตอนกลาง กล่าวคือ ระหว่างอายุ 50-70 ปี เพศชาย 50 คน และเพศหญิง 50 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถามการตั้งชื่อเล่นของคนไทยเชื้อสายจีน ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิจัยด้วยสถิติร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่าชื่อเล่นของคนไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มี 14 กลุ่มความหมายตามลำดับ ดังนี้

- 1) ความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ (ร้อยละ 20)
- 2) ความหมายเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ (ร้อยละ 16)
- 3) ความหมายเกี่ยวกับความมั่งคั่ง (ร้อยละ 14)
- 4) ไม่มีความหมาย (ร้อยละ 8)
- 5) ความหมายเกี่ยวกับความสุข ความรัก (ร้อยละ 6)
- 6) ความหมายเกี่ยวกับตัวอักษร ตัวเลข ลำดับที่ (ร้อยละ 6)
- 7) ความหมายเกี่ยวกับอาหาร (ร้อยละ 6)
- 8) ความหมายเกี่ยวกับความดีงาม และความเจริญรุ่งเรือง (ร้อยละ 4)
- 9) ความหมายเกี่ยวกับคนและวงศ์ตระกูล (ร้อยละ 4)
- 10) ความหมายเกี่ยวกับความรู้ ความสามารถ เทคโนโลยี (ร้อยละ 4)
- 11) ความหมายเกี่ยวกับสิ่งของ เครื่องใช้ ยานพาหนะ (ร้อยละ 4)
- 12) ชื่อเล่นที่เจ้าของชื่อไม่ทราบความหมาย (ร้อยละ 4)
- 13) ความหมายเกี่ยวกับเกียรติยศ ชื่อเสียง และอำนาจ พบน้อยที่สุด (ร้อยละ 2)
- และ 14) ความหมายเกี่ยวกับชื่อเฉพาะ (ร้อยละ 2)

คำสำคัญ: ค่านิยม ชื่อเล่น ชาวไทยเชื้อสายจีน อำเภอหาดใหญ่

Abstract

The objective of this research article is to present the results of a study on values reflected through meanings of nicknames among Thais of Chinese descent aged between 50 and 70 years in Hat Yai District, Songkhla Province. Purposive sampling method was employed to

select 100 subjects consisting of 50 males and 50 females aged 50-70 years. The instrument was a questionnaire about nicknames given to Thais of Chinese descent. The data were analyzed and presented in percentages.

The study results revealed that the meanings of nicknames were in 14 themes from most to least frequently found as follows: 1) Nature (20 percent), followed by 2) Physical characteristics (16 percent); 3) Wealth (14 percent); 4) Nicknames without meaning (8 percent); Happiness and love (6 percent) which was the same percentage as 6) Alphabets, numbers and ordinal numbers (6 percent), and the same percentage as 7) Foods (6 percent); 8) Goodness and prosperity (4 percent); 9) People and family (4 percent) which was the same percentage as 10) Knowledge, ability, and technology (4 percent), 11) Things, tools, and vehicles (4 percent), and 12) Nicknames with unknown meanings (4 percent); 13) Honor, fame, and authority was found the least frequent at 2 percent which was the same percentage as 14) Nicknames related to specific names (2 percent).

Keywords: Nickname, Thais of Chinese decent, Hat Yai District

บทนำ

ชื่อของคนในอดีตมักมีพยางค์เดียว เนื่องจากภาษาไทยเป็นภาษาที่จัดอยู่ในตระกูลภาษาคำโดด เช่น ไส จิต ฯลฯ และเริ่มเพิ่มจำนวนพยางค์เมื่อสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี เช่น ทองม้วน ทองดี กระทั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวไทยได้รับอิทธิพลจากต่างชาติ จึงเกิดการสัมผัสภาษาระหว่างภาษาไทยกับภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต และภาษาเขมร ทำให้ชื่อของชาวไทยมีจำนวนพยางค์มากขึ้นอีก

เช่น ธนพร พรทวี (อุษณีย์ โฉมฉายแสง, 2557 อ้างถึงใน วิยดา วรณานันท์, 2557) กระทั่งปัจจุบันชาวไทยมีวิวัฒนาการของชื่อและจำนวนพยางค์ เช่น พิชญ์พิสิฐภูมิ เสฎฐกัญจสิริสัญญากร (RANSNUK, 2561)

ด้วยเหตุที่ชื่อของชาวไทยไม่ได้มีเพียง 1-2 พยางค์อย่างในอดีต ชื่อเล่นจึงมีบทบาทสำหรับคนในครอบครัวและผู้ที่มีสนิทหรือใกล้ชิดเรียกกัน โดยชื่อเล่นมักมีจำนวนพยางค์สั้นกว่าชื่อจริง บ้างก็ตั้งชื่อเล่นจากบางพยางค์ของชื่อจริง บ้างก็ตั้งชื่อที่แปลมาจากชื่อจริง หรือตั้งตามค่านิยมของแต่ละครอบครัว

อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นพื้นที่หนึ่งที่เกิดการสัมผัสภาษาและสะท้อนค่านิยมผ่านการตั้งชื่อ กล่าวคือ บริเวณอำเภอหาดใหญ่ มีประชากรชาวจีน ทั้งชาวจีนไหหลำ ชาวจีนฮกเกี้ยน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีนแต้จิ๋ว เข้ามาอยู่อาศัยจำนวนมาก การสนับสนุนจากรัฐบาลไทยบุกเบิกให้ประชากรชาวจีนเหล่านี้มีพื้นที่ทำกิน (ภูวตล ทรงประเสริฐ, 2535, น.71 อ้างถึงใน วงศ์เดือน ภาณุวัฒนากุล และ สุรพงษ์ ยิ้มละมัย, 2553, น.29) ชาวไทยเชื้อสายจีนเหล่านี้ มักประกอบพิธีกรรมที่แสดงออกถึงการให้เกียรติและเคารพบรรพบุรุษอย่างจริงจัง โดยเฉพาะวันสารทจีน วันเซ็งเม้ง วันตรุษจีน รวมถึงวันไหว้บ๊ะจ่าง โดยญาติในวงศ์ตระกูลรวมตัวกันนำอาหารคาวหวานไหว้บรรพบุรุษ นอกจากนี้ ด้วยธรรมชาติของอำเภอหาดใหญ่ติดกับอำเภอเมืองของจังหวัดสงขลา การคมนาคมเป็นไปโดยสะดวก ส่งผลให้อำเภอหาดใหญ่เป็นทั้งศูนย์กลางการคมนาคม เศรษฐกิจ และการค้าของภาคใต้ในที่สุด และทำให้ชาวจีนที่นิยมการค้าขายเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้น อำเภอหาดใหญ่จึงกลายเป็นชุมชนชาวจีนอย่างเด่นชัด (Ma Guitong, 2554, น.197-198)

เมื่อคนจีนเข้ามาอยู่อาศัยปะปนกับคนไทยในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่ ย่อมเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน รวมถึงการสมรสข้ามเชื้อชาติ ทำให้คนไทยเชื้อสายจีนในอำเภอหาดใหญ่มีวัฒนธรรมร่วม รวมถึงค่านิยม และชื่อเป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นค่านิยมของชาวไทยเชื้อสายจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนที่อยู่ในวัยที่เป็นผู้ใหญ่ระยะวัยผู้ใหญ่กลางจนถึงวัยสูงอายุตอนกลาง หรือมีอายุระหว่าง 50-70 ปี ที่มักเป็นภาษาจีน

ค่านิยมที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ *ธันชชา ที่ปรึกษพันธ์ พฤคจี้กั เศรษฐทอง คีรินาถ พานิชวรพันธ์ จอมขวัญ สุทธินนท์*
จังหวัดสงขลา

81

ค่านิยมการตั้งชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นผลจากทัศนคติอันเป็นความรู้สึกร่วมตัวของผู้ตั้งชื่อต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาวะสังคมที่มีผลมาจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ ทั้งยังมีส่วนในการกำหนดพฤติกรรม (คนพันธ์ N, 2561) ชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนจึงสะท้อนค่านิยมของชาวไทยเชื้อสายจีนโดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยมของผู้ตั้งชื่อให้แก่ลูกหลานซึ่งมักอยู่ในวัยชรา

แม้วัยชราจะเป็นสถานภาพตามธรรมชาติ อย่างไรก็ตามสังคมมีอิทธิพลในการกำหนดบทบาทของบุคคล ซึ่งขึ้นกับค่านิยมหรือความเชื่อตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาในวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ บุคคลที่วัยต่างกันย่อมใช้ภาษาต่างกัน ภาษาจึงสะท้อนความคิดของบุคคลต่างวัยกัน (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2550, น.26, 30) และผู้ที่มีอายุมากมีแนวโน้มการใช้คำศัพท์ดั้งเดิมในภาษาเดิมของตนมากกว่าผู้ที่มีอายุน้อย (ศิริกุล กิติธรากุล, 2539) ชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50 - 70 ปี จึงสะท้อนค่านิยมของผู้ตั้งชื่อในวัยชราได้เป็นอย่างดี

เนื่องจากพฤติกรรมความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนซึ่งมีอยู่จำนวนมากในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ยังคงดำรงอยู่อย่างมั่นคง มีมีเสื่อมคลายโดยสะท้อนผ่านประเพณีในเทศกาลต่าง ๆ จึงเป็นที่มาของการวิจัยค่านิยมที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งทางสังคมที่สะท้อนค่านิยมที่แสดงความสัมพันธ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนผ่านภาษา

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาค่านิยมที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของคนไทยเชื้อสายจีน ที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ค่านิยมที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา” เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed methods research) มีวิธีการดำเนินการวิจัย 4 ส่วน ได้แก่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บข้อมูลสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth interview) และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง กล่าวคือ เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงที่สุด นั่นคือชาวไทยที่มีเชื้อสายจีนในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ที่มีช่วงอายุระหว่าง 50-70 ปี ซึ่งเป็นวัยผู้ใหญ่ ระยะเวลาวัยผู้ใหญ่กลางจนถึงวัยสูงอายุตอนกลาง เพศชาย 50 คน และเพศหญิง 50 คน รวมทั้งสิ้น 100 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่ปรับรูปแบบจากงานวิจัยเรื่อง “ภาษาและภาพสะท้อนของวัฒนธรรมจากชื่อเล่นของคนไทย” ของ ม.ล. จริญญาวิไล จริญญาโรจน์ (2552, น.186-187) เพื่อให้เหมาะสมกับการศึกษาครั้งนี้ โดยสร้างแบบสอบถามที่ประกอบด้วยเนื้อหา 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ภูมิลำเนาเดิม เชื้อสาย และระยะเวลาที่อาศัยในอำเภอหาดใหญ่ ซึ่งเป็นคำถามแบบเลือกตอบและเขียนตอบ

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลเรื่องชื่อเล่นของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ชื่อเล่น ความหมายของชื่อเล่น ที่มาของชื่อเล่น ซึ่งเป็นคำถามแบบเลือกตอบและเขียนตอบ

การเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยจัดทำแบบสอบถาม เพื่อศึกษาความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ซึ่งเป็นวัยผู้ใหญ่ระยะวัยผู้ใหญ่กลางคนถึงวัยสูงอายุตอนกลาง ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เพศชาย 50 คน และเพศหญิง 50 คน รวมทั้งสิ้น 100 คน และนำแบบสอบถามที่ผ่านกระบวนการทดลองใช้แล้วไปเก็บข้อมูลเกี่ยวกับชื่อเล่น โดยแจกแบบสอบถามตามสถานที่ต่าง ๆ ในหาดใหญ่ ได้แก่ สถานศึกษา ย่านการค้า และบ้านพักคนชรา เนื่องจากสถานที่เหล่านี้มีชาวไทยเชื้อสายจีนจำนวนมาก และเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีความหลากหลายด้านการศึกษาและอาชีพ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยใช้สถิติแบบร้อยละ (Percentage) เนื่องจากเป็นสถิติที่สามารถคำนวณและเข้าใจได้ง่าย และใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ความหมายของชื่อเล่นชาวไทยเชื้อสายจีน ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยปรับรูปแบบมาจากหลักเกณฑ์การจำแนกกลุ่มความหมายของชื่อของ สมชาย สำเนียงงาม (2545) ตามขอบเขตความหมายของค่านิยมที่ว่า ค่านิยมหมายถึงความรู้สึก ทั้งความชอบ พอใจ เคารพ บูชา ต้องการ และตีค่าสิ่งต่าง ๆ โดยพิจารณาจากคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งนั้น แล้วยึดถือยอมรับ เป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการกำหนดลักษณะอันพึงประสงค์ของสมาชิกในสังคม และส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกในสังคม (สมบุญรณ์ ตันยะ, 2542, น.11)

ผลการวิจัย

การวิจัยชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำแนกผลการวิจัยเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ค่านิยมที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนเพศชายที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 2) ค่านิยมที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่น

ของชาวไทยเชื้อสายจีนเพศหญิงที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และ 3) ค่านิยมที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนเพศชายและเพศหญิงที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา สำหรับผลการวิจัยมีต่อไปนี้

1. ค่านิยมที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนเพศชายที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ค่านิยมอันเป็นฐานความคิดของชาวไทยเชื้อสายจีนที่สะท้อนพฤติกรรม ความเชื่อ บริบท ภายใต้ความเป็นสังคมอำเภอหาดใหญ่จังหวัดสงขลา สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนเพศชาย ที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวน 50 ชื่อ ตามลำดับกลุ่มความหมายต่อไปนี้

- 1) ความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ พบ 10 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 20 เช่น ซาน (山 Shān) หมายถึง ภูเขา 2) ความหมายเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ พบ 8 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 16 เช่น ซิน (新 xīn) หมายถึง ใหม่ 3) ความหมายเกี่ยวกับความมั่งคั่ง พบ 7 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 14 เช่น ไช้ (財 cái) หมายถึง ร่ำรวย 4) ไม่มีความหมาย พบ 4 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 8 เช่น คิม 5) ความหมายเกี่ยวกับความสุข ความรัก พบ 3 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 6 เช่น ฮวน (胡安 Húān) หมายถึง ความสุข 6) ความหมายเกี่ยวกับตัวอักษร ตัวเลข ลำดับที่ พบ 3 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 6 เช่น แจ็ก (一 yī) หมายถึง หนึ่ง 7) ความหมายเกี่ยวกับอาหาร พบ 3 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 6 เช่น เปา (包 bāo) หมายถึง ซาลาเปา 8) ความหมายเกี่ยวกับความดีงามและความเจริญรุ่งเรือง พบ 2 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 4 เช่น ชาง (昌 chāng) หมายถึง รุ่งเรือง 9) ความหมายเกี่ยวกับคนและวงศ์ตระกูล พบ 2 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 4 เช่น ดี (弟 dì) หมายถึง น้องชาย 10) ความหมายเกี่ยวกับความรู้ ความสามารถ เทคโนโลยี พบ 2 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 4 เช่น หมิง (明 míng) หมายถึง ฉลาด 11) ความหมายเกี่ยวกับสิ่งของ เครื่องใช้ ยานพาหนะ พบ 2 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 4 เช่น หลิง (铃 líng) หมายถึง กระดิ่ง 12) ชื่อเล่นที่เจ้าของชื่อไม่ทราบความหมาย พบ 2 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 4 เช่น เฮียง 13) ความหมายเกี่ยวกับเกียรติยศ ชื่อเสียง

คำนิยามที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ *ชนัชชา ที่ปรั๊กษพันธ์ พฤคจี้กั เศรษฐทอง คีรินถ พานิชวรพันธ์ จอมขวัญ สุทธินนท์*

และอำนาจ พบ 1 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 2 เช่น ฮก (福 fú) หมายถึง บารมี 14) ชื่อเฉพาะ พบ 1 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 2 ได้แก่ ฮ่อนหยุน หมายถึง ภาษาจีน ซึ่งแสดงในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 คำนิยามที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนเพศชายที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

กลุ่มความหมายของชื่อเล่นเพศชาย อายุระหว่าง 50-70 ปี	จำนวนชื่อ	ร้อยละ
1. ธรรมชาติ	10	20
2. ลักษณะทางกายภาพ	8	16
3. ความมั่งคั่ง	7	14
4. ไม่มีความหมาย	4	8
5. ความสุข และความรัก	3	6
6. ตัวอักษร ตัวเลข และลำดับที่	3	6
7. อาหาร	3	6
8. ความดีงาม และความเจริญรุ่งเรือง	2	4
9. คนและวงศ์ตระกูล	2	4
10. ความรู้ความสามารถ และเทคโนโลยี	2	4
11. สิ่งของ เครื่องใช้ และยานพาหนะ	2	4
12. ไม่ทราบความหมาย	2	4
13. เกียรติยศ ชื่อเสียง และอำนาจ	1	2
14. ชื่อเฉพาะ	1	2
รวม	50	100

2. ค่านิยมที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีน เพศหญิงที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ค่านิยมอันเป็นฐานความคิดของชาวไทยเชื้อสายจีนที่สะท้อนพฤติกรรม ความเชื่อ บริบท ภายใต้ความเป็นสังคมอำเภอหาดใหญ่จังหวัดสงขลา สะท้อนผ่าน ความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนเพศหญิง ที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวน 50 ชื่อ ตามลำดับกลุ่มความหมายต่อไปนี้

- 1) ความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ พบ 17 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 34 เช่น ฮัว (ฮวา 花 huā) หมายถึง ดอกไม้ 2) ความหมายเกี่ยวกับความมั่งคั่ง พบ 7 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 14 เช่น จิน (金 jīn) หมายถึง ทอง 3) ความหมายเกี่ยวกับคน และวงศ์ตระกูลพบ 6 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 12 เช่น ซาหม้อย (三 Sān หมายถึง สาม 妹 mèi หมายถึง น้องสาว) หมายถึง ผู้หญิง 4) ความหมายเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ พบ 4 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 8 เช่น เฟิน (芬 fēn) หมายถึง กลิ่นหอม 5) ไม่มีความหมายพบ 4 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 8 เช่น เจน 6) ความหมายเกี่ยวกับเกียรติยศ ชื่อเสียง และอำนาจ พบ 3 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 6 เช่น หง (弘 hóng) หมายถึง ยิ่งใหญ่ 7) ความหมายเกี่ยวกับความสุข และความรัก พบ 3 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 6 เช่น อ้าย (爱 ài) หมายถึง รัก 8) ความหมายเกี่ยวกับสิ่งของ เครื่องใช้ และยานพาหนะ พบ 2 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 4 เช่น วาวา (娃娃 wáwa) หมายถึง ตุ๊กตา 9) ความหมายเกี่ยวกับความดีงาม และความเจริญรุ่งเรือง พบ 2 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 4 เช่น เหมยลี่ (美丽 měi lì) หมายถึง สวยงาม 10) ความหมายเกี่ยวกับความรู้ความสามารถ และเทคโนโลยี พบ 1 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 2 เช่น จิง (*精 jīng) หมายถึง ฉลาด เท่ากับ 11) ชื่อเล่นที่เจ้าของชื่อไม่ทราบความหมาย พบ 1 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 2 ได้แก่ เปียซิม โดยไม่พบชื่อที่มีความหมายเกี่ยวกับตัวอักษร ตัวเลข ความหมายเกี่ยวกับอาหาร และ ชื่อเฉพาะ สามารถสรุปรายละเอียดในตารางที่ 2 ดังนี้

คำนิยามที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ *ธัญชา ที่ปรึกษพันธ์ พุคจี๊ก เศรษฐทอง* *ศิรินาถ พานิชวรพันธ์ จอมขวัญ สุทธินนท์*
จังหวัดสงขลา

ตารางที่ 2 คำนิยามที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนเพศหญิงที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

กลุ่มความหมายของชื่อเล่นเพศหญิง อายุระหว่าง 50-70 ปี	จำนวนชื่อ	ร้อยละ
1. ธรรมชาติ	17	34
2. ความมั่งคั่ง	7	14
3. คน และวงศ์ตระกูล	6	12
4. ลักษณะทางกายภาพ	4	8
5. ไม่มีความหมาย	4	8
6. เกียรติยศ ชื่อเสียง และอำนาจ	3	6
7. ความสุข และความรัก	3	6
8. สิ่งของ เครื่องใช้ และยานพาหนะ	2	4
9. ความดีงาม และความเจริญรุ่งเรือง	2	4
10. ความรู้ความสามารถ และเทคโนโลยี	1	2
11. ไม่ทราบความหมาย	1	2
12. ตัวอักษร ตัวเลข และลำดับที่	-	-
13. อาหาร	-	-
14. ชื่อเฉพาะ	-	-
รวม	50	100

3. ค่านิยมที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีน เพศชายและเพศหญิงที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ค่านิยมอันเป็นฐานความคิดของชาวไทยเชื้อสายจีนที่สะท้อนพฤติกรรม ความเชื่อ บริบท ภายใต้ความเป็นสังคมอำเภอหาดใหญ่จังหวัดสงขลา สะท้อนผ่าน ความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนเพศชายและเพศหญิง ที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวน 100 ชื่อ ตามลำดับกลุ่ม ความหมายต่อไปนี้ 1) ความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติพบ 27 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 27 เช่น ซาน (山 Shān) ภูเขา ฮัว (花 huā) หมายถึง ดอกไม้ 2) ความหมายเกี่ยวกับความมั่งคั่ง พบ 14 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 14 เช่น ไฉ่ (財 cái) หมายถึง ร่ำรวย จิน (金 jīn) หมายถึง ทอง 3) ความหมายเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ พบ 12 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 12 เช่น เฟิน (芬 fēn) หมายถึง กลิ่นหอม ซิน (新 xīn) หมายถึง ใหม่ 4) ไม่มีความหมาย พบ 8 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 8 เช่น คิม และ เจน 5) ความหมายเกี่ยวกับคนและวงศ์ตระกูล พบ 8 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 8 เช่น ตี้ (弟 Dì) หมายถึง น้องชาย ซาหม้อย (ซา 三 Sān แปลว่า สาม 妹 mèi หมายถึง น้องสาว) หมายถึง ผู้หญิง 6) ความหมายเกี่ยวกับความสุข ความรัก พบ 6 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 6 เช่น ฮวน (胡安 Hú ān) หมายถึง ความสุข อ้าย (愛 ài) หมายถึง รัก 7) ความหมายเกี่ยวกับความดีงามและความเจริญรุ่งเรือง พบ 4 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 4 เช่น ซาง (昌 chāng) หมายถึง รุ่งเรือง เหมยลี่ (美麗 měi lì) หมายถึง สวยงาม 8) ความหมายเกี่ยวกับเกียรติยศ ชื่อเสียง และอำนาจ พบ 4 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 4 เช่น ฮก (福 fú) หมายถึง บารมี หง (弘 hóng) หมายถึง ยิ่งใหญ่ 9) ความหมายเกี่ยวกับสิ่งของ เครื่องใช้ ยานพาหนะ พบ 4 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 4 เช่น หลิง (铃 líng) หมายถึง กระดิ่ง วาวา (娃娃 wáwa) หมายถึง ตุ๊กตา 10) ความหมายเกี่ยวกับความรู้ความสามารถ และเทคโนโลยี พบ 3 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 3 เช่น หมิง (明 Míng) และ จิง (精 jīng) หมายถึง ฉลาด 11) ความหมายเกี่ยวกับตัวอักษร ตัวเลข และลำดับที่ พบ 3 ชื่อ คิดเป็น ร้อยละ 3 เช่น เจ็ก (一 yī) หมายถึง หนึ่ง 12) ความหมายเกี่ยวกับอาหาร

คำนิยามที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ *ชนชชา ที่ปักษ์พันธ์ พุทศจิก์ เศรษฐทอง*
จังหวัดสงขลา *ศิรินาถ พานิชวรพันธ์ จอมขวัญ สุทธินนท์*

พบ 3 ชื่อคิดเป็นร้อยละ 3 เช่น เปา (包 bāo) หมายถึง ซาลาเปา 13) ชื่อเล่นที่เจ้าของชื่อไม่ทราบความหมาย พบ 3 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 3 เช่น เฮียง เปี้ยซิม และ 14) ชื่อเล่นที่เป็นชื่อเฉพาะ พบ 1 ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 1 ได้แก่ ฮ่อนหยุน หมายถึง ภาษาจีน ซึ่งแสดงในตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 คำนิยามที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนเพศชายและเพศหญิงที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

กลุ่มความหมายของชื่อเล่นเพศชายและเพศหญิง อายุระหว่าง 50-70 ปี	จำนวนชื่อ	ร้อยละ
1. ธรรมชาติ	27	27
2. ความมั่งคั่ง	14	14
3. ลักษณะทางกายภาพ	12	12
4. ไม่มีความหมาย	8	8
5. คนและวงศ์ตระกูล	8	8
6. ความสุข และความรัก	6	6
7. ความดีงาม และความเจริญรุ่งเรือง	4	4
8. เกียรติยศ ชื่อเสียง และอำนาจ	4	4
9. สิ่งของ เครื่องใช้ และยานพาหนะ	4	4
10. ความรู้ความสามารถ และเทคโนโลยี	3	3
11. ตัวอักษร ตัวเลข และลำดับที่	3	3
12. อาหาร	3	3
13. ไม่ทราบความหมาย	3	3
14. ชื่อเฉพาะ	1	1
รวม	100	100

สรุปผลการวิจัย

ค่านิยมอันเป็นฐานความคิดของชาวไทยเชื้อสายจีนที่สะท้อนพฤติกรรม ความเชื่อ บริบท ภายใต้ความเป็นสังคมอำเภอหาดใหญ่จังหวัดสงขลา สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนเพศชายและเพศหญิง ที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวน 100 ชื่อ พบชื่อเล่นที่เป็นภาษาจีนแมนดารินและ ภาษาจีนแต้จิ๋วในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ อันสะท้อนให้เห็นว่าคุณค่าให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27 เช่น ซาน (山 Shān) ซึ่งเป็นภาษาจีนแมนดาริน หมายถึง ภูเขาฮัว (ฮวา 花 huā) ซึ่งเป็นภาษาจีนแมนดาริน หมายถึง ดอกไม้ ชื่อเล่นในกลุ่มความหมายที่เกี่ยวกับความมั่งคั่ง พบในลำดับที่สอง คิดเป็นร้อยละ 14 เนื่องจากเป็นคำที่สะท้อนถึงความร่ำรวยอันนำมาซึ่งความสะดวกสบาย เช่น ไช้ (財 cái) ซึ่งเป็นภาษาจีนแต้จิ๋ว (อ่านว่าฉาย ในจีนแมนดาริน) หมายถึง ร่ำรวย จิน (金 jīn) ซึ่งเป็นภาษาจีนแมนดาริน หมายถึง ทอง ชื่อเล่นในกลุ่มความหมายที่เกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ พบในลำดับที่สาม คิดเป็นร้อยละ 12 เช่น เฟิน (芬 fēn) ซึ่งเป็นภาษาจีนแมนดาริน หมายถึง กลิ่นหอม ซิน (新 xīn) ซึ่งเป็นภาษาจีนแมนดาริน หมายถึง ใหม่

ชื่อเล่นในกลุ่มไม่มีความหมาย พบในลำดับที่สี่ คิดเป็นร้อยละ 8 เช่น คิม เจน ซึ่งเท่ากับชื่อเล่นในกลุ่มความหมายที่เกี่ยวกับคนและวงศ์ตระกูล ซึ่งหมายรวมถึงคำที่มีนัยบ่งบอกเพศ และความเป็นญาติ เช่น ซาหม้อย (ซา แปลว่าสาม 三 Sān คนที่สาม 妹 mèi หมายถึง น้องสาว จีนแต้จิ๋ว อ่านว่าซานเม่ย ในภาษาจีนแมนดาริน) หมายถึง ผู้หญิง ดี (弟 Dì) ซึ่งเป็นภาษาจีนแต้จิ๋ว (อ่านว่าดี ในจีนแมนดาริน) หมายถึง น้องชาย และชื่อเล่นในกลุ่มความหมายที่เกี่ยวกับความสุข และความรัก อันสะท้อนให้เห็นว่าคุณค่าปรารถนาความสุขและการเป็นที่รักของคนทั่วไป พบในลำดับที่หก คิดเป็นร้อยละ 6 เช่น ฮวน (胡安 Hú ān) ซึ่งเป็นภาษาจีนแมนดาริน หมายถึง ความสุข อ้าย (愛 ài) ซึ่งเป็นจีนแมนดาริน หมายถึง รัก

ชื่อเล่นในกลุ่มความหมายที่เกี่ยวกับความดีงาม และความเจริญรุ่งเรือง อันสะท้อนให้เห็นว่าคุณค่าปรารถนาความดีงามและความเจริญรุ่งเรือง พบในลำดับที่เจ็ด คิดเป็นร้อยละ 4 เช่น เหมยลี่ (美麗 měi lì) ซึ่งเป็นภาษาจีนแมนดาริน

คำนิยามที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ *ชนชชา ที่ปรึกษพันธ์ พฤคจี้กั เศรษฐทอง คีรินาถ พานิชวรพันธ์ จอมขวัญ สุทธินนท์*

หมายถึง สวยงาม ชาง (昌 chāng) ซึ่งเป็นภาษาจีนแมนดาริน หมายถึง รุ่งเรือง ซึ่งพบเท่ากับชื่อเล่นในกลุ่มความหมายที่เกี่ยวกับเกียรติยศ ชื่อเสียง และอำนาจ อันสะท้อนให้เห็นว่าบุคคลปรารถนาเกียรติยศ ชื่อเสียง และอำนาจ โดยเฉพาะชื่อของเพศชาย เช่น ฮก (福 fú) ซึ่งเป็นภาษาจีนแต้จิ๋ว (อ่านว่าฟู่ ในภาษาจีนแมนดาริน) หมายถึง บารมี หง (弘 hóng) ซึ่งเป็นภาษาจีนแมนดาริน หมายถึง ยิ่งใหญ่ อีกทั้งพบร้อยละเท่ากับชื่อเล่นในกลุ่มความหมาย ที่เกี่ยวกับสิ่งของ เครื่องใช้ และยานพาหนะ อันสะท้อนให้เห็นว่าบุคคลปรารถนาสิ่งของมีค่าหรือสิ่งของที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เช่น ววา (娃娃 wáwa) ซึ่งเป็นภาษาจีนแมนดาริน หมายถึง ตุ๊กตา หลิง (铃 líng) ซึ่งเป็นภาษาจีนแมนดาริน หมายถึง กระดิ่ง

ชื่อเล่นในกลุ่มความหมายที่เกี่ยวกับความรู้ความสามารถ และเทคโนโลยี อันสะท้อนให้เห็นว่าบุคคลปรารถนาและเห็นความสำคัญของความรู้ความสามารถ และเทคโนโลยี พบในลำดับที่สิบ คิดเป็นร้อยละ 3 เช่น หมิง (明 Míng) ซึ่งเป็นภาษาจีนแมนดาริน และ จิง (*精 jīng) ซึ่งเป็นภาษาจีนแมนดาริน หมายถึง ฉลาด ซึ่งพบเท่ากับชื่อเล่นในกลุ่มความหมายที่เกี่ยวกับตัวอักษร ตัวเลข และลำดับที่ ซึ่งมักสะท้อนลำดับการเกิด เช่น แจ็ก (一 yī) ซึ่งเป็นภาษาจีนแต้จิ๋ว (อ่านว่าอี ในภาษาจีนแมนดาริน) และ เอก(อี) หมายถึง หนึ่ง พบเท่ากับชื่อเล่นในกลุ่มความหมายเกี่ยวกับอาหาร หรืออาหารที่ชอบ เช่น มิหมี (米米 Mǐmǐ) ซึ่งเป็นภาษาจีนแมนดาริน หมายถึง เปา (包 bāo) ซึ่งเป็นภาษาจีนแมนดาริน หมายถึง ซาลาเปา กระเป่า หรือซอง อีกทั้งพบคำร้อยละเท่ากับชื่อเล่นที่เจ้าของชื่อไม่ทราบความหมาย พบรองลงมา คิดเป็นร้อยละ 3 เช่น จี้ เสียง เปี้ยซิม โดยชื่อเล่นที่เป็นชื่อเฉพาะพบน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 1 ได้แก่ ฮ่อนหยุน หมายถึง ภาษาจีน

ข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า บุคคลไม่อาจยึดถือความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งได้ตลอดไปท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง แต่ชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอหาดใหญ่ซึ่งมีจิตสำนึกในความเป็นชาวจีนสูง ก็สามารถปรับตัวตามสิ่งแวดล้อมของอำเภอหาดใหญ่ได้อย่างกลมกลืน หรือยังคงยืนหยัดพฤติกรรมทางวัฒนธรรมอันสะท้อนอัตลักษณ์ เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ และสัญชาติ และสะท้อนค่านิยมผ่านการตั้งชื่อเล่นที่มีลักษณะสำคัญ คือ มีลักษณะร่วมกับการตั้งชื่อของคนไทยกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมอำเภอหาดใหญ่

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยค่านิยมที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่าชื่อเล่นมีความหมายเกี่ยวกับธรรมชาติ เนื่องจากบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายจีนที่เข้ามาอยู่อาศัยในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวนมาก ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยบุกเบิกให้พื้นที่ทำกิน (ภูวดล ทรงประเสริฐ, 2535, น.71 อ้างถึงใน วงศ์เดียน ภาณุวัฒนากุล และสุรพงษ์ ยิ้มละมัย, 2553, น.29) พัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงช่วงก่อนขยายอำนาจ ชุมชนอำเภอหาดใหญ่ยังไม่ได้รับอิทธิพลจากอำนาจรัฐและทุน จึงดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิมตามความเชื่อวัฒนธรรม ประเพณี อาศัยและยังชีพจากธรรมชาติ (Ma Guitong, 2554, น.205) ฐานความคิดจึงอิงอยู่กับสิ่งดังกล่าว ความหมายของชื่อเล่นจึงมักเกี่ยวโยงกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น หมี่ หมายถึง ต้นข้าว หลิน หมายถึง ป่า ฯลฯ

นอกจากนี้ ชื่อเล่นเป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งทางสังคมที่สะท้อนค่านิยมของคนในยุคสมัยที่แตกต่างกัน กล่าวคือ บุคคลที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ระยะวัยผู้ใหญ่กลางจนถึงวัยสูงอายุตอนกลาง ย่อมมีชื่อเล่นที่สะท้อนค่านิยมของสังคมแตกต่างจากวัยเด็กตอนต้น วัยเด็กตอนกลาง และวัยรุ่น เนื่องจากวิวัฒนาการของบริบททางสังคมซึ่งมีอิทธิพลต่อวิถีคิดและความเชื่อ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา อยู่ในขอบเขตของกลุ่มความหมายที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ความมั่งคั่ง และลักษณะทางกายภาพมากที่สุดตามลำดับ ในขณะที่ชื่อของนักเรียนที่มีอายุระหว่าง 5-12 ปี ตำบลท่าช้างคลอง จังหวัดเลย อยู่ในขอบเขตความหมายที่เกี่ยวกับความดีงามและความเจริญรุ่งเรือง เกียรติยศและอำนาจ และมนุษย์และวงศ์ตระกูลมากที่สุดตามลำดับ (นฤมล รัตนอ่อน, 2554, น.118) ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า สังคมไทยแม้จะมีเชื้อชาติแตกต่างกัน แต่ฐานความคิดในการตั้งชื่อมักอิงอยู่กับค่านิยมที่สัมพันธ์กับความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และบริบททางสังคม อย่างไรก็ตาม ค่านิยมของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอ

ค่านิยมที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่
จังหวัดสงขลา

ธัญชา ที่ปรึกษพันธ์ พุคจี๊ก เศรษฐทอง
ศิรินาถ พานิชวรพันธ์ จอมขวัญ สุทธินนท์

93

หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และค่านิยมที่สะท้อนจากการตั้งชื่อนักเรียน ตำบลท่าช้าง คล้อง จังหวัดเลย (นฤมล รัตน์อ่อน, 2554) สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องค่านิยมที่สะท้อนให้เห็นถึงการตั้งชื่อของคนไทย (อุษณีย์ โฉมฉายแสง, 2557) อ้างถึงใน วิยดา วรรณานันท์, 2557) ที่ว่าชื่อส่วนใหญ่เกิดจากความเชื่อว่าคุณค่าความหมายของสิ่งใดดีควรนำมาเป็นชื่อ ดังปรากฏเป็นชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เช่น เหวิน (文 wén) ซึ่งเป็นภาษาจีนแมนดาริน หมายถึง ดั่งงาม สูงส่ง กว้าง (光 guāng) ซึ่งเป็นภาษาจีนแมนดาริน หมายถึง เจริญ รุ่งเรือง ฯลฯ และชื่อของนักเรียน ตำบลท่าช้างคล้อง จังหวัดเลย (นฤมล รัตน์อ่อน, 2554, น.118) เช่น สิริ สุ ฯลฯ

ข้อเสนอแนะ

ควรเปรียบเทียบชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ตามตัวแปรช่วงอายุต่าง ๆ อันสะท้อนหลักความเชื่อ ค่านิยม และกลวิธีในการตั้งชื่อเล่น

เอกสารอ้างอิง

- คนพันธุ์ N. (2561). 'ทัศนคติ' ความหมายและความสำคัญ. ค้นเมื่อวันที่ 18 กันยายน 2561. จาก <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/634487>
- จรัญวิไล จรุงญโรจน์, ม.ล. (2552). รายงานการวิจัยเรื่อง ภาษาและภาพสะท้อนของวัฒนธรรมจากชื่อเล่นของคนไทย. กรุงเทพฯ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นฤมล รัตน์อ่อน. (2554). ความหมาย ความเชื่อ และค่านิยม ที่สะท้อนจากการตั้งชื่อนักเรียน ตำบลข้างคล้อ จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- ภูวดล ทรงประเสริฐ. (2535). ทูลสิงคโปร์ : การผูกขาดตลาดยาพาราและดีบุกไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วงศ์เดือน ภาณุวัฒน์นกุล และสุรพงษ์ ยิ้มละมัย. (2553, มกราคม - มิถุนายน). อัตลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในเมืองหาดใหญ่. ว.ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่. 2(1), 26-41.
- วิดา วรณานันท์. (2557). บทวิทยุกระจายเสียง. ค้นเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2561. จาก <http://www.stou.ac.th/study/sumrit/6-60/page1-6-60.html>
- ศิริกุล กิติธรากุล. (2539). ความสัมพันธ์ระหว่างความใกล้ชิดชุมชนกับการเลือกใช้ศัพท์ของชุมชนลาวครั้งที่บ้านหนองกระพี้ ตำบลบ้านหลวง อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมชาย สำเนียงงาม. (2545). ลักษณะภาษาที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของความเชื่อเกี่ยวกับสิริมงคลและกาลกนิในชื่อของคนไทย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ค่านิยมที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี ในอำเภอหาดใหญ่ *ชนชชา ที่ปรึกษพันธ์ พฤศจิกั เศรษฐทอง*
จังหวัดสงขลา *ศิรินาถ พานิชวรพันธ์ จอมขวัญ สุทธินนท์*

สมบูรณ์ ต้นยะ. (2542). **ค่านิยมการศึกษาของไทย**. นครราชสีมา : รายงาน

การวิจัยคณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา.

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2550). **ภาษาศาสตร์สังคม**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุษณีย์ โฉมฉายแสง. (2557). **ค่านิยมที่ปรากฏในการตั้งชื่อ**. ค้นเมื่อวันที่

16 พฤศจิกายน 2561. จาก <http://www.stou.ac.th/study/sumrit/6-60/page1-6-60.html>

Ma Guitong. (2554). **ศึกษาอัตลักษณ์ชาวไทยเชื้อสายจีนฮากกา ในเขตเทศบาล**

นครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. **ว.มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยทักษิณ**. 6(1), 195-218.

RANSNUK. (2561). **ชื่อ นามสกุลของคนไทยกับพัฒนาการของสังคมที่เปลี่ยนไป**

(ตอนที่ 2). ค้นเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2561. จาก <https://www.ransnuk.com/view/>

วจนกรรมการแสดงความไม่พอใจของนักศึกษาต่อผู้ปกครอง และปัจจัยที่ผู้พูดคำนึงถึง

The Speech Act of Students' Complaints to Parents and Factors Contributing to the Complaints

ชาญวิทย์ เยาวฤทธา¹

Chanwit Yaowarittha

บทคัดย่อ

การศึกษาวจนกรรมทำให้เข้าใจพฤติกรรมการสื่อสารของบุคคลในสังคมหนึ่ง ๆ ได้ เนื่องจากสะท้อนความคิดผ่านการเลือกใช้ถ้อยคำในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง ดังนั้น บทความวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาที่นักศึกษาใช้แสดงความไม่พอใจต่อผู้ปกครอง ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการแสดงวจนกรรมการแสดงความไม่พอใจ และศึกษาเหตุผลของการไม่แสดงวจนกรรมการแสดงความไม่พอใจ โดยศึกษาตามแนวคิดวจนปฏิบัติศาสตร์ แนวปลดปล่อย (Emancipatory pragmatics) ร่วมกับแนวคิดการจัดการความสัมพันธ์ (Rapport management) ทั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม 2 ชุด ชุดละ 139 ฉบับ ซึ่งจำนวนดังกล่าวได้จากวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) สำหรับแบบสอบถามทั้ง 2 ฉบับ ได้แก่ 1.แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้น (ไม่ระบุชื่อและนามสกุล) และการเลือกแสดงหรือไม่แสดงวจนกรรมการแสดงความไม่พอใจในสถานการณ์ต่าง ๆ 4 สถานการณ์ 2.แบบสอบถามที่ใช้ถามปัจจัยซึ่งมีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษา หลังจากนั้นสัมภาษณ์ข้อมูลเพิ่มเติมจากตัวแทนผู้ตอบแบบสอบถาม

¹อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ผลการวิจัยพบว่า กลวิธีทางภาษาที่นักศีกษาใช้แสดงควมไมพอใจต่อผู้ปกครองปรากฏทั้งสิ้น 21 กลวิธีย่อย และ 1 กลวิธีเสริม โดยกลวิธีย่อยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ตามเจตนาในการสื่อสาร ได้แก่ 1.กลวิธีการแสดงควมไมเห็นด้วยกับการกระทำหรือความคิดของผู้ปกครองจำนวน 14 กลวิธีย่อย 2.กลวิธีการรักษาควมสัมพันธ์จำนวน 4 กลวิธีย่อย 3.กลวิธีการแสดงผลกระทบจำนวน 3 กลวิธีย่อย นอกจากนี้ ปัจจยที่มีผลต่อกลวิธีทางภาษายังสัมพันธ์กับเรื่องหน้า (Face) และสิทธิทางสังคม (Sociality rights) ตามแนวคิดของ สเปนเซอร์ โอตตี้ (Spencer-Oatey, 2002) ขณะที่เหตุผลของการไม่แสดงควมไมพอใจมีหลากหลาย แต่ที่ปรากฏและสะท้อนค่านิยมในสังคมไทยคือ เหตุผล “ผู้มีพระคุณ”

คำสำคัญ: กลวิธีการแสดงควมไมพอใจ วจนกรรการ วจนปฏิบัติศาสตร์แนวปลดปล่อย การจัดการควมสัมพันธ์ ภาษาและวัฒนธรรม

Abstract

The study of speech act can help people understand a communicative behavior in each society through words selection based on social context and culture. Thereby, this research has objectives to firstly, study linguistic strategies employed by students in expressing their complaints to their parents. Secondly, to study factors influencing speech act of complaints. Lastly, this study would like to identify reasons contributing to and causing students not to express their feeling by speech act of complaints. The Emancipatory pragmatics and Rapport management are used as methodologies in this study. The data were collected by a survey with two sets of questionnaire, 139 copies for each set in according with stratified random

sampling. The two questionnaires are 1. general information (anonymous) and decision to or not to use speech act of complaints in four situations and 2. questionnaire for asking factors contributing and influencing their decision to select linguistic strategy. At the end, there was an interview to acquire additional data from representatives of respondents.

The research found that linguistic strategies employed by students in their parents complaining have in total of 21 sub-strategies with one additional strategy. The sub-strategies can be classified into three groups, they are:

1. Strategies used to express disagreement with actions or ideas of parents - 14 sub-strategies.
2. Strategies used to maintain good relationship – 4 sub-strategies.
3. Strategies used to demonstrate impacts – 3 sub-strategies.

Besides, it is found that “Face” and “Sociality rights” as referred to in Spencer-Oatey’s suggestion (2002) has influence on their linguistic strategy selection while gratitude toward “PhumiphraKhun” in Thai society is the main reason for not complaining.

Keywords: Complaining Strategies, Emancipatory Pragmatics, Rapport Management, Language and Culture

บทนำ

งานวิจัยด้านวจนกรรมาการปรากฏในสังคมไทยมายาวนานมากกว่าหนึ่งทศวรรษ โดยการศึกษาวจนกรรมาการช่วยสะท้อนลักษณะการสื่อสารที่หลากหลายในสังคม ขณะเดียวกันก็สะท้อนความคิดควารู้สึกของคนในสังคมผ่านการกล่าวถ้อยคำ ดังนั้น การศึกษาวจนกรรมาการจึงมีเพียงแต่ได้ประโยชน์เฉพาะการบันทึกรูปแบบการใช้ภาษา แต่ยังเป็นหนทางนำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้านการสื่อสารระหว่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่ผู้ส่งสารต้องการแสดงวจนกรรมาการที่แสดงควารู้สึกด้านลบและอาจกระทบต่อควารู้สึกของผู้ฟัง เช่น การแสดงควาไมม่พอใจ การบริภาษ ฯลฯ กล่าวคือ การศึกษาวจนกรรมาการแสดงให้เห็นกลวิธีทางภาษาและเหตุผลของการไม่แสดงวจนกรรมาการ อีกทั้ง สะท้อนความคิดของผู้ใช้ภาษากลุ่มต่าง ๆ ผ่านกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์เจตนาใน**บริบท**ที่หลากหลาย ผลการศึกษาจึงเป็นประโยชน์ต่อการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหรือต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและสร้างความเข้าใจตัวตนของกลุ่มบุคคลที่มีธรรมชาติการสื่อสารที่แตกต่างกัน เช่น การคำนึงถึงความต้องการหรือควารู้สึกในจิตใจของแต่ละฝ่าย การลดอคติระหว่างบุคคล ฯลฯ

สำหรับปัญหาที่พบได้ในสังคมไทยปัจจุบันซึ่งมีสาเหตุจากการใช้ภาษาสื่ออารมณ์ระหว่างกันสามารถพบได้ตามคลิป (Clip) ที่เผยแพร่ตามสื่อต่าง ๆ เช่น การทำร้ายร่างกายของวัยรุ่นที่มีปัญหาจากการกล่าวหรือเขียนถ้อยคำต่อกัน การพูดต่อว่าระหว่างกระเป่ารถเมล์กับผู้โดยสาร หรือบางสถานการณ์ไม่ได้เป็นคลิปเผยแพร่ในสื่อ แต่เมื่อเกิดขึ้นแล้วอาจนำไปสู่ความไม่สบายใจของคุณสนทนา เช่น การทะเลาะระหว่างผู้ปกครองกับลูก การทะเลาะระหว่างตนเองกับเพื่อน ฯลฯ

กรณีการทะเลาะระหว่างพ่อแม่หรือผู้ปกครองกับลูกเป็นอีกหนึ่งสถานการณ์ที่พบได้บ่อยครั้ง ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาที่มีความรุนแรงแตกต่างกัน เช่น การไม่พูดระหว่างกันช่วงระยะเวลาหนึ่ง การหนีออกจากบ้าน การสร้างความคิดที่ว่าพ่อแม่หรือผู้ปกครองไม่เข้าใจตนเอง ฯลฯ หรืออาจรุนแรงถึงขั้นฆ่าบุพการี ดังเคยปรากฏเป็นพาดหัวข่าวบนหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ที่ว่า “คลีปมสังหาร

ยกคร้ว 3 ศพ อึ้งคตีพลิกที่แท้ ‘ลูกชายคนโต’ มือฆ่า จ๋ออิงพ้อแม่น้อง ฉุนกดตันหนัก
ขอรถใหม่ไม่ให้” (2557) และ “ทรพีทำแผน 3 ศพ จ๋ออิงเรียงหัวพ้อแม่น้อง
อ้างถูกด่า-เปี้ยวซื้อรถให้ สำนักผิดขอฆาหน้ารูป” (2557) ซึ่งปัญหาดังกล่าว
ไม่ควรเกิดขึ้นในสถาบันครอบครัว เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นความสุขของคนในสังคม
ทั้งนี้ หากพิจารณาปัญหาที่กล่าวไปพบว่า ปัญหาส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากการสื่อสาร
ระหว่างบุคคล ดังนั้น การทำความเข้าใจการใช้ภาษาของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ
ผ่านกระบวนการศึกษาวิจัยกรมจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยสร้างความเข้าใจ
และนำไปแก้ไขปัญหา การใช้ภาษาในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องได้

แม้ว่าในช่วงที่ผ่านมา มีผู้ศึกษาวิจัยกรมการแสดงความไม่พอใจในสังคม
ไทยเรื่อง วิจัยกรมการแสดงความไม่พอใจในภาษาไทย: กรณีศึกษานิสิตนักศึกษา
ของ รุ่งอรุณ ใจซื่อ (2549) และ วิจัยกรมการแสดงความไม่พอใจ ซึ่งเป็นบทหนึ่ง
ของงานวิจัยเรื่อง แนวคิดเรื่อง “บุญคุณ” กับวิจัยกรม 3 ชนิดในสังคมไทย
ของชาญวิทย์ เยาวฤทธา (2555) แต่งานวิจัยชื่อแรกเป็นการศึกษาวิจัยกรม
ที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยเพียง 2 ปัจจัย คือ ระดับความไม่พอใจและความสนิทสนม
ขณะที่งานวิจัยชื่อหลังให้ความสำคัญกับปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมเรื่องบุญคุณ
เป็นหลัก วิจัยกรมการแสดงความไม่พอใจจึงยังเป็นสิ่งที่ควรศึกษา เนื่องจาก
สามารถทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ดังเช่นปัญหาที่กล่าวในข้างต้น อีกทั้ง การศึกษา
วิจัยกรมการแสดงความไม่พอใจระหว่างนักศึกษาหรือลูกกับผู้ปกครองยังเป็น
เรื่องใกล้ตัวที่ครอบครัวอาจพบได้บ่อยครั้ง โดยเบื้องต้นผู้วิจัยไม่ได้ระบุปัจจัย
ที่ส่งผลต่อการแสดงหรือไม่แสดงวิจัยกรมเพื่อให้ผู้แสดงวิจัยกรมพิจารณา
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับตนเองและเพื่อให้เห็นข้อมูลการใช้ภาษาในสังคมวัฒนธรรมได้
อย่างชัดเจน

จากความสำคัญของวิจัยกรมและปัญหาที่พบได้ในสังคม ผู้วิจัยจึงสนใจ
ศึกษาว่า เมื่อนักศึกษาหรือลูกเกิดความไม่พอใจพ่อแม่หรือผู้ปกครอง นักศึกษา
จะแสดงวิจัยกรมหรือไม่ หากเลือกแสดงวิจัยกรมนักศึกษาหรือลูกจะเลือกใช้
กลวิธีทางภาษาใด อีกทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงวิจัยกรม และเหตุผล
ของการไม่แสดงวิจัยกรมมีอะไรบ้าง โดยผู้วิจัยศึกษาตามแนวคิดที่เรียกว่า

วจนปฏิบัติศาสตร์แนวปลดปล่อย (Emancipatory pragmatics) (Hank, Ide and Katagiri, 2009) และแนวคิดเรื่องการจัดการความสัมพันธ์ (Rapport management) (Spencer-Oatey, 2002) ทั้งนี้ ผลการวิจัยยังอาจนำไปใช้ในการเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างบุคคลในครอบครัว โดยสอดแทรกในเนื้อหาการสอนของรายวิชาต่าง ๆ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาวจนกรรมการแสดงความไม่พอใจในงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ได้แก่

1. เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาที่นักศึกษาใช้แสดงความไม่พอใจต่อผู้ปกครอง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการแสดงวจนกรรมการแสดงความไม่พอใจ
3. เพื่อศึกษาเหตุผลของการไม่แสดงวจนกรรมการแสดงความไม่พอใจ

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้ศึกษาเรื่องวจนกรรมการแสดงความไม่พอใจของนักศึกษาต่อผู้ปกครองและปัจจัยที่ผู้พูดคำนึงถึง กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาในสาขาวิชาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ชั้นปีที่ 1 2 3 และ 4 ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) จนกระทั่งได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 139 คน จากทั้งหมด 284 คน หลังจากนั้นให้หมายเลขแก่นักศึกษาทั้งหมดเพื่อสุ่มโดยใช้สูตรการสุ่มในโปรแกรม Excel (ประชุม สุวัตถิ, 2552, น.4-8) ทั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2559 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ.2559 สถานที่เก็บข้อมูลคือ มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยนี้ศึกษาโดยใช้แนวคิดที่เรียกว่า วจนปฏิบัติศาสตร์แนวปลดปล่อย หรือ Emancipatory pragmatics ซึ่งสะท้อนมุมมองของนักวิชาการที่สนับสนุนให้ศึกษาการใช้ภาษาโดยนำปัจจัยหรือค่านิยมในแต่ละวัฒนธรรม

มาวิเคราะห์และอธิบายผลการวิจัย (Hank, Ide and Katagiri, 2009, pp.1-2) ร่วมกับแนวคิดเรื่องการจัดการความสัมพันธ์ (Rapport management) ของสเปนเซอร์ โอตทีย์ (Spencer-Oatey, 2002) ซึ่งเป็นแนวคิดตะวันตกที่ได้รับการอ้างอิงอย่างกว้างขวางในงานด้านวิจัยปฏิบัติศาสตร์ ทั้งนี้ ทั้ง 2 แนวคิดสะท้อนให้เห็นมุมมองการวิเคราะห์และอธิบายการใช้ภาษาจากทั้ง 2 ด้าน เนื่องจากการนำปัจจัยทางวัฒนธรรมมาอธิบายย่อมแสดงเนื้อแท้ด้านความคิดของคนในสังคม ขณะเดียวกันเมื่อนำแนวคิดตะวันตกที่เกี่ยวข้องมาประกอบการพิจารณา ยิ่งทำให้ผลการวิจัยปรากฏความชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการเลือกใช้กลวิธีทางภาษา

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยเริ่มตั้งแต่การสำรวจ ศึกษา คัดเลือกเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เก็บรวบรวมข้อมูล จนกระทั่งคัดเลือก วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

หลังจากที่ผู้วิจัยได้สำรวจ ศึกษา คัดเลือกเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยแล้ว ผู้วิจัยได้คัดเลือกตัวอย่างจากประชากรทั้งหมดจำนวน 284 คน ซึ่งเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 2 3 และ 4 ของสาขาวิชาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร โดยวิธีการทางสถิติหรือการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ร้อยละ 95 ว่า ผลการสำรวจจะคลาดเคลื่อนไม่เกินร้อยละ 0.06 ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างจึงมีจำนวนทั้งสิ้น 139 คน ทั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการทางสถิติดังกล่าว เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามอาจมีทัศนคติในการดำเนินชีวิตแตกต่างกันตามระดับชั้นปี อีกทั้ง เพื่อให้การหาขนาดกลุ่มตัวอย่างมีการกระจายแบบได้สัดส่วนกับจำนวนประชากรที่มี หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้ให้หมายเลขแก่นักศึกษาทั้ง 284 คนเพื่อสุ่มรายชื่อโดยใช้สูตรการสุ่มในโปรแกรม Excel จนกระทั่งเหลือ 139 คน (ประชุม สุวดี, 2552, น.4-8)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยด้านวจนกรรมมักใช้แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลการใช้ภาษาใน**บริบท**ต่าง ๆ โดยแบบสอบถามในงานวิจัยนี้ได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน³ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ก่อนการสร้างแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ให้กลุ่มตัวอย่าง (นักศึกษา) จำนวน 60 คน เขียนสถานการณ์ที่ทำให้เกิดความไม่พอใจระหว่างตนเองกับผู้ปกครอง และนำเสนอสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ตัวอย่างเขียนมานับความถี่ และคัดเลือกสถานการณ์ที่ปรากฏความถี่มากที่สุดและมีความถี่ใกล้เคียงกัน 4 สถานการณ์ ได้แก่ สถานการณ์การยกเลิกนัด สถานการณ์การทำของเสียหาย สถานการณ์การก้าวท้าวเรื่องส่วนตัว และสถานการณ์การกล่าวเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น หลังจากนั้นผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามชุดที่ 1 ซึ่งประยุกต์จากแบบสอบถามในงานวิจัยเรื่องวจนกรรม การตักเตือนในภาษาไทย: กรณีศึกษาครูกับศิษย์ ของสิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์ (2549) และงานวิจัยเรื่องแนวคิดเรื่อง ‘บุญคุณ’ กับวจนกรรม 3 ชนิดในสังคมไทยของชาญวิทย์ เยาวฤทธา (2555) โดยมีลักษณะปลายเปิดหรือไม่ชี้้นำให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบอย่างใดอย่างหนึ่ง อีกทั้ง ไม่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามระบุชื่อและนามสกุลในแบบสอบถาม สำหรับตัวอย่างสถานการณ์ในแบบสอบถามชุดที่ 1 มีดังนี้

สถานการณ์การยกเลิกนัด

“หากผู้ปกครองของท่านนัดกับท่านว่าจะพาท่านไปทำธุระสำคัญซึ่งมีการกำหนดวันและเวลาไว้ล่วงหน้าเป็นที่เรียบร้อยแล้ว แต่เมื่อถึงวันนัด ผู้ปกครองของท่านกลับปฏิเสธและไม่ไปกับท่าน เมื่อท่านอยู่ในสถานการณ์ดังกล่าวท่านจะทำอย่างไร”

³ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.ประมาณ ทรัพย์ผดุงชนม์ อาจารย์ประจำสถาบันภาษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาจารย์ ดร. สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย และภาษาวัฒนธรรมตะวันออก คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอาจารย์ วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่กรุณาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัยในงานวิจัยฉบับนี้

ขณะที่แบบสอบถามชุดที่ 2 ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยดัดแปลงคำถามจากเครื่องมือหรือเอกสารการเก็บข้อมูลของ สเปนเซอร์ โอตตี้ (Spencer-Oatey, 2002, p.534) สำหรับคำถามปลายเปิดซึ่งถามถึงปัจจัยหรือข้อคำนึงที่เป็นเหตุจูงใจในการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการแสดง ความไม่พอใจมีตัวอย่างดังนี้

สถานการณ์การยกเลิกนัด

“เมื่อท่านต้องเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการแสดงความไม่พอใจในสถานการณ์ที่ผู้ปกครองของท่านนัดกับท่านว่าจะพาไปทำธุระสำคัญซึ่งมีการกำหนดวันและเวลาไว้ล่วงหน้าเป็นที่เรียบร้อยแล้ว แต่เมื่อถึงวันนัด ผู้ปกครองของท่านกลับปฏิเสธและไม่ไปกับท่าน ท่านคำนึงถึงปัจจัยใดบ้างในการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการแสดงความไม่พอใจดังกล่าว (สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)”

สถานการณ์การทำของเสียหาย

“เมื่อท่านต้องเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการแสดงความไม่พอใจในสถานการณ์ที่ผู้ปกครองของท่านทำวัตถุหรือสิ่งของที่สำคัญหรือจำเป็นสำหรับท่านเสียหาย และวัตถุหรือสิ่งของนั้นไม่สามารถซ่อมแซมหรือสามารถนำกลับมาใช้ได้ตามเดิม ท่านคำนึงถึงปัจจัยใดบ้างในการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการแสดงความไม่พอใจดังกล่าว (สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)”

ทั้งนี้ ผู้วิจัยให้แบบสอบถามชุดที่ 2 แก่ผู้ตอบแบบสอบถามหลังจากตอบแบบสอบถามชุดที่ 1 เสร็จสิ้นแล้ว เพื่อไม่เป็นการซ้ำและเปิดโอกาสให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบตามความเป็นจริง อีกทั้ง ไม่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามระบุชื่อและนามสกุลในแบบสอบถามเช่นเดียวกับแบบสอบถามชุดที่ 1

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

หลังจากผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามและให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่สุ่มทางสถิติจำนวนทั้งสิ้น 139 คน ดั่งขั้นตอนต่อไปนี้

3.1 สอบถามตัวอย่างเป็นรายบุคคลถึงความสมัครใจในการตอบแบบสอบถาม หากตัวอย่างคนใดไม่สมัครใจตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยจะเลือกตัวอย่างในลำดับถัดไป โดยไม่มีการบังคับ

3.2 อธิบายความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวมทั้งสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเก็บแบบสอบถามให้เป็นความลับ(จำเนียร จวงตระกูล, 2553)

3.3 อธิบายวิธีการตอบข้อมูลในแบบสอบถาม และตอบแบบสอบถามชุดที่ 1

3.4 หากผู้ตอบแบบสอบถามเลือก “แสดงความไม่พอใจผู้ปกครองโดยพูดว่า...” ผู้วิจัยจะให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบแบบสอบถามชุดที่ 2 ทั้งนี้ผู้วิจัยไม่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามระบุชื่อและนามสกุลลงในแบบสอบถามเพื่อป้องกันความลับและความเป็นส่วนตัว

3.5 สัมภาษณ์ ข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่ต้องการคำอธิบาย โดยนำขั้นตอนการสัมภาษณ์ของ สุรางค์ จันทวานิช (2557, น.82-84) มาเป็นแนวทางการเก็บข้อมูล สำหรับวิธีการสัมภาษณ์เป็นแบบกึ่งโครงสร้างตายตัว (Semi-structured interview) เนื่องจากคำถามสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้อาจได้รับการปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมหรือลดทอนขณะสัมภาษณ์ตามความเหมาะสม (เมตตา วิวัฒนานุกูล (กฤตวิทย์), 2556, น.277) สำหรับตัวอย่างคำถามปลายเปิดที่ใช้ในการสัมภาษณ์มีดังนี้

“เวลารู้สึกไม่พอใจ ทำไมถึงกล่าวถ้อยคำที่แสดงให้ผู้ปกครองรู้ว่าไม่ชอบสิ่งที่ผู้ปกครองทำหรือคิด”

“เวลารู้สึกไม่พอใจ ทำไมถึงพูดในเชิงคำถามให้ผู้ปกครองคิด หรือพูดในทำนองว่าคนแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน”

4. การคัดเลือก วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

หลังจากผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว ได้นำข้อมูลดังกล่าวมาคัดเลือก วิเคราะห์ และสังเคราะห์ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 การคัดเลือกข้อมูลในแบบสอบถามชุดที่ 1 และแบบสอบถามชุดที่ 2 แบบสอบถามชุดที่ 1

หากผู้ตอบแบบสอบถามเลือก “แสดงความไม่พอใจผู้ปกครอง โดยพูดว่า...” แต่ตอบในลักษณะบรรยายว่า ผู้ตอบแบบสอบถามจะกล่าวอย่างไรบ้าง ผู้วิจัยจะคัดข้อมูลดังกล่าวออก เนื่องจากไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ทฤษฎีทางภาษาได้

หากผู้ตอบแบบสอบถามเลือก “ไม่แสดงความไม่พอใจ เพราะ...” หรือ “แสดงความไม่พอใจ โดยวิธีอื่น คือ...” ผู้ตอบแบบสอบถามจะคัดเลือกเฉพาะข้อมูลที่แสดงเหตุผลหรือวิธีการแสดงความไม่พอใจที่ไม่ใช่ถ้อยคำแสดงความไม่พอใจ

แบบสอบถามชุดที่ 2

ผู้วิจัยคัดเลือกข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถามระบุไว้ทั้งหมดเพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการกล่าวถ้อยคำแสดงความไม่พอใจต่อไป

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยจะคัดเลือกเฉพาะคำตอบที่สอดคล้องกับคำถาม หากผู้ให้สัมภาษณ์ตอบมากกว่าหนึ่งเหตุผล หรือมากกว่าหนึ่งประเด็น ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลไว้ทั้งหมด เพื่อนำมาวิเคราะห์และนำไปอธิบายเพิ่มเติมในส่วนท้ายของทฤษฎีย่อยต่าง ๆ

4.2 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลในแบบสอบถามชุดที่ 1 แบบสอบถามชุดที่ 2 และข้อมูลจากการสัมภาษณ์

แบบสอบถามชุดที่ 1

กรณีผู้ตอบแบบสอบถามเลือก “แสดงความไม่พอใจผู้ปกครอง โดยพูดว่า...” มีวิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1) แบ่ง “ถ้อยคำ” ตามนิยามของ เฮิร์ฟฟอร์ดและฮีสเลย์ (Hurford, James R. & Heasley, Brendan, 1990, p.15)

2) นำถ้อยคำมาวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาโดยพิจารณาจากปริบท
และเจตนาของผู้ตอบแบบสอบถามในแต่ละสถานการณ์

3) สังเคราะห์จัดกลุ่มกลวิธีทางภาษารอบที่ 1

4) พิจารณาการสังเคราะห์จัดกลุ่มกลวิธีทางภาษาอีกครั้งหนึ่ง

5) นับความถี่และคำนวณค่าร้อยละของกลวิธีทางภาษา

6) นำกลวิธีย่อยทั้งหมดมาวิเคราะห์เจตนาเพื่อสังเคราะห์จัดกลุ่ม

กลวิธีหลัก

7) นำกลวิธีทางภาษา (กลวิธีหลัก) มาวิเคราะห์และสังเคราะห์
การปรากฏรวม

กรณีผู้ตอบแบบสอบถามเลือก “ไม่แสดงความไม่พอใจ เพราะ...”
มีวิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1) วิเคราะห์แยกเหตุผลของผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคน
ในแต่ละสถานการณ์

2) นำเหตุผลที่ปรากฏมาสังเคราะห์จัดกลุ่ม

3) พิจารณาการจัดกลุ่มให้มีความชัดเจนอีกครั้งหนึ่ง

4) นำเหตุผลที่ปรากฏในสถานการณ์ต่าง ๆ มา นับความถี่และ

คำนวณค่าร้อยละ

กรณีตัวอย่างหรือผู้ตอบแบบสอบถามเลือก “แสดงความไม่พอใจ
โดยวิธีอื่น คือ...” มีวิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1) วิเคราะห์วิธีการอื่น ๆ ที่ใช้ในการแสดงความไม่พอใจ

2) นำวิธีการที่วิเคราะห์มาสังเคราะห์จัดกลุ่ม

3) พิจารณาการจัดกลุ่มวิธีการให้มีความชัดเจนอีกครั้งหนึ่ง

4) นำวิธีการที่ปรากฏในสถานการณ์ต่าง ๆ มา นับความถี่และ

คำนวณค่าร้อยละ

แบบสอบถามชุดที่ 2

1) นำข้อมูลที่ปรากฏในสถานการณ์ต่าง ๆ มาวิเคราะห์แยกปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากแต่ละสถานการณ์ ผู้ตอบแบบสอบถามอาจตอบมากกว่าหนึ่งปัจจัย

2) นำปัจจัยทั้งหมดที่วิเคราะห์ในรอบแรกมาสังเคราะห์จัดกลุ่มข้อมูล

3) พิจารณาการจัดกลุ่มปัจจัยให้มีความชัดเจนอีกครั้งหนึ่ง

4) นำปัจจัยที่ปรากฏในสถานการณ์ต่าง ๆ มานับความถี่และคำนวณค่าร้อยละ

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

หลังจากที่เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และคัดเลือกข้อมูลเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ปรากฏในแบบบันทึกการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์แยกเหตุผลหรือประเด็นเพื่อนำมาวิเคราะห์และอธิบายเพิ่มเติมในส่วนท้ายของกลวิธีย่อยต่าง ๆ

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง วัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจของนักศึกษาต่อผู้ปกครอง และปัจจัยที่ผู้พูดคำนึงถึง ปรากฏผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. กลวิธีทางภาษาในการแสดงวัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจของนักศึกษาต่อผู้ปกครองในสถานการณ์ต่าง ๆ และการปรากฏของกลวิธีการแสดงความไม่พอใจ

กลวิธีทางภาษาในการแสดงวัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจในสถานการณ์ยกเลิคนัด การทำของเสียหาย การก้าวก้าวเรื่องส่วนตัว และการกล่าวเปรียบเทียบกับนักศึกษากับบุคคลอื่น ปรากฏทั้งสิ้น 21 กลวิธีย่อย ใน 3 กลุ่มกลวิธีหลักตามเจตนาในการสื่อสาร และ 1 กลวิธีเสริม โดย 3 กลุ่มกลวิธีหลัก ได้แก่ กลวิธีการแสดงความไม่เห็นด้วย กับการกระทำหรือความคิดของผู้ปกครองประกอบด้วย

14 กลวิธีย่อย คือ การไม่ยอมรับการกระทำ การให้พิจารณาความเป็นจริง การยืนยันตนเอง การแสดงความรู้สึกด้านลบ การใช้ถ้อยคำนัยผกผัน การอุทาน การให้ชัดเจน การกล่าวอ้างข้อสัญญา การเน้นความต้องการ การปฏิเสธ การท้าทาย การย้อนพฤติกรรม การแสดงความจริง และการย้ำความ กลวิธีการรักษาความสัมพันธ์ ประกอบด้วย 4 กลวิธีย่อย คือ การยอมรับ การลด ความรุนแรง การถามเหตุผล และการให้เหตุผล กลวิธีการแสดงผลกระทบประกอบด้วย 3 กลวิธีย่อย คือ การกล่าวถึงผลเสีย การแสดงความสำคัญ และการสื่อให้กระทำตามเดิม ขณะที่กลวิธีเสริม 1 กลวิธี คือ การใช้คำเรียก สำหรับรายละเอียดของกลวิธี การแสดงความไม่พอใจในกลุ่มต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 กลวิธีการแสดงความไม่เห็นด้วยกับการกระทำหรือความคิดของผู้ปกครอง

กลวิธีการแสดงความไม่เห็นด้วยกับการกระทำหรือความคิดของผู้ปกครอง หมายถึง ถ้อยคำของนักศึกษาที่แสดงเจตนาให้ผู้ปกครองทราบว่า ตนรู้สึกไม่พอใจสิ่งที่เกิดขึ้นหรือปฏิเสธสิ่งที่ผู้ปกครองกำลังปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา เป็นการปลดปล่อยความคิด ความรู้สึกในจิตใจของตนเองให้ผู้ปกครองทราบ ทั้งนี้ กลวิธีย่อยที่ปรากฏในกลุ่มกลวิธีการแสดงความไม่เห็นด้วยกับการกระทำหรือความคิดของผู้ปกครองมีทั้งสิ้น 14 กลวิธี อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยจะนำเสนอรายละเอียดเฉพาะกลวิธีย่อยที่ปรากฏมากกว่า 50 ถ้อยคำซึ่งมีทั้งสิ้น 3 กลวิธี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การไม่ยอมรับการกระทำ

การไม่ยอมรับการกระทำ หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดตำหนิ การกระทำของผู้ปกครอง เนื่องจากไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่ผู้ปกครองได้กระทำ หรือเป็นการสื่อให้ผู้ปกครองทราบว่าไม่ควรกระทำพฤติกรรมดังกล่าว ทั้งนี้ กลวิธี การไม่ยอมรับการกระทำปรากฏใน 4 สถานการณ์ ได้แก่ การยกเลิกันต์ การทำของเสียหาย การก้าวก้าวเรื่องส่วนตัว และการกล่าวเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น สำหรับความถี่ของถ้อยคำที่ปรากฏมีทั้งสิ้น 204 ถ้อยคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) **ทำไมต้องมาอยู่กับของของหนูด้วย**
- (2) **แม่ แม่จะดูของหนูทำไม** หนูไม่ชอบ นี่มันเรื่องของหนูนะ
- (3) **แล้วทำไมไม่บอกกันตั้งแต่แรกว่าจะไม่ไปแล้ว**
- (4) **ทำไมถึงทำพัง** เสียหายเพราะอะไร แล้วจะทำไมทั้งนี้

เมื่อซ่อมไม่ได้แล้วอะ

- (5) **อย่ามาเปรียบเทียบกันเพราะเราไม่เหมือนกันอยู่แล้ว**

ทุกคนจะได้ดีหรือไม่ได้ดีมันอยู่ที่ตัวเรา

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า กลวิธีการไม่ยอมรับการกระทำส่วนใหญ่ มักปรากฏในส่วนต้นของการแสดงความไม่พอใจและสามารถปรากฏเพียงถ้อยคำเดียว อีกทั้ง ถ้อยคำแสดงการไม่ยอมรับการกระทำมักปรากฏคำว่า “ทำไม” “อย่า” ภายในถ้อยคำทั้งนี้ จากผลการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่นักศึกษาคำหรือลูกค่านิ่งถึงสอดคล้องกับแนวคิดของ สเปนเซอร์ โอตีย์ (Spencer-Oatey, 2002) ในเรื่องเรื่องสิทธิความเสมอภาค (Equity rights) และการเสียประโยชน์และการได้ประโยชน์ (Cost-benefit) ดังถ้อยคำที่ว่า “**เพราะว่าการกระทำของพ่อแม่ไม่ใช่การกระทำในสิ่งที่ใจเราต้องการ**” “**สิ่งที่เราเห็นแล้วเกิดการไม่ยอมรับมันผิดมันไม่ยุติธรรม...**”

การให้พิจารณาความเป็นจริง

การให้พิจารณาความเป็นจริง หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดต้องการให้ผู้ปกครองพิจารณาความเป็นจริง หรือให้ผู้ปกครองตระหนักว่าสิ่งที่รับทราบมาอาจไม่ใช่อย่างที่ผู้ปกครองเข้าใจโดยอาจกล่าวถึงลักษณะนิสัยและความสามารถของผู้ที่ผู้ปกครองนำมาเปรียบเทียบ หรือการใช้คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบเพื่อให้ผู้ปกครองตระหนักถึงสิ่งที่เคยเกิดขึ้น ทั้งนี้ กลวิธีการให้มองความจริงปรากฏใน 3 สถานการณ์ ได้แก่ การยกเลิกันดี การก้าวก้าวเรื่องส่วนตัว และการกล่าวเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น สำหรับความถี่ของถ้อยคำที่ปรากฏมีทั้งสิ้น 98 ถ้อยคำ ดังตัวอย่างดังต่อไปนี้

- (1) แต่ละคนมันไม่เหมือนกันหรอกนะ พ่อจะให้ไปทำเหมือน
คนนู้นคนนี้ไต่ยังไง หนูทำเหมือนคนนั้นไม่ได้หรอก มันไม่ใช่ตัวหนู
- (2) ถ้านัดแล้วไม่ตามนัดป้ายเปียงเค้าจะมีการนัดหมายวันเวลา
ไปทำไม
- (3) คนเราไม่เหมือนกันดีต่างกัน จะให้เป็นเหมือนคนอื่นไต่ยังไง
- (4) แม่...มีอะไรก็ถามหนูตรง ๆ ซิ เปิดใจคุยกันเลย แม่อย่ากรู้อะไร
แม่ถามได้ หนูลูกแม่นะ แม่จะเชื่อสิ่งที่เห็นหรือจะเชื่อคำพูดของลูกตัวเอง

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า กลวิธีการให้พิจารณาความเป็นจริง โดยส่วนใหญ่ ปรากฏส่วนต้นของข้อความ โดยบางข้อความอาจปรากฏความยาว หรือความต่อเนื่องของถ้อยคำค่อนข้างมาก ทั้งนี้ กลวิธีการให้พิจารณาความเป็นจริง อาจสื่อให้ผู้ปกครองพิจารณาถึงความแตกต่างของบุคคล หรืออาจกล่าวถ้อยคำ ที่มีลักษณะคำถาม แต่ไม่ได้ต้องการคำตอบจากผู้ปกครอง นอกจากนี้ ผลการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่นักศึกษาหรือลูกคำนึงถึงสอดคล้องกับ แนวคิดของ สเปนเซอร์ โอตีย์ (Spencer-Oatey, 2002) ในเรื่องหน้าเชิงคุณภาพ (Quality face) หรือความต้องการการยอมรับด้านตัวตนจากผู้ปกครอง โดยพิจารณาได้จากตัวอย่างถ้อยคำของนักศึกษาที่ว่า “...พ่อแม่ควรรู้และ รับความจริงในสิ่งที่ลูกเป็นในฐานะผู้ใหญ่ที่อาบน้ำร้อนมาก่อน” หรือ “เพราะว่า เรายากให้เขารู้ว่า เราเป็นตัวของเราเป็นแบบหรือเหมือนกับคนอื่นไม่ได้”

การยืนยันตนเอง

การยืนยันตนเอง หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดกล่าวถึง ความเป็นตัวของตัวเอง หรือแสดงความเชื่อมั่นเกี่ยวกับตนเอง หรือแสดงภาวะ ที่สามารถกระทำการต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง หรือการแสดงให้ผู้ปกครองทราบว่า สิ่งใดที่ตนไม่สามารถกระทำได้ ซึ่งลักษณะดังกล่าวล้วนเป็นการยืนยัน หรือย้ำ สิ่งที่ตนเองคิดหรือรู้สึกให้ผู้ปกครองรับทราบ ทั้งนี้ กลวิธีการยืนยันตนเองปรากฏใน 2 สถานการณ์ได้แก่ การก้าวก้าวเรื่องส่วนตัวและการกล่าวเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น สำหรับความถี่ของถ้อยคำที่ปรากฏมีทั้งสิ้น 59 ถ้อยคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(1) แม่ควรภูมิใจที่ลูกสาวแม่ไม่เหมือนคนอื่น **หนูเข้มแข็งและเอาตัวรอดได้ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นเหมือนใคร**

(2) **หนูก็พยายามทำดีที่สุดแล้วนะแม่**

(3) มาอยู่กับของส่วนตัวทำไมคะ? **หนูโตแล้วนะ ไม่ได้ทำอะไรเสียหายด้วย** ทำไมต้องสงสัยและมาอยู่กับของส่วนตัว

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า ถ้อยคำแสดงการยืนยันตนเอง อาจปรากฏถ้อยคำเดียวหรือปรากฏร่วมกับถ้อยคำอื่น ทั้งนี้ การยืนยันตนเอง อาจพิจารณาได้จากถ้อยคำ “เข้มแข็ง” “เอาตัวรอด” “...ดีที่สุด” “โตแล้ว” เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของการยืนยันตนเองกับสำนวนไทยพบว่า สอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยที่รักอิสระ ไม่ชอบการควบคุมที่เข้มงวด ดังสำนวนที่ว่า “อย่าข่มเขาโคขืนให้กินหญ้า” “ต่างคนต่างจิตต่างใจ” ฯลฯ (เพ็ญแข วิจารณ์สุนทร, 2528, น.39) ทั้งนี้ จากผลการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่นักศึกษาหรือลูก คำนึงถึงสอดคล้องกับแนวคิดของ สเปนเซอร์ โอตตี้ (Spencer-Oatey, 2002) ในเรื่องสิทธิความเสมอภาค (Equity rights) ดังถ้อยคำที่ว่า “เพราะว่า เรามีสิทธิที่จะเถียงเขา...” หรือคำนึงถึงหน้าเชิงคุณภาพ (Quality face) หรือ ความต้องการยอมรับ ด้านตัวตนจากผู้ปกครอง ดังถ้อยคำที่ว่า “อยากให้พ่อแม่ยอมรับกับสิ่งที่เราทำ” “เพราะว่า อยากแสดงให้พ่อแม่เห็นว่าความคิดของเราถูกต้องแล้ว...”

1.2 กลวิธีการรักษาความสัมพันธ์

กลวิธีการรักษาความสัมพันธ์ หมายถึง ถ้อยคำของนักศึกษา ที่แสดงเจตนารักษาความสัมพันธ์หรือเป็นถ้อยคำที่ช่วยลดความรุนแรงของการแสดงความไม่พอใจ ทั้งนี้ กลวิธีย่อยที่ปรากฏในกลวิธีการรักษาความสัมพันธ์ มีทั้งสิ้น 4 กลวิธีย่อย ได้แก่ การยอมรับ การลดความรุนแรง การถามเหตุผล และการให้เหตุผล อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยจะนำเสนอรายละเอียดเฉพาะกลวิธีการยอมรับ ซึ่งปรากฏความถี่สูงสุด สำหรับรายละเอียดมีดังนี้

การยอมรับ

การยอมรับ ในงานวิจัยนี้หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดแสดง การยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ กลวิธีการยอมรับปรากฏใน 2 สถานการณ์ ได้แก่ การยกเลิกนัดและการทำของเสียหาย สำหรับความถี่ของถ้อยคำที่ปรากฏมีทั้งสิ้น 8 ถ้อยคำ ซึ่งมีตัวอย่างดังต่อไปนี้

(1) อ้าว ก็นัดไว้แล้วอะ โอเค ๆ **ไม่เป็นไร** ถ้าจะไปอีก คราวนี้ ขอแบบแน่นอนนะแม่ (*การยกเลิกนัด* ปี 4 ฉบับ 9)

(2) **ช่างมันเหอะ ไม่เป็นไร** เจิงไปละ บอกแล้วว่าอย่าไปยุ่งกับมัน (*การทำของเสียหาย* ปี 4 ฉบับ 15)

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า กลวิธีการยอมรับปรากฏได้ทั้งส่วนต้น และส่วนกลางของข้อความ โดยบางครั้งอาจปรากฏถ้อยคำแสดงการยอมรับมากกว่า 1 ถ้อยคำ และสามารถปรากฏเพียงกลวิธีเดียวในข้อความ ทั้งนี้ กลวิธีทางภาษา ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมไทยที่ว่า “รู้จักประสาน ประโยชน์ ประนีประนอม” ดังสำนวน “น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า” “นายพึ่งบ่าว เจ้าพึ่งข้า” (เพ็ญแข วัจนสุนทร, 2528, น.35) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าลูกส่วนหนึ่ง ยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น และต้องการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างตนกับผู้ปกครอง หรือทำให้ความรุนแรงของการแสดงความไม่พอใจลดลง

1.3 กลวิธีการแสดงผลกระทบ

กลวิธีการแสดงผลกระทบ หมายถึง ถ้อยคำของนักศึกษาที่แสดง ความไม่พอใจโดยกล่าวถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนเอง ทั้งนี้ กลวิธีย่อยที่ปรากฏ ในกลวิธีการแสดงผลกระทบมีทั้งสิ้น 3 กลวิธีย่อย ได้แก่ การกล่าวถึงผลเสีย การแสดงความสำคัญ และการสื่อให้กระทำตามเดิม อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยจะ นำเสนอรายละเอียดเฉพาะกลวิธีการกล่าวถึงผลเสียซึ่งปรากฏความถี่สูงสุด สำหรับ รายละเอียดมีดังนี้

การกล่าวถึงผลเสีย

การกล่าวถึงผลเสีย หมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดแสดงให้ผู้ปกครองทราบว่าตนเองได้รับผลเสียอย่างใดอย่างหนึ่งจากการกระทำของผู้ปกครอง ทั้งนี้ กลวิธีการกล่าวถึงผลเสียปรากฏใน 2 สถานการณ์ ได้แก่ การยกเลิกนัดและการทำของเสียหาย สำหรับความถี่ของถ้อยคำที่ปรากฏมีทั้งสิ้น 43 ถ้อยคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) ทีหลังอย่านัดนะ ถ้าทำไม่ได้ *เสียเวลาที่รอ*
- (2) แม่รู้ไหมว่ามันสำคัญ *แล้วจะทำยังไง พังหมดแล้วนิ*
- (3) ถ้านัดแล้วไม่ไปวันหลังกำหนดวันที่แน่นอนนะคะ *หนูก็มีธุระ*

ต้องทำเหมือนกัน

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า กลวิธีการกล่าวถึงผลเสียโดยส่วนใหญ่ ปรากฏเป็นถ้อยคำสุดท้ายของข้อความ ทั้งนี้ ผลเสียที่ผู้พูดกล่าวถึงอาจเป็นเรื่องเวลา ธุระ หรือการสื่อให้ผู้ปกครองทราบว่าสิ่งของไม่สามารถนำกลับมาใช้ได้อีก ทั้งนี้ ตัวอย่างข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดของ สเปนเซอร์ โอตทีย์ (Spencer-Oatey, 2002) เรื่องการเสียประโยชน์และการได้ประโยชน์ (Cost-benefit) ดังถ้อยคำที่ว่า “เสียเวลาที่รอ” “น่าจะบอกก่อนจะได้ไม่เสียเวลา”

1.4 กลวิธีเสริม

กลวิธีเสริม หมายถึง ถ้อยคำของนักศึกษาที่ใช้ประกอบการแสดงความไม่พอใจเพื่อให้ผู้ปกครองทราบว่า ตนกำลังจะกล่าวถ้อยคำบางถ้อยคำต่อไป สำหรับกลวิธีเสริมมีทั้งสิ้น 1 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำเรียกซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การใช้คำเรียก

นवरรณ พันธุมธธา (2551, น.138) นิยามความหมายของ “คำเรียก” ไว้ว่า “คำที่ใช้เรียกผู้อื่นให้เกิดความสนใจ เมื่อเขาเกิดความสนใจแล้วก็สื่อสารได้ต่อไป คำเรียกจึงมักอยู่หน้าประโยค...” ดังนั้น การใช้คำเรียก ในที่นี้จึงหมายถึง กลวิธีทางภาษาที่ผู้พูดกล่าวเพื่อเริ่มการสนทนา หรือเรียกความสนใจจากคู่สนทนา ก่อนแสดงความไม่พอใจด้วยถ้อยคำอื่น ๆ ทั้งนี้ กลวิธีการใช้คำเรียกปรากฏ

ใน 4 สถานการณ์ ได้แก่ การยกเลิกนัด การทำของเสียหาย การก้าวก่ายเรื่องส่วนตัว และ การกล่าวเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น สำหรับความถี่ของถ้อยคำที่ปรากฏมีทั้งสิ้น 25 ถ้อยคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(1) พ่อ นั้นมันของสำคัญของหนูนะ ซ่อมไม่ได้แล้วด้วย

(2) ไร่ แม่ ของสำคัญของจำเป็น แม่ยังทำเสียอีก แล้วจะทำยังไง ต่อเนี่ย มันซ่อมไม่ได้แล้วด้วยเนี่ย

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า กลวิธีการใช้คำเรียกปรากฏในส่วนต้นของข้อความ เนื่องจากผู้พูดมักใช้เป็นถ้อยคำเริ่มต้นสนทนาหรือเรียกความสนใจจากผู้ฟัง อย่างไรก็ตาม บางข้อความอาจพบว่า กลวิธีการใช้คำเรียกปรากฏเป็นถ้อยคำที่สองต่อการอุทาน

จากกลวิธีทางภาษาต่าง ๆ ข้างต้นพบว่า กลวิธีทางภาษาที่ปรากฏความถี่และการเลือกใช้มากที่สุด ได้แก่ กลวิธีการแสดงความไม่เห็นด้วยกับการกระทำหรือความคิดของผู้ปกครองซึ่งแสดงให้เห็นว่า นักศึกษาซึ่งอยู่ในสถานภาพลูกหรือผู้ที่ได้รับการดูแลจากผู้ปกครองเลือกใช้กลวิธีที่สื่อความรู้สึกอย่างตรงไปตรงมามากกว่าการเลือกใช้กลวิธีที่คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคู่สนทนา อย่างไรก็ตาม ลักษณะดังกล่าวอาจเกิดขึ้นจากช่วงวัยของวัยรุ่นที่อยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านซึ่งต้องปรับตัวกับสภาพแวดล้อมรอบตัว (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2559, น.8-37)

1.5 การปรากฏของกลวิธีการแสดงความไม่พอใจของนักศึกษาต่อผู้ปกครอง

การปรากฏของกลวิธีการแสดงความไม่พอใจของนักศึกษาต่อผู้ปกครอง หมายถึง การปรากฏของกลวิธีหลักและกลวิธีเสริมขณะนักศึกษแสดงความไม่พอใจต่อผู้ปกครอง ทั้งนี้ กลวิธีหลักหรือกลวิธีตามวัตถุประสงค์หรือเจตนาของผู้พูดอาจปรากฏเดี่ยวหรือปรากฏร่วมกับกลวิธีอื่น ขณะที่กลวิธีเสริมจะปรากฏร่วมกับกลวิธีหลักอื่น ๆ เท่านั้น สำหรับรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

1.5.1 การปรากฏตัวของกลวิธีการแสดงความไม่พอใจ ของนักศึกษาต่อผู้ปกครอง

การปรากฏตัวของกลวิธีการแสดงความไม่พอใจของนักศึกษาต่อผู้ปกครอง หมายถึง การปรากฏของกลวิธีหลักหรือกลวิธีทางภาษาตามวัตถุประสงค์หรือเจตนาของผู้พูดเพียงกลวิธีเดียวในข้อความซึ่งอาจปรากฏเพียง 1 ถ้อยคำหรือมากกว่า 1 ถ้อยคำ ทั้งนี้ กลวิธีที่ปรากฏเดี่ยวและปรากฏร้อยละสูงสุดในทุกสถานการณ์ ได้แก่ กลวิธีการแสดงความไม่เห็นด้วยกับการกระทำหรือความคิดของผู้ปกครอง สำหรับร้อยละของกลวิธีหลักที่ปรากฏเดี่ยว มีดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ร้อยละการปรากฏตัวของกลวิธีหลักในการแสดงความไม่พอใจของนักศึกษาต่อผู้ปกครอง

กลวิธีที่ปรากฏเดี่ยว สถานการณ์	กลวิธีการแสดง ความไม่เห็นด้วย กับการกระทำหรือ ความคิดของผู้ปกครอง	กลวิธี การรักษา ความสัมพันธ์	กลวิธี การแสดงผล กระทบ	กลวิธี การสร้าง ความสนใจ
การยกเลิกันต์	ร้อยละ 34.69	ร้อยละ 6.12	ร้อยละ 4.08	ไม่ปรากฏ
การทำของเสียหาย	ร้อยละ 28.07	ไม่ปรากฏ	ร้อยละ 5.26	ไม่ปรากฏ
การก้าวท้าวเรื่องส่วนตัว	ร้อยละ 80.43	ไม่ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	ไม่ปรากฏ
การกล่าวเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น	ร้อยละ 91.84	ไม่ปรากฏ	ไม่ปรากฏ	ไม่ปรากฏ

สำหรับตัวอย่างของกลวิธีหลักที่ปรากฏเดี่ยวในสถานการณ์ต่าง ๆ มีดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 (1) *นัดอย่างนี้ วันหลังก็ไม่ต้องนัด*
(การไม่ยอมรับการกระทำ)

ตัวอย่างที่ 2 (1) *อย่าพยายาม* (2) *ห้องนอนอย่าเข้าไป*
เอาข้าวของเวลาหนูไม่อยู่ (การไม่ยอมรับการกระทำทั้ง 2 ถ้อยคำ)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นกลวิธีหลักที่ปรากฏเดี่ยว คือ กลวิธีการแสดงความไม่เห็นด้วยกับการกระทำหรือความคิดของผู้ปกครอง อย่างไรก็ตาม การปรากฏเดี่ยวของกลวิธีหลักในที่นี้อาจปรากฏเพียงถ้อยคำเดียว ดังตัวอย่างที่ 1 หรือปรากฏมากกว่า 1 ถ้อยคำดังตัวอย่างที่ 2 อีกทั้ง ตัวอย่างที่ปรากฏมากกว่า 1 ถ้อยคำ อาจปรากฏกลวิธีย่อยเดียวกันหรือต่างกันได้ (จัดอยู่ในกลุ่มกลวิธีหลักเดียวกัน) ดังตัวอย่างที่ 2 ซึ่งปรากฏกลวิธีย่อยเดียวกัน คือ การไม่ยอมรับการกระทำ

1.5.2 การปรากฏร่วมของกลวิธีการแสดงความไม่พอใจของนักศึกษาต่อผู้ปกครอง

การปรากฏร่วมของกลวิธีการแสดงความไม่พอใจของนักศึกษาต่อผู้ปกครอง หมายถึง การปรากฏกลวิธีหลักหรือกลวิธีทางภาษาตามเจตนาของผู้พูดมากกว่าหนึ่งกลวิธีในข้อความ หรือกลวิธีหลักปรากฏร่วมกับกลวิธีเสริม สำหรับโครงสร้างและร้อยละของการปรากฏร่วม มีดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 โครงสร้างและร้อยละการปรากฏร่วมของกลวิธีการแสดงความไม่พอใจของนักศึกษาต่อผู้ปกครอง

สถานการณ์	โครงสร้างการปรากฏร่วมของกลวิธีตามวัตถุประสงค์ ⁴	ร้อยละ ⁵
การยกเลิกันต์	ม + ผ	42.86
	ม + ผ + ร	4.08
	ม + ร	4.08
	ส + ม + ร	2.04
	ผ + ร	2.04

⁴ความหมายของโครงสร้างการปรากฏร่วม “ม” หมายถึง กลวิธีการแสดงความไม่เห็นด้วยกับการกระทำหรือความคิดของผู้ปกครอง “ร” หมายถึง กลวิธีการรักษาความสัมพันธ์ “ผ” หมายถึง กลวิธีแสดงผลกระทบ และ “ส” หมายถึง กลวิธีเสริม

⁵ร้อยละที่ปรากฏคำนวณจากผลรวมทั้งหมดของการปรากฏเดี่ยวและการปรากฏร่วมในแต่ละสถานการณ์

สถานการณ์	โครงสร้างการปรากฏร่วม ของกลวิธีตามวัตถุประสงค์ ⁴	ร้อยละ
การทำของเสียหาย	ม + ผ	36.84
	ส + ม + ผ	14.03
	ม + ผ + ร	5.26
	ส + ผ	5.26
	ผ + ร	3.51
การก้าวท่ายเรื่องส่วนตัว	ม + ร	1.75
	ส + ม	10.87
การกล่าวเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น	ม + ร	8.69
	ส + ม	6.12
	ม + ร	2.04

จากตารางข้างต้น แสดงให้เห็นลักษณะหรือธรรมชาติของโครงสร้างการปรากฏร่วมของกลวิธีการแสดงความไม่พอใจของนักศึกษาต่อผู้ปกครอง โดยมีโครงสร้างที่ปรากฏทั้งสิ้น 8 แบบ ได้แก่ ม + ผ / ม + ผ + ร / ม + ร / ส + ม + ร / ผ + ร / ส + ม + ผ / ส + ผ และ ส + ม ทั้งนี้โครงสร้างที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่า โดยปกตินักศึกษาจะกล่าวโครงสร้าง ม + ผ เมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเสียประโยชน์หรือไม่ได้รับสิ่งที่ควรจะได้รับ (การยกเลิกนัดและการทำ ของเสียหาย) ขณะที่โครงสร้างการปรากฏร่วม ส + ม ปรากฏเฉพาะสถานการณ์การก้าวท่ายเรื่องส่วนตัวและการกล่าวเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นเท่านั้น นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่า กลวิธีการแสดงความไม่เห็นด้วยกับการกระทำหรือความคิดของผู้ปกครองเป็นกลวิธีที่ปรากฏร่วมกับกลวิธีอื่น ๆ มากที่สุด หรือปรากฏในโครงสร้างทั้งสิ้น 6 แบบ จึงอาจกล่าวได้ว่าขณะเกิดความรู้สึกไม่พอใจ นักศึกษาหรือลูกจะคำนึงถึงการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับตนเองน้อยลง

สำหรับตัวอย่างของกลวิธีหลักที่ปรากฏร่วมกับกลวิธีหลัก และ/หรือกลวิธีเสริมในสถานการณ์ต่าง ๆ มีดังนี้

(1) ไม่ไปทำไม่ไม่บอกก่อนล่วงหน้า (2) น่าจะบอกก่อน
จะได้ไม่เสียเวลา (การไม่ยอมรับการกระทำ และการกล่าวถึงผลเสีย)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นกลวิธีหลักที่ปรากฏมากกว่า
1 กลวิธีในข้อความ กล่าวคือกลวิธีใน (1) จัดอยู่ในกลุ่มกลวิธีหลัก คือ กลวิธี
การแสดงความไม่เห็นด้วยกับการกระทำหรือความคิดของผู้ปกครอง ขณะที่กลวิธี
ใน (2) จัดอยู่ในกลวิธีหลัก คือ กลวิธีการแสดงผลกระทบ หรือมีโครงสร้างการ
ปรากฏร่วมแบบ ม + ผ

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงวจนกรรมการแสดงความไม่พอใจ ของนักศึกษาต่อผู้ปกครอง

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงวจนกรรมการแสดงความไม่พอใจ
ของนักศึกษาต่อผู้ปกครอง หมายถึง สิ่งที่มีผลต่อการแสดงวจนกรรมการแสดง
ความไม่พอใจเมื่อผู้ปกครองยกเลิกันดี ทำของเสียหาย ก้าวกายเรื่องส่วนตัว หรือ
นำบุคคลอื่นมากล่าวเปรียบเทียบกับตน ทั้งนี้ จากคำถามปลายเปิดในแบบสอบถาม
ผู้วิจัยได้ให้นักศึกษาหรือลูกตอบปัจจัยที่คำนึงถึงขณะใช้กลวิธีทางภาษาแสดง
ความไม่พอใจ โดยมีตัวอย่างคำตอบดังต่อไปนี้

- 1) เพราะควรที่จะรักษาคำพูดที่พูดกับเราไม่ใช่รับปากลอย ๆ
(ปี 2 ฉบับที่ 80)
- 2) ความระมัดระวัง อยาให้แม่ระมัดระวังมากกว่านี้ (ปี 3 ฉบับที่ 128)
- 3) อยาให้ท่านพูดคุยกับเรามากกว่าพูดกันตรง ๆ ใช้เหตุผลคุยกัน
เปิดใจคุยกันจะเข้าใจกันมากกว่าที่ท่านรู้หรือพอเจอเอง (ปี 3 ฉบับที่ 139)
- 4) เป็นคนตรง ๆ ...เมื่อเปรียบเทียบกับจะมีความน้อยใจ (ปี 4 ฉบับที่ 4)
- 5) ไม่พอใจเพราะแม่ไม่ควรรู้ความลับ... (ปี 4 ฉบับที่ 17)

จากคำตอบข้างต้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จัดกลุ่มข้อมูลตามสถานการณ์
โดยในที่นี้ผู้วิจัยจะนำเสนอเฉพาะปัจจัยที่ปรากฏความถี่และค่าร้อยละสูงสุด
3 ลำดับแรกในแต่ละสถานการณ์ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 ความถี่และร้อยละของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการแสดงความไม่พอใจ ของนักศึกษาต่อผู้ปกครอง

สถานการณ์	ปัจจัย	ความถี่	ร้อยละ
การยกเลิกนัด	คำสัญญา	18	26.87
	เวลา	10	14.93
	ความสำคัญ	8	11.94
	ลักษณะนิสัยประจำตัว	8	11.94
การทำของเสียหาย	ความสำคัญ	41	54.67
	ลักษณะนิสัยประจำตัว	7	9.33
	ความต้องการ	7	9.33
การก้าวท่าย เรื่องส่วนตัว	เรื่องส่วนตัว	27	46.55
	ความเป็นอิสระ	9	15.52
	ความต้องการ	8	13.79
การกล่าว เปรียบเทียบ กับบุคคลอื่น	ลักษณะนิสัยประจำตัว	43	31.85
	ความจริง	39	28.89
	ความต้องการ	27	20.00

จากปัจจัยที่ปรากฏในสถานการณ์การยกเลิกนัด การทำของเสียหาย การก้าวท่ายเรื่องส่วนตัว และการกล่าวเปรียบเทียบนักศึกษากับบุคคลอื่นพบว่า ทั้ง 4 สถานการณ์ปรากฏปัจจัยที่สัมพันธ์กับแนวคิดการจัดการความสัมพันธ์ (Rapport management) ของ สเปนเซอร์ โอตตี้ (Spencer-Oatey, 2002, pp.540-541) ที่กล่าวถึง สิทธิทางสังคม (Sociality rights) อันเกี่ยวข้องกับสิทธิ ความเสมอภาค (Equity rights) ซึ่งสัมพันธ์กับความคิดเรื่องการเสียประโยชน์ (Cost) และการได้รับประโยชน์ (Benefit) ความเป็นอิสระ (Autonomy) และการบังคับให้ทำ (Imposition) เช่น ปัจจัย “เวลา” แสดงให้เห็นว่า “ผู้พูดเป็นฝ่ายเสียเวลา เสียประโยชน์ หรือไม่เกิดความยุติธรรมกับตน” ปัจจัย “ความสำคัญ” แสดงให้เห็นว่า “ผู้พูดสูญเสียสิ่งที่จำเป็นต่อตนเอง”

ปัจจัย “ความเป็นอิสระ” แสดงให้เห็นว่า “ผู้พูดต้องการความเป็นส่วนตัว” ปัจจัย “ความต้องการ” แสดงให้เห็นว่า “ผู้พูดต้องการให้อีกฝ่ายทำหรือเป็นในสิ่งที่ตนต้องการ” กล่าวคือ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงวจนกรรการแสดงความไม่พอใจของนักศึกษาที่ปรากฏข้างต้น เกิดขึ้นเนื่องจากนักศึกษาหรือลูกให้ความสำคัญกับการได้รับประโยชน์ (Benefit) ขณะที่ผู้ปกครองก็กระทำในลักษณะเดียวกันกับนักศึกษาหรือลูกของตน โดยเฉพาะในสถานการณ์การยกเลิกนัด นอกจากนี้ หากพิจารณาสถานการณ์การกล่าวเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น พบว่า สิ่งที่ผู้ปกครองกระทำทำให้นักศึกษาหรือลูกได้รับผลกระทบในส่วนที่เรียกว่า หน้าเชิงคุณภาพ (Quality face) หรือความต้องการการยอมรับจากผู้อื่นกำลังได้รับผลกระทบไปพร้อมกับการปรากฏความรู้สึกถูกบังคับให้กระทำ (Imposition) ซึ่งปัจจัยที่ปรากฏเหล่านี้แสดงให้เห็นลักษณะของวัยรุ่นที่ไม่ต้องการการถูกล่วงเกินวิถีชีวิต และต้องการอิสระทางความคิดและการกระทำ (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2559)

นอกจากผลการวิจัยดังตารางข้างต้น ผู้วิจัยยังพบปัจจัย “ผู้ปกครองหรือผู้มีพระคุณ” ซึ่งทำให้กลวิธีทางภาษาลดความรุนแรงลง โดยพบในสถานการณ์การทำของเสียหาย การก้าวก้าวเรื่องส่วนตัว และการเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นแสดงให้เห็นว่า แม้ลูกจะรู้สึกไม่พอใจ แต่ยังคงคำนึงถึงความสัมพันธ์ของตนกับผู้ปกครองซึ่งเกี่ยวข้องกับค่านิยมในสังคมไทยเรื่อง “บุญคุณ” ทั้งนี้ ค่านิยมดังกล่าวยังปรากฏอยู่ในสำนวนไทย เช่น ข้าวแดงแกงร้อน น้ำเกลือ น้ำปลาร้า ราดหัว ฯลฯ (ขุนวิจิตรมาตรา, 2541)

3. เหตุผลของการไม่แสดงวจนกรรการแสดงความไม่พอใจของนักศึกษาต่อผู้ปกครอง

เหตุผลของการไม่แสดงความไม่พอใจต่อผู้ปกครอง หมายถึง เหตุผลที่ถูกเลือกไม่กล่าวถ้อยคำเพื่อแสดงความไม่พอใจหรือไม่กระทำวิธีการอื่น ๆ เพื่อแสดงความไม่พอใจต่อผู้ปกครอง ทั้งนี้ เหตุผลของการไม่แสดงความไม่พอใจที่วิเคราะห์และสังเคราะห์ได้จากคำถามปลายเปิดที่ปรากฏในแบบสอบถามชุดที่ 1 ของทุกสถานการณ์ ซึ่งถามว่า “ไม่แสดงความไม่พอใจ เพราะ...” พบตัวอย่างคำตอบดังต่อไปนี้

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2561)

- 1) “เพราะพ่อหรือแม่อาจมีเหตุผลที่ไม่พาไป...”
- 2) “เพราะเข้าใจว่าผู้ปกครองไม่ได้มีเจตนาที่จะทำให้อะไรของเสียหาย”
- 3) “เพราะพ่อแม่คือคนที่เลี้ยงดูเรามา...”
- 4) “เพราะแม่ไม่เคยทำแบบนี้ มีแต่ถามแล้วจึงหยาบให้ท่านดูเอง”
- 5) “...ต่อให้อะอะหรือโวยวาย ก็ไม่ได้ช่วยอะไรนอกจากจะเป็นบาปเปล่าๆ”

จากคำตอบข้างต้น ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จัดกลุ่มเหตุผล โดยพบเหตุผลทั้งสิ้น 8 ข้อ รวมทั้งสิ้น 268 ครั้ง ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 เหตุผลของการไม่แสดงความไม่พอใจต่อผู้ปกครอง ความถี่ และร้อยละ

เหตุผลของการไม่แสดงความไม่พอใจต่อผู้ปกครอง	ความถี่ (ครั้ง)	ร้อยละ
1. ความเข้าใจ	117	43.66
2. การไม่คิดมาก	107	39.93
3. ผู้ปกครองหรือผู้มีพระคุณ	33	12.31
4. สิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้น	7	2.61
5. เรื่องที่เกิดขึ้นแก้ไขได้	1	0.37
6. บาป	1	0.37
7. แบบอย่างที่ดี	1	0.37
8. สิ่งที่ไม่มีความจำเป็น	1	0.37
รวม	268	100.00

ตารางข้างต้นพบว่า เหตุผลที่ปรากฏมากที่สุด ได้แก่ ความเข้าใจ ซึ่งมีร้อยละ 43.66 ขณะที่การไม่คิดมากและผู้ปกครองหรือผู้มีพระคุณปรากฏเป็นลำดับที่ 2 และ 3 ตามลำดับ โดยทั้ง 3 เหตุผลปรากฏค่าร้อยละมากกว่าร้อยละ 10 ทั้งหมด สำหรับเหตุผลที่ 4 ถึงเหตุผลที่ 8 มีค่าร้อยละรวมเพียงร้อยละ 4.09 ทั้งนี้ ค่าร้อยละที่ปรากฏใน 3 เหตุผลแรกแสดงให้เห็นว่า นักศึกษาหรือลูกเข้าใจผู้ปกครอง

แม้ตนจะอยู่ในสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่าง 2 ฝ่าย นอกจากนี้ เหตุผล “ผู้มีพระคุณ” (ผู้ปกครองหรือผู้มีพระคุณ) ยังแสดงให้เห็นว่า ค่านิยมเรื่อง “บุญคุณ” มีผลต่อการแสดงหรือไม่แสดงวจนกรรมการแสดงความไม่พอใจ เนื่องจากนักศึกษา หรือลูกเห็นว่าผู้ปกครองเป็นผู้เลี้ยงดูตน ซึ่งสอดคล้องกับข้อความที่หม่อมราชวงศ์ อคิน รพีพัฒน์ (2553, น.94) ได้กล่าวถึง “บุญคุณ” ไว้ว่า “ความกตัญญูหรือ บุญคุณเป็นคำสอนในพุทธศาสนาที่คนไทยให้ความสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในความสัมพันธ์ระหว่างลูกกับพ่อแม่”

อภิปรายผล

1. ผลการวิจัยด้านกลวิธีทางภาษาในการแสดงความไม่พอใจของนักศึกษา ต่อผู้ปกครอง แสดงให้เห็นว่า นักศึกษาซึ่งมีอายุในช่วงวัยรุ่นเลือกแสดงความไม่ เห็นด้วยกับการกระทำหรือความคิดของผู้ปกครองหรือกล่าวอย่างตรงไปตรงมาเป็น ส่วนใหญ่มากกว่าการใช้กลวิธีการรักษาความสัมพันธ์ ซึ่งลักษณะดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย เนื่องจากแต่เดิมลูกมักดำเนินชีวิต ตามการขัดเกลาของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง อีกทั้ง ให้ความเคารพ กตัญญู ต่อผู้บังเกิดเกล้า (วิเชียร รักการ, 2529, น.41,60)

2. ผลการวิจัยที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่า การศึกษาการใช้ภาษาโดยใช้แนวคิด วจนปฏิบัติศาสตร์แนวปลดปล่อย (Emancipatory pragmatics) ผสมผสาน กับแนวคิดการจัดการความสัมพันธ์ ของสเปนเซอร์ โอตตี้ (Spencer-Oatey, 2002) ทำให้เห็นผลการศึกษารอบด้านยิ่งขึ้น ไม่จำกัดเฉพาะการอธิบายตามแนวคิดใด แนวคิดหนึ่ง เนื่องจากการศึกษาการใช้ภาษาในสังคมไทยย่อมสัมพันธ์กับปัจจัย หรือค่านิยมที่ได้รับการปลูกฝังมาอย่างยาวนาน อีกทั้ง สังคมไทยให้ความสำคัญ กับหน้าและเกียรติหรือศักดิ์ศรี (เพ็ญแข วจนสุนทร, 2528, น.31-32) ซึ่งสอดคล้อง กับแนวคิดการจัดการความสัมพันธ์ (Rapport management) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเล่มนี้ไม่ได้เสนอว่า งานวิจัยด้าน การใช้ภาษาในสังคมไทยทุกเล่มจะต้อง ใช้แนวคิดแบบผสมผสาน เพียงแต่ต้องการนำเสนอเพื่อเป็นแนวทางแก่ผู้สนใจ

3. เหตุผล “ผู้มีพระคุณ” และ “บาป” แสดงให้เห็นว่า เหตุผล ทางวัฒนธรรมสัมพันธ์กับการไม่แสดงความไม่พอใจต่อผู้ปกครอง อีกทั้งสะท้อน

ให้เห็นว่า ค่านิยมเรื่อง “บุญคุณ” และค่านิยมอื่น ๆ เกี่ยวกับพุทธศาสนาโดยเฉพาะ เรื่องบุญและกรรมเกี่ยวข้อกับการใช้ภาษาและการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทย อยู่เสมอ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา ผู้วิจัยได้จำแนกข้อเสนอแนะออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์ และ 2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยอื่น ๆ ต่อไป (ฉลาด จันทรสมบัติ และทองสง่า ผ่องแผ้ว, 2555)

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์

กลวิธีการไม่ยอมรับการกระทำเป็นกลวิธีทางภาษาที่ปรากฏความถี่ของถ้อยคำมากที่สุด และปัจจัยที่มีผลต่อการแสดงความไม่พอใจที่ปรากฏความถี่มากที่สุดในสถานการณ์การยกเลิกันต์ สถานการณ์การทำของเสียหาย และสถานการณ์การก้าวท้าวเรื่องส่วนตัว ได้แก่ คำสัญญา ความสำคัญ และเรื่องส่วนตัว แสดงให้เห็นว่า นักศึกษาหรือลูกให้ความสำคัญกับคำสัญญารักของส่วนตัว และต้องการพื้นที่ของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการความสัมพันธ์ของ สเปนเซอร์ โอตทีย์ (Spencer-Oatey, 2002) ในเรื่องการเสียประโยชน์และได้รับประโยชน์ (Cost-benefit) และความเป็นอิสระ (Autonomy) หรือต้องการสิทธิความเสมอภาค (Equity rights) กล่าวคือ ลูกต้องการความเข้าใจจากผู้ปกครอง ดังนั้น หากลูกและผู้ปกครองอยู่ในสถานการณ์ความขัดแย้ง ผู้ปกครองควรใช้วิธีการรับฟังร่วมกับการอธิบายอย่างมีเหตุและผล เนื่องจากวัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการผู้ปกครองที่มีลักษณะเหมือนเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขและเป็นมิตรกับตน (วัลภา สบายยิ่ง, 2559, น.9-16)

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยอื่น ๆ ต่อไป

ผู้วิจัยได้ศึกษาปัจจัยทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการใช้ภาษา โดยไม่ได้นำปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งมาวิเคราะห์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า หากนำปัจจัยในวัฒนธรรมไทยอื่น ๆ มาศึกษาการใช้ภาษาในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น ความเป็นอิสระ ความเมตตา ศักดิ์ศรี ฯลฯ จะแสดงให้เห็นธรรมชาติการใช้ภาษา และเกิดความเข้าใจกลุ่มผู้ใช้ภาษาเหล่านั้นมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กุลยา ตันตผลาชีวะ. (2559). **ครอบครัวกับวัยรุ่น**. ใน เอกสารการสอนชุดวิชา พัฒนาการวัยรุ่น หน่วยที่ 8-15. (น.8-1 - 8-58). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- คลีปมสังหารยกครัว 3 ศพ อั้งคดีพลิกที่แท้ ‘ลูกชายคนโต’ มือฆ่า จ๋ออิงพ่อแม่ น้อง ฉุนกดดันหนัก ขอรดใหม่ไม่ให้. (2557, 11 มีนาคม). เดลินิวส์, น.1.
- จำเนียร จวงตระกูล. (2553). **การวิจัยเชิงคุณภาพ : เครื่องมือสร้างองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาประเทศ**. กรุงเทพฯ : ศูนย์กฏหมายธุรกิจอินเตอร์เนชั่นแนล.ฉลาด จันทรสมบัติ และทองสง่า ผ่องแผ้ว. (2555). **การเขียนวิทยานิพนธ์**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชาญวทยา ยาวฤทธา. (2555). **แนวคิดเรื่อง “บุญคุณ” กับวจนกรร 3 ชนิดในสังคมไทย**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทรพีทำแผน 3 ศพ จ๋ออิงเรียงหัวพ่อแม่ น้อง อั้งถูกด่า-เบีย้วซื้อรถให้ สำนักผิตขอขมาหน้ารูป. (2557, 12 มีนาคม). ไทยรัฐ, น.1.
- นวรรรณ พันธเมธา. (2551). **ไวยากรณ์ไทย**. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประชุม สุวัตถิ. (2552). **การสำรวจด้วยตัวอย่าง: การชักตัวอย่างและการวิเคราะห์**. กรุงเทพฯ : โครงการส่งเสริมพัฒนาเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เพ็ญแข วจนสุนทร. (2528). **ค่านิยมในสำนวนไทย**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- เมตตา วิวัฒน์านุกูล. (2556). **หลักการสัมภาษณ์ในวงการบริหารการสื่อสารมวลชนและการวิจัย**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- รุ่งอรุณ ใจซื่อ. (2549). **วัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจในภาษาไทย: กรณีศึกษานิสิตนักศึกษา**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัลภา สบายยิ่ง. (2559). **สังคมกับวัยรุ่น**. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาการวัยรุ่น หน่วยที่ 8-15. (น. 9-1 - 9-52). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิจิตรมาตรา, ขุน (สง่า กาญจนาคพันธุ์). (2541). **สำนวนไทย**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : ส.เอเชียเพรส.
- วิเชียร รักรการ. (2529). **วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สิทธิธรรม อ่องวุฒิวัฒน์. (2549). **วัจนกรรมการตักเตือนในภาษาไทย: กรณีศึกษาคูรักกับศิษย์**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2557). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. (พิมพ์ครั้งที่ 22). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. (2553). **มองสังคมผ่านชีวิตในชุมชน**. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- Hanks, W. F., Ide, S., & Katagiri, Y. (2009). Introduction: Towards an emancipatory pragmatics. *Journal of Pragmatics*, 41 (1), 1-9.
- Hurford, J. R. & Heasley, B. (1990). **Semantics: a coursebook**. Great Britain : Cambridge University Press.
- Spencer-Oatey, Helen. (2002). Managing rapport in talk: Using rapport sensitive incidents to explore the motivational concerns underlying the management of relations. *Journal of Pragmatics*, 34, 529-545.

การศึกษาคำเรียกผักในภาษาญี่ปุ่น ตามแนววรรณศาสตร์ชาติพันธุ์

A Study of Vegetable Terms in Japanese Language Based on Ethnosemantics

พรทิพย์ นิธิธนวินน์¹

Phornthip Nithithanawiwat

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำศัพท์ที่ใช้เรียกผักในภาษาญี่ปุ่น และกลวิธีการสร้างคำเรียกผัก ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาได้จากการรวบรวมคำจากพจนานุกรมและเว็บไซต์ที่รีวิวอาหาร วิเคราะห์ตามแนววรรณศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Componential analysis) ทางความหมายและจัดประเภทแบบชาวบ้าน (Folk taxonomy) ผลการวิจัยพบว่า มีการเรียกผักต่างกันตามลักษณะคือ 1) สภาวะที่คงอยู่ 2) ส่วนต่าง ๆ ของผัก 3) การเตรียมผักเพื่อใช้ปรุงอาหาร 4) วิธีปรุงเป็นอาหาร 5) วิธีการนำมารับประทาน 6) วิธีถนอมอาหาร สำหรับการสร้างคำที่ใช้ในการเรียกผักพบว่ามีคำเรียกผักไม่มีการสร้างคำโดยใช้คำขยาย และมีการสร้างคำใหม่โดยใช้คำขยาย และคำยืมคำเรียกผักนั้นสามารถสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์และกระบวนการทางความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตต่าง ๆ ของคนญี่ปุ่นได้

คำสำคัญ: คำเรียกผัก วรรณศาสตร์ชาติพันธุ์ การจัดประเภทแบบชาวบ้าน

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาและวัฒนธรรมเอเชียตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Abstract

This study aimed to investigate vegetable terms and analyze how to build the words that refer to vegetable terms. The framework of study is based on ethnosemantics. The data were collected from dictionary and website in Japanese in relation to review of Japanese food, and analyzed by using componential analysis and folk taxonomy.

The results of this study were found that the use of terms is different in the following features of vegetable: 1) state of the vegetables's being; 2) the parts of vegetable for eating; 3) the preparation of vegetables for cooking; 4) the cooking method; 5) the eating method; and 6) the method of food preservation. The 131 words of vegetable terms are analyzed and considered from word formation and found that word are used and unused as modifiers and loanword. The Japanese vegetable words were reflected world view and the system of Japanese thought, belief, and the way of life.

Keywords: Vegetable Terms, Ethnosemantics, Folk Taxonomy

บทนำ

สมัยก่อนประวัติศาสตร์คนญี่ปุ่นได้รับประทานสุนัข หมู ลิง ไก่ ม้า วัว และกวาง แต่เมื่อประเทศจีนได้ส่งราชทูตเข้ามาที่ประเทศญี่ปุ่นราวปี ค.ศ. 600 ในช่วงเวลานั้นระบบการเมืองการปกครองและวัฒนธรรมของจีนรวมถึงศาสนาพุทธได้เข้ามาสู่ญี่ปุ่น เมื่อศาสนาพุทธเข้ามาในประเทศญี่ปุ่นมีผลทำให้การบริโภคเนื้อสัตว์ได้ลดน้อยลง เนื่องจากคำสอนของศาสนาพุทธเรื่องการฆ่าสัตว์เป็นสิ่งไม่ดี ทางราชสำนักของญี่ปุ่นได้ออกคำสั่งห้ามประชาชนรับประทานเนื้อ วัว ม้า ลิง สุนัข

ในประเทศญี่ปุ่น ได้แก่ มะเขือม่วง แดงกว่า ถั่ว และบุก การใช้น้ำมันในการปรุงอาหารก็เข้ามาด้วยเช่นกัน ในสมัยนาราชื่อเรียกอาหารเริ่มปรากฏขึ้นมา เนื่องจากในสมัยนี้เริ่มมีการประดิษฐ์ตัวอักษรภาษาญี่ปุ่นขึ้นมาใช้เป็นครั้งแรก ซึ่งแต่เดิมคนญี่ปุ่นได้ยืมตัวอักษรจีนมาใช้ ดังนั้น จึงมีการเขียนชื่อของอาหารญี่ปุ่นด้วยตัวอักษรญี่ปุ่น เช่น 塩 /jio/ ‘เกลือ’ 酒/sake/ ‘เหล้า’ 夕イ/tai/ ‘ปลากระพงแดง’ ウニ/wuni/ ‘หอยเม่น’ 白/hakumai/ ‘ข้าวสาร’ なす/nasuw/ ‘มะเขือม่วง’ 大根/daikon/ ‘หัวไชเท้า’ (山川, 2001, p.75)

เนื่องจากในสมัยนารา พระจักรพรรดิญี่ปุ่นได้ออกกฎหมายสั่งห้ามไม่ให้มีการฆ่าสัตว์ ผู้มีอาชีพฆ่าสัตว์นั้นจึงจัดอยู่ในชนชั้นชายขอบของสังคม ผู้พบเห็นก็เกิดความรังเกียจ จากการสั่งห้ามการฆ่าสัตว์นี้ทำให้ประชาชนทั่วไปไม่บริโภคเนื้อสัตว์และได้หันมาบริโภคเมล็ดธัญพืช ปลา และผักแทน ชาวญี่ปุ่นทานข้าวเป็นอาหารหลักเหมือนกับชาวเอเชีย เมื่อทานข้าวก็จะทานไปกับอาหารที่ปรุงจากปลา ผัก พร้อม ๆ กับการทานซูปรี่เต้าเจี้ยว และผักดอง ชาวญี่ปุ่นจะทานอาหารวันละ 3 มื้อ และได้ให้ความสำคัญกับมื้อเย็นมากที่สุด

จากการสำรวจของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมของญี่ปุ่น ซึ่งได้สำรวจว่า ชาวญี่ปุ่นมีการบริโภคผักอะไรมากที่สุดในปี ค.ศ. 2012 โดยได้ทำการสำรวจชายและหญิง อายุ 1 ขวบขึ้นไป จำนวน 32,000 คน ผลการสำรวจพบว่า หัวไชเท้าเป็นผักที่มีการบริโภคมากที่สุด รองลงมาคือ หอมหัวใหญ่ และกะหล่ำปลี (厚労省, 2012) ชนิดของผักที่รับประทานในญี่ปุ่นนั้น มีลักษณะคล้ายกับชนิดผักของไทยอยู่บ้าง แต่รสชาติบางชนิดแตกต่างจากของไทย ผู้วิจัยเป็นผู้หนึ่งที่ศึกษาภาษาญี่ปุ่นพบว่า คำเรียกผักในภาษาญี่ปุ่นมีการสร้างคำที่น่าสนใจซึ่งแตกต่างจากคำเรียกผักของไทย เช่น 蓮根 และ 大根 ทั้งสองคำนี้เมื่อดูจากตัวอักษรจะเห็นว่าตัวอักษรตัวหลังเขียนเหมือนกันคือ “根” /koN/ มีความหมายว่า “ราก” คำว่า 蓮根/renkoN/ รากบัว 大根/daikon/ หัวไชเท้า ผักทั้งสองนี้เป็นส่วนรากของพืชที่นำมารับประทาน คำว่า “根” /koN/ เมื่อแปลตามคำเรียกผักไทยจะเข้าใจว่า รากและหัว

มนทัศน์ที่เกี่ยวกับผักของคนไทยและคนญี่ปุ่นมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เมื่อสืบค้นความหมายของผักจากพจนานุกรม daijirin (大辞林, 1995, p.1362) คำว่า 野菜/jasai/‘ผัก’ หมายถึง “พืชที่ปลูกไว้รับประทาน ใช้เติมคำข้างหน้า คำอื่นได้เช่น 野菜畑/jasaihatake/‘ไร่ผัก’ 野菜スープ/jasaisu:puw/ ‘ซุปรผัก’ 野菜サラダ/jasaisarada/ ‘สลัดผัก’ เป็นต้น ส่วนคำนิยาม “ผัก” ในภาษาไทย จากพจนานุกรมราชบัณฑิต นิยามไว้ว่า “พืชที่ใช้เป็นอาหาร ใช้เป็นค่านำหน้าชื่อพืช บางจำพวก เช่น ผักกาด ผักกูด ผักปลาบ ผักหนอก” (พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน 2542, 2546, น.729)

ผู้วิจัยมีความสนใจคำเรียกผักในภาษาญี่ปุ่น เพราะการศึกษาคำเรียกผักนั้น สามารถสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ และกระบวนการทางความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตต่าง ๆ และวัฒนธรรมของคนญี่ปุ่นได้ และยังเป็นประโยชน์ด้านวงคำศัพท์ที่ใช้เรียกผักสำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยด้วย จากการสำรวจงานวิจัยที่ผ่านมา มีผู้ศึกษาคำเรียกผักในภาษาเขมรมาตรฐาน โดยศึกษาในแนววรรณคดีชาติพันธุ์ แต่ไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาคำเรียกผักในภาษาญี่ปุ่น ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาคำเรียกผักในภาษาญี่ปุ่น โดยศึกษาในแนววรรณคดีชาติพันธุ์ ผู้วิจัยได้รวบรวมคำที่ใช้เรียกผักได้ จำนวนทั้งสิ้น 131 คำ แล้วได้นำมาวิเคราะห์โดยแบ่งเป็นการวิเคราะห์โครงสร้างทางความหมายของคำเรียกผัก โดยใช้วิธีวิเคราะห์องค์ประกอบทางความหมาย (Componential analysis) และในการจำแนกส่วนต่าง ๆ ของผักที่รับประทานได้แสดงวิธีการจัดประเภทแบบชาวบ้าน (Folk taxonomy) เพื่อให้เห็นโลกทัศน์ระบบความคิดของคนญี่ปุ่น และความหมายและการสร้างคำเรียกผัก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคำที่ใช้เรียกชื่อผักและลักษณะการสร้างคำเรียกผักในภาษาญี่ปุ่น
2. เพื่อวิเคราะห์คำเรียกผักอันจะสะท้อนโลกทัศน์และระบบความคิดและวัฒนธรรมของคนญี่ปุ่นว่าเป็นอย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาเฉพาะข้อมูลที่สืบค้นได้ในประเทศไทยเท่านั้น และสืบค้นจากพจนานุกรมภาพเรื่องพืช 『小学館の図鑑・植物』 . และจากข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์野菜ナビ (2017, ออนไลน์) และ 旬の食材百科 - FoodsLink.jp フーズリンク. (2017, ออนไลน์)

ข้อตกลงเบื้องต้น

- คำเรียกชื่อผักผู้เขียน เขียนเป็นภาษาญี่ปุ่นโดยมีการเขียนกำกับด้วยสัทอักษร ตามระบบการออกเสียงของ Imada (今田, 1993)
- การแปลความหมายเป็นภาษาไทย แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ แปลคำศัพท์แต่ละคำโดยเปรียบเทียบคำเรียกผักในภาษาไทย คำที่ไม่สามารถเทียบกับศัพท์ภาษาไทยได้จะทับศัพท์ภาษาญี่ปุ่น

ทฤษฎีและกรอบแนวคิด

งานวิจัยนี้ใช้แนวคิดทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ (Ethnosemantics) ซึ่งแนวคิดนี้เกี่ยวข้องกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม แนวทางที่ใช้ในการวิเคราะห์ตามทฤษฎีอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ ในการศึกษานี้ ใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Componential Analysis) ของ Nida (Nida, 1979) วิธีการวิเคราะห์ทางความหมายจะทำให้เข้าใจความหมายมากขึ้น เนื่องจากการแยกความหมายของคำหนึ่งออกจากคำอื่น วิธีการแยกความหมายมีขั้นตอนคือ ลำดับแรกต้องรวบรวมคำที่มีลักษณะร่วมกันไว้ แล้วลำดับต่อมาจะแยกคำที่แตกต่างออกจากคำอื่น ๆ และลำดับสุดท้ายคือ กำหนดเกณฑ์สำหรับจัดคำเป็นกลุ่มต่าง ๆ เครื่องหมายที่ใช้ในการแสดงความเหมือนหรือต่างกันของลักษณะคำนั้นจะใช้เครื่องหมาย (+) แสดงความเหมือน และใช้เครื่องหมาย (-) แสดงความหมายต่าง หรือไม่ปรากฏ การใช้การวิเคราะห์ทางความหมายนี้จะสะท้อนให้เห็นความคิดและวัฒนธรรมจากการใช้ภาษาได้ นอกจากนี้ได้ใช้การจัดประเภทแบบชาวบ้าน

(Folk Taxonomy) ของ Frake มาใช้ในการวิเคราะห์ด้วย การจัดประเภทแบบชาวบ้านนี้เป็นวิธีการวิเคราะห์คำหรือชื่อโรค ชื่อสัตว์ ชื่อพืช เป็นต้น วิธีนี้ใช้การเปรียบเทียบ โดยพิจารณาว่าคำที่อยู่ในระดับเดียวกันจะถูกเปรียบเทียบกัน โดยจัดเป็นลำดับลดหลั่นกันไป ซึ่งจากการศึกษาและจัดจำพวกชื่อโรคของชาวสุบายนันของเฟรค พบว่า ชื่อโรคของชาวสุบายนัน มีระบบการเรียกชื่อโรคแตกต่างจากคนตะวันตก การศึกษาของเฟรคได้แสดงให้เห็นว่า ในแต่ละวัฒนธรรมมีการจำแนกสรรพสิ่งแตกต่างกัน ซึ่งการศึกษาโดยการจัดประเภทแบบชาวบ้านนี้จะทำให้ทราบถึง ความคิด ความเข้าใจในการมองโลกของคนที่แตกต่างกันได้ (Frake, 1980)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รวบรวมข้อมูลคำเรียกผักในภาษาญี่ปุ่น จากพจนานุกรมและฐานข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ ดังนี้

- 山川史郎. (2011). 『小学館の図鑑・植物』. 小学館.
- 野菜ナビ (2017, ออนไลน์)
- 旬の食材百科-FoodsLink.jp フーズリンク. (2017, ออนไลน์)

2. ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลข้างต้นนี้แสดงรายชื่อผักและบอกเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของผักที่ใช้รับประทานในประเทศญี่ปุ่น และบอกวิธีการนำผักไปปรุงอาหารด้วย จากการรวบรวมคำเรียกผักในงานวิจัยครั้งนี้ได้คำเรียกผักทั้งหมดจำนวน 131 คำ (ภาคผนวก)

3. นำข้อมูลมาวิเคราะห์หึ่งค์ประกอบทางความหมาย เพื่อหาประเด็นที่เหมือนและต่าง เพื่อจะได้จัดกลุ่มทางความหมาย

4. แสดงการจำแนกข้อมูลแบบการจัดประเภทแบบชาวบ้าน (Folk classification) และนำข้อมูลจัดระดับชั้นแบบต้นไม้

5. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาคำเรียกผักในภาษาญี่ปุ่นตามแนวบรรณศาสตร์ชาติพันธุ์นี้ เก็บรวบรวมคำเรียกผักจากพจนานุกรมและจากพจนานุกรมออนไลน์ได้จำนวน ทั้งหมด 131 คำ (แสดงไว้ในภาคผนวก) โดยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ส่วน การวิเคราะห์โครงสร้างของคำเรียกผัก และจำแนกส่วนต่าง ๆ ของผักที่ใช้ทาน โดยแสดงวิธีการจัดประเภทแบบชาวบ้าน (Folk taxonomy) และวิเคราะห์ องค์ประกอบทางความหมายของคำว่า “ผัก” จากวิธีการนำผักมาปรุงเพื่อการบริโภค ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะคำเรียกผักในภาษาญี่ปุ่นมีคำเรียกผัก สามารถจำแนก เป็นคำที่เรียกผักที่ไม่มีคำขยาย เช่น 芜い /urui/ ‘ผักอุรุอิ’ และ きゆり / kyo:ri/ ‘แตงกวา’ และมีคำเรียกผักที่เป็นคำยืม เช่น アスパラガス / asupagasu/ หน่อไม้ฝรั่ง และアーティチョーク /a:te:tjo:ku/ ‘อาร์ติโชค’ นอกจากนี้ มีการใช้คำขยายเพื่อเพิ่มจำนวนคำเรียกผักให้เพิ่มมากขึ้น คำในประเภทยี้มีทั้งหมด 9 ลักษณะ (แสดงในตารางที่ 1) มีดังนี้ 1) คำขยายที่เป็นคำ ที่เกี่ยวกับธรรมชาติ 2) คำขยายที่เป็นคำที่เกี่ยวกับรูปทรงสัณฐาน 3) คำขยายที่เป็น คำเรียกสี 4) คำขยายที่เป็นคำระบุเกี่ยวกับทิศและความเป็นต่างประเทศ 5) คำขยาย ที่เป็นคำเรียกรสชาติ 6) คำขยายที่บอกส่วนต่าง ๆ ของพืช 7) คำขยายที่เป็น ชื่อสถานที่ 8) คำขยายบอกความสด แห้ง และ 9) คำขยายบอกวัน สามารถอธิบาย และยกตัวอย่างการสร้างคำเรียกผัก ดังต่อไปนี้

คำเรียกผักที่มีคำขยายเพื่อเพิ่มจำนวนคำเรียกผักให้เพิ่มมากขึ้นมี 9 ลักษณะ แสดงได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 คำเรียกผักที่มีคำขยาย

1) คำขยายที่เป็นคำที่เกี่ยวกับธรรมชาติ	山芋 /jama+imo/ ภูเขา+มัน = มันภูเขา
2) คำขยายที่เป็นคำที่เกี่ยวกับรูปทรงสัณฐาน	長茄子/naga+nasuw/ ยาว + มะเขือม่วง = มะเขือม่วงลูกยาว
3) คำขยายที่เป็นคำเรียกสี	白菜/haku+sai/ สีขาว+ผัก = ผักกาดขาว
4) คำขยายที่เป็นคำระบุเกี่ยวกับทิศและ ความเป็นต่างประเทศ	米茄子/bei+nasuw/ ตะวันตก + มะเขือม่วง = มะเขือม่วงนอก
5) คำขยายที่เป็นคำเรียกรสชาติ	苦瓜/niga+wuri/ ขม+แตง = มะระ
6) คำขยายที่บอกส่วนต่างๆของพืช	芽キャベツ /me+k'abetsuw/ ต้นอ่อน+กะหล่ำปลี = กะหล่ำปลีดาว
7) คำขยายที่เป็นชื่อสถานที่	小松菜/komatsuw+na/ ชื่อสถานที่ + ผัก = ผักโคมะทชินะ
8) คำขยายบอกความสด แห้ง	生椎茸/nama+j'i:take/ สด + เห็ดหอม = เห็ดหอมสด
9) คำขยายบอกวัน	明日葉/a'jita+ba/ พรุ่งนี้ + ใบ = ผักอะซิตะ (ผักซีฝรั่งชนิดหนึ่ง)

ในการศึกษานี้พบว่า การเพาะปลูกในประเทศญี่ปุ่นมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ และเมื่อรับวัฒนธรรมจีน ผักที่คนจีนทานก็เข้ามาสู่ญี่ปุ่นด้วย ได้มีการเพาะปลูกเพิ่มขึ้นอย่างมากในสมัยเอโดะ อย่างไรก็ตามผักพื้นบ้านของญี่ปุ่นนั้นมีอยู่จำนวนน้อยมาก อาทิ

ふき /fukki / ‘ผักฟูคิ’ ใช้ส่วนลำต้นและประกอบอาหารประเภทต้มและยำได้ เป็นผักในฤดูใบไม้ผลิ

みつば/mitsuba/ ‘ผักตระกูลขึ้นฉ่าย’ เป็นผักประเภทไม้ล้มลุกที่ขึ้นในช่วงปลายฤดูใบไม้ร่วงถึงฤดูหนาว ส่วนใหญ่ปลูกจังหวัดเกียวโต ไม่มีกลิ่นฉุนรสชาติดีจึงทานง่าย ใช้ประกอบอาหารประเภทนาเบะ (อาหารประเภทต้มจากหม้ออุ่นร้อน) ทำเป็นผักดองและยำ

ウド/wudo/ ‘อุโตะ’ เป็นผักที่มีในฤดูใบไม้ผลิและต้นฤดูร้อน พบตามภูเขา เป็นผักที่ทานส่วนลำต้น ใช้ประกอบอาหารประเภททอดทำเป็นเทมปุระ ทำเป็นผักดองเกลือ หรือยำผักเปรี้ยวได้

わらび/warabi/ ‘วะระบิ’ เป็นผักที่ขึ้นอยู่ตามภูเขาที่มีน้ำสะอาด และในป่าที่อุดมสมบูรณ์ พบในฤดูใบไม้ผลิ นำมาประกอบอาหารประเภทต้มและหุงไปพร้อมกับข้าว

せり/seri/ ‘ผักชีญี่ปุ่น’ จัดเป็นพืชสมุนไพรชนิดหนึ่งในผักสมุนไพร 7 อย่างของญี่ปุ่น ใช้ประกอบอาหารประเภทนาเบะ (อาหารประเภทต้มจากหม้ออุ่นร้อน) และเป็นผักเคียงทำเป็นแบบโอฮิตาชิ (ผักลวกที่คลุกเคล้ากับน้ำซอสญี่ปุ่น) มีในฤดูหนาวและต้นฤดูใบไม้ผลิ

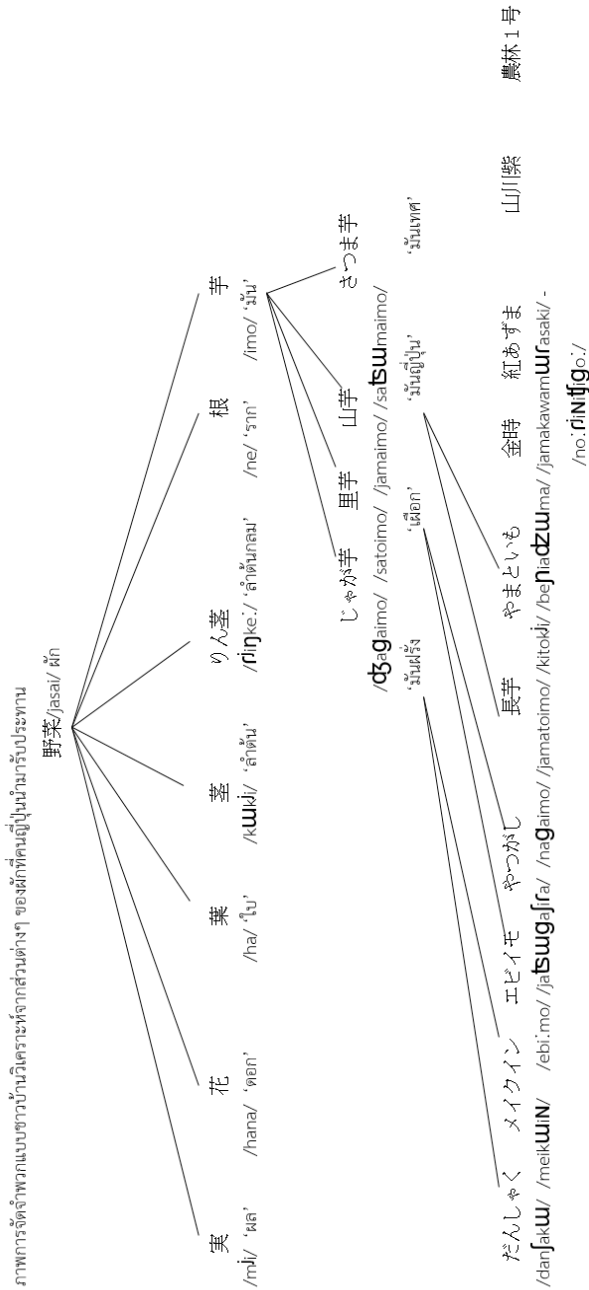
山芋/jamaimo/ ‘มันภูเขา’ เป็นชื่อเรียกโดยรวมของมันที่ขึ้นตามภูเขา มันภูเขาที่นิยมนำมารับประทาน คือ นากาอิโมะ โดยนำมาต้มแล้วครูดเป็นเนื้อครีมยัดทานกับข้าว โดยผสมกับชีอิ้วญี่ปุ่นและตอกไข่สดลงไปคลุกกับข้าวร้อน ๆ มันภูเขาชนิดอื่นๆ ได้แก่ จิเน็นโอะ สึคุเนะอิโมะ และมุคาโกะ

ユリ根/jurine/ ‘ยูรินะ’ เป็นพืชที่ปลูกอยู่นั้นประเทศญี่ปุ่นเท่านั้น มีลักษณะเป็นสีขาวครีม และมีสีชมพูอ่อนตรงปลาย ลักษณะคล้ายหัวกระเทียม นิยมนำมาประกอบอาหารประเภทต้มร่วมกับเครื่องปรุงอื่น ๆ และใส่ในไข่ตุ๋น ยูรินะมีสรรพคุณเป็นพืชสมุนไพรด้วย

山葵/wasabi/ ‘วาซาบิ’ เป็นพืชที่มีต้นกำเนิดในประเทศญี่ปุ่น เมื่อทานแล้วจะรู้สึกแสบจุกในระยะเวลาสั้น ๆ และเปลี่ยนเป็นรสขมปนหวาน เนื่องจากเป็นผักที่มีกลิ่นฉุนสามารถกลบกลิ่นวัตถุดิบชนิด

พันธุ์พืชผักที่นำเข้ามาปลูกในประเทศญี่ปุ่น ได้นำเข้ามาจากจีน คือ หัวไชเท้า ผักกาดขาว ต้นหอม แดงกวา และถั่วเหลือง เป็นต้น ส่วนผักที่มาจาก ตะวันออกกลาง และเอเชียกลาง ได้แก่ หัวหอมใหญ่ แครอท กระเทียม ผักโขม ถั่วแระ เป็นต้น ผักทอง มันเทศ ถั่วฝักยาว พริก ข้าวโพด มันฝรั่ง มะเขือเทศ พริก หวาน เป็นพันธุ์ที่นำเข้ามาจากอเมริกากลางและอเมริกาใต้ กระเจี๊ยบเขียวและงา นั้น เป็นพันธุ์ที่นำเข้ามาจาก แอฟริกา (野菜の歴史, 2009)

จากการศึกษาคำเรียกผักและวิธีการที่นำผักมาใช้เป็นวัตถุดิบเพื่อประกอบอาหาร โดยการศึกษาและวิเคราะห์ความหมายของคำ สามารถแสดงโดยวิธีการ จัดจำพวกแบบชาวบ้าน โดยใช้กรอบแนวคิดของ Frake (1980) แสดงการจัดระดับชั้น แบบต้นไม้ เพื่อแสดงให้เห็นว่า คำเรียกผักของญี่ปุ่นที่ใช้ส่วนต่าง ๆ ของผัก ในการประกอบอาหาร สามารถจัดกลุ่มได้ดังภาพต่อไปนี้

จากแผนภาพข้างต้นสามารถอธิบายและยกตัวอย่างของผักที่นำส่วนต่าง ๆ มารับประทาน ได้ดังนี้

ผักที่รับประทานส่วนผล (実/mi/i) ได้แก่ 茄/nasw/ ‘มะเขือม่วง’, 南瓜/kabofa/ ‘ฟักทอง’ และ きゅうり/k'ō:ri/ ‘แตงกวา’ เป็นต้น

ผักที่ทานดอก (花/hana/) ได้แก่ カリフラワー/karifurawa:/ ‘ดอกกะหล่ำ’ และ ブロccoli/burokkor:/ ‘บรอกโคลี’ เป็นต้น

ผักที่ทานใบ (葉/ha/) ได้แก่ うれい/wrwi/ ‘ผักอูรูอิ’, たあさい/th'a:sai/ ‘ผักทาชไ’ และ チンゲン菜/tsingensai/ ‘ผักจินเกนไซ’ เป็นต้น

ผักที่ทานส่วนลำต้น (莖/kwki/) ได้แก่ うど/wdo/ ‘อุโตะ’ และ アスパラガ/asupagasw/ ‘หน่อไม้ฝรั่ง’ เป็นต้น

ผักที่ทานส่วนลำต้นกลม (りん莖/rinke:/) ได้แก่ 玉ねぎ/tamanegi:/ ‘หัวหอมใหญ่’ こんこく/nijnikw/ ‘กระเทียม’ เป็นต้น

ผักที่ทานส่วนราก (根/ne/) ได้แก่ ユリ根/jurine/ ‘ยูริเนะ’, 大根/daikon/ ‘หัวไชเท้า’ และ 蓮根/renkon/ ‘รากบัว’ และ こんじん/nindjin/ ‘แครอท’ เป็นต้น

ผักที่เป็นมัน (芋/imo/) แตกต่างจากจากสมาชิกอื่น เพราะ 芋/imo/ ‘มัน’ มีสมาชิกหลัก 4 คำคือ /ตงagaiโม/ ‘มันฝรั่ง’/satoimo/ ‘เผือก’/jamaimo/ ‘มันญี่ปุ่น’ และ /satsumaimo/ ‘มันเทศ’ และแสดงให้เห็นว่า มีเพียง “มันเทศ” ที่มีจำนวนสมาชิกย่อยที่มากกว่า 芋/imo/ ชนิดอื่นๆ

สมาชิกย่อยของมันฝรั่ง มี 2 ชนิดคือ /danjakw/ ‘ต้นชะคุ’/meikwin/ ‘เมคชิน’ สมาชิกย่อยเผือกมี 2 ชนิดคือ/ebi:mo/ ‘อะะบิโอะมะ’/jatswagajira/ ‘ยะทสึกะชิระ’ และสมาชิกย่อยของมันญี่ปุ่นคือ /nagaimo/ ‘นะงะอิโอะมะ’/

jamatoimo/ ‘ยะมะโตะอิโมะ’ ส่วนสมาชิกย่อยของมันเทศมี /kitoki/ ‘คิโตะกิ’ /beniadzuma/ ‘เบะนิอะสึมะ’ /jamakawamurasaki/ ‘ยามะคะวะมะมุระสะกิ’ และ /no:rinitfigo:/ ‘โนรินอิชิโก’

ในส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลนี้ยังได้พบอีกประเด็นหนึ่งว่าระบบความคิดในการจัดกลุ่มในส่วนต่าง ๆ ของผักนั้นมีคำเรียกที่แตกต่างกับของไทย โดยเฉพาะพืชที่ใช้ส่วนรากรับประทานคนไทยจะมีการเรียกแตกต่างกับคนญี่ปุ่น คนไทยเรียกโดยมีคำว่า “หัว” ในหัวไชเท้า และมีคำว่า “ราก” ในรากบัว แต่คนญี่ปุ่นนั้นจะระบุคำว่า “ราก” ในคำเรียกนั้น ๆ คือคำว่า 根/kon/ หรือ/ne/ ส่วนเผือกมันเทศมันฝรั่งในภาษาไทยจะเรียกเป็นคำ ๆ แต่ภาษาญี่ปุ่นมีคำว่า 芋/imo/กำกับไว้ท้ายคำส่วนแครอท นั้นทั้งคนไทยและคนญี่ปุ่นเรียกโดยทับศัพท์คำ ภาษาญี่ปุ่นเขียนทับศัพท์คำที่มาจากภาษาต่างประเทศด้วยตัวอักษรคะตะคะนะ ในส่วนการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Componential analysis) ของการนำผักมาเป็นวัตถุดิบเพื่อใช้ประกอบอาหารต่าง ๆ ใช้แนวความคิดของ Nida (Nida, 1979) เป็นหลักในการวิเคราะห์จะเห็นการใช้คำเรียกผักต่างกันคือ 1) สภาวะที่คงอยู่ 2) ส่วนต่าง ๆ ของผักที่นำมารับประทาน 3) วิธีที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงผัก 4) วิธีที่ใช้ปรุงเป็นอาหาร 5) วิธีการนำไปรับประทาน 6) อาหารที่นำมารับประทานด้วยกัน 7) วิธีถนอมอาหาร สามารถแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงองค์ประกอบทางความหมายของคำว่า “ผัก”

องค์ประกอบทางความหมาย		คำเรียกผัก ภาษาญี่ปุ่น /jasai/
1. สภาวะที่คงอยู่	ดิบ (生/nama/)	+
	สุก (แก่) (熟した/dzuku/fita)	+
	แห้ง (ตาก, อบ) (乾いた/kawaita)	+

องค์ประกอบทางความหมาย		คำเรียกผัก ภาษาญี่ปุ่น /jasai/
2. ส่วนต่าง ๆ ของผักที่ นำมารับประทาน	ราก (根/ne/)	+
	หัว	-
	ลำต้น (茎/kwuki/)	+
	ใบ (葉/ha/)	+
	ดอก (花/hana/)	+
	ผล (実/mi/)	+
	ลำต้นกลม (りん茎/rinke:)	+
3. การเตรียมผักเพื่อใช้ ปรุงอาหาร	เด็ด	-
	หั่น (切る/kiru/)	+
	ฉีก	-
	สับ	+
	ซอย (スライス/suraisu/)	+
	ตำ	-
	บด	-
4. วิธีปรุงเป็นอาหาร	แกง (カレー/kare:)	+
	ต้ม, ลวก (茹でる/juderu)	+
	ผัด (炒め/itame)	+
	ทอด (揚げる/ageru/)	+
	ยำ (サラダ/sarada/)	+
	ปิ้ง, ย่าง (焼く/jaku/)	+
	นึ่ง (蒸す/musuu)	+
	น้ำซุป (スープ/su:pu/)	+

ตารางที่ 2 แสดงองค์ประกอบทางความหมายของคำว่า “ผัก” (ต่อ)

องค์ประกอบทางความหมาย		คำเรียกผัก ภาษาญี่ปุ่น /jasai/
5. วิธีการนำมารับประทาน	โรย (かける/kakeru/)	+
	ใส่ (入れる/ireru/)	+
	ผสม (ミクス/mikusu/)	+
	จิ้ม	-
	ห่อ (ラップ/rappu/)	+
	ม้วน (ロール/ro:ru/)	+
6. วิธีถนอมอาหาร	ดอง (漬ける/tsukeru/)	+

สรุปคำเรียกผัก 野菜/jasai/ จากตารางที่ 2 ได้ดังนี้

- 1) สภาวะที่คงอยู่ [+ ดิบ สุก (แก่) แห้ง (ตาก, อบ)]
- 2) ส่วนต่างๆของผักที่นำมารับประทาน [+ ราก ลำต้น ใบ ดอก ผล ลำต้นกลม]
- 3) การเตรียมผักเพื่อใช้ปรุงอาหาร [+ หั่น สับ ซอย]
- 4) วิธีปรุงเป็นอาหาร [+ แกง ต้ม, ลวก ผัด ทอด ยำ ปิ้ง ย่าง นึ่ง น้ำซุ๊ป]
- 5) วิธีการนำมารับประทาน [+ โรย ใส่ ผสม ห่อ ม้วน]
- 6) วิธีถนอมอาหาร [+ ดอง]

จากตารางที่ 2 พบว่า มโนทัศน์ของคนญี่ปุ่นมีการจำแนกผักเป็นผักดิบ (生野菜/namajasai/) และผักแห้ง เพราะคนญี่ปุ่นมีนำผักมาตากแห้ง หรืออบแห้ง เช่น เห็ดหอม มีทั้งเห็ดหอมสด และเห็ดหอมแห้ง (乾シ椎茸/hofiji:take/) และมีการนำใยสีขาวของฟักเขียวหรือบวบมาตากแห้งเรียกว่า “คัมเปียว” (乾瓢/kampjō:/) คนญี่ปุ่นใช้คัมเปียวในอาหารประเภทต้ม ผัด ยำและใส่ในข้าวปั้นญี่ปุ่นที่เรียกว่า “ซูชิ” คนญี่ปุ่นไม่มีคำเรียกผักที่ใช้ส่วนหัว ส่วนการเด็ดผักนั้นไม่พบ

เนื่องจากคนญี่ปุ่นจะมีการชอยผัก และมีวิธีการหั่นหลากหลายรูปแบบมาก และไม่พบคำว่าเผือก สับ ตำ และบดมาใช้กับผัก แต่มีการใช้การตำและบดกับจำพวกขิง และเมียวกะในการทำเป็นยา ส่วนเรื่องการทำอาหารประเภทแกง คนญี่ปุ่นจะทำแกงกะหรี่โดยใส่ผงเครื่องเทศ (ผงกะหรี่) ไม่ใส่กะทิเหมือนแกงของคนไทยคนญี่ปุ่นไม่ทานน้ำพริก และไม่พบคำว่า “จิ้ม” ด้วย ส่วนวิธีถนอมอาหารโดยวิธีการดองนั้นจะใช้ผักจำพวก หัวไชเท้า ผักกาดขาว แครอท เป็นต้น

นอกจากนี้พบว่า ญี่ปุ่นได้มีการทำผักดอง 漬物/tsukemono/ ‘ทซึเคะโมโนะ’ การทานผักดองเป็นวิธีการกินของคนญี่ปุ่นที่ได้ฝังรากลึกในสังคมญี่ปุ่น ผักดองของคนญี่ปุ่นมีประวัติศาสตร์ความเป็นที่ยาวนานพอสมควร จวบจนปัจจุบันคนญี่ปุ่นยังทานผักดองเป็นอาหารเคียงกับอาหารชนิดอื่นด้วย เนื่องจากการเพิ่มรสชาติ และสีสันทให้แก่อาหารญี่ปุ่น

คนญี่ปุ่นมีประเพณีและความเชื่อเกี่ยวกับผัก คนญี่ปุ่นจะทานผักที่เป็นสมุนไพร 7 อย่างคือ せり/seri/ ‘ผักชีญี่ปุ่น’, なずな/nazuna/ ‘นะสึนะ’, すずしろ/swuzujiro/ ‘ซึสึชิโรชะ’, すずな/swuzuna/ ‘ซึสึนะ’, ごぎょう/kog'yo:/ ‘โกะเงียว’, はこべら/hakobera/ ‘ฮะโคเบะระ’ และ ほとけのさ /hotokenodza/ ‘โฮโตะเคนโนะสะ’ เพื่อป้องกันโรคไข้หวัด และโรคภัยอื่น ๆ ทานในวันที่ 7 หลังปีใหม่โดยใส่ลงไปในช่วงต้ม

นอกจากนี้ คนญี่ปุ่นมีความเชื่อเกี่ยวกับผัก ที่ใช้ปรุงในอาหารมงคลในวันขึ้นปีใหม่ ดังต่อไปนี้

蓮根/renkon/ ‘รากบัว’ คนญี่ปุ่นมีความเชื่อว่า รากบัวมีลักษณะเป็นรู หมายถึง ปีใหม่จะเป็นปีที่มองเห็นอนาคตที่ดี 漬物/tsukemono/ ‘ผักดอง’ สีขาว แดง หมายถึง เชื่อมมิซุซึกิ ที่ใช้ในงานมงคล

アーティチョーク/a:te:tjo:kw/ ‘ดอกอาร์ติโชค’ ในภาษาญี่ปุ่นเมื่อเขียนด้วยอักษรคันจิออกเสียงว่า 長老喜/tjo:ro:gi/ ‘โจโรจิ’ หมายถึงว่า มีอายุยืน มีความสุข ดอกไม้นี้จึงถือเป็นดอกไม้มงคล

เทศกาลโอบัง (お盆) ซึ่งเป็นเทศกาลที่ปลอบประโลมวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ตามความเชื่อทางศาสนาพุทธนั้นดวงวิญญาณของบรรพบุรุษจะกลับมาสู่โลกมนุษย์ในช่วงเทศกาลดังกล่าว คนญี่ปุ่นได้กำหนดเทศกาลนี้เป็นวันหยุดในวันที่ 13-15 สิงหาคม ในเทศกาลโอบังคนญี่ปุ่นจะนำโซนาอะมะโนะ (お供之物) ซึ่งเป็นของสำหรับเช่นไหว้ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ได้แก่ อาหาร ดอกไม้ ผลไม้ และผัก สำหรับที่นำมาใช้นั้นเป็นผักที่มีอยู่ในหน้าร้อนคือ มะเขือม่วงและแตงกวา โดยนำแตงกวามาทำเป็นพาหนะรูปม้า โดยมีความเชื่อว่าม้ามีความว่องไว จึงใช้ในการรับดวงวิญญาณเข้ามาในบ้าน ส่วนมะเขือม่วงทำเป็นพาหนะวัวใช้เพื่อส่งดวงวิญญาณกลับไป

โลกทัศน์ในการมองสีของผักของคนญี่ปุ่นคล้ายคลึงกับคนไทยเช่นพูดถึงสีแดงก็หมายถึง มะเขือเทศ ซึ่งไม่ได้แตกต่างจากคนไทย แต่ถ้าพูดถึงมะเขือที่ใช้ทำอาหารนั้นคนไทยจะต้องนึกถึงสีเขียว ของมะเขือยาว มะเขือเปราะ ในทางกลับกันคนญี่ปุ่นจะนึกถึงสีม่วงของมะเขือม่วง ส่งผลให้เห็นว่าโลกทัศน์ในการมองสีผักของคนญี่ปุ่นนั้นมีทั้งความเหมือนและแตกต่างกับของไทยในเรื่องการมองสีผัก ในงานวิจัยนี้พบว่า คำเรียกผักได้ถูกนำมาใช้ในสำนวนญี่ปุ่น เช่น

鴨が葱を背負って来る /kamo ga negi o seottekurur/
‘เปิดป่าแบกต้นหอมมา’ สำนวนนี้เปรียบเทียบว่าการกระทำของฝ่ายตรงข้ามนั้นสามารถส่งผลให้เกิดเรื่องดี ๆ ขึ้นซ้อน ๆ กัน กับทางฝ่ายเรา สำนวนนี้เปรียบเทียบว่าทั้งเปิดป่าและต้นหอมเป็นสิ่งที่ทานได้ทั้งคู่

瓜二つ/wuriputatsuw/ หมายถึง รูปร่างหน้าตาคล้ายกันมากเหมือนผักผ่าซีก **สำนวนนี้มาจากคำว่า 瓜/wuri/ หมายถึงคำรวม ๆ ที่ใช้เรียก แตงกวา และผัก ในสำนวนนี้หมายถึง ผัก เพราะเมื่อผ่าผักตามแนวตั้งออกเป็นสองซีก จะเห็นว่าทั้งสองซีกมีลักษณะเหมือนกัน (Uchida, 2538, น.74)

จากการวิเคราะห์คำเรียกผักญี่ปุ่นในครั้งนีพบปัญหา ดังต่อไปนี้

1) การกำหนดขอบเขตทางความหมายของคำว่า “ผัก” ไม่สามารถกำหนดความหมายที่ชัดเจนได้ เนื่องจากในการวิจัยในครั้งนี้ไม่ได้ลงพื้นที่ภาคสนาม เมื่อมีข้อสงสัยว่า “ผัก” นั้นครอบคลุมพืชผักชนิดใดบ้าง จึงไม่มีโอกาสที่จะถามผู้บอกภาษาชาวญี่ปุ่นได้

2) ในการค้นหาคำเรียกผักในพจนานุกรมของ Yamagawa (山川史郎, 2011) ไม่ปรากฏพบเห็นในคำเรียกผัก ส่วนพจนานุกรมออนไลน์ทุกฉบับมีการแสดงคำเรียกเห็นจำนวนมาก พบว่าพจนานุกรมที่ไม่ได้กำหนดในขอบเขตงานวิจัยในครั้งนี้มีชื่อเห็นในประเทศญี่ปุ่นมากถึง 83 ชนิดที่ทานได้ โดยใช้ประกอบการผัด การยำ และใส่ในน้ำซุ๊ป เป็นต้น งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้จัดพวกเห็นเป็นหนึ่งในจำพวกผัก

นอกจากนี้คำเรียกผักยังสะท้อนให้เห็นกระบวนการทางความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตต่าง ๆ ของคนญี่ปุ่น และแสดงให้เห็นโลกทัศน์ของคนญี่ปุ่นที่มีต่อผักในเรื่อง รูปทรง สี ขนาด ชนิดของอาหารที่ใช้ผักเป็นวัตถุดิบ วิธีการรับประทานอาหาร และมีคำเรียกผัก ปรากฏในสำนวนภาษาญี่ปุ่นด้วย คำเรียก “ผัก” แสดงให้เห็นว่าผักนั้นมีอยู่ในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนญี่ปุ่น และแสดงให้เห็นถึงสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับชาวเอเชียและชาวตะวันตกที่มีการรับวัฒนธรรมการกินผักซึ่งกันและกัน

การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Componential Analysis) ทางความหมายของคำว่า “ผัก” นั้นพบว่า คนญี่ปุ่นมีมโนทัศน์กับผักโดยเรียกตาม 1) สภาวะที่คงอยู่ 2) ตามส่วนต่าง ๆ ของผักที่นำมารับประทาน 3) การเตรียมผักเพื่อใช้ปรุงอาหาร 4) วิธีปรุงเป็นอาหาร 5) วิธีการนำไปรับประทาน 6) วิธีถนอมอาหาร

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาคำเรียกผักในภาษาญี่ปุ่นเปรียบเทียบกับในภาษาไทย เพื่อให้เห็นโลกทัศน์ และวิถีคิด ระหว่างคนญี่ปุ่นและคนไทยนั้นมีความแตกต่างกันอย่างไร

2. ควรได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสามารถสอบถามข้อมูลที่เป็นข้อสงสัยของผู้วิจัยกับผู้บอกภาษานั้น ๆ โดยตรง จะทำให้ได้ข้อมูลในการวิจัยถูกต้องและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- โคคุไซ นิฮอนงะ เคนคิวกะ. (2548). 12 เดือนในญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ : ภาษาและวัฒนธรรม.
- ชุมพล ซีรดานนท์. (2549). **เดินบนวิถีญี่ปุ่นศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ : รามการพิมพ์.
- พรรณพิไล นาคธน. (2543). **หน้าต่างสู่โลกกว้างญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ : หน้าต่างสู่โลกกว้าง.
- มณฑา พิมพ์ทอง. (2543). **ธรรมเนียมญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ : โรงเรียนสมาคมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- ยูชิตะ ทามาโอะ. (2538). **รวมสำนวนญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- สุธาทิพย์ รัฐปัทย์. (2558). **การศึกษาคำเรียกพืชผักในภาษาเขมรมาตรฐานตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อิกาวา ทิชูโมโต และคณะ. (2541). **กระจกส่องญี่ปุ่น**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สมาคมเทคโนโลยี (ไทย - ญี่ปุ่น).
- อีโรตะ ชิเอโกะ. (2553). **สิ่งมงคลญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ : แอทมี พรินติ้ง.
- Berlin, B. & Kay, P. (1969). **Basic Color terms: Their universality and evolution**. Berkeley : University of California Press.
- Frake, C. O. (1980). **Language and Culture Description: Essays**. Standford. Calif : Standford University Press.

- Lehrer, A. (2009). **Wine and Conversation**. (2nd ed). New York : Oxford University Press.
- Nida, Eugene A. (1979). **Componential Analysis of Meaning : An Introduction to Semantic Structure**. (2nd ed.). Paris : Mouton Publisher.
- Ullmann, Stephen. (1977). **Semantics An Introduction to the Science of Meaning**. Oxford : Basil Blackwell.
- 今田慈子. (1993). 『発音』. 凡人社.
- 新村出. (1998). 『広辞苑』. 第5版. 岩波.
- 山川史郎. (2011). 『小学館の図鑑・植物』. 小学館.
- 田村侑. (1997). 『学研の図鑑・植物』. 学研.
- 松村明 (1995). 『大辞典』第2版. 三省堂.
- 野菜ナビ. (n. d.). Retrieve from <http://www.yasainavi.com/survey-2017-9/>
- 旬の食材百科 - FoodsLink.jp フーズリンク. (n. d.). Retrieve from <http://foodslink.jp/syokuzaihyakka/index.htm/survey-2017-9/>
- 厚労省. (2012). 日本人が一番食べる野菜は何か. (n. d.). Retrieve from <http://news.tbs.co.jp/newseye/>

วรรณกรรมรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์

พระเจ้ากรุงธนบุรีสู่นาฏกรรม

The King's composition on Ramakien Literature of King Thonburi to Dramatic Performance

ไพโรจน์ ทองคำสุก¹

Pairoj Thongkumsuk

บทคัดย่อ

พระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ในพระเจ้ากรุงธนบุรี นับเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ตั้งแต่เมื่อต้นรัชกาล แม้การศึกษาสงครามในรัชกาลของพระองค์จะมีมาก แต่เมื่อยามว่างศึกสงครามก็ทรงปรึกษาหารือรวบรวมบทรามเกียรติ์ที่มีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ทรงรวบรวมไว้ถึง 4 ตอนคือ ตอนที่ 1 ตอนพระมงกุฎ ตั้งแต่พระมงกุฎประลองศรจนถึงพระลบมาช่วยให้หนีได้ ซึ่งเป็นเรื่องตอนท้ายของเรื่องรามเกียรติ์ แต่ก็ทรงพระราชนิพนธ์เป็นเล่มแรก ตอนที่ 2 ตอนหลุมานเกี่ยวนางวานริน สังหารวิรุณจำบัง จนถึงท้าวมาลีวราชมา ตอนที่ 3 ตอนท้าวมาลีวราชว่าความจนทศกัณฐ์เข้าเมือง ตอนที่ 4 ตอนทศกัณฐ์ตั้งพิธีทรายครด พระลักษมณ์ต้องหอกกบิลพัสดุ์ จนถึงหลุมานผูกผมทศกัณฐ์กับนางมณฑิรา เนื้อความในตอน 2-4 มีความต่อเนื่องกัน พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงมีพระราชประสงค์ที่จะฟื้นฟูละครหลวงให้เหมือนเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งสูญหายไปในการเสียกรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ.2310 ละครหลวงต่างพลัดพราก หลบหนีไปอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ซึ่งพระองค์ก็ให้คนออกติดตามค้นหา กลับมายังเมืองหลวง และรวบรวมฝึกหัดละครผู้หญิงของหลวงขึ้น โดยใช้บทพระราชนิพนธ์ของพระองค์ นับเป็นการฟื้นฟูทั้งตัวบทละครเรื่องรามเกียรติ์ และการแสดงละครผู้หญิงของหลวงขึ้นใหม่ในสมัยกรุงธนบุรี มีการแสดงละครผู้หญิงของหลวงมาจนถึงรัชกาล แม้ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ก็ยังคงมีการแสดงละครผู้หญิงของหลวงแต่จะใช้บทพระราชนิพนธ์ของแต่ละรัชกาล

¹ราชบัณฑิตยสภา สาขานาฏกรรมไทย สำนักศิลปกรรม, นักวิชาการการละครและดนตรี
สำนักการสังคีต กรมศิลปากร

จนถึงกาลเวลาในปัจจุบันละครผู้หญิงของหลวงได้มีการเปลี่ยนแปลงปรับใช้ชื่อตัวละครใน เพื่อให้สอดคล้องกับละครนอก หากเป็นเรื่องรามเกียรติ์ก็จะนิยมจัดแสดงในรูปแบบของการแสดงโขน ส่วนละครในนิยมแสดงเฉพาะเรื่องอิเหนาและอุรุฑูเท่านั้น ทำให้มีการนำบทพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ของพระเจ้ากรุงธนบุรีมาจัดแสดงในรูปแบบการแสดงโขนอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาพบว่า พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์ของพระเจ้ากรุงธนบุรีมีเอกลักษณ์เฉพาะ คือรูปแบบคำประพันธ์เป็นกลอนบทละคร ฉันทลักษณ์ไม่จำเป็นต้องมีสัมผัสกับวรรคอง หรือสระเสียงยาวกับสระเสียงสั้นสัมผัสกันได้ และเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงเน้นเพลงหน้าพาทย์ ตลอดจนการดำเนินเรื่องที่มีความแตกต่างจากรามเกียรติ์สำนวนอื่น นอกจากนี้ยังพบว่าการแสดงที่ใช้บทพระราชนิพนธ์ของพระองค์เป็นการแสดงละครผู้หญิงของหลวงที่มีรูปแบบการแสดงเฉพาะคือ ใช้ผู้หญิงแสดงล้วน ผู้แสดงมีรูปร่างหน้าตางดงาม ผู้แสดงมีความสามารถรำได้เป็นอย่างดี เครื่องแต่งกายถูกต้องตามจารีตการแสดงละคร ดนตรีวงปี่พาทย์ไม้นวม และแสดงตามบทละครของหลวงจากบทพระราชนิพนธ์

คำสำคัญ: วรรณกรรม รามเกียรติ์ พระเจ้ากรุงธนบุรี นาฏกรรม

Abstract

The Ramakien plays by King Thonburi were the most worth literature masterpiece. He did these writings since the beginning of his reign even though there were many wars during his dynasty. However, whenever he had free time, he would consult and gather data of the Ramakien plays since Ayuthaya period by his writings. There were 4 episodes: The 1st episode was Phra Mongkuth in his maneuver of the arrow and Phra Lop came to help him to run away which this episode was in the end of Ramakien, but King Thonburi wrote the 1st play. The 2nd episode was Hanuman courted Nang Wannarin by killing

Virunjambang and King Maleewaraja. The 3rd episode was King Maleewaraja conducted a case till Thossakan entered the city, and the last episode was Thossakan took Sayklod rite, Phra Lak got Kabilapath spear till Hanuman held Thossakan and Monthokiri's hair together. By the stories in episode 2 to 4 continuously, King Thonburi desired to restore royal drama as in the same time as Ayuthaya period which was ruined because of the loss of Ayuthaya to Burma in 2310B.E. The royal drama masters were separated from Ayuthaya by scattering to live in others upcountries. Then, King Thonburi had the royal command to call them back to Thonburi city again for practising royal women drama as in his plays that was the starting of restoring Ramakien plays in royal women drama performances in Thonburi reign until the last of his reign. At the beginning of Rattanakosin reigns, royal women drama performances were also found, but they performed as per each reign's plays until changed the name of royal women drama and called Lakorn Nai in relation to Lakorn Noke which was played by all men actors and bringing the performance of Ramakien to show, usually performed in Khon performance. For Lakorn Nai, it was a popular play in I-Nao and Unnaruth only, hence, there were bringing Ramakien plays by King Thonburi to perform more often too.

The study found that the Ramakien plays by King Thonburi had the unique identity of being the plays as unrhymed Thai verse as singing in drama, the type of play was no need to have internal and external rhymes between any sentences or long vowels. It can be harmonious with short vowels and the song would emphasize Na Path song, together with the continuity of story was different from others plays. Besides,

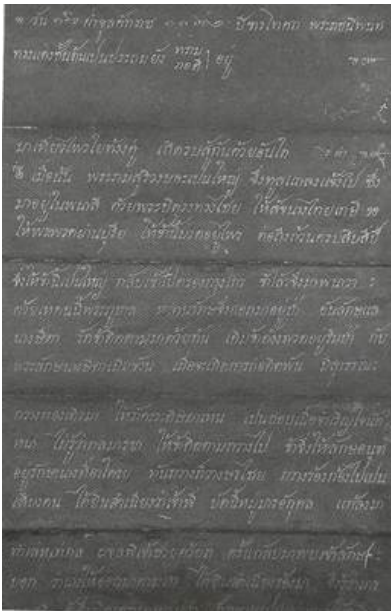
these performances of King Thonburi plays were shown by all women who were the most beautiful and had many skillful performers in Thai Classical Dance. The costumes were correct according to the tradition of performances with the music by Pli Path of gentleness wooden and performed like the royal plays.

Keywords: Plays, Ramakien, King Thonburi, Dramatic Performances

วรรณกรรมรามเกียรติ์ ถือเป็นวรรณกรรมคู่บ้านคู่เมือง เป็นวรรณกรรมที่สำคัญของไทยมาแต่โบราณ คนไทยรู้จักในรูปแบบของ บทละคร นิทาน และศิลปะการแสดง ตลอดจนศิลปะแขนงอื่น ๆ เช่น จิตรกรรม และประติมากรรม รามเกียรติ์มิใช่เรื่องที่กำลังเกิดขึ้นในประเทศไทยแต่มีที่มาจากเรื่อง “รามายณะ” ในประเทศอินเดีย (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2534, น.13)

รามเกียรติ์ปรากฏในรูปแบบการแสดงอย่างแพร่หลายคือรามเกียรติ์คำพากย์ที่ใช้ประกอบการแสดงหนังใหญ่ ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น ต่อมา มีการเล่นหุ่นโดยใช้บทรามเกียรติ์ประกอบการแสดง และเมื่อปรากฏมีการแสดงขึ้น เริ่มแรกก็นำคำพากย์ในการแสดงหนังใหญ่มาใช้บ้าง แต่มิได้มีการบันทึกเป็นตัวบทโคลง คงใช้การด้นของผู้ทำหน้าที่พากย์ เจรจาให้ตัวโคลง ต่อมาในสมัยอยุธยาตอนปลายการแสดงละครเป็นที่นิยม จึงเกิดมีบทละครเรื่องรามเกียรติ์ขึ้น แต่บทละครเรื่องรามเกียรติ์สมัยกรุงศรีอยุธยากระจัดกระจายไปเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ.2310 ต่อมาผู้มีผู้แต่งบทละครเรื่องรามเกียรติ์ กันมาอย่างต่อเนื่อง คือ บทละครเรื่องรามเกียรติ์ของพระเจ้ากรุงธนบุรี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้น บทละครเรื่องรามเกียรติ์ของพระเจ้ากรุงธนบุรี นับเป็นการรวบรวมในครั้งแรก หลังจากที่เสียกรุงศรีอยุธยาให้แก่พม่า

พระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงดำริที่จะฟื้นฟูละครหลวงให้เหมือนครั้งกรุงศรีอยุธยาแบบแผนละครหลวงไม่สาบสูญไปเสียทีเดียว เนื่องจากตัวละครหลวงต่างหลบหนีไปอยู่ตามหัวเมือง และมีผู้รู้เห็นลักษณะการเล่นละครหลวงหรือละครโน เช่นเจ้าฟ้าพิณทวติพระราชธิดาของสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ เป็นต้น ซึ่งอยู่มาจนถึงสมัยกรุงธนบุรีเมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงตีได้เมืองนครศรีธรรมราช เมื่อพ.ศ.2312 ได้ละครผู้หญิงของเจ้านครฯ ซึ่งก็คือพวกละครหลวงที่หนีไปจากกรุงเก่าได้ไปเป็นครูฝึกหัดสมทบกับพวกละครที่รวบรวมจากที่อื่นๆ จึงหัดละครหลวงขึ้นใหม่ครั้งกรุงธนบุรี และครั้งนั้นก็ถือแบบแผนอย่างครั้งกรุงเก่า คือมีละครผู้หญิงของหลวงเฉพาะโรงเดียว (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2546, น.330)

ภาพสมุดไทดำบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระเจ้ากรุงธนบุรี
วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม 1, 4 และ 6
(ไพโรจน์ ทองคำสุก, ผู้ถ่ายภาพ, 2532)

คุณลักษณะของบทละครเรื่องรามเกียรติ์ของพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงตั้งพระราชหฤทัยเป็นอย่างมากในการจดบันทึก และทรงใช้ความประณีตบรรจงเป็นสมุดไทยดำเขียนด้วยเส้นทอง และมีบอกเวลาที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้อย่างชัดเจน ดังนี้ “วันอาทิตย์ เดือน 6 ขึ้นค่ำหนึ่ง จุลศักราช 1132 (พ.ศ.2313 ปีที่ 3 ในรัชกาล กรุงธนบุรี) ปีชลา โทศก” มีความสมบูรณ์ด้านการพระราชนิพนธ์ ทรงบอกเพลงหน้าพาทย์ไว้อย่างเหมาะสมโดยตลอด ทรงแบ่งเนื้อเรื่องไว้ 4 เล่มสมุดไทยดังนี้

เล่ม 1 ตอนพระมงกุฎ ตั้งแต่พระมงกุฎตั้งแต่พระมงกุฎประลองศรจนถึงพระหลบมาช่วยให้หนีได้

เล่ม 2 ตอนหนุมานเกี่ยววานริน สंहารวิรุณจำบัง จนถึงท้าวมาลีวราชมา

เล่ม 3 ตอนท้าวมาลีวราชว่าความจนทศกรรฐ์เข้าเมือง

เล่ม 4 ตอนทศกรรฐ์ตั้งพิธีทรายกรด พระลักษมณ์ต้องหอกกบิลพัสดุ์ จนถึงหนุมานผูกผม

ทศกรรฐ์กับนางมนโทคีรี

เมื่อพิจารณาจากเล่มสมุดไทยดำเห็นว่าจะทรงพระราชนิพนธ์ตอนพระมงกุฎก่อนเพราะเป็นเล่มหนึ่ง ส่วนเล่มที่ 2-4 เนื้อเรื่องเป็นไปตามลำดับ นอกจากนี้ น่าจะมีบทพระราชนิพนธ์ตอนอื่นด้วยเพราะในจดหมายเหตุความทรงจำกรมหลวงนรินทรเทวีบันทึกบทร้องสั้นๆ ตอนพระฤๅษีโคบุตรพาหนุมานไปถวายทศกัณฐ์ ซึ่งทางโคลงละครเรียกว่าตอนถวายลิง แต่ไม่ปรากฏต้นฉบับทั้งตอนหลงเหลืออยู่ (เสาวณิต วิงวอน, 2555, น.207)

ตัวอย่างบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์พระเจ้ากรุงธนบุรี

ตัวอย่างตอน พระมงกุฎ

มาจะกล่าวบทไป	หน่อในอวดารรังสี
หาผลปรนนิบัติชนนี้	ทั้งพระฤๅษีมีญาณ
วันหนึ่งชวนน้องเข้าพาทิ	พระมุนีจงโปรดเดฉาน
ข้าใส่ไร่เกลือกคนภัยพาล	ขอประทานรำเรียนวิชา

ฤๅษีรักจวบกระหม่อมเกศ สอนให้เล่าเวทคาถา

ฯ เจรจา ๓

หฤตีกุณฑลกองวิทยา เจ็ดราตรีศรผุดพลัน

ฯ ตระ ๓

จึงประสิทธิ์ประสาทอนุศิลป์ เจ้าจินดารมณห์หมายมั่น
เมื่อลั่นชั้นซ้ามนตร์พลัน สรรพโลกไม่ทนฤทธา

ฯ เจรจา 4 คำ ๓

ฝ่ายสองกุมารเรียนเสร็จ ได้ทั้งกำไลละเม็ดคาถา
รับเอาอนุศิลป์มา ลาล่าหาผลพนาลี

ฯ เข้าม่าน ๓

ครั้นถึงกาลวาดพนาลัย ปราศรียน้องลบเรื่องศรี
ฝ่ายพี่จะแผลงฤทธิ ยิ่งรังต้นนี้ให้ขาดไป

ฯ 4 คำ ๓

เจ้าลบลว่าใหญ่ถึงแสนวา ข้าเจ้าเห็นหาหักไม้
พระมงกุฎก็วางศรซัย สนั่นไปถึงชั้นพรหมา

ตระเข็ด

ถูกรังต้นใหญ่สินขาด ยับเย็นพินาศดังฟ้าผ่า
แล้วกลับต่อว่าอนุชา น้องยาจะว่าประการใด

ฯ 4 คำ ๓

(วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม 1, 2534, หน้า 7-8)

ตัวอย่างตอน หนุมานเกี่ยววานริน

ชาตรี

ขวัญเอยขวัญตา
พี่จะติดตามต่อไพร่
ว่าพลางทางรวบรังรัด
คุณแรงแข็งขันหรือไร

กรุณาบ้างเถิดมารศรี
ปราณีเหมือนนอวยชัยไป
เออนี้หยิกกัดเป็นไฉน
พิศพินกันไปเป็นไกล

ฯ คูกุพาทย์ 4 คำ ฯ

ร้าย

วานรินตรีตรวดครั้นเครง
สาปไม่พินก็จะทวนเวทนา
เออนี้ทำไมมารังรัด
ไปเสียไปเข้าไม่ประเวณี

เจ้าข้าเอ๋ยข่มเหงทำข้า
ข้าหายอ้อมไม่ภูมิ
สะบัดพลางทางว่าน่าบัดสี
อย่าหยักเหยาเข้าชี้กวนใจ

ฯ 4 คำ ฯ

เจ้าเอยเจ้าพี่
ถึงอยู่ไม่ชูล้อลย
ว่าพลางทางทำเป็นคลาไคล
เช่นพี่หรือจะมีเจตนา

มารศรีอย่าหม่นหมองไหม้
จงสำราญบานใจจะขอลา
ทำไมมายุดชายผ้า
ฉุดผ้าข้าไยเทวี

ชาตรี

กลับนั่งแนบน้องเจรจา
จะอยู่ก็ไม่ไยดี
ว่าพลางทางโอบอุ้มน้อง

กรุณาบ้างเถิดอย่าผินหนี
จะไปก็มีให้โคลคลา
คืนเข้าถ้ำทองคุดหา

ฯ เสมอ ฯ

(วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม 1, 2534, น.42-43)

ตัวอย่างตอน ท้าวมาลีวราชว่าความ

ข้า

เมื่อนั้น

สงสัยในพจนวาที
ดีร้ายการจะก่อเกิดเคื่องแค้น
แม่นตีหรือจะมีภัยมา
แม้นมันมันทำเขาก่อน
หรือจริงสิ่งซึ่งมันว่าไป
ครั้นกูจะปราศรียต่อ
ครั้นกูจะไม่เจรจา

พระทรงทศธรรมรังสี
มีมโนในนิงจินดา
จึงจะแสนสาหัสกันเช่นฆ่า
ปรีชาลงนสนเท่หีใจ
เขาจึงราษฎรอนม้วยไหมด
ท้าวไทกลับนึกตริกตรา
หน่อทรถจะกังขา
มิรู้ว่าเป็นประการใด

ร้าย

คิดแล้วจึงร้องประกาศ
มาเป็นพยานกันไว้

เทวราชเรื่องฤทธิน้อยใหญ่
เรจักไถ่ถามข้อคดี

ฯ 10 คำ ฯ

ยานี

มาจะกล่าวบทไป
ผู้ทรงมหิทธิฤทธิ
คือองค์ท้าวมาลีวราช
เสด็จอยู่สมรมภูมิชัย
กับด้วยพระลักษมณ์พระราเมศ

ถึงไทยเทพท้าวราศี
เรื่องศรีทิพโสตรู้ไป
พระบาทบพิตรเป็นใหญ่
จะไถ่ถามความกุ่มกัณฑ์
เทพเจ้าเรื่องเดชผายผัน

ฯ เพลง ฯ

ก็ชวนกันเข้าคมคัล

อัญชูลีท้าวมาลี

ฯ โคมเวียน 6 คำ ฯ

(วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม 1, 2534, น.56-57)

ตัวอย่างตอน ทศกรรฐตั้งพิธีทรายกรด

จึงตรัสกับหมู่สุรราช	ประภาษแก่मारยักขา
ทั้งพวกอำมาตย์เสนา	กูได้มหารูจี
ท่านเร่งเกษมเปรมใจ	อย่าครั้นคร้ามขามใครยักซี
อันลักษณะณแสรามขุนกระบี่	นำที่จะม้วยพิราลัย
กูฝัดมึงแต่สองสามวัน	เท่านั้นดอกแล้วจะม้วยใหม่
มโหทรเร่งคุมอสุรไป	ปลุกโรงพิชัยพิธี
โดยยาวใหญ่สามสิบเก้าห้อง	ให้กูกองด้วยแดงแสงศรี
ทั้งรูปเทียนตามรูจี	ดอกไม้แดงดีสิบเจ็ดพรรณ
จงประดับประดาธราลัย	อำไพพิงพิศเฉิดฉิน
อบอวยกระจายจรจวงจันทร์	อำพันรสกลินโอสาร์
ทั้งเจ็ดประการแก้ววิเศษ	จะบูชาพระเวทคาถา
กับหอกกบิลพัทสาตรา	ณ ท่าทางเชิงพระเมรุบรรพต
ยังที่ละเอียดอ่อนแดง	ศรีแสงนามชื่อว่าทรายกรด
เร่งคุมอสุรีมียศ	กฏหมายกิจการทั้งปวงไป
หนึ่งให้แกะดินเจ็ดท่า	จะปั้นรูปเทวาน้อยใหญ่
เข้าบูชาคุณท์กองไฟ	อย่าให้ใครรู้จงลีลา

๗ เจรจา 44 คำ ๗

เมื่อนั้น	จึงมโหทรमारยักขา
รับสั่งดีใจออกมา	ก็พาอสุรพันหนึ่งไป

๗ กราว เขต ๗

(วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม 1, 2534, น.85-86)

ลักษณะคำประพันธ์อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในบทรามเกียรติ์

1. แต่งด้วยกลอนบทละคร ดำเนินความยาวติดต่อกันไป บทหนึ่งมี 4 วรรค วรรคหนึ่งมีตั้งแต่ 4 – 12 คำ หรือมากกว่านี้

2. มีข้อมูลกำกับว่าทำอะไรอะไร อย่างไรกับตัวบทละคร เช่น ทรงแปลงใหม่ และทรงแทรก เป็นต้น

3. คำขึ้นต้นบทนอกจากจะใช้คำว่า เมื่อนั้น บัดนั้น มาจะกล่าวบทไป ตามแบบฉบับกลอนบทละครแล้ว ยังมีการขึ้นต้นคำอื่นตามลักษณะกลอนเพลงเช่น เจ้าพี่ ยอดมิ่ง ขวัญตา การใช้คำขึ้นต้นบท “เมื่อนั้น” และ “บัดนั้น” ไม่จำกัดว่า “เมื่อนั้น” จะใช้กับผู้สูงศักดิ์ “บัดนั้น” จะใช้กับผู้ต่ำศักดิ์

4. การสัมผัส ไม่จำเป็นต้องมีสัมผัสกับวรรครอง หรือสระเสียงยาวกับสระเสียงสั้นสัมผัสกันได้

5. การกำหนดเพลงหน้าพาทย์ ได้แก่ ตระ เสมอ เข้าม่าน เชิด พญาเดิน บาทสกุณี โอด มโนราโอด ครวญ สาธการ คุกพาทย์ กลองโยน รุกข์ริ้น เชิดฉิ่ง เหาะ ตะบองกัน แผละแผละน้อย กราว กราวรำ กลม พิราบบ่า ปลูกต้นไม้ เตียว สระระ บุหรง พันพิลาป โคมเวียน ปฐม ชมตลาด มีเพลงหน้าพาทย์ที่ไม่ปรากฏในบทละคร ชั้นหลังเช่น ยักษ์ร้อง รอบก้อย ใช้เรือ ระเบ้าเทศ

6. การกำหนดเพลงร้อง ได้แก่ ซ้ำ ไอ้ ร่าย ยานี โทน ครวญ โอดครวญ ยิกิน มโนราโอด ชาตรี ไอ้โลม ซ้ำปรีบ ไอ้บูชากุณฑ์

7. การกำหนดเจรจา มีการบอกรายละเอียดเพิ่มเติม เช่น เจรจาตามสัตย์จริง เจรจาไม่ว่าเท็จ เจรจาปลอบ เจรจาโจทก์มาว่ากัน เจรจาพิพากษา เจรจาจิตใจ พิพากษา เจรจาปลอบหลาน เป็นต้น

นอกจากนี้บทพระราชนิพนธ์ในพระเจ้ากรุงธนบุรียังมีสำนวนภาษารวดเร็ว ฉับไวตรงไปตรงมา เป็นไปตามพระราชอัธยาศัยที่ฉับไวเปิดเผย พอพระทัยตรัสอย่างตรงไปตรงมา ไม่ชอบอ้อมค้อม เช่น เรียกทศกัณฐ์ว่า พ่อأي้อินทรชิต เป็นต้น

จากการศึกษาวิเคราะห์บทละครเรื่องรามเกียรติ์พระเจ้ากรุงธนบุรี จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงตั้งพระราชหฤทัยที่จะทรงใช้บทละครเรื่องรามเกียรติ์ของพระองค์ในการแสดงละครผู้หญิงของหลวง จึงทรงกำหนดเพลงร้องลงสรงโทน หรือเพลงละครเช่น ยานี โอโหลม ซ่าปี ไอ้บุชากุณท์ เป็นต้น แต่ในเวลาต่อมา มีผู้นำบทละครเรื่องรามเกียรติ์ของพระองค์มาแสดงในรูปแบบการแสดงโขน อีกประการหนึ่งการแสดงโขนได้มีวิวัฒนาการนำการแสดงละครในเข้าไปผสมผสาน แต่เดิมรูปแบบการแสดงโขนไม่มีบทโขนเป็นลายลักษณ์อักษร ผู้พากย์ เจรจาใช้วิธีการจดจำบทและบอกบทก่อนรำตามรูปแบบการแสดงโขน เมื่อการแสดงโขนและละครมาผสมผสานกันตัวบทจึงเป็นของละครเสียส่วนใหญ่ เฉพาะบทพากย์ เจรจาที่เป็นของโขน ซึ่งก็มีไม่มากนัก เพราะแต่โบราณการแสดงโขนจัดแสดงอยู่ไม่กี่ตอนเน้นตอนที่เกี่ยวกับการต่อสู้เสียเป็นส่วนใหญ่ แต่เมื่อนำบทพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ของพระเจ้ากรุงธนบุรีมาจัดแสดงโขนจึงต้องมีการปรับปรุงบทดังนี้ 1.รูปแบบคำประพันธ์ให้เป็นกลอนแปดตามความนิยมในปัจจุบัน 2.เพิ่มคำเจรจาในการโต้ตอบระหว่างตัวโขน 3. เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงทั้งเพลงร้องและเพลงหน้าพาทย์ 4. เพิ่มคำบรรยายการแสดงเช่นบอกตัวโขน บอกช่วงเวลา บอกสถานที่ จากการศึกษาค้นคว้าผู้เขียนพบบทโขนเรื่องรามเกียรติ์ที่ปรับปรุงมาจากพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์ของพระเจ้ากรุงธนบุรี ชุด “หอกกบิลพัสดุ์” ซึ่งกรมศิลปากร จัดแสดงในรายการศิลปิน-ศิลปากร ณ โรงละครแห่งชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2549 เรียบเรียงบทโดย นายปัญญา นิตยสุวรรณ ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ตัวอย่างบท ดังนี้

บทโขน ชุด หอกกบิลพัสดุ์

- ปี่พาทย์ทำเพลงวา -

(เปิดม่าน)

(เสนาयักรักษ์ มโหทร เปาวนาสุรนั่งตามที)

(ทศกัณฐ์นั่งเตี๋ยง)

- ร้องเพลงซ้ำปี -

เมื่อนั้น ทศเคียร สุริยวงศ์ ยักษี
เสด็จออก ท้องพระโรง รูจี พรั่งพร้อม เสนี น้อมวันทา

- ร้องเพลงเขมรปากท่อ -

จิงตรัส แก่หมู่ อสุรราช ประภาช แก่มาร ยักษา
ทั้งพวก อำมาตย์ เสนา กูได้ มหา รูจี
ท่านเร่ง เกษม เปรมใจ อย่างครันคร้าม ขามใคร ยักษี
อันลักษณ์ และราม ไพร หน้าที่ จะม้วย พิราลัย

- ร้องร้าย -

กูผิด มึงแต่ สองสามวัน เท่านั้น ดอกแล้ว จะม้วยไหม้
มโหทร เร่งคุม อสุรไป ปลุกโรง พิชัย พิธี
โดยยาว ไหญ่สาม สิบเก้าห้อง ให้กุก่อง ด้วยแดง แสงสี
ทั้งชุบ เทียนตาม รูจี ดอกไม้ แดงดี สิบเจ็ดพรรณ

- เจรจา -

ทศกัณฐ์ - กูจะไปตั้งใจมั่นภาวนา เผารูปเทวดาทั้งน้อยใหญ่ พร้อมทั้งปลุกเศก
หอกชัยนามกบิลพัสดุ์ เจ้าจงไปเร่งรัดจัดสรรให้ทันการ

มโหทร - มโหทรเสนาमार รับพระราชบัญชา กราบถวายบังคมถ้วนสามครา
แล้วคลานพัน รีบไปจัดการตามที่พระจอมอสุรีมีฤทธิธรมทรงบัญชา

(มโหทรคลานเข้าโรง)

- ร้องร้าย -

เมื่อนั้น ทศเคียร สุริยวงศ์ ยักษา
เสด็จจาก พระโรง รจนา ไคลคลา ไปสรง วาริน
(ไม่ต้องถือศรลงไป)

- ปี่พาทย์ทำเพลงต้นเข้มา่าน -

(รำลงเวทีล่าง)

(ปิดม่าน)

(เปลี่ยนฉากเปลี่ยนเป็นโรงพิธี ด้านหลังยกขึ้นเป็นม่านโปร่งให้พระอิศวร
กับเทพบุตรพาลีนั่งเทวดา 4 คน)

- ร้องเพลงชมตลาด -

ทรงภูษาธารเรศประดับเครื่อง	เรื่องรักอำไพเฉิดฉิน
ดุจดั่ง บรม พรหมินทร์	เหมือนอินทร์เลื่อนลอยเมฆา
ทรงมงกุฎ สว่างล วรรณเจียกเก็จ	เพชรระยับ ทับทรวง เลขา
ตาบติด วิจิตร เจษฎา	พาหุรัต ตรัสใส่ อัมรงค์

- ร้องรื้อร้าย -

รัตพระองค์ทรงทองปลายพระกร	บทจรดั่งพระยาราชาหงส์
ลีลา มาขึ้น รถทรง	ก็เหาะตรง ไปโรง พิธี

- ปี่พาทย์ทำเพลงเสมอมาร -

(ทศกัณฐ์รำเข้าโรง)

- ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด -

(ทศกัณฐ์ห่มผ้าสีแดงทรงราชรถออกพร้อมไพร่พล)

- เจรจา -

ทศกัณฐ์ - ทศเศียรอสูรเจ้าพระนครลงกา ทรงราชรถเคลื่อนทศโยธามาถึงโรงพิธี
แต่งพระองค์เป็นโยคีสีแดงล้วน จึงตรัสสั่งให้หยุดพักยักษ์กระบาวนั้นลงไว้
จับพระแสงหอกกบิลพัสดุ์ เสด็จคลาไคลลงจากราชรถเข้าสู่โรงพิธีศรีโสภณอ่าอำไพ

- ปี่พาทย์ทำเพลงพราหมณ์เข้า -

(เสนายักษ์หายเข้าพร้อมราชรถ ออกมานั่งข้างโรงพิธี ๔ คน)

(เปิดฉาก)

- ร้องเพลงตระนิมิต -

จึงเชิญ หอกแก้ว กบิลพัสดุ์ พาดบน เตียงแดง แสงไส
ใส่เพลิง เถกิง ฤทธิ์ไฟ บูชา หอกชัย ในพิธี
ปั้นรูป เทวา สุรารักษ์ ขุนยักษ์ปรีดีเปรมเกษมศรี
โยนใส่ ในกอง อัคคี อสุรี อ่านเวท ภาวนา

- ปี่พาทย์ทำเพลงรวิ -

(ทศกัณฐ์รำ)

(ดับไฟเวทีโรงพิธี)

(เปิดไฟเวทีภาคสวรรค์)

(เทวดาพาลีออกนั่งเตียงเล็ก)

(พระอิศวรออกนั่งเตียงใหญ่)

(เทวดา ๒ คน นั่ง ๒ ข้าง)

- ร้องเพลงยานี -

เมื่อนั้น พระสยาม ภูวญาณ นาถา
เอื่อนอรรถ โอองการ บัญชา ว่าแก่ เทพบุตร พาลี

- ร้องเพลงกระบองทอง -

บัดนี้ ทศกัณฐ์ อสุรา มันจะฆ่า เทพทั่ว ราศี
หุดีเพลิง เถกิง อัคคี ที่เชิง พระสุเมรุ บรรพต
ณ ท่า ละเอียด อ่อนแดง ศรีแสงนามชื่อว่าทรายกรต
เจ้าแปลง เป็นกระบี่ มียศ ให้ปรากฏเหมือนเมื่อเป็นพาลี

- เจรจา -

พระอิศวร - ไปทำลายพิธีของทศกัณฐ์ เพื่อช่วยให้พวกเทวัญคลายร้อนรน
ขอให้ท่านจงประสบผลสมปรารถนา จงรีบคุมเหล่าเทวาคลาไคลไปบัดนี้
เทวดาพาลี - เทวดาพาลีน้อมรับเทพบัญชา กราบถวายบังคมลาองค์พระศิวี
รีบจรรลีออกมาหน้าพิฆานชัยพร้อมพวกเทพไท่ติดตามมา

- ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด -

(ปิดม่าน)

(เวทีล่าง)

(เทพบุตรพาลีกกับเทวดา ๔ องค์ ออกกราเวทีล่าง)

- ร้องเพลงกระบี่ลีลา -

ฝ่ายเทพ พาลี คมคัล เชิญพระพร ผายผัน อาสา
มาจัด พลแปลง กายา เป็นภา - ษาราช พาลี
ฝ่ายเทวะ ทั้งนั้น บิดเบียน เหมือนหนึ่งวานรกระบี่ศรี
เหาะจาก ไกรลาส ศิริ เข้าทำลาย พิธี อสุรา

- ปี่พาทย์เพลงร้ว เชิด -

(เทวดาพาลีและเทวดาเข้าโรง)

(เปิดม่าน)

(ทศกัณฐ์ออกนั่งทำพิธีเฆารูปเทวดา)

(พาลีกับพลวานรออกรื้อโรงพิธีไล่ตีเสนาयักรัษหายเข้าไป)

- ร้องเพลงเข้าหลุดชั้นเดียว -

ฝ่ายทศ - กัณฐ์เห็น พาลี อ้ายนี้ สิตับ สังขาร์
หรือว่า หนุ่มาน แปลงมา ก็เข้า เช่นฆ่า ชิงชัย

- ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด -

(ลงเวทีล่าง)

(ปิดฉาก)

(เปลี่ยนฉากท้องพระโรงในมีทศกัณฐ์ปรึกษานางมณฑโต เสร็จเปลี่ยนเป็นตำหนัก
นอกท้องพระโรงใหญ่ หมายเหตุ ฉากสวรรค์เปลี่ยนเป็นฉากตำหนักใน
ให้ทศกัณฐ์กับนางมณฑโต)
(ทศกัณฐ์เข้ารบกับพาลี)

(รวบเวลาที่ลางรบทำเต็ม)
(ทศกัณฐ์สู้ไม่ได้หนีเข้าโรง)
(พาลีกับพลวานรแสดงอาการดีใจแล้วเดินเข้าโรง)
(เปิดฉาก)
(ทศกัณฐ์นางมณโฑออกนั่งเตียง)
(เปิดไฟเวทีบนฉากด้านหลังใน)

- ร้องเพลงพญาสี่เส้า -

จึงบอก มณโฑ มเหสีดูกร	แก้วพี่ พิสมัย
พี่เสีย พิธี เรื่องชัช	อัศจรรย์ ใจหัน ปัญญา
ด้วยพญา พาลี ตายแล้ว	น้องแก้วเอ๋ยกลับมาเช่นฆ่า
พี่คิดว่า หนุมาน ชาญุศักดา	แต่กำลัง กายา เหมือนพาลี

- ร้องร่าย -

นี่แหละ พี่อัศ - จรรย์ใจ	หรือไท อิศวร เรื่องศรี
ชูปองค์ พญา พาลี	มีน้ำ - จิตซัง พี่ยา
เพื่อจะ ให้พี่ แพ้ราเมศ	เหตุนี้ สงสัย หนักหนา
โอ้อว่า แก่นแก้ว แววดา	สร้อยฟ้า จะเห็นประการใด

- ร้องเพลงล่องลม -

เมื่อนั้น	มณโฑ คิริ ศรีใส
ทูลผัว ตัวบอก ความไป	อย่าสงสัย พระเจ้า โลกา
พระองค์ ทรงโลก ชาตรี	หรือจะมี น้ำจิต ริษยา
ดีร้าย หนุมาน แปลงมา	พญา พิเภกแนะ ให้ราวี่

- เจรจา -

ทศกัณฐ์ - ชะ ๆ อ้ายพิเภกชาติกาลิย์กษัตริย์ มิ่งลืมหมดญาติวังค์เผ่าพงศา
กูจะไปสังหารผลาญชีวาให้อาสน์ ด้วยหอกกบิลพัสดุ์ชาญุณกรรจเรื่องฤทธิ
ตรัสพลางพระจอมอสุรีลามณโฑผู้โสภา จับกบิลพัสดุ์เสด็จโคลคลาออกพระโรงอันรูจี

- ปี่พาทย์ทำเพลงปลายเข้ามา -

(ดับไฟฉากตำหนักใน)

(มโหทร เปาวนาสุร เสนายักษ์ออก)

(ทศกัณฐ์นั่งเตียง)

(เปิดไฟเวทีฉากห้องพระโรง)

- เจริจา -

ทศกัณฐ์ - ประทับนั่งบนบัลลังก์รัตนมณีที่ห้องพระโรงชัย พร้อมไปด้วยเสนา
ข้าราชกร พระจอมมอสุรินทร์ปิ่นเมืองมารมีพระราชบัญชา สั่งมโหทรเสนา
จัดโยธาหาญ กูจะยกออกไปรอนราญกับไพร่ จงเร่งรัดจัดพหลพลโยธีเป็นการไว

มโหทร - มโหทรเสนาผู้ใหญ่ได้รับสั่ง กราบถวายบังคมลาตรงมายังศาลาเวร
เกณฑ์โยธา ทั้งปีกซ้ายปีกขวากองหน้าและกองหลังพร้อมเสร็จ สั่งให้โกลทันนำ
ราชรถสุวรรณคันที่เคยเสด็จมาเทียบไว้กับเกยแก้ว ครั้นพร้อมเสร็จสำเร็จแล้วจึงกลับ
เข้าไป กราบถวายบังคมถว้สามคราทูลว่าโปรดเกล้า อันพหลพลโยธาข้าพระพุทธเจ้า
ได้จัดสรรเสร็จตามพระราชบัญชาของพระจอมกุ่มภัณฑ์แล้วละพระเจ้าข้า

ทศกัณฐ์ - ได้ทรงฟังว่าโยธานั้นพร้อมพร้อมคั่งคับที่ พระจอมมอสุรีปรีดาภิรมย์
โสมนัส พระหัตถ์ขวาค้าวหอกกบิลพิศุขาญฤทธา เสด็จไกลคลาไปยังที่ประชุมพล
ไกร

(ปิดม่าน)

- ปี่พาทย์ทำเพลงเสมอ -

(เวทีล่าง)

(ทศกัณฐ์รำแล้วเข้าโรง)

- ปี่พาทย์ทำเพลงกราวใน -

(เวทีล่าง)

(เสนายักษ์ออกท่าแล้วนั่งตามที)

(ทศกัณฐ์ออกตรวจพลแล้วขึ้นทรงราชรถ)

- ร้องเพลงโทน -

รถเอยราชรถทรง	งกกำ แกมแก้ว สุกใส
งอนแอก ปะแหรก วิล	ฉัตรชัย วิจิตร เจษฎา
พร้อมด้วย โยธา สามนต์	เกลื่อนกล่น กันไปซ้ายขวา
อัดอึ้ง คะนิง พารา	กรีธา ไปสมร ภูมิพลัน

- ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด -

(ทศกัณฐ์สั่งเคลื่อนพลวนรอบเวทีแล้วหยุด)

- เจรจา -

ทศกัณฐ์ - ทศเศียรยกพลชั้นธมาถึงสนามรบ จึงตรัสสั่งรีพลให้สงบตั้งมั่นไว้
แล้วประกาศสั่งพลไกรกองทัพหน้าให้ขานโห่ก้องโกลาขึ้นสามที เป็นอาณัติสัญญาณ
ได้ยินไปยังกองทัพพวกกระปี่กลางไพรวัลย์

- ปี่พาทย์ทำเพลงร้ว -

(ทศกัณฐ์กับพลยักษ์เข้าโรง)

จบการแสดง

(บทอัตสำเนา, กรมศิลปากร, 2549)

นอกจากนี้ยังพบการนำพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์มาปรับเป็น
บทการแสดงโขน เนื่องในงานสืบสานตำนานโขนในพระราชนิพนธ์สมเด็จพระ
เจ้าตากสินมหาราช ณ เวทีกลางน้ำวัดสุวรรณารามราชวรวิหาร เขตบางกอกน้อย
เมื่อวันอาทิตย์ที่ 27 ธันวาคม พ.ศ.2558 ใช้บทโขนเรื่องรามเกียรติ์ชุด “หอกกบิลพัสดุ์”
เช่นกัน ดังภาพประกอบ

ภาพการแสดงโขนเนื่องในงานสืบสานตำนานโขนในพระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช 2548 ฉากพระรามว่าราชการ
(ไพโรจน์ ทองคำสุก, ผู้ถ่ายภาพ, 2548)

ภาพการแสดงโขนเนื่องในงานสืบสานตำนานโขนในพระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช 2548 ฉากพระราม พระลักษมณ์ ออกกราว
(ไพโรจน์ ทองคำสุก, ผู้ถ่ายภาพ, 2548)

ภาพการแสดงโขนเรื่องในงานสืบสานตำนานโขนในพระราชนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช 2548 ฉากพระรามรบทศกัณฐ์
(ไพโรจน์ ทองคำสุก, ผู้ถ่ายภาพ, 2548)

นอกจากนี้เมื่อปีพุทธศักราช 2560 ก็ยังพบการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ตอน หนุมานเกี่ยววานริน ซึ่งนำพระราชนิพนธ์ในพระเจ้ากรุงธนบุรีมาปรับปรุงจัดแสดงในรูปแบบการแสดงโขน จัดแสดงเรื่องในงานรทกธนบุรี 250 ปี เมื่อวันศุกร์ที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 ณ ลานด้านหน้าสถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จพระยากรมสุภาพจิต เรียบเรียงบทโดย ดร.ไพโรจน์ ทองคำสุก ตัวอย่างบทดังนี้

-ปี่พาทย์ทำเพลงร้ว-

(นางวานรินออกนั่งเตียง)

(มาณพหนุมานแปลงออกอีกด้านเข้านั่งข้างนางวานริน)

-ร้องเพลงลีลากระท่อม-

ติดตามอสุระผู้หนี	ข้านี้ได้ร่วมเสนาหา
หนึ่งข้าได้แจ้งกิจจา	ข้าจึงจะพันสาปไป
เจ้าอย่าล่อล่ย์ลวงกัน	ข้าคนสำคัญไม่ได้
ฝ่ายข้าเจ้าจุกทุกขใจ	เข้าซื่ออยู่ไม่เข้ายา

-ร้องเพลงพราหมณ์ตีตม้ำเต้า-

เจ้าเอยเจ้าพี	มารศรีเสาวภาคย์อย่ากังขา
พี่คือทหารพระราม	พนิดาอย่าแหวงแคลงใจ
ทรงนามชื่อหนุมาน	เป็นทหารห้าวแห่งผู้ใหญ่
มันไปแห่งหนตำบลใด	บอกให้หน่อยเถิดนารี

-ร้องร้าย-

อันวิรุญจำบังขุนมาร	ต้องศรอตารเรืองศรี
ตัวเจ้าจะไปต่อตี	ที่ทางเราได้สำคัญ
ว่าพลางทางแย้ไปมา	ซิเจ้าฤทธาแข็งขัน
ยังได้สลักสำคัญ	บั่นแบ่งให้แจ้งบัดนี้

-ร้องเพลงนกจาก-

บัดนั้น	จึงพญาหนุมานกระบี่ศรี
ขึ้นชมโฉมนี้สเทวี	มีสุนทรยกย่องบัญชา
ดูกรนวลนางนึ่งน้อย	ถ้อยคำเลิศลบลเสชา
อย่าแคลงพี่จะให้แจ้งกิจจา	กรุณาข้าเถิดนารี

-ร้องร้าย-

ว่าพลางผาดแผลงกลายกลับ	โตคับถ้ำแก้วคีรีศรี
เผือกผ่องฟุ้งพิศรูจี	อ้าโอษฐ์มีดาวเดือนตะวัน
ทรงกุ่มทลชนเพชรมาลัย	เขี้ยวแก้วอำไพเฉิดฉั่น
ดูจดังไซศรีวิวรรณ	ก็จจรรัลโลมถามเทวี

-ปี่พาทย์ทำเพลงร้ว-

(มาณพรำเข้า หนุมานออกรำ)

-ปี่พาทย์ทำเพลงคูกพาทย์-**-ร้องเพลงไอ้โลมชาติรี-**

ยอดเอยยอดมิ่ง	กรุณาข้า้เถิดมารศรี
พี่จะติดตามต่อไพร่	ปราณีช่วยบอกหนทางไป
ว่าพลางนางชี้บอกหนทาง	ไซ้เห็นห่างหันเหเป็นไฉน
บอกแล้วจะขึ้นได้อย่างไร	ยังพัดกันไปเป็นโกลา

-ร้องเพลงข้างประธานาง-

เมื่อนั้น	จึงพญาหนุมานทหารกล้า
บอกลาพระราชเสหน้า	เจ้าอย่าร้อนรนเลยก็ัญญา
พี่คิดจะติดตามอสูรี	แล้วจะกลับมาที่พระคูหา
จึงจะส่งไปสวรงค์ขึ้นฟ้า	ก็เหาะมายังมหาสมุทรไท

- ปี่พาทย์ทำเพลงร้ว - โอด -

(หนุมานลานางวานรินทร์เล่นตามกระบวนพอควร)

-ปี่พาทย์ทำเพลงเซ็ด-

(หนุมานลานางวานรินเข้า นางวานรินเดินเข้า)

(วิรุญจำบังออก หนีมาด้วยความกลัว)

-ร้องร้าย-

ฝ่ายวิรุญจำบังตกใจ	ก็รู้ว่าภัยมาตามผลาญ
จึงอ่านพระเวทวิชาการ	บันดาลแทรกตัวออกมา

-ปี่พาทย์ทำเพลงตระบองกัน-

(วิรุญจำบังร่าตามกระบวนท่า แล้วทำท่าแอบในฟองน้ำ)

-ปี่พาทย์ทำเพลงโล้-

(หนุมานออกค้นฟองอีกด้าน วิรุญจำบังถีบหนุมาน)

- ปี่พาทย์ทำเพลงเซ็ด -

(หนุมานเข้ารวิรุญจำบัง)

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2561)

- ปี่พาทย์ทำเพลงโอด - เชิด -

(หนุมานฆ่าวีรอุจจำบังตาย)

จบการแสดง

(บทอัดสำเนา ไพโรจน์ ทองคำสุก, 2560)

ภาพการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ตอนหนุมานเกี่ยวนางวานรินเนื่องในงาน
รถกฐนบุรี 250 ปี เมื่อวันที่วันศุกร์ที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2560 ณ ลานด้านหน้าสถาบัน
จิตเวชศาสตร์สมเด็จเจ้าพระยา กรมสุขภาพจิต

ภาพการแสดงโขนเนื่องในงานรถกฐนบุรี 250 ปี
เมื่อวันที่วันศุกร์ที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2560 ณ ลานด้านหน้าสถาบันจิตเวชศาสตร์
สมเด็จเจ้าพระยา กรมสุขภาพจิต ฉากหนุมานเกี่ยวนางวานริน
(ไพโรจน์ ทองคำสุก, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

ภาพการแสดงโขนเนื่องในงานรถถนนบุรี 250 ปี
เมื่อวันศุกร์ที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2560 ณ ลานด้านหน้าสถาบันจิตเวชศาสตร์
สมเด็จพระเจ้าพระยา กรมสุขภาพจิต ฉากหนุมานรบวิรุณจำบัง
(ไพโรจน์ ทองคำสุก, ผู้ถ่ายภาพ, 2560)

การแสดงโขน ที่นำบทพระราชนิพนธ์พระเจ้ากรุงธนบุรี ไปปรับปรุงและ
จัดการแสดง ก็ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ประชาชนทั่วไปได้รู้ว่าสมเด็จพระเจ้า
กรุงธนบุรีได้ทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์ไว้ด้วย หากแต่ว่าควรมีการ
นำพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์ไปจัดแสดงในรูปแบบการแสดงละคร
ผู้หญิงของหลวงตามพระราชาประสงค์เดิมที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงตั้ง
พระราชหฤทัยไว้ตั้งแต่ต้น เพื่อเป็นการสืบทอดพระราชปณิธาน และอนุรักษ์
บทละครเรื่องรามเกียรติ์ของพระเจ้ากรุงธนบุรีไว้ ตลอดจนอนุรักษ์รูปแบบ
การแสดงละครผู้หญิงของหลวงตามจารีตนาฏศิลป์ไทยสืบไป

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2549). **บทคัดสำเนาการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ตอน
ทอกกบิลพัสดุ์.**

_____. (2532). **วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม 1.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์.
ตำราพระราชานุญาต, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2546). **ละครฟ้อนรำ.**
กรุงเทพฯ : มติชน.

ไพโรจน์ ทองคำสุก. (2560). **บทคัดสำเนาการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์
ตอนหนุมานรบวิรุญจำบัง.**

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2534). **นิทรรศการพิเศษรามเกียรติ์
ในศิลปะและวัฒนธรรมไทย (เนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระชนมายุครบ 3 รอบ).**
กรุงเทพฯ : อมรินทร์.

เสาวณิต วิงวอน. (2555). **วรรณคดีการแสดง.** กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภา.

การเรียนรู้ของผู้ป่วยผ่านกระบวนการเรื่องเล่าความเจ็บป่วย

The Learning of Patients through the Narrative Process of Illness

สุดา เดชพิทักษ์ศิริกุล¹

Suda Dejpitaksirikul

อัศวินย์ เรืองรอง²

Akhawit Ruengrong

นุสรุ นามเดช³

Nudsara Namdei

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเรียนรู้ของผู้ป่วยโรคเรื้อรังที่เกิดปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงภายในตนซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างจิตสำนึกใหม่และเกิดทักษะทางปัญญา ในการปรับตัวกับความเจ็บป่วยโดยใช้การเล่าเรื่อง การเล่าเรื่องเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้เรียนรู้ความรู้สึกนึกคิดที่เป็นความละเอียดอ่อนของพฤติกรรมด้านใน เพราะสัญชาตญาณการเรียนรู้ของมนุษย์ จะตีความและเข้าใจความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งได้ดีในรูปแบบของเรื่องราว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงภายในตนที่เกิดขึ้นวิเคราะห์ได้จากเนื้อหาของการเล่าเรื่องใน 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเรียนรู้เค้าโครงเรื่อง 2) ขั้นเชิญชวนให้ผู้ป่วยเล่าเรื่อง 3) ขั้นซึมซับเรื่องราว 4) ขั้นเข้าถึงความหมายของเรื่องราวและ 5) ขั้นปรับแก้เรื่องราวเป็นเรื่องราวฉบับสมบูรณ์

¹อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชาสุขภาพจิตการพยาบาลจิตเวชวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสระบุรี

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

³อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชาสุขภาพจิตการพยาบาลจิตเวช วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสระบุรี

และนำผลของการเรียนรู้มาสรุปจัดหมวด แยกประเภท เป็นชุดความรู้ได้ 6 ประเด็น ประกอบด้วย การเข้าใจคุณค่าของชีวิต การสำนึกถึงการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัว การเรียนรู้การกระทำของตนและผลกระทบต่อผู้อื่น การเรียนรู้ในการเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้หลักธรรมคำสอนเพื่อการเยียวยา 6) การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ ชุดความรู้นี้แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะของความเป็นมนุษย์ที่เจริญงอกงามขึ้นอย่างสอดคล้องสัมพันธ์กันทั้ง 3 ด้านคือ พฤติกรรม จิตใจและปัญญา คุณค่าและประโยชน์ของความรู้สามารถนำไปเพิ่มสาระในหลักสูตรการเรียน การสอนจิตบำบัดหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตรการดูแลด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ให้กับนักศึกษาพยาบาล และจัดโครงการอบรม เพิ่มพูนความรู้ในรูปแบบของการจัดการความรู้หรือจัดกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน รวมถึงการใช้กระบวนการของเรื่องเล่าเป็นเครื่องมือสำหรับผู้ป่วยเพื่อการเยียวยาตนเอง

คำสำคัญ: เรื่องเล่า การเล่าเรื่อง ผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้ป่วย

Abstract

This article aims to study the learning outcomes through chronic illness narratives of patients with chronic diseases. This is the phenomenon of change within by creating new consciousness and developing intellectual skills in seeking the solution of life problems. Telling Life stories is a tool that people use to learn the delicate thoughts of inner behaviors. The human intuition of learning is used to interpret and understand the relationship of how well things are in the form of stories. From the analysis of the content in 5 steps of narrative process: (1) learning the layout of the story, (2) inviting patients to tell the story, (3) making steps to absorb the story, 4) making step to reach the meaning of the story, and (5) the story becoming a complete story; to summarize,

categorize the summary into a set of knowledge of 6 issues, including the understanding of the value of life, the awareness of family caring for patients, learning patients' actions and their impact on others, Learning the Principles of Religion for Healing, learning to face changes including a new identity. Story telling shows the characteristics of humanity that thrive in harmony in three aspects: physical, mental and intellectual behavior. The values and benefits of knowledge are elements that can be added to a curriculum, psychotherapy, or extra-curricular activities. With regard to nursing students, it is important to organize training programs in order to increase knowledge in the form of knowledge management or organize group exchange in the community. The use of patient narratives is a tool that helps them to heal and improve their own health.

Keywords: Narrative, Storytelling, Patient Learning Outcomes

บทนำ

การนำแนวคิด “เรื่องเล่า” มาเป็นเครื่องมือในการดูแลโรคและความเจ็บป่วยนั้น มุ่งเน้นให้ผู้ป่วยหายจากโรคหรือสามารถดำรงชีวิตอยู่กับความเจ็บป่วยและมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยนำการรักษาแบบชีวกลไกควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านจิตใจ ซึ่งผู้บำบัดรักษาจะต้องมีทักษะในการฟัง ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือสถานะที่บุคคลมีความเข้าใจตนเองมีสติและปัญญาในการใคร่ครวญและเข้าใจความเจ็บป่วยซึ่งเป็นธรรมชาติของชีวิต ในฐานะผู้บำบัดรักษา ความเข้าใจนี้จะส่งผลให้เกิดความรักความเมตตาทั้งตนเองและผู้อื่น ซึ่งจะนำไปสู่การบำบัดรักษาที่มีคุณภาพ โดยที่ผู้ป่วยจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยดีมีความสุขสงบ แม้ยามเจ็บป่วยด้วยปัญญาและสติที่พัฒนาขึ้น ด้วยเหตุผลนี้จึงศึกษาแนวคิดและ

วิธีการเล่าเรื่องเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาของการแพทย์แบบชีวกลไกที่มุ่งหวังกับผลของการรักษาโรคนละเลยเรื่องความเป็นบุคคลและจิตใจ จากการทบทวนเอกสาร พบว่า กระบวนการของเรื่องเล่าจะช่วยให้ผู้ป่วยมีโอกาสยื่นหยัดในสิทธิความเป็นบุคคล และดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสันติและเป็นสุขตามบริบทแห่งตน ในขณะที่ผู้รักษาจะได้เรียนรู้ชีวิตของผู้ป่วยที่ไม่ใช่แค่ตัวโรคเท่านั้น แต่สามารถสร้างการรับรู้ให้แก่สังคมรอบข้างเกี่ยวกับความอาหารต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เรื่องเล่าจึงมีความน่าสนใจทั้งในเรื่องของ คุณค่า ที่แฝงอยู่ในเนื้อหาเพื่อการเข้าใจถึงความเจ็บป่วยอย่างลึกซึ้ง และกระบวนการของเรื่องเล่าที่จะนำไปสู่เป้าหมายในการเยียวยารักษาด้วยตัวผู้เล่าเอง ชุดความรู้ที่ได้จากเรื่องเล่าจึงเป็นการศึกษาเรื่องราวในฐานะที่เป็นเนื้อหาคือ “คิดเกี่ยวกับเรื่องราว” และศึกษาเรื่องราวในฐานะที่เป็นกระบวนการคือ “คิดไปพร้อม ๆ กับเรื่องราว” (Bleakly, 2005 อ้างถึงใน นภาพรณ หะวานนท์, 2552) จากประเด็นของการคิดเกี่ยวกับเรื่องราว และการคิดไปพร้อม ๆ กับเรื่องราวนี้เอง คือวิธีการของการเรียนรู้ที่เกิดจากการสะท้อนคิด (Reflection) หรือการคิดแบบใคร่ครวญ (Reflective thinking) ของผู้เล่าและผู้รับฟังเรื่องราว เกิดการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงจิตสำนึก และกระบวนการทัศน์ใหม่เกี่ยวกับชีวิตสามารถปรับตัวเผชิญกับความเจ็บป่วยได้อย่างสงบสุขในตอนจบของเรื่องเล่านั้น

กล่าวได้ว่าเรื่องเล่าช่วยเติมเต็มการรักษาสมัยใหม่ที่ละเลยในเรื่องของจิตใจ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นผ่านการเล่าเรื่องจะกระตุ้นความคิดจิตสำนึก เกี่ยวกับการยอมรับผู้ป่วยในฐานะมนุษย์คนหนึ่งที่ต้องดูแลทั้งร่างกายและจิตใจไปพร้อมกัน

วัตถุประสงค์

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเรียนรู้ของผู้ป่วยจากเรื่องเล่า ความเจ็บป่วยของกรณีศึกษา จำนวน 4 รายที่ผ่านการบำบัดรักษาจากอาการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังร้ายแรงและอยู่ในระยะเฝ้าระวังประคับประคองจิตใจในการเผชิญกับความเจ็บป่วย

แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องเล่า

เรื่องเล่า มีรากฐานแนวคิดมาจากทศนะสร้างสรรค์สังคม (Post modernism) ที่ให้ความสำคัญในการทำความเข้าใจกับสรรพสิ่งและมุมมองของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ รอบตัวที่กระทบต่อวิถีชีวิต และมีความเชื่อว่าบุคคลจะสร้างความจริงตามที่ตนรับรู้ รวมถึงให้ความหมายต่อประสบการณ์ที่ประสบอยู่ในช่วงเวลาหนึ่ง (นภาภรณ์ หะวานนท์, 2552)

ในทางมนุษยศาสตร์แนวคิดอันเป็นที่มาของเรื่องเล่ามีพื้นฐานมาจากศาสตร์แห่งการตีความทางศาสนา (Hermeneutic studies) ต่อมาจึงขยายขอบเขตการศึกษาไปสู่ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล โดยการวิเคราะห์ และตีความลักษณะเฉพาะเกี่ยวกับคุณค่าต่าง ๆ ในมิติด้านในของบุคคล ซึ่งมักจะถูกครอบงำด้วยบริบททางสังคม วิถีวัฒนธรรม ชุดของภาษา หรือการกระทำที่มีความคาดหวังและความเชื่อเป็นพื้นฐาน จึงมักพบความจริงที่ทับซ้อนกันจากมุมมองและการให้ความหมายกับสิ่งต่าง ๆ ของผู้เล่า ดังนั้นการวิเคราะห์เนื้อหาในเรื่องเล่าจึงช่วยในการทำความเข้าใจความหมายจากคำพูดหรือข้อความที่บุคคลเลือกใช้ นำมาขยายมุมมอง และสร้างประสบการณ์ให้กับชีวิตใหม่ รวมถึงการสร้าง ความหมายทางสังคมด้วย (ศิริวรรณ ลาภสมบุญมานนท์, 2557, น.20)

เกี่ยวกับความหมายของเรื่องเล่า (Narrative), การเล่าเรื่อง (Story telling) มีผู้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ ทศนะ คือ 1) เรื่องเล่าเป็นวิธีวิทยาในการสืบค้น (Narrative inquiry) และเข้าใจประสบการณ์ทำให้เกิดความเข้าใจ อัตลักษณ์และความเป็นตัวตน (Barbezat & Bush, 2013) 2) เรื่องเล่า (Narrative) เป็นการกระทำเชิงสัญลักษณ์ไม่ว่าจะเป็นการพูดหรือการกระทำที่มีลำดับขั้นตอน และมีความหมายสำหรับผู้ที่มีชีวิตอยู่หรืออาศัยอยู่ในเรื่องเล่านั้น ไม่ว่าจะผู้ที่อาศัยอยู่ในเรื่องเล่านั้นจะเป็นผู้สร้างเรื่องเล่า ผู้ฟังหรือผู้ตีความเรื่องเล่าก็ตามทั้งนี้หน้าที่ของข่าวสารจากเรื่องเล่านั้นจะเป็นตัวกำหนดวิถีทางที่เราจะมีชีวิตอยู่ในเรื่องเล่าของเราเอง (W. Fisher, 1987 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2553, น.268) ซึ่งความหมายนี้คล้ายคลึงกับ การเล่าเรื่อง (Story telling) คือการถ่ายทอดเรื่องราวของตน

ในช่วงชีวิตหนึ่ง (Barbezat & Bush, 2013) และ 3) เรื่องเล่าบำบัด (Narrative therapy) เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้เล่าเรื่องได้จัดระบบข้อมูลเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตขึ้นมาใหม่เพื่อสามารถแยกปัญหาที่เกิดขึ้นออกจากตนเอง อย่างรู้เท่าทัน เกิดพลังใจ และมีความเคารพตัวเอง ในการเรียกคืนตัวตน (Self) ให้กลับคืนมา (Payne, 2006 อ้างถึงใน นภาพรณ หะวานนท์, 2552) สอดคล้องกับบริดา ชารอน (Charon, 2006) ที่ว่า การใช้ทักษะทางเรื่องเล่าจะช่วยให้ผู้เล่าและผู้ฟัง เกิดความตระหนัก ซึมซับ ตีความ เข้าใจความทุกข์ร้อนอ่อนไหวไปกับเรื่องเล่านั้น สรุปได้ว่าการเล่าเรื่อง หรือเรื่องเล่าบำบัด หมายถึง การใช้ทักษะการเล่าเรื่องเพื่อ การแลกเปลี่ยนความรู้ความคิด ความรู้สึกระหว่างผู้ป่วยกับผู้บำบัด โดยการตั้งคำถามต่อประสบการณ์ กระตุ้นให้คิดใคร่ครวญเรื่องราวและเล่าเรื่องนั้น ๆ ออกมาอันเป็นความรู้ ประสบการณ์จากการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการทางจิต (Mental process)

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Contemplative education) หมายถึง การเรียนรู้ภายในจิตด้วยการคิดใคร่ครวญเพื่อให้เกิดปัญญาและใช้ปัญญาเข้าถึงความจริง ความดี ความงาม ในลักษณะที่เชื่อมโยงและอยู่ในกันและกัน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนรู้เกิดการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกใหม่ เปลี่ยนแปลงวิถีคิดใหม่และเปลี่ยนแปลงมุมมองเกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติใหม่ (ประเวศ วะสี, 2550, น.16-17) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของดร.ประมวล เพ็งจันทร์ (งานวิจัยแบบฉันทน์, 2557) ที่ว่า “การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative learning) เป็นกระบวนการศึกษาให้พบคุณค่าของชีวิตผ่านความหมายของความจริง ความรู้ ความดีและความงาม ในมิติอัตวิสัย” นอกจากนี้ เมซิโรว์ (Mezirow) ได้เสนอแนวคิดเรื่องการปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อโลกและชีวิต (Perspective transformation) อันเป็นพื้นฐานของการสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในและนอกห้องเรียน เมซิโรว์ เชื่อว่า กระบวนการในการเปลี่ยนแปลงกรอบอ้างอิง

(Frame of reference) ซึ่งได้แก่มุมมองในการให้ความหมาย แบบแผนความคิด และชุดความคิดความเชื่อ ที่เราใช้อยู่เป็นประจำโดยไม่รู้ตัว เมื่อกรอบอ้างอิงถูกขยายออก ความคิดจะเปิดกว้างขึ้น จำแนกแยกแยะได้ดีขึ้น ทำให้เรามีความเชื่อ และทัศนคติที่เป็นจริงและชี้้นำการกระทำที่เหมาะสมขึ้น (Mezirow, 2000, น.8 อ้างถึงใน ธนา นิลชัยโกวิท, 2552) ดังนั้น สิ่งที่เป็นหัวใจการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง คือการปรับเปลี่ยนกรอบอ้างอิง (Frame of reference) ที่บุคคลใช้ในการมองโลก 2 ส่วนคือ 1.การขยายการตีความ (Elaboration) ของแบบแผนทางความคิดที่เป็น ความเคยชิน (Habits of mind) ที่ใช้อย่างยิ่งยวด และการเรียนรู้กรอบอ้างอิงใหม่ โดยการปรับเปลี่ยนมุมมอง (Points of view) หรือการปรับเปลี่ยนแบบแผนหรือความเคยชินในชีวิต ซึ่งผลของการเรียนรู้ จะทำให้มนุษย์มีความรู้ความเข้าใจ ในสถานะต่างๆตามความเป็นจริงเพื่อประโยชน์ ในการปรับตัวและการดำรงอยู่ของมนุษย์

องค์ประกอบของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

ตามแนวคิดของเมซีโรว์ (Mezirow) องค์ประกอบของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงประกอบด้วยสาระสำคัญ 3 ประการ คือ ประสบการณ์ (Experience) การใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical reflection) และการแลกเปลี่ยนความคิดอย่างมีเหตุผล (Rational discourse) ซึ่งแนวคิดนี้ ผู้เขียนได้นำไปใช้กำหนดวิธีการและ กิจกรรมของขั้นตอนการเล่าเรื่อง 5 ขั้นตอน ซึ่งอธิบายได้ ดังนี้

- 1) ประสบการณ์ (Experience) ประสบการณ์เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ เพราะประสบการณ์จะต้องถูกตีความและรับรู้ผ่านกรอบอ้างอิง หากกรอบอ้างอิงที่มีอยู่สามารถอธิบายประสบการณ์ได้ดี ประสบการณ์นั้นก็จะไปเสริมให้กรอบอ้างอิงที่มีอยู่เดิมมั่นคงขึ้น แต่ถ้าประสบการณ์นั้นไม่สอดคล้องกับกรอบอ้างอิง บุคคลก็จะปรับเปลี่ยนกรอบอ้างอิงใหม่ ประสบการณ์จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ เป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดการคิดใคร่ครวญ

2) การใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical reflection) เป็นหัวใจของการปรับเปลี่ยนกรอบอ้างอิงหรือกระบวนทัศน์ มีความสำคัญในการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาและการเรียนรู้เพื่อการตีความและแปลความหมายที่เกิดขึ้นจากการสื่อสาร แบ่งออกเป็น 3 ระดับคือ การใคร่ครวญเนื้อหา (Critical reflection of content) การใคร่ครวญกระบวนการ (Critical reflection of process) เป็นการตั้งคำถามต่อเนื้อหาและคิดไตร่ตรองความถูกต้องทั้งเนื้อหาและกระบวนการ และการใคร่ครวญกระบวนการทัศน์ (Critical reflection of premises) (Mezirow, 2000, p.22-23 อ้างใน ธนา นิลชัยโกวิทย์ 2552, น. 22-23) บทความนี้จึงศึกษากระบวนการทัศน์ของผู้ป่วยผ่านเรื่องเล่า ว่ามีความคิด ความเชื่อ โลกทัศน์อย่างไร

การใคร่ครวญอย่างมีวิจารณญาณนี้จะช่วยให้บุคคลเป็นอิสระ หลุดจากทัศนคติที่บิดเบือนรวมถึงกรอบทางวัฒนธรรมที่ยึดโยงบุคคลไว้ ทำให้บุคคลสามารถหลุดออกจากกรอบอ้างอิงเดิม เปิดกว้างที่จะแลกเปลี่ยนความคิด (Open discourse) และปรับเปลี่ยนโครงสร้างการให้ความหมายของตนเองได้

3) การแลกเปลี่ยนทางความคิดอย่างมีเหตุผล (Rational discourse) เมซีโรว์เชื่อว่าการแลกเปลี่ยนทางความคิดอย่างมีเหตุผลเป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดที่จะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนกรอบอ้างอิงหรือกระบวนทัศน์ เพื่อตรวจสอบความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และคุณค่าต่าง ๆ ในกระบวนการนี้จึงใช้การตั้งคำถามทั้งกับกระบวนทัศน์ของตนเองและผู้อื่นเพื่อสร้างความเข้าใจและประเมินความถูกต้องของกรอบอ้างอิงที่สร้างขึ้นใหม่ ดังที่เมซีโรว์ สรุปไว้ว่า “เมื่อความรู้คือ ความเชื่อ คุณค่า และข้อตัดสิน ได้ถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งเป็นการสังเคราะห์ทัศนคติต่าง ๆ และหลักฐานที่ปรากฏอยู่ทั้งหมดแล้ว ก็ย่อมเป็นไปได้ที่เราจะสรุปว่าข้อตัดสินหรือตีความบางประการมีความถูกต้องหรือแม่นยำกว่าข้อสรุปอื่น ๆ โดยพิจารณาจากหลักฐานหรือความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นสิ่งสำคัญ ...และข้อสรุปนั้นจะขึ้นว่าการกระทำของเราจนกว่าจะมีทัศนคติหลักฐานหรือข้อโต้แย้งใหม่เกิดขึ้น” (Mezirow, 2003, p.61) ดังนั้นการเปลี่ยนแปลง

จึงเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่สะสมไว้และค่อย ๆ พัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ หรืออาจเกิดขึ้นอย่างฉับพลัน โดยผ่านการคิดใคร่ครวญประสบการณ์ (Experience) การใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ (Critical reflection) และการแลกเปลี่ยนความคิดอย่างมีเหตุผล (Rational discourse)

วิธีการและขั้นตอนการเล่าเรื่อง

วิธีการและขั้นตอนในการศึกษามี 5 ขั้นตอนพัฒนามาจากแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง และแนวคำถามของเรื่องเล่าบำบัด (Types of narrative question) โดยนำไปใช้สนทนากับผู้ป่วยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละ 60-90 นาที จำนวน 5 ครั้ง มีรายละเอียด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 วิธีการและขั้นตอนการเล่าเรื่อง

ขั้นตอน	วิธีการ	การประเมินผล การเรียนรู้
1. ชั้นเรียนรู้ เค้าโครงเรื่อง	ผู้บำบัดบอกวัตถุประสงค์ของการเล่าเรื่อง ให้ข้อมูลขอความยินยอมในการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ และสนทนาแลกเปลี่ยนเรื่องชีวิตประจำวัน ใช้ คำถามกระตุ้นความคิดเกี่ยวกับการให้ความหมายของชีวิต ให้ผู้ป่วยเล่าความเป็นมาของความเจ็บป่วย จนถึงปัจจุบัน	สังเกต ทำความเข้าใจ ตีความคำพูด ภาษาพูด และภาษาท่าทาง
2. ชั้นเชิญชวนให้ ผู้ป่วยเล่าเรื่อง	ทำสมาธิกับฟังเพลงบรรเลง และทบทวนเรื่องราวครั้งที่แล้ว ให้ผู้ป่วยเล่าประสบการณ์ตนเอง ที่เผชิญกับความเจ็บป่วยทั้งด้านที่พอใจและด้านที่กังวลใจ ใช้คำถามกระตุ้นความคิด และขยายมุมมองต่าง ๆ ของประสบการณ์ชีวิตที่ผู้ป่วย เห็นว่ามีความหมายกับตนเอง	ใช้คำถาม ในการถอดบทเรียน เพื่อสะท้อน ความคิดความรู้สึก และประสบการณ์ ใหม่หลังจบขั้นตอน ในแต่ละขั้น

ขั้นตอน	วิธีการ	การประเมินผล การเรียนรู้
3. ขั้นซึมซับ เรื่องราว	1. ทำสมาธิกับฟังเพลงบรรเลงและทบทวน เรื่องราวครั้งที่แล้ว 2. ใช้คำถาม ส่งเสริมการ สะท้อนคิด และตระหนักรู้ กับเรื่องราวที่เล่าร่วมกับสุนทรียสนทนา 3. ให้ผู้ปวยแสดงความรู้สึกเกี่ยวกับชีวิต ที่ความสัมพันธ์กับความเจ็บป่วย และสะท้อน มุมมองที่เปลี่ยนไปรวมทั้งสรุปคุณค่าและ ความหมายจากมุมมองนี้	
4. ขั้นเข้าใจ ความหมาย ของเรื่องราว	1. ทำสมาธิกับฟังเพลงบรรเลงและทบทวน เรื่องราวครั้งที่แล้ว 2. ใช้คำถามกระตุ้นคิดเกี่ยวกับชีวิต และอัตลักษณ์ ของตนและการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า 3. ให้ผู้ปวยระบายความในใจ โดยพูดโต้ตอบ กับความคิด ความรู้สึกและความต้องการลึก ๆ ของตน และสรุปการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น	1. สังเกต ทำความเข้าใจ ตีความคำพูด ภาษาพูด และภาษาท่าทาง ที่สะท้อนความคิด ความรู้สึก 2. ใช้คำถาม ในการถอดบทเรียน เพื่อสะท้อน ความคิดความรู้สึก และประสบการณ์ ใหม่หลังจบขั้นตอน ในแต่ละขั้น

ขั้นตอน	วิธีการ	การประเมินผล การเรียนรู้
5. ขั้นปรับแก้เรื่องราวเป็นเรื่องเล่าฉบับสมบูรณ์	1. ทำสมาธิกับฟังเพลงบรรเลงและทบทวนเรื่องราวครั้งที่แล้ว 2. ใช้คำถามกระตุ้นให้คิดจินตนาการเกี่ยวกับตัวตนหรืออัตลักษณ์ที่คาดหวัง การเป็นคนใหม่ที่มีคุณค่า เข้าใจชีวิต การวางแผน เพื่อดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นจริงในอนาคต 3. แสดงความรู้สึกเกี่ยวกับการใช้ชีวิตอย่างมีความรู้ด้านความรักและเมตตาตนเอง	1. สังเกต ทำความเข้าใจ ติความคำพูด ภาษาพูด และ ภาษาท่าทาง ที่สะท้อนความคิด ความรู้สึก 2. วิเคราะห์ผลลัพธ์ การเรียนรู้ โดยวิเคราะห์เนื้อหา คำพูดของเรื่องเล่า ทุกขั้นตอนนำมา จำแนก และสรุป เป็นชุดความรู้ ประสพการณ์

จากขั้นตอนและวิธีการที่ใช้เพื่อการเล่าเรื่องดังกล่าว การที่ผู้ป่วยสามารถคิดทบทวนและตัดสินใจต่อสถานการณ์ความเจ็บป่วยของตนจนกระทั่งเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงภายในตนนั้น ลักษณะของคำถามจัดเป็นตัวแปรสำคัญ ที่นำมาใช้กระตุ้นการเรียนรู้ ซึ่งลักษณะของคำถามประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับโครงสร้างของเรื่อง คำถามเพื่อการปรับมุมมอง คำถามเพื่อเข้าใจมิติด้านใน คำถามต่อคำตอบที่จะเป็นไปได้ คำถามกระตุ้นการอธิบายซ้ำ หรือเรื่องราวที่ต้องการปรับเปลี่ยน คำถามเพื่อเสนอทางเลือก คำถามเพื่อหยุดเรื่องราวที่ไม่ตรงประเด็น และคำถามที่เกี่ยวข้องกับผู้รับฟังเรื่องราว ดังตัวอย่างคำถามในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ลักษณะของคำถาม Types of narrative question

ประเด็น (Term)	จุดประสงค์ (Purpose)	ตัวอย่างคำถาม	ตัวอย่างการตอบสนอง
โครงสร้างเรื่อง (Deconstructive)	เพื่อแสดงความเป็นมาของเรื่องและเหตุการณ์ที่นำมาสร้างเรื่องราว	‘ช่วยเล่าถึงประสบการณ์เกี่ยวกับความเจ็บป่วยของคุณ’ ‘ความเจ็บป่วยครั้งนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร’	‘อายุประมาณ 10 ขวบ เรียนอยู่ชั้น ป.4 ตอนนั้นพยาบาลเป็นคนบอกว่า ‘ติดเชื้อมาจากแม่นะ...’ อยู่รอดมาถึงเวลานี้ ปีที่ 21 ดีแล้ว ก็กินยาตลอดมีกังวลบ้างแต่ก็อยู่ได้’
ปรับมุมมองเปลี่ยนความคิด (Renaming)	สนับสนุนให้เห็นความสามารถของตนในการเผชิญกับปัญหา	‘คุณคิดอย่างไรกับความเจ็บป่วย’	‘มะเร็งทำให้เรารู้ว่ามีคนรักและเป็นห่วงเรามากแค่ไหน เราต้องไม่ทำให้เขาเสียใจ’
กรอบของการมองเรื่องราว (Perspective)	สำรวจการรับรู้และประสบการณ์	‘คุณคิดอย่างไรที่เจ็บป่วยด้วยโรคนี้นี้ (มะเร็ง เอ็ดส์ ไตวาย) และคิดว่าคนอื่น ๆ เขาคิดอย่างไรบ้าง’	‘เป็นแล้วต้องตาย คนอื่นเขาจะรังเกียจ’ ‘เป็นโรคร้ายกลัวจะทุกข์ทรมาน’

ประเด็น (Term)	จุดประสงค์ (Purpose)	ตัวอย่างคำถาม	ตัวอย่างการตอบสนอง
เปิดพื้นที่ด้านใน (Opening space)	สำรวจติดตามความคิด ความหวัง ที่สะท้อนถึงความสามารถที่จะควบคุมหรือจัดการกับปัญหา	‘จิตใจตอนนี้เป็นอย่างไร คิดรู้สึกอย่างไร’	‘ไม่กลัวเพราะสิ่งที่กลัวยังไม่ถึง’ ‘กังวลว่าจะติดเชื้อเพิ่มขึ้น’ ‘อีก 5% ที่รอดคงมีเรารวมอยู่ด้วย’
ความชื่นชอบต่อปัญหา (Preference)	เพื่อตรวจสอบความมั่นใจ การยอมรับปัญหา	‘การที่รับรู้ว่าเป็นโรคที่ไม่มีทางรักษา คุณคิดถึงปัญหานี้อย่างไร’	‘ดีที่รู้ว่าเป็นอะไร และต้องวางแผนชีวิตที่เหลืออย่างไร’
หาคำตอบที่จะเป็นไปได้ (Hypothetical)	กระตุ้นให้คิด วางแผน ถ้าสิ่งที่หวังไม่เกิดขึ้นในอนาคต	‘ถ้าเราพยายามดูแลถึงที่สุดแล้วไม่เกิดปฏิกิริยาก่อนเนื่อ ไม่ตอบสนอง ต่อเคมีคุณจะตัดสินใจอย่างไร’	‘ถ้าไม่มีทางรักษา ก็หยุดเถอะ ผมยังไม่ตายตอนนี้ ถ้าอย่างนั้นก็ใช้เวลาที่เหลือทำในสิ่งที่อยากจะทำ เมื่อเวลานั้นมาถึงก็หยุด’
สะท้อน-อธิบายซ้ำ/ (Reflect-Redescription)	ช่วยให้ผู้ป่วยทำความเข้าใจ และนำเสนอตัวตนใหม่	‘คุณเล่าเรื่องมาหลายครั้งแต่ละครั้ง รู้สึกอย่างไรและคิดว่ามีอะไรเปลี่ยนหรือไม่’	‘ผ่อนคลายมากขึ้น เพราะคิดว่าเข้าใจ ความจริงหลาย ๆ อย่างจิตใจสงบ’
ทางแยกที่ต้องเลือก (Bifurcation)	กระตุ้นให้ผู้ป่วยเลือกแนวทางเผชิญปัญหา	‘คุณตัดสินใจที่จะรักษาด้วยวิธีใด?’	‘จริง ๆ แล้วไม่อยากได้คีโม แต่เป็นไปได้ก็ใช้ทั้งการผ่าตัด เคมี ฉายแสงและพลังพุทธคุณ และสมุนไพร’

ประเด็น (Term)	จุดประสงค์ (Purpose)	ตัวอย่างคำถาม	ตัวอย่างการตอบสนอง
ผู้เขียน/ผู้เล่า/ผู้ฟัง (Audience)	สนับสนุนให้ปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์ของตนเอง และช่วยกันสร้างเรื่องเล่าจากข้อมูลใหม่	‘ใครบ้างจะมีความสุขเมื่อเห็นคุณเข้มแข็งขึ้น?’	‘ครอบครัว พ่อแม่ เขาไม่คิดว่าเรา เป็นภาระแต่เป็น ผู้ที่เขารัก ..เราต้อง พึ่งตนเองให้มาก เท่าที่ร่างกาย จะอำนวยเพื่อ ให้เรามีความสุข’

ผลของการเรียนรู้ของผู้ป่วยจากกระบวนการเล่าเรื่อง

จากการศึกษาทำความเข้าใจ ทัศนคติและวิเคราะห์ เนื้อหา ทั้งภาษา และถ้อยคำที่สะท้อนความคิด ความรู้สึกผ่านการเล่าประสบการณ์ที่เผชิญกับความเจ็บป่วยของผู้ป่วย 4 ราย มีประเด็นการเรียนรู้สรุปได้ 6 ประเด็น ดังนี้

1. การเรียนรู้คุณค่าของชีวิตและการทำประโยชน์ต่อตนเอง
2. การเรียนรู้เกี่ยวกับคุณความดี และการสำนึก ขอบคุณ ความกตัญญู
3. การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความเข้าใจตนเองและผู้อื่น
4. การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเข้าใจชีวิต รู้เท่าทัน ยอมรับ เผชิญกับความเปลี่ยนแปลง
5. การเรียนรู้หลักธรรมคำสอน และนำมาทำความเข้าใจกับชีวิตและเยียวยาตนเอง
6. การเรียนรู้ความเป็นอิสระของความคิดที่ไม่ถูกครอบงำเพื่อเรียกคืนตัวตนและสร้างอัตลักษณ์ใหม่

แต่ละประเด็นใช้แนวคิดและองค์ ประกอบของการเรียนรู้เพื่อ การเปลี่ยนแปลง มาทำความเข้าใจและสรุปกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ซึ่งเรื่องเล่า ของกรณีศึกษา ในบทความนี้ แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่าน ความคิดอย่างเป็น

ขั้นตอน โดยเริ่มจากการไม่ยอมรับต่อความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น แสดงออกด้วยคำพูด และถ้อยคำแสดงถึงความคิด ความรู้สึก ของการโต้แย้งทางความคิด การต่อต้าน และความสับสนกังวลใจ สะท้อนกระบวนการทำงานของจิตใจจากอ่อนแอ ไม่มีเป้าหมาย จนในที่สุดเกิดการยอมรับกับความเจ็บป่วยและแสวงหาหนทางต่าง ๆ ที่จะดำเนินชีวิตท่ามกลางความเจ็บป่วยได้อย่างมีความสุข ในการประมวลความรู้ จากการเล่าเรื่องนี้ อธิบายการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ว่ามีองค์ประกอบที่เป็นพลังขับเคลื่อนให้เกิดการเรียนรู้และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง 4 องค์ประกอบ คือ 1) ประสบการณ์ (Experience) คือ การพิจารณาสิ่งที่ได้รับรู้ด้วยประสาทสัมผัสว่าเป็นความจริงหรือไม่คือการนำข้อมูลมาให้ความหมาย 2) การใคร่ครวญสะท้อนคิด อย่างมีวิจาร์ณญาณ (Critical reflection) คือการการคิดอย่างมีวิจาร์ณญาณ บนพื้นฐานของข้อมูล ซึ่งเป็นเหตุผลในการตัดสินใจให้คุณค่ากับเรื่องราวที่รับฟัง 3) การแลกเปลี่ยนทางความคิดอย่างมีเหตุผล (Rational discourse) และ 4. ญาณทัศน์ (Intuition) เป็นการเข้าใจถึงสภาวะจิตใจที่ทำให้เราเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นการรู้ที่ก้าวข้ามตรรกะและเหตุผลเป็นความรู้หรือการตัดสินใจโดยสัญชาตญาณมีอยู่ในตัวทุกคน (Instinct) เป็นความคิดเฉียบแหลม หยั่งรู้ถึงแก่นเรื่องและสำนึกแห่งความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ซึ่งปรากฏเป็นประเด็นการเรียนรู้ในด้านปัญญา ความคิด และจิตใจ ดังเนื้อหาบางตอนของเรื่องเล่า นำมาขยายความประเด็นการเรียนรู้ของผู้ป่วยแต่ละประเด็น ดังนี้

1. การเรียนรู้คุณค่าของชีวิต การทำประโยชน์ต่อตนเองในภาวะความเจ็บป่วย ผู้ป่วยได้สะท้อนการเรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตและให้ความหมายของชีวิตว่าชีวิตคือร่างกายและจิตใจซึ่งสัมพันธ์กัน การละเลยไม่ดูแลร่างกายจะทำให้การดำเนินของโรครุนแรงขึ้น เกิดความเครียด ภาวะภูมิคุ้มกันลดลง ส่งผลให้การรักษามีความซับซ้อนขึ้น มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น และครอบครัวต้องรับภาระมากขึ้น ซึ่งผู้ป่วยได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงด้านปัญญา ความคิด ดังนี้

“ดิฉันที่รู้ตัวว่ามีเชื้ออยู่ในตัว ความรู้ก็มากขึ้น ทำให้เราคิดมาก วิตกกังวลว่าถ้าใครรู้ว่า เรากินยาเอดส์ เขาคงรังเกียจทำให้ไม่อยากกินยาอีกแล้ว

แต่เรามีน้ำ ดูแลเอาใจใส่อยู่รอดมาถึงทุกวันนี้ก็ไม่อยากให้เสียเงินมากขึ้น ไม่เคยคิดถึงเรื่องจะหายหรือไม่หายจากโรค แต่คิดว่าจะทำอย่างไรไม่ให้เจ็บป่วย ต้องควบคุมทุกอย่างเพราะเราจะติดเชื้อง่าย” (case1, 22 ธ.ค.2558)

“...ต้องทำใจที่จะยอมรับและเผชิญให้ได้... ขึ้นอยู่กับปัญหาถ้าแก้ได้เองก็จะแก้ไม่ได้ก็หาคนช่วย อีกอย่างหนึ่งการที่เราไม่แข็งแรงเหมือนเดิม เราจึงต้องเตรียมพร้อมทุกอย่างสำหรับตนเองหากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ความเจ็บป่วยทำให้เราต้องวางแผนและเตรียมพร้อมรับสถานการณ์มากขึ้น” (case2, 6 ก.ค. 2559)

2. การเรียนรู้เกี่ยวกับคุณความดี และการสำนึก ขอบคุณ ความกตัญญู ต่อครอบครัว และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ผู้ป่วยได้เรียนรู้ และเกิดสำนึกที่จะตอบแทน เอื้อเฟื้อผู้อื่น รวมถึงดูแลตนเองเพื่อลดภาระของครอบครัว ดังที่ผู้ป่วยกล่าวว่า

“หนูรับรู้ถึงความห่วงใยของ น้า อา ลุง ป้าที่ให้กำลังใจตลอดมา คิดว่า โชคดีที่เขาสงสารเรา เลี้ยงดูอย่างดี ...ชีวิตจะมีความหมายก็ต่อเมื่อมีคนรัก เอาใจใส่ ช่วยเหลือกัน ชีวิตเป็นของเราจึงต้องดูแลตัวเองให้ดี รักตัวเองให้มากคนที่รักเรา จะมีความสุขไปด้วยหนูตั้งใจว่าจะเรียนให้จบ ทำงานและเลี้ยงดูน้าตอบแทน ที่ดูแลเรามาตั้งแต่เกิด” (case1, 27 ธันวาคม 2558)

“...ครั้งหลังหนูไม่รู้ว่าท้องแต่สิ่งที่หนูรู้สึกมากที่สุดคือพี่หยก (สามี) ต้องมารอหน้าห้องผ่าตัดเป็นครั้งที่3แล้ว...บุคคลสำคัญที่สุด คือแม่มาเฝ้าหนู ตลอดกระตุ้นให้หนูคิดได้ หนูรับรู้ว่ามีแม่รักมากแม่ถามถึงอาการไม่สุขสบาย ทุกวันทำให้คิดได้ว่าต้องอยู่เพื่อคนที่เรารัก...” (case2, 9 เมษายน 2559)

จากการสะท้อนความคิดความรู้สึกดังข้อความข้างต้นแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงมิติภายในมีการ สัมผัสรับรู้ถึงการพึ่งพาอาศัย กระตุ้นให้ปัญญาใคร่ครวญ (Reflection) จนสามารถสรุปความรู้ส่วนตนบำบัดอารมณ์จิตใจและร่างกายตนเอง

“...เครียดเรื่องอาการของตัวเองทำไมต้องเป็นแบบนี้...กลัวเจ็บ ทรมาน (อาเจียน) อายุไม่กล้าเผชิญกับสังคม และกลัวตายไม่อยากให้ครอบครัว

ต้องมาทุกข์กับเรา คือถ้าเราเห็นเขาเราจะหงุดหงิด แต่ลูก สามีกี่รู้ล่ะว่าเราหงุดหงิด เพราะไม่อยากเป็นภาระของครอบครัว” (case3, 1 มีนาคม 2559)

“รู้สึกกลัว รู้ว่าโรคนี้อันตรายและต้องตายและใจก็บอใจตัวเองว่าฉันยังไม่อยากตาย ความคิดซ้อนขึ้นมาอีกว่าจะไม่บอกแม่ตอนนี้เพราะแม่ฟังสูญเสียพอไป แต่ก็เก็บความรู้สึกกลัวไว้ไม่ได้ก็ตัดสินใจบอกแม่ว่า “ไต่วายแล้วต้องฟอกเลือด” แม่เข้าใจและเข้มแข็งกว่าหนูมาก” (case2, 9 เมษายน 2559)

4. การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเข้าใจชีวิต รู้เท่าทัน ยอมรับ เผชิญกับความเปลี่ยนแปลง ความเจ็บปวด ความกลัวและความตาย การยอมรับและให้ความสำคัญกับชีวิตปัจจุบัน จะเห็นได้จาก ไม่ปฏิเสธ ไม่โกรธ ไม่ต่อต้าน หรือท้อแท้กับความทุกข์ แต่ยอมรับกับภาวะความเจ็บป่วยอย่างเข้าใจ และจากความเข้าใจความจริงนี้ทำให้ผู้ป่วยเกิดความสงบทางจิตใจ มีอิสรภาพที่ไม่ยึดติดกับความเจ็บป่วยที่กำลังประสบอยู่ แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงด้านปัญญา ดังที่ผู้ป่วยกล่าวว่า

“การเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นแต่ละครั้งเหมือนย่ำเตือนให้ดูแลตนเองมากขึ้น เรื่องความกลัว คิดขึ้นมากก็กลัวๆว่าอาการจะกำเริบหรือภูมิด้านทานจะลดลงอีก คือรู้สึกนะว่าคิดแวบขึ้นมาอยู่ตลอดเวลาแต่ก็ไม่ยอมคิดจนเป็นทุกข์...ตอนแรกไม่คิดว่าจะอยู่มาได้ขนาดนี้เพราะมันเป็นโรคร้าย ไม่อยากหวังว่าจะมีอายุสักกี่ปี คิดแต่เพียงว่าถ้าจะเป็นอะไรก็เป็นแล้ว และจะใช้ชีวิตให้เป็นปกติ ไม่คิดไกลเพราะอะไรมันก็ไม่แน่นอน” (case1, 22 มีนาคม 2559)

“โรคนี้อันตรายตอนไหนเราก็ไม่รู้ เราจะไปเครียดทำไม..มะเร็งเกิดได้กับทุกคน เกิดมาแล้วก็ต้องยอมรับมันจริงๆแล้วพอเราได้ทบทวนอะไรทำให้มันคิดขึ้นมาได้เองว่ามันก็เป็นเช่นนี้ชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ...อะไรจะเกิดอีกก็เกิดเราห้ามไม่ได้ อีกร้อยจะพยายามไม่นึกถึงมัน หาทำงานและไม่นอนอยู่เฉยๆ บางครั้งเรารู้แต่ร่างกายเราไม่ไหวก็ยอมเพราะไม่ไหวจริงๆ” (case3, 15 มกราคม 2559)

5. การเรียนรู้หลักธรรมคำสอน และนำมาทำความเข้าใจกับชีวิต และเยียวยาตนเอง แสดงให้เห็นว่าผู้ป่วยมีการพัฒนาปัญญาในลักษณะของการคิดไตร่ตรอง เชื่อมโยงอย่างมีเหตุผล ดังที่ผู้ป่วยกล่าวว่า

“ก่อนนอนก็ภาวนา นอนพักรักษาตัวนาน 3 เดือนก็อ่านหนังสือธรรมมะทุกวัน เรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย...อ่านหนังสือธรรมช่วยได้มากโดยเฉพาะเรื่องความตาย ไม่ใช่คนเป็นมะเร็งเท่านั้นที่ต้องตาย คือทุกคนต้องตายไม่ว่าจะเป็นโรคมะเร็งหรือไม่เป็นโรครอะไรเลยก็ตาม อย่าโทษแต่มะเร็ง” (case3, 9 มีนาคม 2559)

“เวลาอยู่กับตัวเองไม่ได้ทำอะไรก็จะมีความคิด ที่เป็นความกลัวเกิดขึ้น ทุกครั้งซึ่งบางครั้งก็มีสติ มีเหตุผลแล้วว่า ชีวิตเราอยู่ในอันตรายนะ ก็ไม่เก็บมากังวลจนรบกวนจิตใจเพียงแต่ระลึกถึงเพื่อไม่ประมาทและตั้งใจดูแลตนเองนอกจากนี้ ก็ออกไปฟังเทศน์ที่วัดชลประทาน การสวดมนต์ ทำบุญให้ทาน” (case2, 6 กรกฎาคม 2559)

6. การเรียนรู้ความเป็นอิสระของความคิดที่ไม่ถูกครอบงำเพื่อเรียกคืนตัวตนและสร้างอัตลักษณ์ใหม่ แสดงถึงการพัฒนาในมิติของจิตใจ ปัญญา ความคิด ความรู้ และการใช้เหตุผล ดังที่ผู้ป่วยกล่าวว่า

“เราอ่าน Face แม่หนูยังไม่ยอมแพ้เลยใจสู้มาก ๆ หัวโล้นตั้งหลายรอบเขายังอยู่ได้ เราก็ต้องอยู่ได้ ถ้ามันยังไม่กระจายไปที่อื่น กลัวเรื่องการกระจายของเชื้อมะเร็ง แต่ก็บอกกับตัวเองว่าจะอะไรจะเกิด มันก็ต้องเกิด เราเตรียมพร้อมรับต้องทนกับความเจ็บปวด” (case4, 22 มีนาคม 2559)

“ความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นมันทำให้ความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเราลดลง เพราะจากเป็นคนแข็งแรงทำอะไรก็ได้แต่ตอนนี้มีข้อจำกัด... ปัจจุบันฉันคิดว่าฉันไม่ได้ป่วย トラบไตที่เรากินได้ พักผ่อนได้ ช่วยเหลือตัวเองได้ ทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ เราก็เป็นคนปกติคนหนึ่ง มันอยู่ที่เราคิดได้เอง เราคิดว่าเรามีค่าเราก็ภูมิใจแม้เราเป็นคนป่วยอยู่ที่ตามคิดหวังว่าเราต้องมีชีวิตอยู่ได้อีกยาวนานโดยจะทำทุกวันให้มีค่ามีประโยชน์เมื่อถึงเวลาของเราเราก็จะพักผ่อน

สรุป

ในการจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงจากการศึกษาเรื่องเล่าความเจ็บป่วยนี้มีองค์ประกอบที่กระตุ้นการเรียนรู้ที่สำคัญคือ 1) ประสบการณ์ความเจ็บป่วย (Experience) 2) การใคร่ครวญสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical reflection) 3) การแลกเปลี่ยนความคิดอย่างมีเหตุผล (Rational discourse) และ 4) ญาณทัศน์ (Intuition) องค์ประกอบเหล่านี้นำไปใช้เป็นขั้นตอนของการเล่าเรื่อง ร่วมกับทักษะการตั้งคำถาม ซึ่งจะพัฒนาพฤติกรรมจิตใจและปัญญาของผู้ป่วย ดังปรากฏผลลัพธ์การเรียนรู้ 6 ประเด็น ได้แก่ 1.การเรียนรู้คุณค่าของชีวิตและการทำประโยชน์ต่อตนเอง 2.การเรียนรู้เกี่ยวกับคุณความดี การตอบแทนบุญคุณ 3.การเรียนรู้ถึงความเข้าใจตนเองและผู้อื่น 4.การเรียนรู้เข้าใจชีวิต รู้เท่าทัน ยอมรับ เผชิญกับความเปลี่ยนแปลง 5.การเรียนรู้หลักธรรมคำสอน และนำมาทำความเข้าใจกับชีวิตและैयाวดตนเอง 6.การเรียนรู้ความเป็นอิสระของความคิดที่ไม่ถูกครอบงำเพื่อเรียกคืนตัวตนและสร้างอัตลักษณ์ใหม่ ทั้งหมดนี้ย่อมนำมาพาให้ผู้ป่วยเข้าใจคุณค่าของการมีชีวิต เข้าใจความหมายของความจริง ความรู้ ความดีและความงามผ่านเรื่องราวความเจ็บป่วย และเกิดการเปลี่ยนแปลง (Change) ดังที่ รศ.นพ.ชัชวาลย์ ศิลปะกิจ (2557) ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “วัฒนธรรมของการเรียนรู้อย่างยิ่งย่นควรเน้นให้เกิดการเคลื่อนไหวก้าวข้ามของจิตและปัญญา จิตใจต้องแสดงให้เห็นคุณภาพของการตั้งมั่นรับรู้ตระหนักรู้ในตน เมตตา กรุณาและจิตสาธารณะส่วนปัญญาเข้าใจ ภาษา ธรรมชาติ ตนเองและมีดีสัมพันธ์อย่างมีเหตุผล” ดังนั้นเรื่องเล่าจึงมีคุณค่าในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง เพื่อการพัฒนามนุษย์และสังคม

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2553). **แนวพินิจใหม่ในสื่อสารการศึกษา**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- กิติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์. (2552). **ปรากฏการณ์วิทยา การกำหนดสร้างทางสังคมและศาสตร์แห่งการตีความในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์**. เอกสารคำสอน วิชา สค.603 ทฤษฎีและการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ 1 ภาค 1/2552. หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธนา นิลชัยโกวิทย์ และ อติศรจักรสุข. (2552). **ศิลปะการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง : คู่มือกระบวนการจัดปัญหาศึกษา**. นครปฐม : เอส.พี.เอ็น.การพิมพ์.
- นภาพรณ หวานนท. (2552). **วิธีการศึกษาเรื่องเล่า : จุดเปลี่ยนของการวิจัยด้านสังคมศาสตร์**. ว.สังคม **กลุ่มน้ำโขง**. 5(2), 4-10.
- มูลนิธิสตศรี สฤษดิ์วงศ์. (2550). **แพทยศาสตร์ศึกษาองค์รวม**. กรุงเทพฯ : แผนงานพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพมูลนิธิสตศรี สฤษดิ์วงศ์.
- ศิริวรรณ ลาภสมบุรณานนท์. (2557). **เรื่องเล่าเพื่อการเยียวยา**. โครงการวิจัยการสำรวจสถานภาพความรู้ สำนักรวิจัยสังคมและสุขภาพ สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.
- Barbezat, P., & Bush, (2014). **Contemplative Practices in Higher Education : Powerful Methods to Transform Teaching and Learning**. (2nd ed.). San Francisco : Jossey-Bass.
- Calssel, E.J. (2004). **The Nature of Suffering and Goals of Medicine**. (2nd ed.). New York : Oxford University Press.

- Charon, R. (2006). **Narrative Medicine: Honoring the Story of Illness.**
New York : Oxford University Press.
- Mezirow, J. (2003). Transformative Learning as discourse. **Journal of Transformative Education.** (1), 58-63

การออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผู้บริโภคสูงอายุ

Packaging Design for the Elderly Consumers

กุลนิชก์ สอนวิทย์¹
Kulanis Sonvit

บทคัดย่อ

ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ เนื่องจากมีจำนวนประชากรที่เป็นผู้สูงอายุมากขึ้น ซึ่งผู้สูงอายุเหล่านี้ต้องเผชิญกับสภาวะการเสื่อมสมรรถภาพทางกาย ทั้งปัญหาความเสื่อมของข้อและปัญหาเกี่ยวกับสายตา ทำให้กำลังในการหยิบจับสิ่งของและความสามารถในการมองเห็นลดลง อาการดังกล่าวยังก่อให้เกิดปัญหาในการใช้บรรจุภัณฑ์ของผู้สูงอายุอีกด้วย ดังนั้นผู้ประกอบการจึงควรให้ความสำคัญกับการออกแบบบรรจุภัณฑ์สินค้าให้สอดคล้องกับศักยภาพทางกายที่ลดลงของผู้สูงอายุ

จากการศึกษาแนวทางการออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผู้บริโภคสูงอายุ สรุปได้ว่า การออกแบบด้านโครงสร้าง ควรให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อความสามารถในการใช้มือของผู้สูงอายุ โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ในการใช้งาน ด้วยการมีรูปทรงที่สะดวกในการจับถือ การยกเท ไม่ลื่นหลุดมือ มีน้ำหนักเบา มีขนาดเหมาะสมกับปริมาณการใช้ มีการเปิด - ปิดที่ง่าย ส่วนการออกแบบด้านกราฟิก ควรคำนึงถึงความสามารถในการใช้สายตาของผู้สูงอายุ ด้วยการใช้อักษรขนาดใหญ่ มีความหนา มีรูปแบบที่เป็นทางการ มีสีแตกต่างจากสีของพื้นภาพ ใช้ภาพประกอบที่เป็นภาพถ่ายหรือภาพวาดเหมือนจริง สีของบรรจุภัณฑ์ควรเป็นสีของผลิตภัณฑ์หรือวัตถุดิบที่ใช้ และมีการแสดงข้อมูลของสินค้าอย่างชัดเจน โดยอาจใช้ข้อความ

¹รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาออกแบบกราฟิกและอินโฟร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

หรือสัญลักษณ์ที่เป็นสากล ทั้งนี้เพื่อเอื้ออำนวยให้ผู้บริโภคสามารถเลือกซื้อสินค้าที่เหมาะสมกับตนเองและสามารถใช้งานได้อย่างสะดวก

คำสำคัญ: การออกแบบ บรรจุภัณฑ์ ผู้บริโภคสูงวัย

Abstract

Thailand is approaching to the permanent aging society according to the increase of the elderly people who have to face up with the physical deficiency including degeneration of the joint and sight problems. This makes them less capability in holding and seeing. The symptom also makes the obstacles of the elderly's packaging usage. Therefore, the entrepreneur has to primarily provide the packaging design to conform the elderly consumers' physical deficiency as above mentioned.

From the study of the trend of the elderly's packaging design, it can be concluded that regarding to the structure, the elderly's handle ability should be the special interest by their working in relation to convenient models in handling, pouring without slippery, light weights, proper sizes with quantity, easy to open and close. For the graphic design, the elderly's sight ability should be realized by enlarging and boldening fonts, formal types, and different colors from the floors with photo or portrait illustration. Moreover, the packaging colors should be the product colors or used materials with vivid international information or symbols in order to provide elderly consumers to choose their proper products and use them in convenience.

Keywords: Design, Packaging, Elderly Consumers

บทนำ

จากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้มีการพัฒนาทางด้านการแพทย์ มีนวัตกรรมใหม่ในการรักษาโรค ประกอบกับประชากรมีความเป็นอยู่ดีขึ้น มีการบริโภคที่ถูกหลักโภชนาการ รู้จักดูแลรักษาสุขภาพ จึงทำให้มีอายุยืนมากขึ้น และผลจากนโยบายวางแผนครอบครัวที่ทำให้อัตราการเกิดลดลง รวมทั้งค่านิยมและทัศนคติของสังคมที่เปลี่ยนไป ทำให้การแต่งงานลดลง หรือมีการหย่าร้างเพิ่มขึ้น ส่งผลให้โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนไป มีวัยเด็กน้อยลง ในขณะที่มีวัยสูงอายุเพิ่มขึ้น (ปราโมทย์ ประสาทกุล, ม.ป.ป., ออนไลน์; สังคมผู้สูงอายุ: นัยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ, ม.ป.ป., ออนไลน์) เหตุดังกล่าวทำให้ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” (Complete aged society) ในปี 2564 โดยมีประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปถึงร้อยละ 20 ของประชากรรวมทั้งหมด และคาดว่าจะเข้าสู่ “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” (Super - aged society) ในปี 2574 เพราะจะมีประชากรที่เป็นผู้สูงอายุมากถึงร้อยละ 28 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ม.ป.ป., ออนไลน์) การที่ประชากรมีอายุยืนมากขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุต้องเผชิญกับสภาวะการเสื่อมสมรรถภาพทางกาย ดังนั้นการเตรียมความพร้อมเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตและดูแลตนเองได้ จึงเป็นสิ่งที่ภาครัฐและภาคเอกชนควรให้ความสำคัญ ซึ่งบรรจุกฎก็ก็เป็นเรื่องหนึ่งที่มีผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุด้วยเช่นกัน

ปัญหาการใช้บรรจุกฎของผู้บริโภคสูงวัย

การที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญกับปัญหาการเสื่อมสมรรถภาพทางกาย อาทิ ปัญหาเกี่ยวกับความเสื่อมของข้อ ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่กระดูกอ่อนผิวข้อ ทำให้มีอาการข้อฝืดจากการหยุดการเคลื่อนไหวข้อเป็นเวลานาน (ปราโมทย์ ประสาทกุล, ม.ป.ป., ออนไลน์ ; พิชรี บอนคำ, ม.ป.ป., ออนไลน์) ปัญหาเกี่ยวกับสายตา ได้แก่ โรคต้อกระจก ที่มีอาการแก้วตามีสีขาวขุ่นเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้แสงผ่านได้น้อยลงจึงมีอาการตามัวมองเห็นไม่ชัดเจน โรคต้อหิน ที่เกิดจากภาวะความดันในลูกตาสูงกว่าปกติ ทำให้ตาบอดได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว และโรคสายตายาว

ที่เกิดจากเลนส์ตามีความแข็งขึ้นจนไม่สามารถปรับการมองเห็นให้ชัดเจนได้ (ปราโมทย์ ประสาทกุล, ม.ป.ป., ออนไลน์ ; โรคที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ, 2018, ออนไลน์) ซึ่งอาการดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาในการใช้บรรจุภัณฑ์ของผู้สูงวัย ดังผลงานวิจัยของ สุกฤตา หิรัณยขวลิต (2560, น.403) ที่พบว่า ปัญหาหรืออุปสรรคในการใช้บรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์เสริมอาหารเพื่อการป้องกันและรักษาอาการข้อเสื่อมที่มีจำหน่ายในห้างสรรพสินค้าหรือร้านขายยาทั่วไป คือ กล่องบรรจุภัณฑ์บางกล่องมีขนาดเล็กเกินไปหรือใหญ่เกินไปทำให้จับไม่ถนัด ชื่อผลิตภัณฑ์อ่านยาก ส่งผลให้ยากต่อการจดจำเวลาไปซื้อครั้งต่อไป ตัวอักษรที่เป็นข้อมูลของผลิตภัณฑ์มีขนาดเล็กเกินไป และมีการบีบความกว้างของตัวอักษรที่เป็นข้อมูลของผลิตภัณฑ์ให้แคบลงทำให้อ่านยากขึ้น

นอกจากนั้นยังพบว่า การที่ผู้สูงวัยให้ความสำคัญในเรื่องของสุขภาพเป็นพิเศษ จึงให้ความสนใจในเรื่องวันหมดอายุ ข้อมูลบนฉลากโภชนาการ ค่าเตือนหรือข้อห้ามต่าง ๆ ของสินค้า แต่ตัวอักษรที่มีขนาดเล็กและข้อความที่อัดแน่นบนฉลากหรือบรรจุภัณฑ์ที่มีขนาดเล็ก จะสร้างความยากลำบากในการอ่านให้แก่ผู้สูงวัยเป็นอย่างมาก อีกทั้งความเสื่อมของกระดูกและกำลังของข้อมือที่ลดลงก็ก่อให้เกิดปัญหาความยากลำบากในการใช้สินค้าของผู้สูงวัยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการเปิด - ปิดที่ต้องใช้แรงมาก ฝาปิดที่ต้องใช้เครื่องมือในการเปิด ซึ่งอาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย ขวดปากกว้างที่ก่อให้เกิดความลำบากในการจับถือเพื่อเปิด - ปิดบรรจุภัณฑ์ที่มีขนาดใหญ่ น้ำหนักมาก ยังก่อให้เกิดปัญหาในการยกและการหยิบจับที่ไม่สะดวก ขวดแก้วที่แตกแตกได้หรือบรรจุภัณฑ์ที่มีพื้นผิวเรียบลื่น ทำให้หลุดมือได้ง่าย ส่วนคอขวดที่เรียวเล็ก มักทำให้การเทสินค้า ออกจากบรรจุภัณฑ์เป็นไปได้ยาก ไม่สามารถจ่ายสินค้าได้ทั้งหมด จึงเป็นอีกปัญหาหนึ่งของผู้สูงวัยที่ให้ความสนใจในคุณค่าของสินค้า (พิมพ์ปราโมทย์ อุไรวงศ์, 2005, น.47)

เหตุดังกล่าว ส่งผลให้นักการตลาดหันมาให้ความสนใจถึงความต้องการของกลุ่มผู้บริโภค ที่เป็นผู้สูงวัย ในฐานะที่เป็นผู้บริโภครายใหญ่ ซึ่งก่อให้เกิดตลาดที่สำคัญและมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะธุรกิจและอุตสาหกรรม

ที่เกี่ยวข้องในด้านสุขภาพ และส่งผลมาถึงอุตสาหกรรมบรรจุภัณฑ์ ที่ควรออกแบบบรรจุภัณฑ์สินค้าให้สอดคล้องกับศักยภาพทางกายที่ลดลงของผู้สูงอายุอีกด้วย

ความต้องการคุณลักษณะของบรรจุภัณฑ์เพื่อผู้สูงอายุ

จากการศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ในการออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ ตัวอักษร ภาพประกอบ สี ข้อมูลผลิตภัณฑ์และรูปทรง ควรมีคุณลักษณะตามที่แสดงไว้ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงความต้องการคุณลักษณะของบรรจุภัณฑ์เพื่อผู้สูงอายุ

ผู้วิจัย	รูปทรง	ตัวอักษร	ภาพประกอบ	สี	ข้อมูลผลิตภัณฑ์
สุกฤดา หิรัณยขวลิต (2560)	มีขนาดที่ กระชับมือ และจับได้ ถนัด ไม่เล็ก หรือใหญ่เกินไป	ใช้ตัวอักษรที่ อ่านง่าย มีขนาดใหญ่ แบบไม่มีฐาน หัวตัด ใช้ตัว อักษร สีขาว บนพื้นสีดำ	ใช้ภาพถ่าย และภาพวาด เหมือนจริง	ใช้สีแบบ เอกรงค์ ใช้สีโทน ร้อน ที่สว่าง	ใช้ชื่อผลิตภัณฑ์ ที่สั้นและ อ่านง่าย
พรศิริ จงกล (2557)		ใช้ตัวอักษร สีดำบนพื้น หลังสีเหลือง			มีฉลาก วันหมดอายุ ของอาหาร มีคำว่า “วันที่ผลิต” “ควรบริโภค ก่อน” “วันหมดอายุ”

ผู้วิจัย	รูปทรง	ตัวอักษร	ภาพประกอบ	สี	ข้อมูลผลิตภัณฑ์
					เป็นภาษาไทย แสดงเลขแบบ วัน เดือน ปี แสดงข้อความ ให้ชัดเจน และ อยู่ในตำแหน่ง เดียวกัน บนฉลากใน ทุกผลิตภัณฑ์ เพื่อให้สามารถ มองหาและ สังเกตได้ง่าย
ทินวงษ์ รักอิสสระกุล (2556)	มีความปลอดภัย ขณะใช้งาน จับได้ถนัดมือ ไม่ลื่นหลุดง่าย สามารถ นำผลิตภัณฑ์ ออกได้สะดวก มีการใช้งาน ได้อย่าง เท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นเพศ หรือบุคคล กลุ่มใด				

ผู้วิจัย	รูปทรง	ตัวอักษร	ภาพประกอบ	สี	ข้อมูลผลิตภัณฑ์
วัชรธร เพ็ญศิริธร (2556)			ใช้ภาพแสดงผลลัพธ์สุดท้ายของการใช้ผลิตภัณฑ์	ใช้โทนสีฉูดฉาด	มีข้อมูลแสดงประโยชน์เกี่ยวกับตัวผลิตภัณฑ์
อนงค์นาฏ วรณจิต จรูญ (2556)		ใช้ตัวหนา สีดำบนพื้นสีขาวหรือโทนสีเข้มตัดกับพื้นสีอ่อนของบรรจุภัณฑ์ มีการเว้นระยะห่างระหว่างตัวอักษรและเป็นภาษาไทยแบบมีหัว			
กันยาพร กุณฑลเสพย์ (2554)					ใช้ฉลากที่มีสีแตกต่างกันในรูปสัญลักษณ์
พลธรรม ม่วงเทศ (2552)			ใช้ภาพที่เป็นภาพถ่ายจริงของส่วนผสมของผลิตภัณฑ์	สีที่ใช้ขึ้นอยู่กับสีของส่วนผสมของผลิตภัณฑ์	

ผู้วิจัย	รูปทรง	ตัวอักษร	ภาพประกอบ	สี	ข้อมูลผลิตภัณฑ์
วันทนา เอี่ยมเจริญ (2551)	ใช้ตัวอักษร ขนาดใหญ่			มีสีและ สัญลักษณ์ ที่ชัดเจนเพื่อ การจดจำ	มีฉลากตัว อักษรแสดง ข้อมูลของ ผลิตภัณฑ์

ที่มา: กุลนิษก์ สอนวิทย์, 2561

จากตารางแสดงความต้องการคุณลักษณะของบรรจุภัณฑ์สำหรับผู้สูงวัยสรุปได้ว่า รูปทรงควรมีขนาดที่กระชับมือและจับได้ถนัด ไม่เล็กหรือใหญ่เกินไป ไม่ลื่นหลุดง่าย มีความปลอดภัยขณะใช้งาน สามารถนำผลิตภัณฑ์ออกจากบรรจุภัณฑ์ได้อย่างสะดวก และมีการใช้งานได้อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นเพศหรือบุคคลกลุ่มใด ตัวอักษรที่ใช้บนบรรจุภัณฑ์ควรมีขนาดใหญ่ แบบมีหัว ไม่มีฐานและเป็นตัวหนา ใช้สีเข้มบนพื้นสีอ่อนหรือใช้สีขาวบนพื้นสีดำ เพื่อให้เกิดความตัดกันมองเห็นได้ชัดเจน มีการเว้นระยะห่างระหว่างตัวอักษรเพื่อให้อ่านได้ง่ายและเป็นภาษาไทย ภาพประกอบที่ใช้ควรเป็นภาพถ่ายจริงหรือภาพวาดเหมือนจริงของวัตถุดิบหรือส่วนผสมที่มีอยู่ในผลิตภัณฑ์หรือภาพผลลัพธ์ที่ได้จากการใช้ผลิตภัณฑ์ สีของบรรจุภัณฑ์ควรเป็นสีของวัตถุดิบหรือส่วนผสมของผลิตภัณฑ์ ใช้โทนสีฉูดฉาดหรือสีแบบเอกรงค์ ใช้สีโทนร้อนที่สว่าง โดยใช้สีเป็นสัญลักษณ์เพื่อการจดจำ มีฉลากแสดงข้อมูลและประโยชน์เกี่ยวกับตัวผลิตภัณฑ์ มีคำอธิบายหรือรูปภาพเพื่อบ่งบอกวิธีใช้งานและไม่แบ่งเพศหรือบุคคลกลุ่มใด ใช้ฉลากที่มีสีแตกต่างกันในรูปสัญลักษณ์เพื่อให้ผู้บริโภคเข้าใจง่ายและจดจำได้ ที่ฉลากควรมีคำว่า “วันที่ผลิต” “ควรบริโภคก่อน” “วันหมดอายุ” เป็นภาษาไทย แสดงเลขแบบวัน เดือน ปี อย่างชัดเจน และอยู่ในตำแหน่งเดียวกันบนฉลากในทุกผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถมองหาละและสังเกตได้ง่าย ซึ่งคุณลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการรับรู้ของผู้บริโภคสูงวัยได้เป็นอย่างดี

นอกจากนั้นยังพบว่า รูปแบบการใช้ชีวิต (Lifestyle issues) ในปัจจุบันยังส่งผลต่อคุณลักษณะของบรรจุกณ์ท์ที่ผู้สูงวัยต้องการ ได้แก่ 1) การเพิ่มจำนวนของครอบครัวเดี่ยว (Smaller households) และผู้ที่อยู่คนเดียว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงลักษณะของครอบครัวดังกล่าว ส่งผลให้บรรจุกณ์ท์ถูกออกแบบให้มีขนาดเล็กลง 2) ความสะดวกสบาย (Convenient among customer) หมายถึงความสะดวกสบายในการรับประทาน หาซื้อได้ง่ายและสามารถเก็บไว้ได้นาน ทำให้ตลาดอาหารพร้อมรับประทานประเภทแช่แข็งได้รับความนิยมจากผู้บริโภคมากขึ้น 3) ความปลอดภัยต่อสุขภาพของผู้บริโภค (Health awareness) ซึ่งผู้บริโภคสูงวัยส่วนใหญ่จะคำนึงถึงสุขภาพเป็นหลัก (สถาบันพลาสติก, 2556, น.5-12) และจากการสำรวจพฤติกรรมการใช้จ่ายของผู้บริโภควัยเกษียณ พบว่า ร้อยละ 68 ของผู้บริโภคที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มักหาข้อมูลสินค้าและบริการก่อนการตัดสินใจ และร้อยละ 59 ยินดีจ่ายเงินเพิ่มขึ้นหากได้สินค้าและบริการที่ออกแบบมาเฉพาะสำหรับผู้สูงวัย (สุทธภา อมรวิวัฒน์ และคณะ, 2558, ออนไลน์)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้ประกอบการจำเป็นต้องพัฒนา ปรับปรุงสินค้าและรูปแบบของบรรจุกณ์ท์ ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคสูงวัยที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งนักออกแบบที่ต้องคิดหาวิธีการใหม่ ๆ มาใช้แก้ปัญหาในการออกแบบ ซึ่งความคิดสร้างสรรค์จะช่วยให้มีการค้นพบแนวทางหรือวิธีการแก้ปัญหา ทำให้เกิดนวัตกรรมหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ที่มีประโยชน์ใช้สอยและสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้นซึ่งจะช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมดีขึ้น (กุลนิษั ก์ สอนวิทย์, 2558, น.27)

แนวทางการออกแบบบรรจุกณ์ท์สำหรับผู้สูงวัย

จากการศึกษาแนวคิดในการออกแบบบรรจุกณ์ท์สำหรับผู้สูงวัยของนักวิชาการหลายท่าน เช่น พิมพ์ปราโมทย์ อุไรวงศ์ (2005, น.46 – 49); กัญยาพร กุณฑลเสพย์ (2553, น.111 – 121); ทินวงษ์ รักอิสสระกุล (2556, ออนไลน์); สุกฤตา หิรัณยขวลิต (2560, น.390 – 412) ฯลฯ ทำให้ได้แนวทางการออกแบบ

บรรจุภัณฑ์สำหรับผู้สูงวัย ทั้งด้านโครงสร้างและด้านกราฟิก โดยตระหนักถึงความเหมาะสมและความสะดวกในการใช้งานที่มีผลต่อผู้บริโภคที่เป็นผู้สูงวัย ซึ่งมักประสบปัญหาความยากลำบากในการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบมาสำหรับผู้บริโภควัยอื่นว่าควรมีลักษณะดังนี้

1. การออกแบบด้านโครงสร้าง

การออกแบบโครงสร้างของบรรจุภัณฑ์สำหรับผู้สูงวัย เพื่ออำนวยความสะดวกในการจับถือ การเปิดปิด การใช้สินค้า ควรพิจารณาในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1.1 รูปทรง บรรจุภัณฑ์ควรมีรูปทรงกลมมนซึ่งสะดวกในการจับถือมากกว่ารูปทรงเหลี่ยม โดยมีส่วนโค้ง เว้า มีลอนหรือรอยหยักที่ผิวบรรจุภัณฑ์ เพื่อไม่ให้ลื่นหลุดมือ ทำจากอลูมิเนียมหรือพลาสติกเพื่อให้มีน้ำหนักเบา ตกไม่แตก หากเป็นบรรจุภัณฑ์ของเหลว ควรมีลักษณะของมือจับหรือหูหิ้วที่มีขนาดใหญ่ สามารถจับถือได้อย่างแน่นหนาเหมาะกับกำลังของผู้สูงวัยในการยกเทสินค้าได้อย่างสะดวก สามารถนำสินค้าออกได้ง่ายและไม่ตกค้าง นอกจากนี้รูปทรงของบรรจุภัณฑ์ที่มีลักษณะโดดเด่น แตกต่างจากสินค้าประเภทเดียวกัน ย่อมสร้างความจดจำให้แก่ผู้บริโภค รวมทั้งบรรจุภัณฑ์ที่ผู้บริโภคมีความคุ้นเคยหรือเคยพบเห็นในโฆษณา จะเป็นเครื่องนำทางในการมองหาสินค้าที่ต้องการได้ง่ายขึ้น

1.2 ขนาด บรรจุภัณฑ์ควรมีขนาดเล็กเหมาะกับรูปแบบการใช้ชีวิตในปัจจุบัน ที่มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวและผู้ที่อยู่คนเดียว น้ำหนักก็เป็นเรื่องสำคัญในการออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผู้สูงวัย ดังนั้นการใช้บรรจุภัณฑ์เดี่ยว (Single – serve) และบรรจุภัณฑ์แบ่งย่อย (Portion – packed) จึงเหมาะกับผู้บริโภคกลุ่มนี้เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะสินค้าที่มีการใช้งานบ่อยครั้งหรือมีจำนวนมาก เพราะจะช่วยรักษาความใหม่ของสินค้าและยืดระยะเวลาการบริโภคออกไปให้นานขึ้น นอกจากนี้ ยังทำให้บรรจุภัณฑ์มีน้ำหนักเบาและหยิบถือได้สะดวก

1.3 การเปิด – ปิด บรรจุภัณฑ์ควรมีการเปิด - ปิดที่สะดวกและง่าย ซึ่งการเปิด – ปิดที่ง่ายจะมีความสัมพันธ์กับการถือง่ายด้วย โดยอาจใช้ลายฉลุบริเวณที่จับเพื่อกันลื่นหรืออาจทำคอขวดให้ยุบลงเพื่อให้ถือง่าย ออกแรงน้อย

ฝาปิดควรมีขนาดพอดีกับขนาดของฝ่ามือ เพื่อลดแรงบิดและการใช้กำลังของข้อมือ ไม่ต้องใช้อุปกรณ์ในการเปิด ไร้รอยคม ไม่ก่อให้เกิดอันตราย และสามารถปิดกลับได้อย่างเดิม เพื่อช่วยเก็บรักษาคุณภาพของสินค้าไว้ได้นานตลอดอายุการใช้งาน นอกจากนี้ยังสามารถนำผลิตภัณฑ์ออกได้ง่าย ดังนั้นในการออกแบบจึงต้องคำนึงถึงรูปทรงของช่องเท การป้องกันการติดที่ผิวและปากของบรรจุภัณฑ์ เช่น การใช้รูปทรงของช่องเทที่มีความลาดเอียงไปทางปากหลอด การใช้อะลูมิเนียมซีลที่ปากหลอด เพื่อให้ลอกออกได้ง่าย การใช้บรรจุภัณฑ์ที่มีลักษณะพิเศษ เช่น บรรจุภัณฑ์แบบบิสเตอร์แพค (Blister pack) ครอบงาโลหะที่มีวงแหวนดึงเปิดฝากล่อง หรือของพลาสติกตั้งได้ที่มีฝาเกลียว ถุงพลาสติกที่แถบฉีกได้ ถุงซิปล็อก ล้วนเป็นลักษณะของบรรจุภัณฑ์ที่อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้บริโภคสูงวัยได้เป็นอย่างดี

การออกแบบโครงสร้างบรรจุภัณฑ์สำหรับผู้บริโภคสูงวัย ควรมีรูปทรงที่สะดวกในการจับถือ การยกเท ไม่ลื่นหลุดมือ มีขนาดเหมาะสมกับปริมาณการใช้ ควรใช้วัสดุที่สามารถคุ้มครองผลิตภัณฑ์ได้ดี มีน้ำหนักเบา มีความยืดหยุ่น ตกไม่แตก เช่น พลาสติก อะลูมิเนียม ควรมีฝาที่เปิด - ปิดง่าย หรือใช้ฝาที่เปิดโดยไม่ต้องใช้เครื่องมือ มีช่องที่เปิดเทโดยไม่หกเลอะเทอะ ทำให้สะดวกแก่การใช้งาน รวมทั้งสามารถจัดวางและจัดเก็บได้สะดวกไม่เปลืองเนื้อที่ ซึ่งโครงสร้างของบรรจุภัณฑ์ดังกล่าว นอกจากจะเป็นที่ดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคสูงวัยแล้วยังมีส่วนช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ให้แก่ตราสินค้า และอาจได้รับการตอบรับจากผู้บริโภคกลุ่มอื่น ๆ เป็นอย่างดีอีกด้วย (กุลนิษก์ สอนวิทย์, 2550, น.39)

2. การออกแบบด้านกราฟิก

การออกแบบกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์สำหรับผู้สูงวัย โดยคำนึงถึงความสามารถในการมองเห็น ควรพิจารณาในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ตัวอักษร ชื่อสินค้าและข้อความที่เกี่ยวกับการใช้งานของสินค้า และส่วนประกอบของสินค้า ควรใช้ตัวอักษรที่มีขนาดใหญ่ มีความหนา ใช้รูปแบบที่เป็นทางการ อ่านง่าย มีการเว้นระยะห่างระหว่างตัวอักษร เหมาะสมและมีการจัดเรียงข้อความในรูปแบบที่อ่านได้โดยไม่ต้องใช้อุปกรณ์ช่วย การใช้

ข้อความสั้น ๆ โดยจัดวางในบล็อกเล็ก ๆ จะสามารถอ่านได้ง่ายกว่าข้อความที่จัดเรียงเป็นบรรทัดยาวๆ ส่วนสีของตัวอักษร ควรจับคู่สีสว่างกับสีมืดสลับกันไป เช่น ตัวอักษรสีเข้มบนพื้นสีอ่อนหรือตัวอักษรสีอ่อนบนพื้นสีเข้ม เพื่อให้การแยกแยะสิ่งง่ายขึ้น นอกจากนี้ การเน้นข้อความสำคัญ เช่น คำเตือนหรือข้อห้ามด้วยการเปลี่ยนสีของตัวอักษร การใช้ตัวอักษรขนาดใหญ่ การใช้แถบสี เพื่อให้เกิดความแตกต่างจากข้อความอื่น ๆ จะช่วยให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น

2.2 ภาพประกอบ การใช้ภาพประกอบบนบรรจุภัณฑ์ ควรใช้ภาพถ่ายหรือภาพวาดเหมือนจริง เพื่อแสดงให้เห็นส่วนประกอบที่อยู่ภายในบรรจุภัณฑ์ โดยเฉพาะบรรจุภัณฑ์อาหาร ภาพจะช่วยบ่งบอกชนิดและรสชาติของอาหารได้เป็นอย่างดี ส่วนสินค้าประเภทอื่น อาจใช้ภาพแสดงผลที่ได้รับจากการใช้สินค้า รวมทั้งภาพแสดงวิธีการใช้งาน ซึ่งช่วยให้เกิดความน่าสนใจและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับสินค้า

2.3 สี สีของบรรจุภัณฑ์ควรเป็นสีของวัตถุดิบหรือส่วนผสมของสินค้า เพื่อบ่งบอกชนิดหรือรสชาติของสินค้า ซึ่งจะช่วยยืนยันถึงความหลากหลายของสินค้า ไม่ควรใช้สีในบรรจุภัณฑ์เกิน 4 สีและไม่ควรใช้สีเหลือง เนื่องจากเลนส์ตาของผู้สูงอายุมีความขุ่นมัว จึงทำให้รับรู้สีเหลืองได้ยาก นอกจากนี้ สียังเป็นสัญลักษณ์ที่ช่วยในการจดจำและทำให้ง่ายต่อการมองหาสินค้าในการซื้อครั้งต่อไปอีกด้วย

2.4 ข้อมูลผลิตภัณฑ์ บนบรรจุภัณฑ์ควรมีการแสดงข้อมูลของสินค้า เช่น ตราสินค้า ส่วนประกอบ ประโยชน์ ชื่อผู้ผลิต แหล่งผลิต น้ำหนัก คำอธิบาย มีคำว่า “วันที่ผลิต (Manufactured date)” “ควรบริโภคก่อน (Best before)” “วันหมดอายุ (Expired date)” มีเครื่องหมายรับรองต่าง ๆ เช่น เครื่องหมายฮาลาล (Halal food) เครื่องหมายรับรองจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ชัดเจนและอยู่ในตำแหน่งที่สังเกตได้ง่าย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความปลอดภัยและมั่นใจในสินค้า เพราะผู้สูงวัยจะให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพเป็นอย่างมาก จึงต้องการนำข้อมูลที่บ่งบอก ถึงสิ่งที่เหมาะสมกับความต้องการในการบริโภค

ของตมมาใช้ในการเลือกซื้อสินค้า โดยอาจนำเสนอในรูปแบบต่างๆ เช่น การใช้ขนาดตัวอักษรขนาดใหญ่ รูปทรงที่โดดเด่น สีที่เด่นชัด รหัสคิวอาร์ (QR Code) รหัสเออาร์ (AR Code) อักษรเบรลล์ การแสดงหลายภาษา รวมทั้งการใช้สัญลักษณ์ภาพ (Pictogram) เพื่อบอกประเภทและวิธีการใช้งานผลิตภัณฑ์ จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจแก่ผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี

การออกแบบกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์สำหรับบริโภคสูงวัย ตัวอักษรที่ใช้เป็นชื่อหรือตราสินค้า ควรได้รับการออกแบบให้มีความโดดเด่นเป็นพิเศษ มีเอกลักษณ์เฉพาะ เพราะตัวอักษรแต่ละแบบจะแสดงบุคลิกเฉพาะของตัวเอง สีและการจัดวาง จะทำให้เกิดความหมายและเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากคู่แข่ง รวมทั้งสะท้อนให้เห็นบุคลิกภาพและชนิดของผลิตภัณฑ์ที่บรรจุอยู่ ภาพประกอบที่ใช้ควรเป็นภาพถ่ายหรือภาพวาดเหมือนจริง เพราะภาพเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการสื่อความหมายถึงตัวสินค้า สามารถบอกถึงลักษณะ ประเภท วิธีการใช้ และกระตุ้นให้เกิดความต้องการในการซื้อสินค้า สีของบรรจุภัณฑ์ควรเป็นสีของผลิตภัณฑ์หรือวัตถุดิบที่ใช้ เพราะสีเป็นเอกลักษณ์ที่ทำให้เกิดการจดจำและเชื่อมโยงไปยังตัวสินค้า จนกลายเป็นสัญลักษณ์ของตราสินค้า การเลือกใช้สีของบรรจุภัณฑ์เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ สร้างความแตกต่างและเกิดความรู้สึกทางอารมณ์ จำเป็นต้องเลือกใช้สีที่เหมาะสมกับสินค้าและผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมาย ส่วนข้อความบนบรรจุภัณฑ์ มีหน้าที่สื่อความหมายถึงผลิตภัณฑ์ ดังนั้นเพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพสูงสุด ข้อความดังกล่าวจึงต้องง่ายต่อความเข้าใจ ใช้ภาษาอย่างถูกต้อง ใช้ตัวอักษรที่อ่านง่าย หากเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีกฎหมายควบคุมการใช้ข้อความ ผู้ออกแบบควรศึกษากฎและระเบียบดังกล่าวด้วย (กุลนิษฐ์ สอนวิทย์, 2550, น.38 - 40) ซึ่งลักษณะดังกล่าว ไม่เพียงแต่เอื้อประโยชน์แก่ผู้สูงอายุเท่านั้น ยังเป็นพื้นฐานในการออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผู้บริโภคทั่วไปอีกด้วย

ตัวอย่างผลงาน การออกแบบบรรจุภัณฑ์	ภาพบรรจุภัณฑ์	เจ้าของผลงาน
บรรจุภัณฑ์น้ำดื่ม DARIDA AQUA ใช้รูปทรง กลมมน มีส่วนโค้ง เว้า มีลอน ช่วยให้ไม่ลื่นหลุดมือ ผลิตจากพลาสติก เพื่อให้มีน้ำหนักเบา ตกไม่แตก มีหูหิ้ว สามารถจับถือได้อย่าง แน่นหนา ยกเทได้อย่างสะดวก		Fabura branding studio
บรรจุภัณฑ์น้ำชา Yi Hu Chou Jiu เป็นบรรจุภัณฑ์ แบ่งย่อยที่มีขนาดเล็ก น้ำหนักเบา หยิบถือได้สะดวก เหมาะกับการบริโภค ในครั้งเดียว ช่วยรักษา ความสดใหม่ให้กับผลิตภัณฑ์		Cordal design
บรรจุภัณฑ์อาหารเสริม Cellfactor มีแถบดึง ช่วยให้การเปิด - ปิดง่าย ออกแรงน้อย ไร้รอยคม ไม่ก่อให้เกิดอันตราย มีความสัมพันธ์ กับการจับถือ และสามารถปิดกลับได้ อย่างเดิม จึงช่วยเก็บรักษา คุณภาพของผลิตภัณฑ์ ได้เป็นอย่างดี		Twomatch! design studio

ตัวอย่างผลงาน การออกแบบบรรจุภัณฑ์	ภาพบรรจุภัณฑ์	เจ้าของผลงาน
บรรจุภัณฑ์อาหารไทย GrabThai มีชื่อสินค้าที่ใช้ตัวอักษรขนาดใหญ่ มีความหนา มีรูปแบบที่เป็นทางการอ่านง่าย จัดวางข้อมูลในบล็อก ใช้ตัวอักษรสีอ่อนบนพื้นสีเข้ม ช่วยให้การแยกแยะสิ่งง่ายขึ้น		Prompt Partners
บรรจุภัณฑ์ผลไม้แปรรูป Tantan ใช้ภาพถ่ายผลไม้จริง เป็นภาพประกอบ เพื่อแสดงให้เห็นส่วนประกอบที่อยู่ภายในบรรจุภัณฑ์ เพื่อช่วยบ่งบอกชนิดและรสชาติของผลิตภัณฑ์		Prompt Partners
บรรจุภัณฑ์นมเปรี้ยว Vitagurt ใช้สีของวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตเป็นสัญลักษณ์ เพื่อบ่งบอกชนิดหรือรสชาติของผลิตภัณฑ์ และยังช่วยในการจดจำง่ายต่อการมองหาในการซื้อครั้งต่อไป		Irina Hasselbusch

ตัวอย่างผลงาน การออกแบบบรรจุภัณฑ์	ภาพบรรจุภัณฑ์	เจ้าของผลงาน
บรรจุภัณฑ์ครีมชีส Philadelphia Cream Cheese มีการแสดงข้อมูลซื้อสินค้า ส่วนประกอบ ประโยชน์ ชื่อผู้ผลิต แหล่งผลิต น้ำหนัก อย่างชัดเจนและอยู่ในตำแหน่งที่สังเกตได้ง่าย		Dragon Rouge Agency

ที่มา : กุลนิษก์ สอนวิทย์, 2561

นอกจากนี้ ยังมีแนวทางการออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผู้สูงวัยจากการสัมมนาเรื่อง แนวโน้มการออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผู้สูงวัยในญี่ปุ่น จัดโดยสถาบันองค์ความรู้ด้านการค้าระหว่างประเทศและสำนักพัฒนาการค้า และธุรกิจโลฟิสโตลส์ ร่วมกับองค์การส่งเสริมการค้าต่างประเทศของญี่ปุ่น (กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ, 2559, ออนไลน์) ทำให้ได้แนวทางการออกแบบ 2 แนวทางคือ 1) การออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (Universal design) ที่หมายถึง การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก สินค้าและข้อมูล ให้คนทุกกลุ่มสามารถใช้งานได้ 2) การออกแบบที่เข้าถึงได้ (Accessible design) ที่หมายถึง การขยายแนวคิดการออกแบบเพื่อคนทั้งมวลไปสู่บรรจุภัณฑ์ ซึ่งเป็นการออกแบบที่รองรับความต้องการสำหรับกลุ่มผู้บริโภคที่มีข้อจำกัดในการใช้งาน บางอย่างโดยมีแนวคิดในการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่มีข้อจำกัดในการใช้งานหรือการเข้าถึงสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ได้อย่างเท่าเทียมกัน กล่าวคือมีความเสมอภาคในการใช้งาน ไม่มีการแบ่งแยกและเลือกปฏิบัติ มีความยืดหยุ่นง่ายต่อการเข้าใจวิธีการใช้งานหรือการจำแนกประเภทของสินค้า

ในการใช้งาน ตอบสนองความสามารถ ความถนัดในการใช้งานที่หลากหลาย ด้วยรูปทรง คำอธิบาย รูปภาพหรือสัญลักษณ์ที่เป็นสากล มีระบบป้องกันอันตราย หากมีความผิดพลาดในการใช้งาน มีความสะดวกในการใช้งาน ย่อยต่อการจับถือและยากต่อการลื่นหลุดมือ ไม่ต้องใช้แรงหรืออุปกรณ์ช่วยในการเปิด มีขนาดที่เหมาะสม และมีพื้นที่เพียงพอแก่การใช้งาน อีกทั้งยังพบว่า ในปัจจุบันผู้สูงวัยหันมาใช้เทคโนโลยีกันมากขึ้น จึงควรคำนึงถึงความสามารถในการอ่านและการมองเห็น ผ่านทางสมาร์ตโฟนหรือหน้าจอ คอมพิวเตอร์ได้อย่างชัดเจน การสั่งซื้อสินค้าทางออนไลน์ก็มีมากขึ้น โดยมีบริการจัดส่งถึงบ้าน ในส่วนของบรรจุภัณฑ์ก็ควรมีการปรับขนาดให้เล็กพอดีสำหรับการบริโภคหนึ่งคน ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการประหยัดต้นทุน ลดการสิ้นเปลืองทรัพยากรโดยไม่จำเป็นและเพิ่มประสิทธิภาพในการเก็บรักษา รวมถึงการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมหรือสามารถนำไปรีไซเคิลได้ด้วย

บทสรุป

การที่ประเทศไทยมีประชากรที่เป็นผู้สูงวัยมากขึ้น การเตรียมความพร้อม เพื่อให้ผู้สูงวัยสามารถดำรงชีวิตและดูแลตนเองได้จึงเป็นเรื่องสำคัญ โดยผู้สูงวัยเอง ก็ต้องเผชิญกับสภาวะการเสื่อมสมรรถภาพทางกาย ไม่ว่าจะเป็นความเสื่อมของข้อ ปัญหาเกี่ยวกับสายตา ซึ่งบรรจุภัณฑ์ก็เป็นเรื่องหนึ่งที่มีผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของผู้สูงวัย ทำให้ผู้ประกอบการจำเป็นต้องพัฒนา ปรับปรุงสินค้าและรูปแบบ ของบรรจุภัณฑ์ ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคสูงวัยที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งนึกออกแบบ ที่ต้องคิดหาวิธีการใหม่ ๆ มาใช้แก้ปัญหา ในการออกแบบบรรจุภัณฑ์ เพื่อให้เกิดนวัตกรรมหรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ที่มีประโยชน์ ใช้สอยและสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคที่เป็นผู้สูงวัยมากขึ้น ซึ่งจะ ช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ในสังคมดีขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ. สำนักพัฒนาการค้าและธุรกิจโลฟส์สไตล์. (2559). **สรุปการสัมมนาหัวข้อ แนวโน้มการออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุในญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ : ผู้แต่ง.
- กันยาพร กุณฑลเสพย์. (2553). ศึกษาและออกแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุตามแนวคิดออกแบบเพื่อมวลชน. *ว.ศิลปกรรมบูรพา*. 13(1), 111 - 121.
- กุลนิษก์ สอนวิทย์. (2550). **การศึกษาแนวทางการออกแบบเลขนศิลป์บนบรรจุภัณฑ์**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- _____. (2558). **การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ด้วยทฤษฎีการคิดนอกกรอบของเดอ โบโนในวิชาการออกแบบเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนิสิตนักศึกษาสาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ระดับปริญญาบัณฑิต**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- ทินวงษ์ รักอิสสระกุล. (2556). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวคิดการออกแบบบรรจุภัณฑ์อย่างเป็นสากล (Universal Design)**. (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล. (ม.ป.ป.). **สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2559**. ค้นเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2561. From <http://resource.thaihealth.or.th/library/musthave/16626>
- พรศิริ จงกล. (2557). **รายงานผลการวิจัย เรื่องการออกแบบฉลากวันหมดอายุของอาหารสำหรับผู้สูงอายุ โดยใช้หลักวิศวกรรมปัจจัยมนุษย์**. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- พลธรรม ม่วงเทศ. (2552). **การออกแบบเลขนศิลป์บนบรรจุภัณฑ์สำหรับผู้บริโภคที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางธรรมชาติและสมุนไพร**. วิทยานิพนธ์ศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบนิเทศศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พัชรี บอนคำ. (ม.ป.ป.). ผู้สูงอายุกับ 5 โรคฮิต. ค้นเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2561.

จาก <http://www.thaihealth.or.th/Content/37137>

พิมพ์ปราโมทย์ อุไรวงศ์. (2005). 50+ The Fifty – Plus Market. I – Design. 37(3), 46 - 49.

_____. (2018). โรคที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ. ค้นเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2561.

จาก <https://eldercarenow.net/>

วัชรารัตน์ เพ็ญศิริธร. (2556). การออกแบบเรขศิลป์บนบรรจุภัณฑ์สำหรับสินค้าสะดวกซื้อสำหรับผู้บริโภคสูงอายุ. ปรินญาานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตร์ ดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วันทนา เอี่ยมเจริญ. (2551). การออกแบบฉลากบรรจุภัณฑ์ยาเพื่อการสื่อสารสำหรับผู้ที่มีสายตาเลือนราง. ปรินญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สถาบันพลาสติก. (2556). รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาแนวทางการพัฒนาบรรจุภัณฑ์เพื่อรองรับการขยายตัวในภูมิภาคอาเซียน. กรุงเทพฯ : สถาบันพลาสติก.

_____. (ม.ป.ป.). สังคมผู้สูงอายุ : นัยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ. ค้นเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2561. จาก <http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom12/05-03.html>

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). จำนวนและสัดส่วนของผู้สูงอายุไทยในภาพรวม. ค้นเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2561. จาก <http://www.dop.go.th/th/know/1/45>

สุกฤตา หิรัณยขวลิต. (กันยายน 2560 – ธันวาคม 2560). การศึกษาและพัฒนาแนวทางการออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผู้สูงอายุกรณีศึกษาผลิตภัณฑ์เสริมอาหารเพื่อการป้องกันและรักษาอาการข้อเสื่อม. *Veridian E - Journal, Silpakorn University*. 10(3). 390 – 412.

- สุทธธาดา อมรวิวัฒน์ และคณะ. (2558). **ผ่ากล่องยุทธจักรกิจพิชิตวัยเกษียณ.** ค้นเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2561. จาก https://www.scbeic.com/th/detail/file/product/1375/e4hwh2n6ry/EIC_insight_Thai_aging_Q2_2015.pdf
- อนงค์นาฏ วรรณจิตจรูญ. (2556). **การศึกษาและพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์เครื่องดื่มประเภทกล่องตามแนวความคิดการออกแบบเพื่อมวลชน สำหรับผู้ที่มีภาวะสายตาเลือนราง.** ปริญญาานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมและการออกแบบ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Cordal design. (n.d.). **Yi Hu Chou Jiu.** Retrieved 13 May 2018. From <https://www.packagingoftheworld.com/2018/04/yi-hu-chou-jiu.html>
- Dragon Rouge Agency. (2014). **Philadelphia Cream Cheese.** Retrieved 13 May 2018. From <http://www.thedieline.com/blog/2014/9/15/philadelphia-cream-cheese-re-design>
- Fabura branding studio. (n.d.). **DARIDA AQUA.** Retrieved 13 May 2018. From <http://fabulabranding.com/portfolio/potrebiteleskiy-branding/darida-aqua/>
- Hasselbusch, I. (2016). **VitaGurt.** Retrieved 13 May 2018. From <http://www.thedieline.com/blog/2016/4/11/vitagurt>
- Prompt Partners. (n.d.). **GrabThai.** Retrieved 13 May 2018. From <https://promptpartners.asia/work.php>
- Prompt Partners. (n.d.). **Tantan.** Retrieved 13 May 2018. From <https://promptpartners.asia/work.php>
- Twomatch! design studio. (n.d.). **Cellfactor.** Retrieved 13 May 2018. From <https://www.twomatch.gr/portfolio-item/cellfactor/>

การคงอยู่ของตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้าน
กับบทบาทในบริบทของสังคมอนาคต
The Position Stand of Subdistrict Headman
and Village Headman and Their Roles
in the Future Society Context

ศรันย์ดิษฐ์ เบญจพงศ์
Srundit Benjapongs

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายสำคัญ 3 ประการ ประการแรกเพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของตำแหน่งกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ประการที่สองเพื่ออธิบายสถานการณ์ของตำแหน่งกำนันและผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบัน และประการสุดท้ายเพื่อให้ข้อเสนอการปรับปรุงเกี่ยวกับตำแหน่งกำนันและผู้ใหญ่บ้านเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และระบบราชการสมัยใหม่ในอนาคต ซึ่งปรากฏดังต่อไปนี้ คือ ตำแหน่งกำนันและผู้ใหญ่บ้านยังมีความจำเป็นสำหรับสังคมชนบท กำนันและผู้ใหญ่บ้านสมควรมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของราษฎรในท้องที่ ตำแหน่งกำนันและผู้ใหญ่บ้านควรมีวาระการดำรงตำแหน่ง และบทบาทของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในอนาคตควรเน้นบทบาทเป็นผู้ประสานงานทุกภาคส่วนในท้องที่และแสดงบทบาทเป็นตัวแทนของราษฎร

คำสำคัญ: การคงอยู่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Abstract

The article pointed out the three important issues. The first issue is to describe the general roles of subdistrict headman and village headman. The second issue is to explain the present situations of subdistrict headman and village headman positions these days. The last issue is to provide suggestions and improvement in the positions of subdistrict headman and village headman in order to be correlated with social context, economy, and new governing system for the future. The study revealed that the positions of subdistrict headman and village headman are still necessary for the countryside society. Subdistrict headman and village headman should be from election by local people. The length of the positions should be set pellucidly. What's more, the roles of subdistrict headman and village headman in the future should focus on the roles as coordinators for all local areas and representatives of local people.

Keywords: The Position Stand, Subdistrict Headman, Village Headman

บทนำ

กำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นตำแหน่งเก่าแก่และเป็นตำแหน่งสำคัญของระบบการปกครองท้องถิ่นซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารราชการส่วนภูมิภาคที่อยู่ใกล้ชิดกับราษฎรมากที่สุด เนื่องจากตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านบทบาททางหนึ่งคือเจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้ช่วยและรับคำสั่งจากนายอำเภอ เป็นสื่อกลางรับข่าวสารจากภาครัฐถ่ายทอดไปยังราษฎรในท้องถิ่น ส่วนบทบาททางหนึ่งคือตัวแทนของราษฎร นำความต้องการหรือข้อเรียกร้องส่งต่อไปยังภาครัฐ อีกทั้งยังเป็นที่พักพิงเมื่อราษฎรประสบปัญหาหรือต้องติดต่อกับภาครัฐ กำนันผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นตำแหน่งที่มีคุณลักษณะพิเศษหาได้ยากจากตำแหน่งงานของภาครัฐอื่น ๆ นับตั้งแต่ประกาศใช้พระราชบัญญัติปกครองท้องถิ่น ร.ศ.116 ซึ่งต่อมาได้แก้ไข

ปรับปรุงและประกาศเป็นพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 กฎหมายดังกล่าวได้จัดระบบการปกครองท้องที่และตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านที่เป็นทางการ และที่ผ่านมาได้แก้ไขปรับปรุงเกี่ยวกับคุณสมบัติ การเข้าสู่ตำแหน่ง วาระการดำรงตำแหน่ง และอำนาจหน้าที่ของตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเหตุผลทางการเมืองเรื่อยมา (ปธาน สุวรรณมงคล, 2560) แต่ในปัจจุบันเนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้หลายท้องที่มีความเจริญรุดหน้า รวมทั้งกระแสกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่น จึงเกิดข้อถกเถียงว่าตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านยังมีความจำเป็นต่อไปอีกหรือไม่ หรือบทบาทอำนาจหน้าที่และการเข้าสู่ตำแหน่งควรมีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไร เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมเศรษฐกิจและระบบราชการสมัยใหม่

มูลเหตุข้างต้น ผู้เขียนจึงได้จัดทำบทความฉบับนี้ โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 3 ประการ คือ เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้าน อธิบายสถานการณ์ทั่วไปของตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านในยุคคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) และข้อเสนอแนะสำหรับตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านในอนาคต โดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ บทความวิชาการ บทความรายงานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าบทความนี้จะประโยชน์ในแง่วิชาการและการต่อยอดเพื่อทำวิจัยได้ต่อไป

บทเริ่มต้น: เพื่อความเข้าใจ “กำนันผู้ใหญ่บ้าน”

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2534 บัญญัติให้การบริหารราชการส่วนภูมิภาคแบ่งเป็นจังหวัดและอำเภอ และได้บัญญัติเพิ่มเติมให้โครงสร้างบริหารระดับต่ำกว่าอำเภอหรือการจัดการปกครองอำเภอให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการปกครองท้องที่ คือ พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ที่ได้แบ่งเขตอำเภอเป็นกิ่งอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ซึ่งการบริหารราชการระดับหลังนี้ ถือเป็นส่วนขยายของการบริหารราชการระดับจังหวัดและอำเภอ ถือเป็นส่วนหนึ่งของระบบบริหารราชการส่วนภูมิภาค และเป็นส่วนล่างสุดที่นโยบายของรัฐบาลไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุผล ดังกล่าวแล้วว่าการจัดการปกครองในอำเภอ ประกอบด้วยกิ่งอำเภอ ตำบล และ

หมู่บ้าน แต่ปัจจุบันไม่มีการปกครองระดับกิ่งอำเภอแล้ว เนื่องจากทั้งหมดได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอ ตั้งแต่ พ.ศ.2550 (พชรณัฐ สัจจ์ประไพ, 2560, น.96-97) ดังนั้น ปัจจุบันการบริหารราชการระดับล่าง จึงเหลือเพียงการปกครองระดับตำบล 7,255 ตำบล และมีจำนวนหมู่บ้าน 75,032 หมู่บ้าน (กรมการปกครอง, 2561, ออนไลน์)

ตำบลและหมู่บ้านเป็นหน่วยการปกครองที่จัดตั้งเต็มพื้นที่ในเขตภูมิภาคหรือนอกเขตกรุงเทพมหานคร ตำบลจะเป็นเขตย่อยของอำเภอ (หรือกิ่งอำเภอ) กล่าวอีกทางหนึ่งหลายตำบลจะประกบกันเป็นอำเภอ จัดแบ่งไว้เพื่อประโยชน์ในการบริหารการปกครอง ในแต่ละอำเภออาจมีตำบลประมาณ 8-10 ตำบล แต่ละตำบลประกอบด้วย การปกครองท้องที่ที่เล็กกว่าคือหมู่บ้าน ทั้งนี้เกณฑ์ในการจัดตั้งตำบลจะพิจารณาจากจำนวนหมู่บ้าน ท้องที่ใดมีจำนวน 20 หมู่บ้าน ก็เข้าเกณฑ์จัดตั้งเป็นหนึ่งตำบลได้ ซึ่งการจัดตั้งตำบลเป็นอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัดที่จะพิจารณากำหนดเขตตำบลโดยอาจใช้ลำห้วย หนอง คลอง บึง หรือเครื่องหมายใด ๆ เป็นเขตตำบล แล้วรายงานไปกระทรวงมหาดไทย หากกระทรวงมหาดไทยเห็นชอบก็จะออกประกาศกระทรวงมหาดไทยจัดตั้งตำบล ในราชกิจจานุเบกษาต่อไป อย่างไรก็ตาม หลักเกณฑ์ดังกล่าวเป็นเพียงแนวทางกว้าง ๆ แต่ในทางปฏิบัติ กระทรวงมหาดไทยวางหลักเกณฑ์จัดตั้งตำบลตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2539 เอาไว้ (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2555, น.36 ; เสน่ห์ จัยโต, 2559, น.32 ; พรชัย เทพปัญญา, 2560, น.193) และตำบลหนึ่งมีกำนันหนึ่งคนเป็นหัวหน้าปกครองราษฎรในเขตตำบล และมีบุคคลตำแหน่งต่าง ๆ ช่วยเหลือในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน ได้แก่ สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล และผู้ใหญ่บ้าน

ส่วนหมู่บ้านเป็นหน่วยการปกครองที่เล็กที่สุด รวมบ้านหลายหลังในท้องที่หนึ่งเข้าไว้ด้วยกัน และให้อยู่ในความรับผิดชอบปกครองของผู้ใหญ่บ้าน และมีบุคคลตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคอยช่วยเหลือปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน การจัดตั้งหมู่บ้านก็มีลักษณะทำนองเดียวกับการจัดตั้งตำบลคือเมื่อบ้านหลายหลังในท้องที่เดียวกัน หากเป็นไปตามหลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครอง

ท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ก็สามารถจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน และกระทรวงมหาดไทย ก็ได้วางหลักเกณฑ์จัดตั้งหมู่บ้านตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2539 เช่นเดียวกัน (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2555, น.30-31, ออนไลน์ ; ปธาน สุวรรณมงคล, 2560, น.221-222) ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าในการบริหารราชการส่วนภูมิภาค หมู่บ้านเป็นหน่วยการปกครองที่สำคัญที่สุด โดย พัทธณัฐ สันข์ประไพ (2560, น.115) ให้เหตุผลว่า เพราะหมู่บ้านเป็นจุดแตกหักของการปกครอง การรักษาความมั่นคงภายใน การรักษาความสงบเรียบร้อย ตลอดจนการพัฒนาชุมชน เนื่องจากหมู่บ้านเป็นกลไกเชื่อมระหว่างราชการกับประชาชน โดยเฉพาะในเขตชนบท อีกทั้งงบประมาณแผ่นดินที่ภาครัฐจัดสรรให้การบริหารราชการส่วนภูมิภาคจะส่งต่อไปยังจุดสุดท้ายคือหมู่บ้านอีกด้วย

ตามที่กล่าวมา แม้ว่าการปกครองระดับตำบลหมู่บ้านเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารราชการส่วนภูมิภาค แต่ตำบลและหมู่บ้านแตกต่างจากการบริหารราชการส่วนภูมิภาคในระดับจังหวัดและอำเภออยู่ 2 ประการสำคัญ ประการแรกคือ ตำบลและหมู่บ้านไม่มีฐานะเป็นส่วนราชการ เพราะตำบลเป็นเพียงเขตย่อยของอำเภอหรือกิ่งอำเภอ ส่วนหมู่บ้านเป็นเขตย่อยของตำบล ทั้งตำบลและหมู่บ้านจัดแบ่งไว้เพื่อประโยชน์ในการบริหารการปกครอง ประการที่สอง หัวหน้าปกครองตำบลและหมู่บ้าน คือ กำนันผู้ใหญ่บ้าน จะปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายจากอำเภอ กำนันและผู้ใหญ่บ้านถือเป็นเจ้าพนักงานของรัฐตามกฎหมายในสังกัดกรมการปกครองภายใต้การกำกับดูแลของนายอำเภอ แต่ไม่ใช่ข้าราชการในระบบราชการ เพราะได้รับเงินค่าตอบแทนรายเดือน แต่ไม่ใช่เงินเดือนจากเงินงบประมาณประเภทเงินเดือน รวมทั้งไม่มีสถานะเป็นข้าราชการการเมืองและนักการเมืองท้องถิ่น ทั้งนี้ กำนันผู้ใหญ่บ้านไม่จำเป็นต้องปฏิบัติงานเต็มเวลา โดยทั้ง กำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นตำแหน่งที่มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนแต่ละท้องที่ (เสนห์ จุ้ยโต, 2559, น.32) อธิบายเพิ่มเติมได้ว่า ผู้ที่จะเป็นกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านได้ จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนของแต่ละท้องที่ และนายอำเภอเป็นผู้ดำเนินการคัดเลือกผู้จะเป็นกำนัน โดยจัดประชุมผู้ใหญ่บ้านทุกคนในตำบล เพื่อคัดเลือกผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งเป็นกำนัน (ผู้จะเป็นกำนันได้ต้องดำรงตำแหน่ง

เป็นผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นและเมื่อดำรงตำแหน่งกำนันก็ต้องเป็นผู้ใหญ่บ้านด้วย) แล้วเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อแต่งตั้ง กำนันจะให้มิวาระการดำรงตำแหน่ง จนกว่าจะมีอายุครบ 60 ปีบริบูรณ์ แต่หากพ้นจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านก็พ้นจากตำแหน่งกำนันด้วย (ส่วนบริหารงานกำนันผู้ใหญ่บ้าน สำนักบริหารการปกครอง ท้องที่ กรมการปกครอง, 2556, ออนไลน์ ; ประธาน สุวรรณมงคล, 2560, น. 232-233; นันทวัฒน์ บรมานันท์, 2560, น.108) ส่วนตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านจะมาจาก การเลือกตั้งของราษฎรในหมู่บ้าน และนายอำเภอออกคำสั่งแต่งตั้ง แล้วรายงาน ผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อออกหนังสือไว้เป็นหลักฐาน (ประธาน สุวรรณมงคล, 2560, น.225) ผู้ใหญ่บ้านเมื่อได้รับเลือกตั้งแล้วให้อยู่ในตำแหน่งได้จนมีอายุครบ 60 ปี บริบูรณ์ แต่อาจพ้นจากตำแหน่งหากไม่ผ่านการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งต้องกระทำอย่างน้อยทุก 5 ปี (ส่วนบริหารงานกำนันผู้ใหญ่บ้าน สำนักบริหาร การปกครองท้องที่ กรมการปกครอง, 2559, น.1, ออนไลน์; สำนักงานคณะกรรมการ กฤษฎีกา, 2559)

อย่างไรก็ตาม แม้กำนันผู้ใหญ่บ้าน จะไม่ใช่ข้าราชการเพราะถือเป็น เจ้าพนักงานของรัฐ แต่ทั้งสองตำแหน่งนอกจากจะเป็นหัวหน้าปกครองดูแล ตำบลและหมู่บ้านแล้ว ยังเป็นผู้ช่วยเหลือนายอำเภอในการปฏิบัติหน้าที่ และมีบทบาทอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 โดยเฉพาะการรักษาความสงบเรียบร้อย การป้องกันและ แก้ไขปัญหากรณีต่าง ๆ และยังทำหน้าที่เป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย ประนีประนอม และจัดการระงับปัญหาความขัดแย้งในท้องที่ นอกจากนี้ที่ตามกฎหมายหลัก แล้ว ทั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านยังมีอำนาจหน้าที่ปรากฏในกฎหมายอื่น ๆ อีกหลายฉบับ และยังมีเรื่องอื่น ๆ ที่กระทรวง กรมต่าง ๆ ขอให้ช่วยเหลือ ซึ่งเป็นงานที่สั่งมา ทางอำเภอและอำเภอสั่งให้กำนันผู้ใหญ่บ้านดำเนินการปฏิบัติ แต่เมื่อเปรียบ เทียบกันแล้ว กำนันจะมีอำนาจหน้าที่ทำนองเดียวกับผู้ใหญ่บ้าน แต่จะมีภาระ มากกว่าผู้ใหญ่บ้าน (เสนห์ จุ้ยโต, 2559 ; พรชัย เทพปัญญา, 2560, น.193-195) และบางเรื่องก็เป็นเรื่องที่ยกานันต้องปฏิบัติด้วยตนเอง หากไม่สามารถปฏิบัติได้ก็ อาจมอบให้ผู้ใหญ่บ้านคนอื่นทำการแทน หรือถ้าเป็นเรื่องสำคัญก็ต้องร่วมมือกัน ปฏิบัติหลายฝ่าย โดยเรียกประชุมผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน

ร่วมปรึกษาหารือแก้ปัญหา แต่หากปัญหาพันวิสัยที่จะแก้ไขได้ จะต้องรายงานให้นายอำเภอเพื่อแก้ไขต่อไป (ประธาน สุวรรณมงคล, 2560) นอกจากนี้ กำนันผู้ใหญ่บ้านยังมีฐานะเป็นตัวแทนของรัฐ ตัวแทนของราษฎรเกี่ยวกับเรื่องร้องทุกข์ ความเดือดร้อนของราษฎรเพื่อนำเสนอต่อส่วนราชการ ดังนั้น กำนันผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นจุดรวมความต้องการของราษฎรในพื้นที่ให้มาพบกับความต้องการของทางราชการ (ส่วนบริหารงานกำนันผู้ใหญ่บ้าน สำนักบริหารการปกครองท้องที่ กรมการปกครอง, 2559, น.1, ออนไลน์) และเปรียบเสมือน “มือ-ไม้” หรือ “แขน-ขา” ของการบริหารราชการส่วนภูมิภาค ภายใต้สังกัดของกรมการปกครอง และอยู่ในสายการบังคับบัญชาตามระบบราชการ หากทางราชการไม่ว่าเป็นส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมีงานหรือนโยบายใด ก็จะมีมอบหมายเป็นทอด ๆ จนในที่สุดก็เป็นหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่ต้องปฏิบัติ

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปกครองท้องถิ่น กำนันผู้ใหญ่บ้านมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาล มาตั้งแต่อดีตกำนันผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทในองค์การบริหารส่วนตำบลอย่างมาก โดยเข้าไปเป็นสมาชิกสภาหรือคณะกรรมการขององค์การบริหารส่วนตำบล แต่ด้วยผลของการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. 2540 กำหนดให้สภาท้องถิ่นและผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน ทำให้กำนันผู้ใหญ่บ้านพ้นจากตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์การบริหารส่วนตำบล แต่ยังคงปฏิบัติหน้าที่ในท้องที่ต่อไป สำหรับกรณีในเขตเทศบาลเดิม ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านต้องพ้นจากตำแหน่งหน้าที่เมื่อมีการยกฐานะท้องถิ่นเป็นเทศบาลเมืองหรือเทศบาลนคร ส่วนในเขตเทศบาลตำบลหากเห็นว่ามีเหตุความจำเป็นก็ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านพ้นจากตำแหน่งหน้าที่เฉพาะในเขตท้องถิ่นนั้นได้ แต่ต่อมาประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 12) พ.ศ.2552 กำหนดให้การยกเลิกตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านและตำแหน่งนักปกครองท้องที่อื่น ๆ จะกระทำไม่ได้ มีผลทำให้ตำแหน่งทั้งหลายที่มีอยู่ในเขตเทศบาลตำบลยังคงมีอยู่ต่อไป และหากต่อไปภายหลัง เทศบาลตำบลได้รับการยกฐานะให้เป็นเทศบาลเมืองหรือเทศบาลนคร ตำแหน่งนักปกครองท้องที่ทั้งหลายที่มีอยู่เดิมจะยังคงมีอยู่ต่อไปและไม่อาจถูกยกเลิกได้ ดังนั้น ตำแหน่ง

กำนันผู้ใหญ่บ้าน ยังมีปฏิบัติหน้าที่และมีบทบาทสำคัญในส่วนภูมิภาคอยู่จำนวนมาก มีบทบาทในการประสานงาน เป็นตัวแทน เป็นผู้อาวุโสได้รับการยอมรับเพื่อการดำเนินงานปกครองตำบลให้เกิดความร่มเย็นสงบสุข บำบัดทุกข์บำรุงสุข ในฐานะกลไกหนึ่งของกระทรวงมหาดไทยอีกด้วย (เสนห์ จุ้ยโต, 2559, น.34) โดยจากข้อมูลของกระทรวงมหาดไทยพบว่าเมื่อพ.ศ. 2560 มีจำนวนกำนัน 6,891 คน และมีจำนวนผู้ใหญ่บ้าน 66,653 คน (กระทรวงมหาดไทย, 2560, ออนไลน์)

ตามที่กล่าวมาทั้งหมด จะพบว่า การปกครองโดยกำนันผู้ใหญ่บ้าน เป็นการปกครองระดับที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด เพราะกำนันผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้นำของตำบลหมู่บ้านเป็นคนในท้องถิ่น บทบาทสำคัญมีหน้าที่ช่วยเหลือ นายอำเภอเป็นผู้ปฏิบัติงานตามนโยบายของรัฐบาล จนมีคำกล่าวว่า หากเปรียบผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอเป็นแม่ทัพ กำนันผู้ใหญ่บ้านก็เปรียบเสมือนทัพหน้า เพื่อต่อสู้แก้ไขปัญหาในท้องถิ่น ซึ่งบทความนี้เห็นว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านถือเป็น “พระเอกตัวจริง” ของการบริหารราชการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในท้องถิ่น และนอกจากกำนันผู้ใหญ่บ้าน จะเป็นผู้มีตำแหน่งและเป็นผู้นำตามที่กฎหมายกำหนด กำนันผู้ใหญ่บ้านยังเป็นผู้นำตามธรรมชาติและมีความสัมพันธ์แบบสังคมน ประเพณีกับราษฎรในตำบลหมู่บ้านด้วย เพราะเมื่อใดที่ราษฎรเกิดความทุกข์ ความเดือดร้อน มักมาพึ่งพิงกำนันผู้ใหญ่บ้านมากกว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (พรชัย เทพปัญญา, 2560, น.200)

บทปัจจุบัน: ความพยายามเปลี่ยนแปลงบทบาท “กำนันผู้ใหญ่บ้าน” ในยุคคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)

กำนันผู้ใหญ่บ้าน เป็นสถาบันเก่าแก่ที่อยู่คู่สังคมไทย โดยเริ่มทดลองเลือกตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านขึ้นเป็นครั้งแรกที่แขวงบางปะอิน เมืองกรุงเก่าหรือจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2435 นับเป็นจุดเริ่มแรกของการจัดตั้งสถาบันกำนันผู้ใหญ่บ้านขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5 (โชคสุข กรกิตติชัย, 2559, น.3) ปัจจุบันบทบาทเมื่อแรกก่อตั้งไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก

กล่าวคือ มีบทบาทเป็นหัวหน้าผู้ปกครองตำบลและหมู่บ้านรวมทั้งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ และจากผลงานวิจัย เรื่อง “การคงอยู่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในบริบทของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น” ของไททัศน์ มาลา (2559, น.310) พบว่า แม้มีนโยบายกระจายอำนาจไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและมีการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวกับกำนันผู้ใหญ่บ้านหลายครั้ง แต่ไม่ทำให้บทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านลดลงแต่อย่างใด แต่ในเรื่องของการเข้าสู่ตำแหน่งและวาระการดำรงตำแหน่งของกำนันผู้ใหญ่บ้านกลับมีการเปลี่ยนแปลงเรื่อยมา อาจเพื่อให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการบริหารราชการแผ่นดิน โดยปัจจุบันพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 กำหนดให้ผู้ใหญ่บ้านมาจากการเลือกตั้งของราษฎรในหมู่บ้าน สำหรับกำนันมาจากการเลือกกันเองของผู้ใหญ่บ้านให้ผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งในตำบลเป็นกำนันโดยอัครณ์ วงศ์ปรีดี และคณะ (2558, น.12) กล่าวว่า การเข้าสู่ตำแหน่งลักษณะนี้ทำให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเข้าใจว่าตนเองเป็นผู้แทนของประชาชนเช่นเดียวกับผู้บริหารหรือสมาชิกสภาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนวาระการดำรงตำแหน่งของกำนันผู้ใหญ่บ้านให้พ้นจากตำแหน่งเมื่อมีอายุครบ 60 ปี หรือพ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุผลอื่น เช่น ไม่ผ่านการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งปกติกระทำอย่างน้อยทุก 5 ปี (ส่วนบริหารงานกำนันผู้ใหญ่บ้าน สำนักบริหารการปกครองท้องที่ กรมการปกครอง, 2559, น.1, ออนไลน์) ปัจจุบันตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ.2559 กำหนดให้มีการประเมินผลผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับการแต่งตั้งทุก 4 ปี

สำหรับความพยายามแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ภายหลัง คสช. ได้เข้าควบคุมอำนาจการปกครองประเทศ เมื่อ พ.ศ.2557 และประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 สิ้นสุดลง หลังจากนั้นได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ซึ่งรัฐธรรมนูญฯ ฉบับนี้ กำหนดให้มีสภาขับเคลื่อน

การปฏิรูปประเทศ (สปท.) เพื่อทำหน้าที่จัดทำรายงานข้อเสนอแนะการปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ ซึ่ง สปท. ได้แต่งตั้งคณะกรรมการวิชาการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง ให้มีหน้าที่จัดทำแนวทางการปฏิรูปและข้อเสนอแนะการปฏิรูปด้านการเมือง และคณะกรรมการฯ ได้ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์พบสภาพปัญหาเกี่ยวกับตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านสำคัญ 2 ประการ ประการแรก ปัญหาการเข้าสู่ตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้าน พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 กำหนดให้กำนันมาจากการคัดเลือกโดยผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้น ๆ ส่งผลให้มีการซื้อเสียงและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างผู้ใหญ่บ้านเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งกำนัน และทำให้ผู้ที่เข้ามาดำรงตำแหน่งกำนันนั้นไม่มีความยึดโยงกับราษฎรในพื้นที่ เนื่องจากราษฎรไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งกำนัน อีกทั้งการเข้าสู่ตำแหน่งดังกล่าวไม่เป็นไปตามหลักประชาธิปไตย จึงส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในการรับใช้ราษฎรและการปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ของราษฎรอย่างแท้จริง นอกจากนี้ ราษฎรในพื้นที่จะไม่รู้จักผู้ที่เข้ามาเป็นกำนัน รวมถึงกำนันก็จะไม่ได้รับการยอมรับและความร่วมมือจากราษฎรเช่นกัน ประการที่สอง ปัญหาเรื่องวาระการดำรงตำแหน่งกำนันซึ่งกำหนดให้เกษียณอายุเมื่อครบ 60 ปี ทำให้เกิดการแข่งขันและการซื้อเสียงรุนแรง เนื่องจากค่านึงถึงความคุ้มค่าของค่าตอบแทนและผลประโยชน์ที่จะได้รับจากวาระการดำรงตำแหน่งที่ยาวนาน ทำให้เกิดการผูกขาดการดำรงตำแหน่งและเกิดการส่งสมอทธิพลในพื้นที่ และส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของกำนันซึ่งอาจจะเลยต่อการปฏิบัติหน้าที่หรือมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เนื่องจากไม่ต้องค่านึงถึงคะแนนเสียงที่จะได้รับจากราษฎร ทำให้ราษฎรต้องทนกับสภาพดังกล่าวและไม่มีโอกาสเปลี่ยนบุคคลที่ดำรงตำแหน่งกำนัน (สำนักกรรมการวิชาการ 2 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, 2560, น.4-5) คณะกรรมการวิชาการฯ จึงได้จัดทำรายงานเรื่อง “ข้อเสนอประเด็นสำคัญเพื่อประกอบการพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสู่ตำแหน่ง

วาระการดำรงตำแหน่งกำนันและการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน และร่างพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ...” เสนอต่อ สปท. และต่อมาเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2560 สปท. มีมติเห็นชอบกับข้อเสนอปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ของคณะกรรมการการฯ โดยข้อเสนอดังกล่าวมีสาระสำคัญให้ประชาชนเป็นผู้เลือกกำนันโดยตรงจากผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้น ๆ และให้มีวาระการดำรงตำแหน่งของกำนันคราวละ 5 ปี รวมทั้งให้มีการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านทุก 3 ปี และ สปท. จะได้เสนอรายงานให้คณะรัฐมนตรีรับไปดำเนินการต่อไป ซึ่งข้อเสนอดังกล่าว ถูกคัดค้านจากกำนันผู้ใหญ่บ้านทั่วประเทศอย่างกว้างขวาง (“กำนัน-ผญบ.” ทัวปท. ฮือค้าน สปท. ชงลือกวาระ 5 ปี, 2560, ออนไลน์; สปท. ผ่านฉลุยวาระกำนัน 5 ปี จ่อดันเข้า ครม, 2560, ออนไลน์และปัจจุบัน (เดือนเมษายน พ.ศ.2561) จากการค้นคว้ายังไม่พบมติคณะรัฐมนตรีหรือข้อสั่งการของฝ่ายบริหารต่อข้อเสนอของสปท. ดังกล่าว

เมื่อพิจารณาถึงการบริหารราชการในอนาคตที่ต้องลดบทบาทของภาครัฐ และมุ่งเน้นบทบาทของภาคประชาสังคมโดยให้ประชาชนมีบทบาทหลัก ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม ฉะนั้น การดำรงอยู่ของตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้าน ไม่น่าจะสอดคล้องกับรูปแบบในอนาคตเท่าใดนัก เพราะตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นสิ่งตกทอดของระบบราชการยุคดั้งเดิม เป็นการบริหารงานแบบเก่าที่เน้นการปกครองควบคุมโดยรัฐ แต่ในอนาคตรูปแบบของการบริหารราชการนอกจากต้องมุ่งเน้นการกระจายอำนาจแล้ว การบริหารราชการจักต้องมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคส่วนอื่น แต่สถานะของกำนันผู้ใหญ่บ้านถือเป็นตัวแทนของรัฐ ตัวแทนของระบบราชการ ไม่ได้เป็นตัวแทนของประชาชนอย่างแท้จริง ดังจะเห็นจากการที่กำหนดให้กำนันผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ช่วยเหลือ นายอำเภอ ถือเป็น การประกาศอย่างชัดเจนว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นคนของทางราชการ และหมายความว่าอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของนายอำเภอ (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2559 ; ประธาน สุวรรณมงคล, 2560, น.195, 200)

โดยผลงานวิจัย เรื่อง “การพัฒนาศักยภาพและเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่กำนันผู้ใหญ่บ้าน” ของ พรชัย เทพปัญญา (2560, น.196) ก็พบว่า ในข้อเท็จจริงความสัมพันธ์ระหว่างนายอำเภอกับกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นลักษณะเจ้านายกับผู้ใต้บังคับบัญชาคือรับฟังคำสั่งเพียงอย่างเดียว การเสนอแนะหรือเรียกร้องต่อนายอำเภอเป็นเรื่องยาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเจตนารมณ์ของการมีกำนันผู้ใหญ่บ้าน คือ ให้เป็นตัวแทนของราชการเพื่อเป็นหูตาแทนรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยในท้องที่ ซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง (ประธาน สุวรรณมงคล, 2560, น.241) อย่างไรก็ตาม กำนันผู้ใหญ่บ้านก็ยังมิบทบาทเป็นผู้นำประชาชนและไม่ได้มีสถานะเป็นข้าราชการเต็มตัว ไม่ได้ทำงานแก่ทางราชการเต็มเวลา ส่งผลให้กำนันผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทต้องดูแลทุกข์สุขของลูกบ้านในด้านต่าง ๆ จำนวนมาก (รุจิรวีทน์ ลำताल, 2557, น.37 ; ไททัศน์ มาลา, 2559, น.310) ดังนั้น กำนันผู้ใหญ่บ้านจึงมีความผูกพันกับราษฎรในพื้นที่เป็นอย่างมาก เมื่อเปรียบเทียบกับข้าราชการซึ่งอาจต้องมีการหมุนเวียนโยกย้ายปฏิบัติหน้าที่ราชการในพื้นที่ที่แตกต่างกัน

บทอภิปราย: บทบาทที่ควรจะเป็นในอนาคต

ตามสาระที่กล่าวมาแล้ว มุ่งหวังเพื่อเปิดประเด็นอภิปรายถึงบทบาทต่อไปของ “กำนันผู้ใหญ่บ้าน” ในอนาคต ซึ่งมีกรอบการวิเคราะห์และให้ข้อเสนอจำนวน 4 ประเด็น ได้แก่ ความจำเป็นของตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้าน การเข้าสู่ตำแหน่งวาระการดำรงตำแหน่ง และการแสดงบทบาทในอนาคต

เรื่องของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ประเด็นแรกที่ควรพิจารณาคือตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านยังคงมีความจำเป็นอยู่หรือไม่กับการบริหารราชการในอนาคต และหากยังคงมีความจำเป็นอยู่ จะดำรงอยู่ในสถานะและบทบาทอย่างไร

ตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านมีรากฐานของการวางระเบียบบริหารราชการแผ่นดินของไทยเพื่อประโยชน์ในการดูแลทุกข์สุขของประชาชนในท้องที่ แม้กาลเวลาที่ผ่านมาสภาพสังคมจะเจริญรุดหน้าอย่างมาก แต่หากพิจารณาถึงประโยชน์ และความจำเป็นแล้ว กำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นตำแหน่งที่ผูกพันใกล้ชิด

กับประชาชน โดยผลงานวิจัย เรื่อง “การพัฒนาศักยภาพและเพิ่มประสิทธิภาพ การปฏิบัติหน้าที่กำนันผู้ใหญ่บ้าน” ของ พรชัย เทพปัญญา (2560) พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านมีความสำคัญต่อการปกครองท้องถิ่นถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในเขตชนบท กำนันผู้ใหญ่บ้านทำงานผูกพันกับประชาชนตลอด 24 ชั่วโมง และลักษณะงานส่วนใหญ่เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชนมากกว่าหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนด และประชาชนบางส่วนมีความสัมพันธ์และให้ความเคารพนับถือ กำนันผู้ใหญ่บ้านมากกว่านักการเมืองท้องถิ่น อีกทั้งประชาชนยังต้องพึ่งพาอาศัย ความคิดเห็นหรือการปรึกษาหารือปัญหาต่าง ๆ กับกำนันผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นเดียวกันและเข้าใจปัญหาาร่วมกัน

ด้วยเหตุผลข้างต้น ในเบื้องต้นบทความนี้จึงเสนอว่าตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านสมควรต้องคงไว้ในโครงสร้างการบริหารราชการของไทยต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พรชัย เทพปัญญา (2560, น.199) ซึ่งเสนอว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านยังเป็นสถาบันที่จำเป็นเพราะเป็นตัวแทนข้าราชการส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะนายอำเภอ กำนันผู้ใหญ่บ้านเปรียบเสมือนแขนขาหรือผู้ช่วยนายอำเภอ หากตำแหน่งนายอำเภอยังดำรงอยู่ ตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านก็ควรต้องดำรงอยู่ คู่กับนายอำเภอ เพราะกำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำข้อมูลข่าวสารจากอำเภอถ่ายทอดไปยังพื้นที่ หากปราศจากกำนันผู้ใหญ่บ้านแล้ว อาจทำให้การกระจายข่าวสารไม่ทั่วถึง อย่างไรก็ตามก็ตีบทความนี้เสนอเพิ่มเติมว่า ตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านอาจมีความจำเป็นเฉพาะในเขตพื้นที่ชนบท คือ พื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เพราะต้องยอมรับว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศยังเป็นเขตชนบท กำนันผู้ใหญ่บ้านถือเป็นศูนย์กลางชุมชน เป็นที่พึ่งของประชาชน เนื่องจากเป็นเรื่องยากที่ประชาชนในพื้นที่ห่างไกลจะสามารถพึ่งพาการบริหารราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาคได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ประชาชนมักไม่รู้ระเบียบทางราชการ กำนันผู้ใหญ่บ้านจึงมักดำเนินกิจกรรมให้แก่ประชาชนเท่าที่จะกระทำได้ และกำนันผู้ใหญ่บ้านยังถือเป็นกลไกสำคัญของการปกครองท้องถิ่น มีส่วนสำคัญต่อการบริหารราชการแผ่นดิน และการขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาล การรักษา

ความมั่นคงภายใน ตลอดจนเป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างรัฐกับประชาชนที่มีประสิทธิภาพ (ไททัศน์ มาลา, 2559, น.312 ; ณ่าน สงวนพงษ์ และคณะ, 2559, น.221) อีกทั้งนายอำเภอตลอดจนการบริหารราชการส่วนกลางยังจำเป็นต้องมีบุคลากรช่วยในการปฏิบัติงาน (ประธาน สุวรรณมงคล, 2560, น.254) ช่วยเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับประชาชน เพื่อนำนโยบายของรัฐบาลไปสู่ประชาชน เพราะการจะจัดให้ข้าราชการไปดำเนินการทุกเรื่อง ย่อมสิ้นเปลืองงบประมาณและไม่มี ความเชื่อมโยงทางธรรมชาติระหว่างรัฐกับประชาชน ดังนั้น กำนันผู้ใหญ่บ้าน จึงจำเป็นที่สุดและเหมาะสมที่สุดในยามนี้ และในยามที่รัฐบาลต้องดำเนินนโยบาย หลาก ๆ ประการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและความคาดหวังของประชาชนในอนาคต อีกทั้งจากผลงานวิจัยของบงกชมาศ เอกเอี่ยม (2557) ก็พบว่า อำนาจหน้าที่บางอย่าง ขององค์การบริหารส่วนตำบล (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ชนบท) ยังไม่สามารถที่จะแทนที่หรือทดแทนอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านได้ทั้งหมด จึงเป็นการสนับสนุนการดำรงอยู่ของตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านอีกด้วย

สำหรับพื้นที่ชุมชนเมือง ประธาน สุวรรณมงคล (2560, น.254) เห็นว่า พื้นที่ชุมชนเมืองมีบุคลากรของรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่ของ กำนันผู้ใหญ่บ้าน อาจกล่าวได้ว่า ไม่มีช่องว่างให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเข้ามาดำเนินการ ในเขตเมืองอีกแล้ว กล่าวคือ เขตเทศบาล (หรือชุมชนเมือง) ไม่จำเป็นต้องมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผลงานวิจัยของไททัศน์ มาลา (2559) พบว่า สภาพชุมชนเมือง สังคมเศรษฐกิจมีความซับซ้อน การติดต่อสื่อสารรวดเร็วและเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย ปัจจัยนี้ส่งผลให้ต้องพึ่งพากำนันผู้ใหญ่บ้านน้อยลง เพราะเมื่อวิเคราะหอำนาจหน้าที่ ของกำนันผู้ใหญ่บ้านกับเทศบาลแล้ว เทศบาลสามารถทำหน้าที่ส่วนใหญ่แทนกำนัน ผู้ใหญ่บ้านได้ทั้งหมด นอกจากนี้อำนาจหน้าที่ต่าง ๆ ของกำนันผู้ใหญ่บ้านยังมี ส่วนราชการต่าง ๆ รับผิดชอบแต่ละเรื่องโดยตรงอีกด้วย เหตุผลตามที่กล่าวมาข้างต้น จึงเสนอว่า ในเขตพื้นที่ชุมชนเมืองหรือเขตเทศบาลสามารถยกเลิกตำแหน่ง กำนันผู้ใหญ่บ้านได้ เพราะบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านกำหนดให้ภาคส่วนอื่น เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการแทนแล้ว

อย่างไรก็ดี แม้ตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านยังจำเป็นในเขตพื้นที่ชนบท แต่ยังมีข้อถกเถียงว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านกับองค์การบริหารส่วนตำบลจะทำงานซ้ำซ้อนกันหรือไม่ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้ว กำนันผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ของรัฐทั้งของส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและท้องที่ ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในฐานะหน่วยการปกครองตามหลักกระจายอำนาจการปกครองซึ่งจะทำหน้าที่เฉพาะเท่าที่กำหนดไว้ในกฎหมาย หน้าที่ของรัฐที่เหลือจำนวนมากยังเป็นหน้าที่ของการบริหารราชการส่วนกลางที่จะดำเนินการผ่านองค์การบริหารราชการส่วนภูมิภาค และหน้าที่ส่วนหนึ่งยังสามารถมอบให้กำนันผู้ใหญ่บ้านดำเนินการแทนได้

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างกำนันและผู้ใหญ่บ้านกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนที่ใกล้ชิดกับท้องที่ คือ องค์การบริหารราชการส่วนตำบล มีพัฒนาการความเกี่ยวข้องใกล้ชิดมายาวนานพอสมควรตั้งแต่มีการจัดตั้งสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล โดยในอดีตกำนันผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทเข้าไปเป็นสมาชิกสภาหรือคณะกรรมการขององค์การบริหารส่วนตำบล แต่ด้วยผลของการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. 2540 ทำให้กำนันผู้ใหญ่บ้านพ้นจากตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้เห็นได้ว่า ตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านจะไม่ได้ไปเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลแล้ว และอาจมองได้ว่าความสำคัญของกำนันผู้ใหญ่บ้านในเขตพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลจะลดน้อยถอยลง อย่างไรก็ตาม กำนันผู้ใหญ่บ้านยังคงมีบทบาทในการสนับสนุน ประสานงาน และปฏิบัติงานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลในด้านต่าง ๆ อาทิ เสนอแนวทางจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชนในท้องที่ เป็นกลไกประสานงานและตรวจสอบการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งเพราะเป็นผู้มีศักยภาพในการระดมความร่วมมือจากประชาชน บทบาทรักษาความสงบเรียบร้อยในเขตพื้นที่ เป็นต้น (ส่วนบริหารงานกำนันผู้ใหญ่บ้าน สำนักบริหารการปกครองท้องที่ กรมการปกครอง, 2556, น.25-27, ออนไลน์) โดย อัครธัม วงศ์ปรีดี และคณะ (2558, น.13)

และส่วนบริหารงานกำนันผู้ใหญ่บ้าน สำนักบริหารการปกครองท้องที่ กรมการปกครอง (2559, น.2, ออนไลน์) เห็นว่า อำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้ซ้ำซ้อนกัน แต่เป็นอำนาจหน้าที่ในการสนับสนุน ร่วมมือกัน โดยอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นการบริการ สาธารณะที่ได้รับการกระจายอำนาจการปกครองจากการบริหารราชการส่วนกลาง ในขณะที่กำนันผู้ใหญ่บ้านมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลด้านการปกครอง การรักษา ความสงบเรียบร้อย การเสริมสร้างความมั่นคงภายในเขตท้องที่ และสำนักบริหาร การปกครองท้องที่ กรมการปกครอง (2557, น.10, ออนไลน์) จะเห็นได้ว่า แม้พื้นที่ รับผิดชอบของกำนันผู้ใหญ่บ้าน และองค์การบริหารส่วนตำบลจะเป็นพื้นที่เดียวกัน แต่กฎหมายกำหนดให้ทั้งสองฝ่ายมีหน้าที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน และทั้งสอง ฝ่ายต้องทำงานร่วมกันจนกล่าวกันว่า กำนันผู้ใหญ่บ้าน คือ “พ่อ” องค์การบริหาร ส่วนตำบลคือ “แม่” ที่ต้องดูแลลูกคือประชาชนในพื้นที่ให้อยู่เย็นเป็นสุขอย่างไรก็ตาม ผลงานวิจัย เรื่อง “การพัฒนาศักยภาพและเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน” ของ พรชัย เทพปัญญา (2560, น.195-197) กลับพบว่า ความสัมพันธ์ ระหว่างกำนันผู้ใหญ่บ้านกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ค่อยดี ลักษณะ ความสัมพันธ์จึงเป็นแบบต่างคนต่างทำงานมากกว่าเป็นลักษณะความร่วมมือกัน ทำงาน ดังนั้น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทั้งสองจึงเป็นเรื่องที่ ทางภาครัฐต้องให้ความสำคัญ

นอกจากนี้ ผลงานวิจัยของไททัศน์ มาลา (2559) พบว่า การมุ่งกระจาย อำนาจแก่ท้องถิ่นในปัจจุบัน ทำให้บทบาทการปกครองระดับท้องที่ที่ถูกแทนที่ ด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้การดำรงอยู่ของตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้าน ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารราชการของท้องถิ่น ประกอบกับข้อจำกัด ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน คือ ไม่มีงบประมาณและไม่มีอำนาจตัดสินใจจัดทำภารกิจต่าง ๆ เพราะภารกิจส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สอดคล้องกับ ผลงานวิจัยของพรชัย เทพปัญญา (2560, น.196) พบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้าน ขาดงบประมาณ อุปกรณ์ในการทำงาน และที่สำคัญคือ การขาดสถานที่ทำงาน

โดยมักใช้บ้านของตนเองเป็นสถานที่ทำงาน ประเด็นเรื่องกำนันผู้ใหญ่บ้านไม่มีงบประมาณรวมทั้งบุคลากรสนับสนุนอย่างเพียงพอตามที่กล่าวมาข้างต้น ถือเป็นข้อจำกัดสำคัญของการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุผล และการเติบโตของการกระจายอำนาจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นจุดอ่อนสำคัญต่อการดำรงอยู่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในอนาคต

ประเด็นอภิปรายเรื่องที่สอง เรื่องการเข้าสู่ตำแหน่งของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ปัจจุบันผู้ใหญ่บ้านมาจากการเลือกตั้งของราษฎรซึ่งเป็นวิธีการเหมาะสมและเป็นไปตามหลักประชาธิปไตย สำหรับกำนันมาจากการเลือกกันเองของผู้ใหญ่บ้านในเขตตำบล โดย ประธาน สุวรรณมงคล (2560, น.252) เห็นว่า การให้ประชาชนเลือกกำนันโดยตรงจากผู้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านจะเหมาะสมกว่า เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนในท้องที่ และจากรายงานของคณะกรรมการสิทธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง เสนอให้กำนันมาจากการเลือกโดยตรงของราษฎร โดยให้ราษฎรเลือกจากผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นที่ลงสมัครรับเลือกเป็นกำนัน (สำนักงานกรรมการสิทธิการ 2 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, 2560, น.4-5) บทความนี้เห็นว่ากำนันสมควรต้องเป็นตัวแทนที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ไม่ใช่มาจากการเลือกกันเองของผู้ใหญ่บ้านอย่างที่เป็นอย่างอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น จึงเสนอว่าสมควรให้กำนันมาจากการเลือกโดยประชาชนในท้องที่และใช้แนวทางตามข้อเสนอของคณะกรรมการฯ ตามที่กล่าวมาข้างต้น นอกจากนี้ เรื่องการให้กำนันมาจากการเลือกตั้งจากประชาชนยังต้องพิจารณาถึงเรื่องวาระการดำรงตำแหน่ง ซึ่งผู้เขียนขอยกไปอภิปรายเป็นประเด็นถัดไป

ประเด็นอภิปรายที่สาม เรื่องวาระการดำรงตำแหน่งของกำนันผู้ใหญ่บ้าน อาจแบ่งทัศนคติได้สองทาง ทางแรกมองว่า ตำแหน่ง กำนันผู้ใหญ่บ้าน ถือเป็นเจ้าพนักงานของรัฐสังกัดกรมการปกครอง ไม่ใช่ขึ้นกับการเมืองท้องถิ่น แม้มีที่มาจาก การเลือกตั้งเหมือนกัน แต่วาระการดำรงตำแหน่งยังจำเป็นต้องมีลักษณะเดียวกับข้าราชการประจำ กล่าวคือ มีวาระจนอายุครบ 60 ปี เพราะหากให้มีวาระ

การดำรงตำแหน่งและมีการเลือกตั้งเป็นคราว ๆ กำนันผู้ใหญ่บ้านก็ไม่แตกต่างกับนักการเมืองท้องถิ่น อีกทั้งการเลือกตั้งเป็นประจำอาจก่อให้เกิดความแตกแยกในพื้นที่ และการปฏิบัติหน้าที่ขาดความต่อเนื่อง รวมทั้งอาจนำมาสู่การแทรกแซงทางการเมืองได้ง่าย ทางที่สองเห็นว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านไม่ควรมียวาระการดำรงตำแหน่งยาวนานจนถึงอายุครบ 60 ปี (รุจิรวาทน์ ลำताल, 2557, น.39 ; ประธาน สุวรรณมงคล, 2560, น.252) เพราะการให้กำนันผู้ใหญ่บ้านมียวาระการดำรงตำแหน่งจะส่งผลให้กำนันผู้ใหญ่บ้านต้องสร้างผลงานเพื่อสร้างความพอใจแก่ประชาชนและไม่เป็นการผูกขาดอำนาจกันเป็นเวลานาน (หมัดเหล็ก, 2560, ออนไลน์)

สำหรับบทความนี้เห็นว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านควรมียวาระการดำรงตำแหน่งอาจให้มียวาระการดำรงตำแหน่งไม่เกิน 5 ปี ทำนองเดียวกับข้อเสนอวาระการดำรงตำแหน่งกำนันของ สปท. (สำนักกรรมธิการ 2, 2560) เนื่องจากการให้กำนันผู้ใหญ่บ้านอยู่ในตำแหน่งจนอายุครบ 60 ปี อาจนำไปสู่การผูกขาดอำนาจ สร้างอิทธิพล เขี่ยขาดต่อการปฏิบัติหน้าที่ เพราะไม่ต้องกังวลกับการเลือกตั้งและรูปแบบการเปลี่ยนแปลงตัวกำนันผู้ใหญ่บ้านด้วยการเลือกตั้งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สันติวิธีที่สุด (รุจิรวาทน์ ลำताल, 2557) ซึ่งในกรณีที่กำนันผู้ใหญ่บ้านปฏิบัติหน้าที่ไม่มีประสิทธิภาพหรือไม่เกิดประโยชน์ต่อราษฎร ราษฎรจะมีโอกาสเปลี่ยนบุคคลที่จะมาดำรงตำแหน่งได้ในระยะเวลาไม่นานนัก และจะส่งผลให้กำนันผู้ใหญ่บ้านจะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความกระตือรือร้น และมุ่งประโยชน์ของราษฎร อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้บุคคลในพื้นที่ที่มีความรู้ความสามารถได้มีโอกาสเข้ามาทำหน้าที่ในตำแหน่งนี้แทนได้ (สำนักกรรมธิการ 2, 2560, น.6) โดยผลงานวิจัยของ ไททัศน์ มาลา (2559, น.315) กล่าวว่า แนวคิดให้กำนันผู้ใหญ่บ้านดำรงตำแหน่งคราวละ 5 ปี ไม่ได้ทำให้สถาบันกำนันผู้ใหญ่บ้านอ่อนแอ ตรงกันข้ามยิ่งทำให้กำนันผู้ใหญ่บ้านมีความชอบธรรมเพิ่มขึ้น เพราะหากมาจากการเลือกตั้งทุกวาระจะหมายความว่าประชาชนให้การยอมรับผ่านกระบวนการเลือกตั้ง

นอกจากเรื่องวาระการดำรงตำแหน่งแล้ว การประเมินผลการปฏิบัติงานก็เป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องหยิบยกมาพิจารณา โดยปัจจุบันได้มีการวางหลักเกณฑ์

และวิธีการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่เฉพาะผู้ใหญ่บ้าน ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ.2559 ซึ่งคณะกรรมการข้าราชการชั้นเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง (สำนักกรรมการ 2, 2560, น.7-8) ได้มีข้อสังเกตต่อรูปแบบการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ. 2559 ว่าการประเมินผลให้ความสำคัญกับบทบาทและอำนาจของนายอำเภอในการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผล และราษฎรไม่มีโอกาสไปมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการและมีส่วนร่วมในการประเมิน ซึ่งการกำหนดให้ผู้ใหญ่บ้านมาจากการเลือกตั้งโดยราษฎร แต่การประเมินผลเพื่อให้พ้นจากตำแหน่งเป็นการใช้ระบบการประเมินโดยข้าราชการ เป็นสิ่งที่ขัดแย้งกัน และการให้ประเมินผลผู้ใหญ่บ้านทุก 4 ปี ถือเป็นระยะเวลาที่นานเกินไป ซึ่งในเรื่องการประเมินผลนี้ นักวิชาการและคณะกรรมการข้าราชการชั้นเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง มีข้อเสนอที่สอดคล้องกัน อาทิ รุจิรวาทน์ ลำตาล (2557, น.39) เสนอว่า สมควรให้มีการประเมินผลการปฏิบัติงานของกำนันผู้ใหญ่บ้านปีละไม่น้อยกว่า 1 ครั้ง เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งนี้ ต้องให้ความสำคัญกับประชาชนและภาคประชาสังคมในพื้นที่ มิใช่ส่วนราชการ เพราะประชาชนได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการปฏิบัติหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน รายงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน: มุมมองเชิงการมีส่วนร่วมของประชาชนและการบริหาร” จัดทำโดย อัครณัฐ วงศ์ปรีดี และคณะ (2558) เสนอให้คณะกรรมการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านควรประกอบไปด้วย ประชาชนในพื้นที่ นายอำเภอ เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือส่วนราชการ ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน (ประเมินตัวเองและประเมินด้วยกันเอง) ผู้นำศาสนา ทั้งนี้ แต่ละส่วนมีข้อดีและข้อจำกัดจึงสมควรต้องพิจารณาให้เหมาะสม ผลงานวิจัยเรื่อง “ที่มา เหตุผลของการมีอยู่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในประเทศไทย” จัดทำโดย ณาน สงวนพงษ์ และคณะ (2559, น.221)

เสนอแนะให้ประเมินการปฏิบัติหน้าที่ด้วยรูปแบบ “ประชารัฐ” ซึ่งมีกลุ่มอาชีพ กลุ่มการศึกษาต่าง ๆ รวมกลุ่มทำหน้าที่ประเมินผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติหน้าที่ และนโยบายสำคัญของรัฐบาล และคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ด้านการเมือง (สำนักกรรมการ 2, 2560, น.9) เสนอให้มีการประเมินผล การปฏิบัติหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านทุก 3 ปี และให้นำแนวคิดประชารัฐมาพิจารณา องค์ประกอบของคณะกรรมการประเมินผลโดยให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่ เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมิน เพื่อไม่ให้ผูกขาดการประเมินโดยภาครัฐหรือ กระทรวงมหาดไทยเพียงอย่างเดียว บทความนี้จึงเสนอว่า ควรประเมินผล การปฏิบัติหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านปีละ 1 ครั้ง และคณะกรรมการประเมินผล ต้องให้ความสำคัญที่ภาคประชาสังคมในพื้นที่เป็นหลัก กล่าวคือ ต้องมีส่วน คณะกรรมการที่เป็นภาคประชาชนมากกว่าสัดส่วนของเจ้าหน้าที่รัฐ อีกทั้งการ ประเมินผลไม่ควรมุ่งการให้พ้นจากตำแหน่งหรือสมควรดำรงตำแหน่งต่อไป แต่ควร คำนึงถึงการพัฒนากำนันผู้ใหญ่บ้านในด้านต่าง ๆ ต่อไป และหากกำนันผู้ใหญ่บ้าน คนใดมีผลงานดี ควรมีการประกาศให้ทุกภาคส่วนรับทราบโดยทั่วถึง เพื่อเป็น แบบอย่างที่ดีและเป็นขวัญกำลังใจให้กับกำนันผู้ใหญ่บ้านด้วย (จรีวิวัฒน์ ลำताल, 2557, น.40)

ประเด็นสุดท้าย บทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านในอนาคต ตามที่กล่าวแล้วว่า ตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้าน ยังมีความจำเป็นอยู่ในเขตพื้นที่ชนบท ดังนั้น ตราบใดที่ ยังมีพื้นที่ชนบทก็ยังคงจำเป็นต้องมีกำนันผู้ใหญ่บ้าน คำถามสำคัญคือ ควรต้อง มีบทบาทอย่างไรเพื่อ “แต่งตัว” สู้สังคมอนาคต โดยจากผลงานวิจัยของไททัศน์ มาลา (2559) พบว่า ปัจจุบันบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านมีลักษณะเชิงการประสานงาน ทั้งการประชุมหมู่บ้าน การแจ้งข่าวสารของทางราชการให้ประชาชนทราบ ในขณะที่เดียวกันก็มีสถานะและมีบทบาทเป็นผู้แทนประชาชนเป็นผู้นำชุมชน และต้องรับผิดชอบด้านการดูแลทุกข์สุขของประชาชนมากกว่าบทบาททางการ พัฒนา รวมทั้งปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา ท้องถิ่นชุมชน จึงเสนอแนะให้กำนันผู้ใหญ่บ้านปรับตัวเพื่อซูลักษณะเด่นเกี่ยวกับ

การประสานงาน การดูแลทุกข์สุขของประชาชน การสร้างความสามัคคี การอำนวยความสะดวกระหว่างภาครัฐกับประชาชน และการดึงภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วม ตลอดจนต้องพร้อมปรับตัวให้เป็นผู้ว่าการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ปรับปรุงความรู้ความสามารถให้เท่าทันสังคมและเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ นอกจากนี้ ผลงานวิจัยเรื่อง “กำนันผู้ใหญ่บ้าน: บทบาทและภาวะความเป็นผู้นำกับความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อผู้นำชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่” ของ บงกชมาศ เอกเอี่ยม (2557) พบว่า ประชาชนคาดหวังต่อภาวะผู้นำหรือคุณสมบัติที่สำคัญ อาทิ อัจฉริยะดี ความตั้งใจทำงาน เป็นต้น และต้องการกำนันผู้ใหญ่บ้านที่มีการศึกษาสูงขึ้นและมีการพัฒนาความรู้ด้านต่าง ๆ บทความนี้จึงเห็นว่า กำนันผู้ใหญ่บ้านในอนาคตต้องคำนึงถึงความคาดหวังและความต้องการของประชาชนในเรื่องดังกล่าวด้วย อีกทั้ง ผลงานวิจัยของ ณาน สงวนพงษ์ และคณะ (2559, น.222) ก็ได้เสนอแนะให้กำนันผู้ใหญ่บ้านต้องทำงานคู่ขนานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและต้องทำหน้าที่เป็น “ห่วงข้อ” ระหว่างภาครัฐ เอกชน กลุ่มเอ็นจีโอ และกลุ่มผลประโยชน์อื่นในตำบลหมู่บ้าน รวมทั้ง พร้อมทั้งจะปรับเปลี่ยนบทบาทของตนให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงและรูปแบบการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่ยกระดับความสำคัญขึ้นมา บทความนี้จึงเสนอให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเน้นแสดงบทบาทการเป็นผู้ประสานงานทุกภาคส่วนมากกว่าการเป็นนักปกครอง และการแสดงสถานะและบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านในอนาคตที่จะสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง กำนันผู้ใหญ่บ้านไม่ควรแสดงบทบาทเป็นตัวแทนของราชการอย่างเข้มข้น หรือพยายามที่จะเปลี่ยนไปเหมือนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีรากเหง้าความคิดแบบตะวันตก แต่ควรแสดงบทบาทเป็นตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ และมาจากการยอมรับจากประชาชนอย่างแท้จริง ตลอดจนเป็นศูนย์กลางของการปกครองและพัฒนาท้องถิ่นทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมด้วย

บทสรุป: บทส่งท้าย “กำนันผู้ใหญ่บ้าน” ในอนาคต

กำนันผู้ใหญ่บ้าน เป็นสถาบันที่อยู่คู่สังคมไทยมายาวนาน บทบาททางหนึ่งคือ เจ้าพนักงานของรัฐ ทางหนึ่งคือตัวแทนของราษฎรในพื้นที่ จึงถือเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารราชการที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ที่ผ่านมามีข้อถกเถียงและมีการแก้ไขปรับปรุงเกี่ยวกับการเข้าสู่ตำแหน่ง วาระการดำรงตำแหน่ง ตลอดจนอำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา แต่ปัจจุบันเมื่อสภาพสังคม เศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว รวมทั้งกระแสการกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่นที่เพิ่มมากขึ้น จึงมีข้อถกเถียงสำคัญว่า ระบบการปกครองท้องถิ่นและตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านยังมีความจำเป็นหรือไม่ต่อการบริหารราชการและสังคมในอนาคต และหากยังคงมีความจำเป็นอยู่ จะดำรงอยู่ในสถานะและบทบาทอย่างไร บทความนี้จึงได้เสนอ “บทอภิปราย” ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในอนาคต จำนวน 4 ประเด็น ได้แก่ ความจำเป็นของตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้าน การเข้าสู่ตำแหน่ง วาระการดำรงตำแหน่ง และบทบาทในอนาคต เพื่อให้สถานะกำนันผู้ใหญ่บ้านสามารถก้าวข้ามกระแสการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน และมีสถานะรวมถึงบทบาทที่เหมาะสมกับอนาคต

ประเด็นแรก ความจำเป็นของตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้าน กำนันผู้ใหญ่บ้านยังคงมีความจำเป็นต่อสังคมชนบท เพราะราษฎรยังจำเป็นต้องพึ่งพากำนันผู้ใหญ่บ้าน และเป็นกลไกในการประสานระหว่างภาครัฐกับราษฎรในท้องที่ ประเด็นที่สอง เรื่องการเข้าสู่ตำแหน่ง สมควรให้ทั้งผู้ที่จะเป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้านต้องมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของราษฎรในท้องที่ เพื่อให้เกิดการยอมรับจากราษฎรและสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย ประเด็นที่สาม เรื่องวาระการดำรงตำแหน่ง กำนันผู้ใหญ่บ้านควรมีวาระการดำรงตำแหน่ง อาจให้มีวาระคราวละไม่เกิน 5 ปี ทั้งนี้ นอกจากเพื่อไม่ให้เกิดการผูกขาดอำนาจแล้วยังช่วยสร้างความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่ตอบสนองประโยชน์ของราษฎรได้ด้วย ประเด็นสุดท้าย บทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านในอนาคต ควรเน้นบทบาทในการเป็นผู้ประสานงาน ภาคราชการและองค์กรในท้องที่และระหว่างทุกภาคส่วนกับราษฎรในท้องที่และ

บทบาทการเป็นตัวแทนของราษฎรในท้องที่ในฐานะผู้นำที่ต้องบริหารทุกเรื่องราวเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของราษฎรมากกว่าการเป็นตัวแทนของภาคราชการ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง (2560). “กำนัน-ผญบ.” ทั่วปท.ฮือค่าน สปท.ขงลือกวาระ 5 ปี. **มติชน**, 2. ค้นเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2561. จาก <http://edu.iqnewsclip.com/newsservice.aspx>
- _____. (2557). **คู่มือ กม.** ค้นเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2561. จาก http://pab.dopa.go.th/main/law/vill_manual1_57.pdf.
- _____. (2555). **คู่มือปฏิบัติงานสำหรับกำนันผู้ใหญ่บ้าน ปี 2555.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อาสาการศึกษาดินแดน.
- _____. (2561). **ประกาศกรมการปกครอง เรื่อง แจ้งข้อมูลทางปกครอง ลงวันที่ 2 มีนาคม 2561.** ค้นเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2561. จาก <https://dopa.go.th/news/cate1/view2715>
- กระทรวงมหาดไทย. (2560). **รายงานผลการดำเนินงานของกระทรวงมหาดไทยในรอบปีงบประมาณ 2560.** ค้นเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2561. จาก http://www.ppb.moi.go.th/midev01/show_e-book.php?catalogy=ebook&sub=show&id=113
- โชคสุข กรกิตติชัย. (2559). **อดีต ปัจจุบัน และอนาคตของกำนันผู้ใหญ่บ้าน. สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.** ค้นเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2561. จาก http://library2.parliament.go.th/ejournal/content_af/2559/jan2559-2.pdf
- ณ น่าน สงวนพงษ์, อัครณัฏ วงศ์ปรีดี และ อรรถสิทธิ์ พานแก้ว. (2559). **ที่มา เหตุผลของการมีอยู่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในประเทศไทย. ว.สังคมศาสตร์วิชาการ.** 9(2), 208-224.

ไททัศน์ มาลา. (2559). การคงอยู่ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในบริบทของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น. *ว.วิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์*. 11(1), 305-317.

นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2560). *กฎหมายปกครอง*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

บงกศมาศ เอกเอี่ยม. (2557). กำนันผู้ใหญ่บ้าน: บทบาทและภาวะความเป็นผู้นำกับความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อผู้นำชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ ใน *การประชุมวิชาการการพัฒนาชนบทที่ยั่งยืน ครั้งที่ 4 ประจำปี 2557*.

พรชัย เทพปัญญา. (2560). การพัฒนาศักยภาพและเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติหน้าที่กำนันผู้ใหญ่บ้าน. *ว.วิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*. 12(2), 181-201.

รุจิรวีรท์ ลำताल. (2557). บทบาททางการปกครองของกำนันผู้ใหญ่บ้านภายใต้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ 11) พ.ศ.2551. *ว.มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี*. 3(1), 34-41.

_____. (2560). สปท. ผ่านฉลุยวาระกำนัน 5 ปี จ่อต้นเข้า ครม. *กรุงเทพธุรกิจ*, 16. ค้นเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2561. จาก <http://edu.iqnewsclip.com/newsservice.aspx>

ส่วนบริหารงานกำนันผู้ใหญ่บ้าน สำนักบริหารการปกครองท้องที่ กรมการปกครอง. (2559). *คู่มือการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ. 2559*. ค้นเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2561. จาก <https://multi.dopa.go.th/svhad/news/cate5/view9>

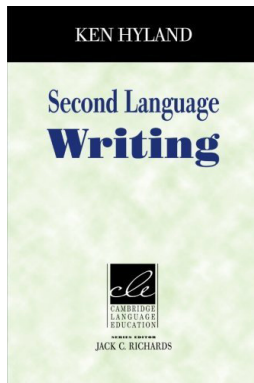
_____. (2556). *คู่มือการฝึกอบรมกำนันผู้ใหญ่บ้าน ที่ได้รับเลือกใหม่ ประจำปี 2556*. ค้นเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2561. จาก <http://203.114.121.13:8085/ebook/index.jsp?booktype=9>

- สำนักกรรมการ 2 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). รายงานของคณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ เรื่อง “ข้อเสนอประเด็นสำคัญเพื่อประกอบการพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเข้าสู่ตำแหน่งวาระการดำรงตำแหน่งกำนันและการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านและร่างพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ...”. ค้นเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2561. จาก https://www.parliament.go.th/ewtcommittee/ewt/drive_politic/download/article/article_20170427114433.pdf.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2559). พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พระพุทธศักราช 2457 ฉบับ update ล่าสุด. ค้นเมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2561. จาก <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%c503/%c503-20-9999-update.pdf>
- เสน่ห์ จัยโต. (2559). หน่วยที่ 7 การบริหารราชการส่วนภูมิภาค. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการบริหารราชการไทย หน่วยที่ 1-7. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- หมัดเหล็ก. (2560). คาบลูกคาบดอก: ปรับโครงสร้างการเมืองท้องถิ่น.ไทยรัฐ, 6. ค้นเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2561. จาก <http://edu.iqnewsclip.com/news service.aspx>
- อัชกรณ วังศรีปรีดี, จินดาลักษณ์ วัฒนสินธุ์, และ สุนทรชัย ชอบยศ. (2558). แนวทางการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน: มุมมองเชิงการมีส่วนร่วมของประชาชนและการบริหาร. ว.รัฐประศาสนศาสตร์. 13(1), 9-43.

ปริทัศน์หนังสือ (Book Review)

Second Language Writing

Gilbert E. Mowmessie¹

Hyland, Ken. (2003). **Second Language Writing**. UK : Cambridge University Press.

Objective

The book *Second Language Writing* presents a new essay writing technique in ESL, ELL and EFL classroom contexts for students whose first language is not English. Theoretical underpinnings are explained and practical guidance is given with respect to English writing and literary language styles for classroom teaching and learning. The feasibility of curriculum design is assessed in the context of student assignments by combining novel technology with detailed research concerning writing techniques.

¹English Program instructor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University

Essential content

The book consists of partial fulfillment of the Oracy Assessment Toolkit of Cambridge University and focuses on a theoretical approach through practical guidelines, with high-quality research on problem-solving for language teachers and training instructors, presented in a simple and easy to understand format. The volume is designed for scholars working in the academic environment of ESOL/EFL bilingual English teachers who are instructing students with diverse native languages and cultures, and teachers at writing centers or in classrooms who desire improvement in both the writing and reading skills of their students. *Second Language Writing* will be useful for educators to explore teaching methods and processes which best develop all styles of writing. This novel teaching and learning improvement plan covers all aspects of effective instruction in a second language, with detailed descriptions of how to enhance the teaching experience. Various theories and methods are presented and discussed to support and synthesize the contents. Each chapter opens by listing the thought processes presented and the student response required. Chapter one assesses the different teaching ideologies from a practical approach, while Chapter two identifies the problems encountered by second language English students compared to native speakers. Chapters three and four describe the intricate planning and preparation required for teaching written English in the classroom. Chapter five illustrates special case studies on ‘the Structure of Language’ and related practices, and Chapter six covers the various educational technology innovations that are useful for practicing English words, introduced by efficient and disparate methods.

Chapter seven concerns the combination of learning, teaching techniques, and methods with advice for instructors to consider how to

carefully balance these approaches and methods. The main points relate to the ability to deliver good written English and whether special training is required from an expert. Chapter eight assesses the different teaching and learning methods and stresses the importance of constructive, constant and critical student assessment. Chapter nine outlines methods to improve the participation of students in the classroom and the best procedures for an instructor to follow. Each chapter contains a multitude of questions for the reader to answer, and hence gain a better understanding of the content information. Both instructors with extensive teaching experience and those just starting out on their careers will find this positive interaction very useful to solve problems arising in classroom discussions, with cooperation from students through an effective learning method to achieve common goals.

Second Language Writing is an extremely helpful and interesting book which provides key information for experts as well as novices. It also presents a basic introduction to the important topics concerning teaching written English as a second language. Instructors will greatly benefit from the content material, which can be used to correct misunderstandings and improve the theoretical teaching models of written English. Electronic data manipulation is embraced to manage learners' suggestions in an efficient and concise manner. This book is a crucial instrument which will enable the optimal development of skills to solve unexpected problems. English language learners encounter many obstacles and this book offers a new approach to solving these difficulties through modern teaching methods that emphasize the importance of how active engagement assists learners to process and retain information. Efficient use of English vocabulary is seen as vital to both understanding and comprehending the structure of the

language, with confident usage of new words in the correct context. Moreover, word order and sentence structure in the English language are different from other tongues and care needs to be exercised here.

The value of *Second Language Writing*

This book offers excellent grammatical and structural capability concerning vocabulary knowledge, structure of words and sentences, spelling, phonetics, and pronunciation. Social engagement skills will be enhanced by using appropriate words in the correct context. The capability of expressing language structure, combined with the right meaning in different situations can drive readers including professors, students, researchers and other interested people to apply analytical knowledge in numerous fields of study. The acquisition, accumulation, and application of knowledge will result in successful policies regarding future teaching and learning plans. This proactive approach will maximize efficiency and offer guidelines for academic approaches in supplementing teaching and learning.

ข้อกำหนดในการส่งต้นฉบับบทความ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่

ในวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

วัตถุประสงค์ของการจัดพิมพ์

วารสารวิชาการฉบับนี้ออกปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน) และ ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม) ของทุกปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้อาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และผลงานวิจัย รวมทั้งได้แลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นทางวิชาการและการวิจัย ในศาสตร์ทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษา ในศาสตร์ดังกล่าวต่อไป

เรื่องที่จะเสนอตีพิมพ์

ผลงานที่รับตีพิมพ์ ต้องเป็นบทความวิจัยที่เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยหรือ วิทยานิพนธ์และบทวิจารณ์หนังสือในสาขาที่เกี่ยวข้องทางศาสตร์มนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ ซึ่งต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้ บทความที่จะ ได้รับการลงตีพิมพ์ต้องผ่านการตรวจอ่านและประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 ท่าน โดยพิจารณาแบบ Double - Blind Peer Review และกลั่นกรอง การตีพิมพ์โดยกองบรรณาธิการของวารสาร

การเตรียมต้นฉบับ

- ต้นฉบับต้องมีความยาวไม่เกิน 15 หน้า กระดาษขนาด A4 พิมพ์หน้าเดียว พร้อมไฟล์บันทึกข้อมูลในรูปแบบของ MS Word
- ไฟล์รูปขนาด 100 - 300 Pixels ส่งไฟล์ Jpeg แยกต่างหาก

การพิมพ์

- ขอบบน และขอบซ้าย กั้นขอบกระดาษ 1.5 นิ้ว
- ขอบขวาและขอบล่าง กั้นขอบกระดาษ 1 นิ้ว
- ตัวอักษรที่ใช้ในการพิมพ์ ใช้ฟอนต์ TH SarabunPSK
- ชื่อบทความใช้ตัวหนา ขนาด 20 พอยต์ ไว้กึ่งกลางหน้ากระดาษ
- ชื่อผู้เขียนใช้ตัวหนา ขนาด 16 พอยต์ ซิดขวา
- หัวข้อหลักใช้ตัวหนา ขนาด 18 พอยต์ ซิดซ้าย
- หัวข้อรองใช้ตัวหนา ขนาด 16 พอยต์ ซิดซ้าย ให้เยื้องจากหัวข้อหลัก
- หัวข้อย่อยใช้ตัวปกติ ขนาด 16 พอยต์

ส่วนประกอบของต้นฉบับบทความประกอบด้วย

- **ชื่อเรื่อง** ชื่อผู้เขียนบทความ พร้อมคุณวุฒิสูงสุด ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
- **บทคัดย่อ** ความยาวไม่เกิน 250 - 300 คำ และคำสำคัญ 3 - 5 คำ (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
- **เนื้อเรื่อง**
 - บทความวิจัย และบทความวิทยานิพนธ์
ประกอบด้วยบทนำ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย ข้อเสนอแนะการวิจัย เอกสารอ้างอิง
 - บทความวิชาการ ประกอบด้วย บทนำ เนื้อเรื่อง และสรุป
 - นอกเหนือจากเนื้อเรื่อง หากมีตารางหรือภาพประกอบที่มีขนาดใหญ่ ให้บันทึกไฟล์แยกต่างหากเพิ่มเติม และความละเอียด 300 Pixel/High resolution ขนาดไม่ต่ำกว่า 500 KB
 - ภาพประกอบควรมีความชัดเจนและคุณภาพดี ทั้งนี้ต้องอ้างอิงแหล่งข้อมูลแบบนาม - ปี ไว้ได้ภาพประกอบทุกครั้ง

การอ้างอิง

- การอ้างอิงเอกสารในเนื้อเรื่อง ให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม - ปี โดยระบุชื่อผู้แต่งและปีที่พิมพ์ของเอกสารไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังของข้อความที่ต้องการอ้างอิง เพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น และระบุเลขหน้าของเอกสารที่อ้างอิงด้วย ดังตัวอย่างข้างท้าย
- กรณีบทความที่นำมาอ้างอิงแบบนาม - ปี นำมาจากอินเทอร์เน็ตเป็นภาษาต่างประเทศให้ใช้คำว่า “Online”
- การอ้างอิงท้ายบทความ (เอกสารอ้างอิง) ให้รวบรวมเอกสารทั้งหมดที่ใช้อ้างอิง (นาม - ปี) ไว้ท้ายบทความ โดยใช้คำว่า “เอกสารอ้างอิง” หรือ “References” ทั้งนี้ให้จัดเรียงตามลำดับอักษรของชื่อผู้แต่ง (ก-ฮ, A-Z) ถ้ามีเอกสารทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ให้เรียงภาษาไทยไว้ก่อน สำหรับรูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิง ให้ใช้ตามระบบ APA (American Psychological Association) ดังตัวอย่างข้างท้าย

การใช้เครื่องหมายวรรคตอน	
เครื่องหมาย . (จุด) ปิดท้ายแต่ละรายการ	เครื่องหมาย : (จุดคู่) ให้เว้นหน้า - หลัง 1 ตัวอักษร
หลังเครื่องหมายให้เว้น 2 ตัวอักษร	

การอ้างอิงแบบนาม – ปี	การอ้างอิงท้ายบทความ
หนังสือ	
ปัญญา ใช้บางยาง (2555, น.18)	ปัญญา ใช้บางยาง. (2555). พุทธประวัติฉบับโปรด. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : ธรรมบาลี.
Kaufman (2010, p.11-12)	Kaufman, F. (2010). The African Roots of Jazz. Sheman Oaks : Alfreds.
Butler & Brown (2011, p.25)	Butler, R. P. & A. Brown. (2011). Copyrights for Teachers and Librarians in the 21st Century. New York : Neal-Schuman.
บทความในหนังสือ	
สุดารัตน์ ชาญเลขา (2556, น.26)	สุดารัตน์ ชาญเลขา. (2556). เล่าเรื่องการอนุรักษ์ของโบราณที่บ้านสมเด็จ. ใน ทิศน์วัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
วารสาร	
สุพัฒน์ ส่องแสงจันทร์, บุญยืน จันทร์สว่าง และศศิพิมล ประทีนพงศกร (2552, น.61)	สุพัฒน์ ส่องแสงจันทร์, บุญยืน จันทร์สว่าง และศศิพิมล ประทีนพงศกร. (2552, มกราคม - มิถุนายน). บทบาทในการสอนการรู้สารสนเทศของครูบรรณารักษ์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร. ว.วิจัยสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย. 2(1), 52 - 57.
อินเทอร์เน็ต	
ทีมงานทรูปลูกปัญญา. (2552, ออนไลน์)	ทีมงานทรูปลูกปัญญา.(2552). การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย. ค้นเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2557. จาก http://truepookpanya.com/Knowledge_details.php?mul_content_id=2818
Wu, et al. (n.d., Online)	Wu, F. S., et al. (n.d.). The Great Wall. Retrieved 1 April 2014. From http://www.hechinaaide.com/index.php?action=activity/greatwallofChina

การอ้างอิงแบบนาม - ปี	การอ้างอิงท้ายบทความ
วิทยานิพนธ์	
สุพรรณ ส่องแสงจันทร์, บุญยืน จันทร์สว่าง และศศิพิมล ประพัฒน์พงศธร. (2552, น.61)	ดาร์รัตน์ กำเสริฐ. (2544). บริการห้องสมุดสำหรับ นักศึกษาหูหนวกและหูตึง : กรณีศึกษาวิทยาลัย ราชสุดา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
ฐานข้อมูลออนไลน์	
Murphy, P. C. (2006, Online)	Murphy, P. C. (2006). What a Book Can Do : Silent Spring and Media-Borne Public Debate. PhD diss., University of North Carolina, 2000. In Proquest Dissertations and Theses.
สัมภาษณ์	
พยุณ กลิ่นขจร (2557, สัมภาษณ์)	พยุณ กลิ่นขจร. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลนาดี. (สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2557).
รูปภาพ	
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. สำนักศิลปะและวัฒนธรรม, ผู้ถ่ายภาพ (2560)	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. สำนักศิลปะและ วัฒนธรรม. (2560). แหล่งเรียนรู้กรุงธนบุรีศึกษา. [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
รายงานการประชุม อบรม สัมมนา	
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. สำนักศิลปะและวัฒนธรรม. (2560, กรกฎาคม).	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. สำนักศิลปะและ วัฒนธรรม. (2560, กรกฎาคม). พิธีพำนักนำชม แหล่งเรียนรู้กรุงธนบุรีศึกษา ใน การอบรมเชิงปฏิบัติการ ยุวมัคคุเทศก์ ณ ห้องประชุมชั้น 15 อาคาร 100 ปี ศรีสุริยวงศ์ และแหล่งเรียนรู้กรุงธนบุรีศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
รายงานผลการวิจัย	
อารยา สุขสวัสดิ์. (2561, มีนาคม)	อารยา สุขสวัสดิ์. (2561). รายงานผลการวิจัย เรื่อง การศึกษาวรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

สิ่งที่ผู้เขียนจะได้รับ

- กองบรรณาธิการ จะมอบวารสารฉบับที่บทความของผู้เขียนลงตีพิมพ์ จำนวน 2 ฉบับ ในกรณีที่ผู้เขียนร่วมจะมอบให้ผู้เขียนชื่อแรก

การส่งต้นฉบับ

- ลงทะเบียนก่อนเข้าสู่ระบบ เพื่อสมัครสมาชิกโดยเข้าไปยังหน้าเว็บไซต์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ลิงก์ไปที่วารสารอิเล็กทรอนิกส์ (E-Journal) วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

- ส่งต้นฉบับผ่านระบบ เป็นไฟล์บันทึกข้อมูลในรูปของ MS Word และรอรับผลยืนยันการได้รับตีพิมพ์

- กองบรรณาธิการพิจารณารูปแบบและเนื้อหาเบื้องต้น ก่อนส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมิน หากไม่เป็นไปตามข้อกำหนดจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบโดยไม่ส่งต้นฉบับคืน

- รอผลการตรวจอ่านและประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) และตรวจสอบผลการประเมิน

- กรณีที่บทความผ่านเกณฑ์การประเมิน อนุญาตให้ตีพิมพ์ได้ ให้แก้ไขตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิชี้แจง

- จากนั้นส่งต้นฉบับ (ฉบับแก้ไข) ผ่านระบบกลับมาอีกครั้ง เป็นไฟล์บันทึกข้อมูลในรูปของ MS Word

- การอนุญาตตีพิมพ์เพื่อเผยแพร่บทความเป็นสิทธิของกองบรรณาธิการ ด้วยเหตุที่บทความนี้ปรากฏในวารสารที่เข้าถึงได้ จึงอนุญาตให้นำบทความไปใช้ประโยชน์ทางการศึกษา แต่มีใช้เพื่อการพาณิชย์

สถานที่ติดต่อ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
1061 ซอยอิสรภาพ 15 แขวงทิวศุภรุจี เขตธนบุรี กรุงเทพฯ 10600

โทรศัพท์ 0 2473 7000 ต่อ 2003, 2010, 2012

อีเมลล์: human_bsru@hotmail.com

เว็บไซต์: <http://human.bsru.ac.th/ejournal/index.php>

การประยุกต์ใช้ตำนานในสัปดาห์ไทยร่วมสมัย: กรณีศึกษาคณะมนุษยศาสตร์ จัหวัดลำพูน

กลวิธีการร่ำขออิเหนาในบทพิลาปรัรัก ตอนอิเหนาคะเน็งทิวจินตะหราวาตี
รูปแบบทำนองเพลงบอก กรณีศึกษา “เพลงบอกสุรินทร์ (ศิษย์สร้อยเสียวเสนาะ) จันทรทอ”
ค่านิยมที่สะท้อนผ่านความหมายของชื่อเล่นของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอายุระหว่าง 50-70 ปี
ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

วีจันกรรมการแสดงความไม่พอใจของนักศึกษาต่อผู้ปกครองและปัจจัยที่ผู้พูดคำนึงถึง

การศึกษาคำเรียกผักในภาษาญี่ปุ่นตามแนววรรณคดีชาติพันธุ์

วรรณกรรมรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์พระเจ้ากรุงธนบุรีสู่นาฏกรรม

การเรียนรู้ของผู้ป่วยผ่านกระบวนการเรื่องเล่าความเจ็บป่วย

การออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อผู้บริโภคสุวัย

การควอยู่ของตำแหน่งกำนันผู้ใหญ่บ้านกับบทบาทในบริบทของสังคมอนาคต

“

มนุษย์ ย่อมมุ่งไปสู่ความเป็น

มนุษย์ที่สมบูรณ์
ด้วยศาสตร์ ศิลปะ
และคุณธรรม

”

